

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Aarhus

Historisk-topografisk Beskrivelse
med Biografier ved Dr. phil.
Viggo J. von Holstein Rothlou

Historisk-topografisk forlag.

Aarhus 1920

I
AARHUS

AARHUS

HISTORISK-TOPOGRAFISK BESKRIVELSE
MED BIOGRAFIER

VED

Dr. phil. VIGGO J. v. HOLSTEIN RATHLOU

AARHUS
HISTORISK TOPOGRAFISK FORLAG
1920

INDLEDNING

"**A**FTER en Bog om Aarhus", vil mange udbryde med en vis Uvilje — som om der ikke snart var Bøger nok om den By. Aajo! Og mange af dem er udmærkede, der er baade store, lærde Værker og smaa nemme Turistførere, men de har jo unægteligt den Fejl, at de ikke er fra i Aar.

Og er der her i Landet en By, der er i Udvikling, er det Aarhus.

Talstørrelser og Gadebilleder, som passede for faa Aar siden, er allerede forældede, helt nye Mænd og nye Bygninger er groet frem.

Aarhus, som den ser ud i Genforeningsaaret, skulde være Maalet for denne Bog, foruden at den indtræder som et Bind af et Værk om *hele* Danmark. Om 10 Aar — eller før — vil en ny Udgave om Landets nye Universitetsby forhaabentlig have sin Berettigelse.

Det vil altid være rimeligt at begynde med den solide Historie, men jeg skal gøre det meget kort af, fordi denne Bog ikke netop skal være Aarhus i gamle Dage, men Byen 1920 med smaa Tilbageblik, der understreger og illustrerer Udviklingen; og Byens Historie er allerede skrevet mange Gange, og noget hidtil ukendt i den Retning vil næppe fremkomme her.

Jeg henviser alle dem, der søger historisk Oplysning, til følgende Værker:

J. R. Hübertz: „Aktstykker vedkommende Staden og Stiftet Aarhus“, I—III, 1845—46. (252; 340; 408 Sider, med Dokumenter fra 1404 til 1754).

J. Hoffmeyer: „Blade af Aarhus Bys Historie“, I—II, 1904—11 (515; 200 Sider, Historie fra Oldtiden til Midten af det 18. Aarhundrede).

Aarhus. Udgivet af J. Ølsgaard og Thruue, 1905 (400 Sider, med talrige Illustrationer. Heri Afhandlinger af Francis Beckett, Rasmus Berg, Julius Clausen og Adolph Jensen).

Og endelig kan jeg henvise til de mange større og mindre Danmarksbeskrivelser, hvor naturligvis Aarhus Byes Historie omtales paa sit Sted (f. Ex. Pontoppidans Atlas, Traps Danmark o. s. v.).

I den Aarbog, som „Historisk Samfund for Aarhus Stift“ har udgivet siden 1908, findes adskillige Bidrag til Byens Historie. I Bind XI (1918) har *Chr. Heilskov* meddelt en Bibliografi over Tidsskrift-Artikler om Aarhus.

Men det er Formaalet med denne Bog, at Læseren føres rundt i Byen paa Kryds og Tværs og undervejs ser og hører alt det, som er værd at se og høre, men som kun paa en hæsblæsende Rundskuedag kommer til hans Kundskab i en forvirret Sildesalat.

Jeg vil fortælle om Bygninger, Forretninger og Institutioner — og saa vidt muligt deres Oprindelse ---, efterhaanden som vi paa Vandringen rundt om i Byen træffer paa dem, det er jo dem, som med deres Udseende giver Gaderne det Præg, de har, og som tilsammen skaber det Helhedsindtryk, man faar af Byen.

Det vil give mere Afveksling, end hvis jeg først fortalte om f. Eks. Statsinstitutioner, dernæst kommunale,

derefter de merkantile, og her begyndte med A og endte med Ø, saadan som man alfabetisk kan finde dem i Vejviseren.

Det vil efter min Mening være noget for sig — og livligere og mere stemmende med Virkeligheden —, naar den rent topografiske Beliggenhed bestemmer Rækkefølgen.

Om jeg nu er heldig som Fører, ved jeg ikke, Forlæggeren har Tillid til mig, lad mig haabe, Læseren ogsaa har det, og at han ikke fortryder sin Godtro alt for meget bag efter. Jeg skal gøre, hvad jeg kan, med det Humør, jeg for Tiden raader over. Hvor jeg har en Mening om Tingene, skal jeg ikke gemme den, og hvor jeg ingen har, skal jeg efter Ævne søge at gengive redeligt, hvad der er mig meddelt om Personer og Institutioner, som jeg ellers ikke har noget dybere Kendskab til.

Det vil naturligvis blive en Skønssag, hvor meget der bør tages med, og i hvor bredt et Omfang dette skal behandles.

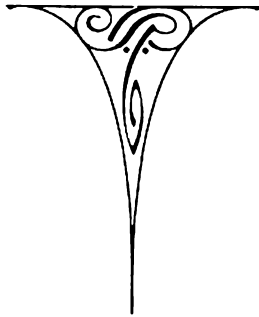
Af Personer er kun medtaget de, der er Ejer, Leder af eller paa anden Maade knyttet til de Institutioner, jeg stopper ved; hvad der mangler i den Retning, finder man sikkert i det ny Værk: M. A. Caprani: „Aarhus Borgere“.

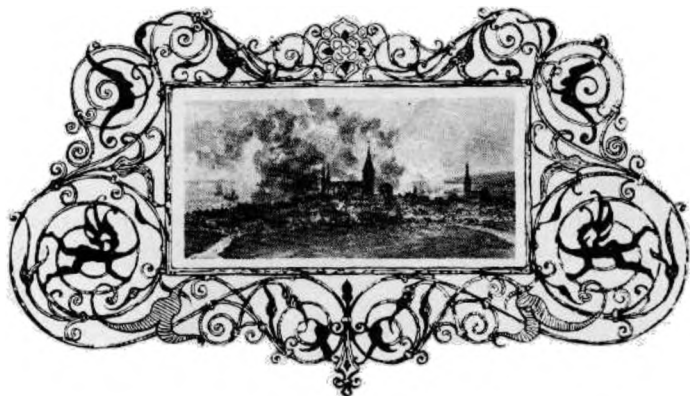
Man vil altid kunne bebrejde Føreren nogen Vilkaarlighed. Man vil kunne anke over, at en Ting er sprunget over, mens andre er taget med; at noget er udførligere behandlet, end man synes værd — nuvel, det er der ikke noget at gøre ved. Jeg skal gøre, hvad jeg kan, for ikke at forfordele nogen, men „ingen kan tjene alle til Takke“. Jeg vilde saamænd gerne, men *kan* ikke.

Og nu kan det være nok med Indledning, Jndskyldninger og Forklaringer; nu skrider vi til Sagen.

Kun Skade, at man ikke har en Bog om Aarhus med et tilsvarende Indhold som denne, men skrevet for 100 Aar siden, den vilde være herlig og sikkert af stor Betydning.

Og nu vælger jeg at komme sejlene til Byen og fra Havnen gaa paa Vandring, indtil vi har lært Aarhus grundigt at kende.

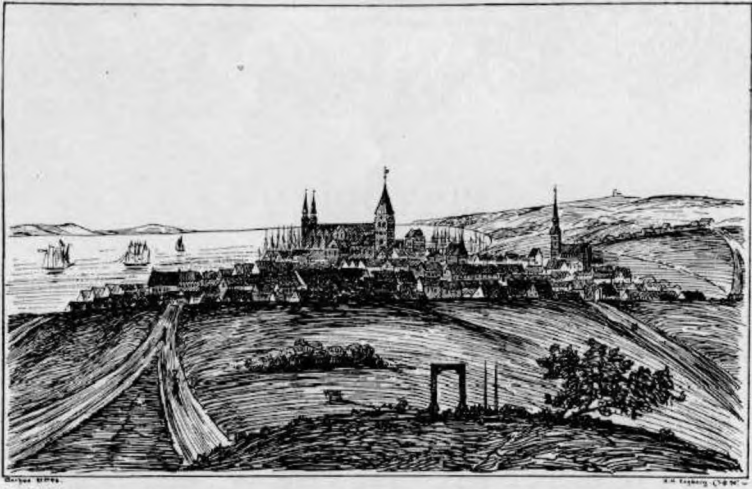
HISTORIEN

AARHUS betyder „Aa-Munding“; Navnet er Olddansk, og alene det tyder paa dens høje Alder. Ingen veed, hvornaar de første sølarende Mænd slog sig ned ved Aamundingen og gav deres Huse der Navn. Men da Kristendommen kom, maa Havnebyen dog have været nogenlunde stor, idet man byggede Kirke her lige som i Hedeby og Ribe. I 948 blev den Bispesæde, og under Svend Estridsen (ca. 1050) Hovedstaden i Aarhus Stift.

Beretningerne om Aarhus Bys ældste Historie er usikre, men fast Grund faar vi under Fødderne omkring Aar 1200, da Absalons Slægtning, Bisp *Peder Vagnsen* grundlægger Aarhus Domkirke. Denne er saaledes ikke den ældste Kirke: baade Sct. Olufs Kirke ved Stranden og Sct. Nicolaj Kirke (nu Vor Frue) var ældre. I Midlaldrens Aarhus spillede Præsteskabet en stor Rolle, og det var ofte ret stridbart. Snart var det paa Kant med Borgerskabet, snart med Øm Kloster. Det er kun meget faa Dokumenter, som er tilbage nu. Naar lige undtages Kirkebygningerne, er der ikke meget igen fra

før 1400. Men herefter spores Kongernes Interesse for Byens Trivsel.

Aarhus Stadsret udstedes af Christoffer af Bayern 2. Juli 1441, og da det meste af Byen var bleven ødelagt af Ildebrand 1472, fik den 12 Aars Frihed for Statsskat-

Aarhus set fra Galgebakken.

Tegn. 1746 af H. H. Egeberg.

Originalen i Kunstindustrimuseet.

ten. Under Reformationen skete her ingen større Ulykker, skønt den sidste katolske Biskop her, Ove Bilde, var en af de ivrigste Deltagere i Striden og i nogle Aarhusede Datidens eneste fornuftige Theolog Poul Helgesen, der var klog nok til at se Fejl hos begge Parter og redelig nok til at staa ved sine Meninger, og som Følge af, at han satte Sandheden over Partihensyn, blev bekæmpet af alle.

Trods gentagne Hærgninger af Ild og Pest voksede Aarhus saa læmpeligt, Jordegodser erhvervedes, Stenhuse byggedes, og omkring Aar 1600 har Aarhus været

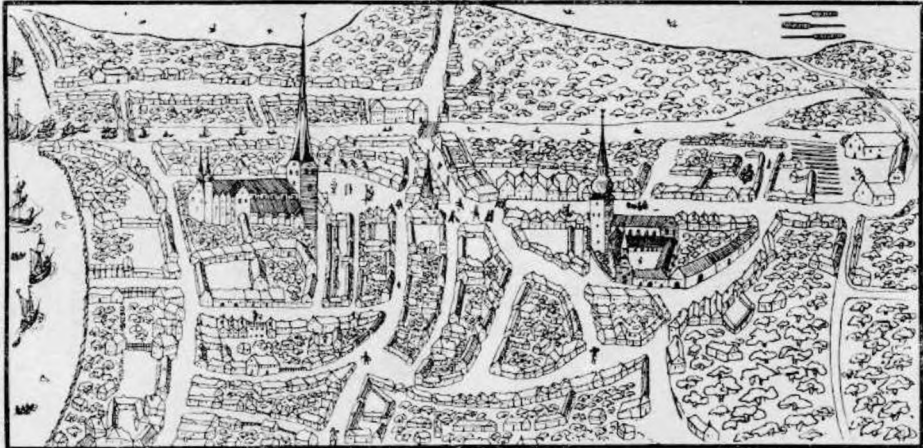
en ret anseelig By med en driftig Handelsstand og vel 100 Skibe i Søen. Men under Svenskekrigene — navnlig under Wallenstein i 1640'erne og de polske Hjælpetropper i 1657—60 — led Byen overmaade meget. Folketallet synes at være dalet fra 4000 til ca. 3000, de før saa velstaaende Borgere maatte kæmpe for Livet med Nøden, og det Aandens Lys, der siden Morten Børups Dage havde straalet fra den lærde Skole, var ved at slukkes. Hvor der tidligere i „Rectors Klasse“ havde været 80 Disciple, var nu 17.

Mange Forsøg blev gjort paa at forbedre Tilstanden, men paa den Tid Holberg skrev om Peder Paars, „der tog en Reyse for fra Kallundborg til Aars“, var denne en lille, fattig By. Uhyre langsomt rejste Byen sig igen. Omkring Aar 1800 var der igen 4000 Indbyggere. Driftige Handelsmænd sejlede, og langsomt var Velstanden begyndt at brede sig. Aalborg, der var Jyllands Hovedstad, havde 1766 faaet sin Avis (Jyllands første), 1775 fulgte Viborg efter, og ved Nytaar 1794 begyndte Aarhus Stiftstidende sin Løbebane. Man kan efter dette Forhold betegne Byernes Rangfølge.

De daarlige Tider efter Bankerotten satte naturligvis ogsaa deres Præg paa Byen, og endnu ved Midten af det 19. Aarhundrede var Aarhus en lille idyllisk Handelsby, hvis Omraade dog nærmest var begrænset til det nærmeste Opland, og hvor kun en enkelt Skorsten tydede paa et Bryggeri. Selve Krigene voldede ikke nogen Skade, Tyskerne, der flere Gange besatte Byen, var den Gang Mennesker, og deres Occupationer mindede i ingen Henseender om, hvad de i vore Dage kunde præstere i Belgien.

Men ved Aarhundredets Midte var Tiden kommen for Aarhus. Paa en Maade kan man sige, at først her

1791 den 10. Marti. er denne Tegning af Aarhus, saaledes som den var i d. Aare

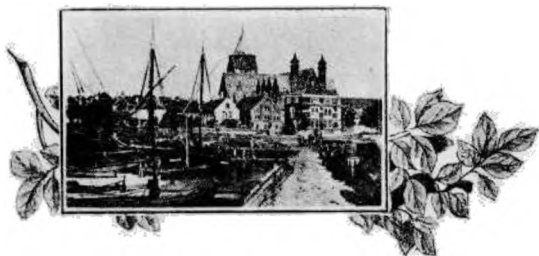

Medet af H. Justitz Raad og Profesør Worms af Kjønges Gildet til Penastuck

fordoblet, og den var dermed gaaet forbi Aalborg og Odense og var — som nu — Landets største By næstefter København.

Og, naar Aarhus i Dag (1920) har 70,000 Indbyggere, vil det sige, at Tallet i de sidste 20 Aar paany har fordoblet sig.

Enhver vil da kunne forstaa, at det gamle Aarhus er en By for sig, som har sin egen Historie, mens det nye Aarhus kræver en ny Biograf (misforstaa mig ikke, jeg mener selvfølgelig ikke Biograftheater) hvert 10. Aar eller hyppigere. Og det vil være urimeligt, at disse nye Fortællere hver Gang trofast beretter *alle* Enkelthederne om, at Domkirken har gothiske Spidsbuer osv.

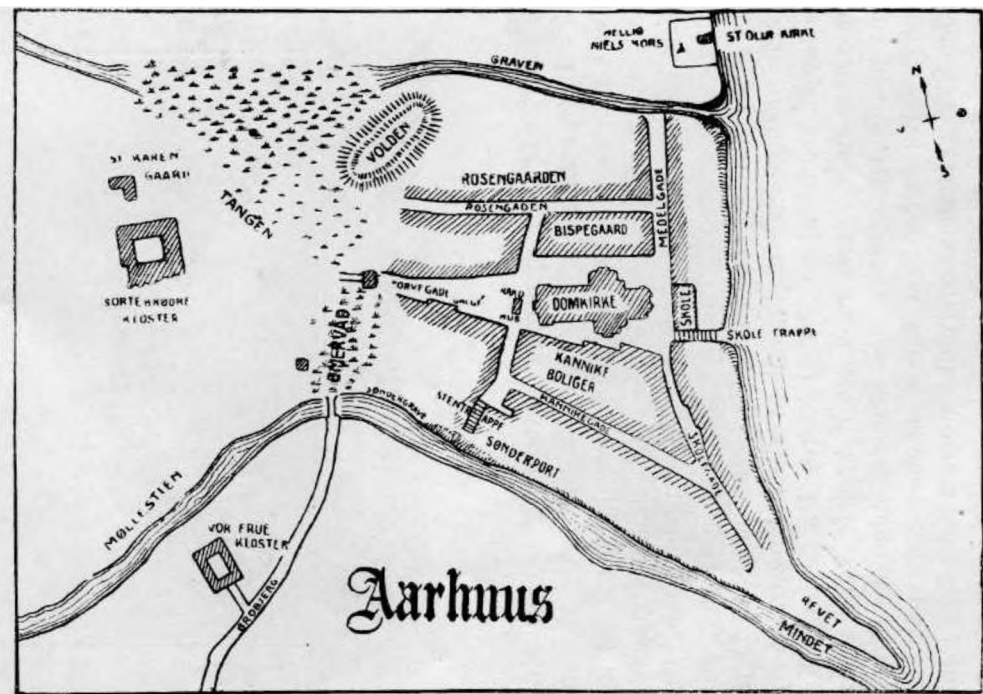

BYENS TOPOGRAFI

DAMPSKIBET har passeret Sletterhage, vi har Mols Bjærg liggende mod Nord, og vi sejler lige ind mod Land, mod Jylland, „der er Hovedlandet“; og dybest inde i Bugten skimter vi den slanke Pyramide, Spiret paa Sct. Clemens, Danmarks længste Kirke. Paa begge Sider gror Skovene over de høje Skrænter, Ris-skov mod Nord, Marselisborg Skovene mod Syd, Dom kirkens vældige Spir rager højt over den langstrakte By, der ligger kronet af en Sky af Kulrøg fra de lange Fabriksskorstene. Yderst mod Nord knejser Vandtaarnet oppe paa Christiansbjerg, saa kommer Johannes Kirken, nede i selve Byen Frue Kirkes skønne Spir, paa den anden Side af Domkirken Toldkammerets høje Tag, Pouls Kirkens to stumpede Spir, og ude mellem Friheden og Varna lyser det hvide Kongeslot.

Ikke mange Byer i Danmark har saa skøn en Ind-sejling.

Toldkamret.

Fot. A. Ebbesen.

HAVNEN er med Rette en af Byens største Seværdigheder. Fra „Mindet“, Aamundingen, der endnu stadigt afgiver Havneplads til Smaaskuder, udvidede den sig ustandseligt. Selve Aamundingen blev forsynet med Bolværk og Stensætninger, saa byggede man en Dækningsarm mod Sydøst for at kunne have roligt Vand i Havnen; den blev forlænget til søndre Mole, og man byggede ogsaa en nordre Mole, som nu hedder Midtermolen, da man paany byggede en Mole nordfor. Søndre Mole blev nu forlænget og bygget bredere, og til sidst blev en ny søndre Mole, hvis Udspring ligger mellem Remissen og Skandsen, bygget helt ud forbi de andre, forsynet med „Pier'er“, der — nærmest efter amerikansk Mønster — gør Havnen endnu mere praktisk og kan skaffe rigelig Plads til Skibe, der herfra kan losse deres Ladninger direkte ud i de Fabrikker, som nu skyder op lige ud til Kajerne.

Følgende Tal vil oplyse om Havnens Virksomhed:

Aar	Sejlskibe		Dampskibe*)		Ialt		Havne- & Bropenge
	Antal	R. T.	Antal	R. T.	Antal	R. T.	
1860.....	1170	39000	480	71000	1650	110000	36900 Kr.
1870.....	1060	44000	350	72000	1410	116000	64400 "
1880.....	1250	69000	560	132000	1810	201000	109100 "
1890.....	1300	48000	1060	271000	2360	319000	174100 "
1900.....	1570	69000	1400	463000	2970	532000	282400 "
1910.....	1240	67000	1810	625000	3050	692000	366500 "
1913.....	1240	69000	1930	789000	3170	858000	451300 " ¹⁾
1915.	1330	73000	1790	929000	3120	1002000	640000 " ²⁾
1916.....	1415	80566	1823	800968	3238	881534	571224 "
1917.....	1355	89885	1343	454438	2698	544323	368173 "
1918.....	1067	55185	1324	408463	2391	463648	279041 "
1919.....	ej opgivet		ej opgivet		ej opgivet		881337 "

1) Før Krigen.

2) Under Krigen.

*) Fra 1912 tillige Dieselmotorskibe.

Aar	Bestuvningen	Indgaaende	Udgaaende	Ialt	Vareind- & udførsel
	R. T.	T. R.	R. T.	t.	
1900.....	366000	52000	418000	654000	
1913.....	445000	81000	526000	804000	
1915.....	607000	129000	736000	1118000	
1916.....	592405	116205	708610	861000	
1917.....	409359	111261	520620	510000	
1918.	192437	58416	250853	369000	

Havnen har et samlet Land- og Vandareal af 69 ha, hvoraf Vandarealet er 26 ha. Max. Vanddybde i den ældre Havn 7,5 m, i Sydhavnen 8,3 m.

Længde af Anlægsbolværker og Kajer 4,5 km.

Mekaniske Løseapparater: 3 til Kul, 3 til Korn, 3 Kraner.

Ved nordre Mole.

Stender Fot.

Den hjemmehørende Skibsflaade: ialt 273 Skibe af en samlet Drægtighed 3643 N. T.

Lodsvæsenet beskæftiger 5 Havnelodser foruden 2 af Staten ansatte søgaaende Lodser, der ogsaa fungerer som Havnelodser.

„Panoramaet af Havnen set fra Løbet ind gennem Munden med Kysten nordefter til Riis Skov til højre og Havet til venstre, viser Nordre Mole ud til Nordre Molefyrr paa den ene Side og lige overfor paa den anden Side det indre Søndre Molefyrr paa Søndre Mole.

Bag Nordre Mole ses længst til højre inde i Nordre Havn Trælastkajen med Sejlskibene, til venstre derfor Kornpakhuset og en stor, udlosset Foderstofdampner ved Kajen med Domkirken bagved. Til venstre for Nordre Molefyrtårnet viser Toldkammerbygningen sig bag en lossende Foderstofdampner, og derfra strækker Midtermølen med

Havneparti. I Baggrunden Domkirken.

Stender Fot.

dens lukkede og aabne Vareskure og en derved liggende Rutedampner sig ud imellem Bassinerne. Helt til venstre ses Lodsernes og Toldvæsenets Vagthus og inden for Midtermølen Gamle Havn med Kuldampere ved Søndre Mole og Gasværkets store Beholder i Baggrunden."

Saaledes giver Havneingeniør Vedel en Billedforklaring til et Panorama over Aarhus Havn, og saaledes frembyder Skuet sig, naar man kommer sejlene ind. (Se Ill. Tid. 1909 Nr. 33—34).

A. P. Vedel,
Havneingeniør.

Søren Justesen,
Grosserer. R.

Eduard Bergmann,
Konsul, R., p. p.

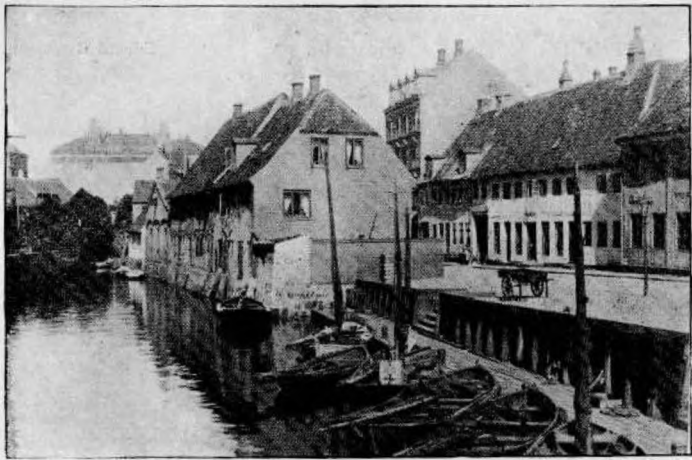
Den Mand, hvis Navn uløseligt er knyttet til Aarhus Havn, og som regnes for en af Landets fineste Ingeniører, som man i sin Tid gerne vilde have anbragt paa en af Polyteknisk Anstalts Lærerstole, er Havneingeniør *A. P. Vedel*. Han er født den 16. Aug. 1862 i København, blev Student fra Metropolitanskolen 1879, Cand. polyt. 1885, i London 1885—86, Ingeniørassistent ved Københavns Havnevæsen 1886—89; opholdt sig i Buenos Aires 1889—91, kom paany til København, gik 1892 til De Forenede Stater (St. Louis og Chicago) indtil 1897, da han modtog Posten som Havneingeniør i Aarhus. Han er den selvfølgelige Formand for „Jydsk Forening for Naturvidenskab“.

Havnemester er *Aug. Erichsen* (Dbm.), født 1854 i Karrebæksminde. Han kom til Søs 1868, tog Styrmands-eksamen 1875, var Styrmand til 1881 og var Fører af Sejl- og Dampskibe til 1903 og har fra 1904 været i Havnevæsenets Tjeneste.

Naar saa Skibet har manøvreret sig ind, og Landgangen begynder, er det Toldkammerbygningen, der først møder Øjet.

Den er et ualmindelig smukt Bygningsværk, bygget af Kampmann paa et trekantet Grundstykke, som man,

inden Bygmesteren fik fat paa det, syntes var saare lidet egnet til en monumental Bygning. Den blev taget i Brug 1897 og er den fjerde Toldbygning i Aarhus, idet den ældste i Aagade blev for lille allerede i 1809 og blev afløst af Nr. 2, der nu er Skibsprovianteringshandel og Restaurant; denne virkede til 1868, men blev

Den ældste Toldbod, set fra Aaen.

saa afløst af Nr. 3, der nu har Kontorer for Havnevæsenet, D. F. D. S. og Brødrene Justesen, men allerede midt i 90-erne maatte man have en ny og større.

Kampmanns Toldkammerbygning spænder over et Areal af ca. 3500 m²; den ældste over ca. 270 m². Det store Midtertaarn, flankeret af de to svære Sidetaarne, minder om selve Byvaabnet, og næppe nogen anden dansk By har en saa smuk Toldkammerbygning.

Toldindtægterne ser saaledes ud for det sidste Halvsekel: (Netto 3: Told- og Forbrugsafgifter):

S. Gormsen,
Toldkasserer.

Marius Nielsen,
Overtoldinspektør, R.

Frans D. Bang,
Toldinspektør.

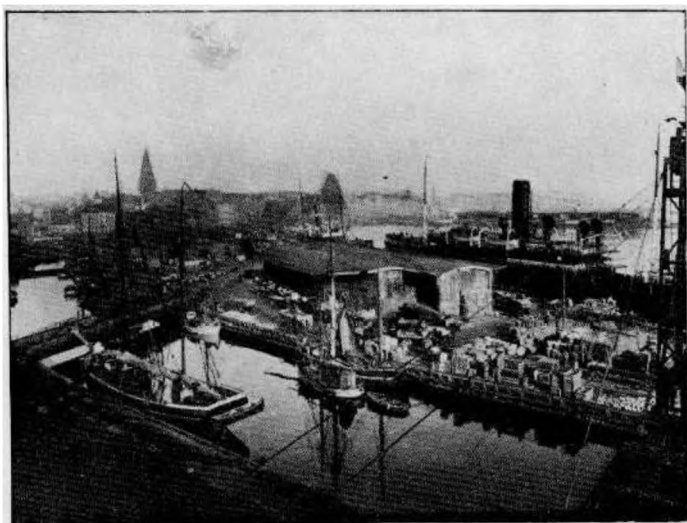
1873.....	719,850 Kr.
1883.....	1,348,365 "
1893.....	1,766,470 "
1903.....	2,390,137 "
1913.....	2,710,990 "
1914.....	2,804,491 "
1915.....	2,812,161 "
1916.....	2,799,625 "
1917.....	2,593,032 "
1918.....	2,226,640 "
1919.....	3,835,230 "

Som det ses, dalede Indtægterne under Krigen, men er nu heldigvis igen opadgaende.

Overtoldinspektøren for Nørrejylland har ganske vist sit Kontor paa Søndergade, men det vil være rimeligt at nævne ham her i Spidsen for Toldvæsenet. Overtoldinspektør *Marius Nielsen* (R. af D.), født 4. Februar 1865 i Hornum, blev Student 1884 fra Horsens, Cand. polit. 1890 og samme Aar ansat i Toldvæsenet. Toldkontrollør i Odense 1902, Toldforvalter i Assens 1906, Toldinspektør i Odense 1915 og indtraadte i sin nuværende Stilling 1918.

Toldinspektøren er *Frans Djørup Bang*. Født 25. Juni 1867 i Kirke Hvalsø, Student 1886 fra Roskilde, Cand. polit. 1892, Toldassistent 1894, Assistent i Generaltolddirektoratet 1902, Fuldmægtig sst. 1906, Toldforvalter i Køge 1908, Toldinspektør her 1916.

Han er Formand for Foreningen af Toldembeds-

Københavnredmperens Anlegskaj og D. F. D. S.s Pakhuse.

mænd og Bestyrelsesmedlem af Roskildensersamfundet.

Toldkasserer er *S. Gormsen*. Han er født 1863 paa Skagen, fik sin Uddannelse paa Frederikshavn Toldkammer og blev derefter ansat i Toldrevisionsdepartementet fra 1884—1894. Fuldmægtig i Overtoldinspektoratet i København til 1902. Toldkontrollør sst. til 1913, derefter Toldkasserer i Horsens, til han fra 1. Januar 1920 indtog sin nuværende Stilling.

Han har tidligere været Sekretær og Næstformand i

Andreas Thranum,
Toldkontrollør.

Aug. Erichsen,
Havnemester. Dbm.

Anton C. Olsen,
Toldkontrollør.

Foreningen af Toldembedsmænd. Er mangeaarig Medarbejder ved Toldvæsenets Fagblad.

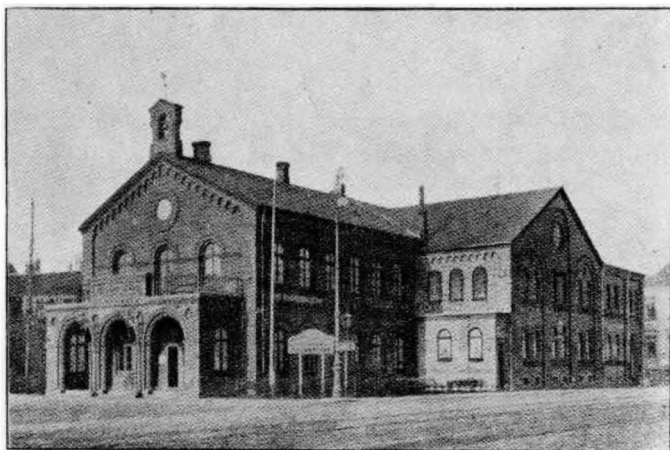
Blandt Toldkontrollørerne kan nævnes *Anthon Th. Olsen*, født 1868 i Rørvig, og Løjtnant *Andreas Thranum*, født 1872 i Viborg.

Naar man fra Kampmanns Toldkammerbygning drøjer Sydpaas, passerer vi den gamle Toldbygning, hvor nu D. F. D. S. har sine Kontorer. I Midten af det 19. Aarhundrede begyndte H. P. Prior Ruteferien paa København med Hjuldampereu „Valdemar“*). Flensborg-Selskabet „Kock & Bird“ sejlede mellem Flensborg og Aarhus via Sønderborg. Da nu *Tietzen* i 1866 startede „Det forenede Dampskibs-Selskab“, gik Priors og Kocks op i dette, som ogsaa besørgede Ruten Kallundborg, indtil denne blev overtaget af Statsbanerne.

I de sidste Aar har det været „C. P. A. Koch“ og det større Skib „Aarhus“, der besørgede Københavner-Ruten. „Koch“ er til almindelig Tilfredshed afløst af „København“, der (svarende til sit Navn) overgaar „Aarhus“ i Størrelse og komfortabel Indretning. Jeg skal ikke nægte, at det er en af Aarhus's store Værdier, at man efter en velanvendt Arbejdsdag kan gaa ombord Kl. 11,30 om Aftenen og efter en tryk Søvn vaagne mun-

*) Den første Dampskibsforbindelse med København aabnedes 1826 (Hjuldampereu „Dania“).

ter og arbejdsduelig i København næste Morgen tidlig. Det er langt at foretrække for at „gaa over Land“, hvor man i et overfyldt Tog skal slaas i Middelfart og Korsør om en Hjørneplads, og efter en idelig afbrudt Halvsøvn i siddende Stilling endelig ruller ind paa Københavns Hovedbanegaard en Time efter, at Skibet har lagt sig

Den forrige Toldkammerbygning samt Brød. Justsens Virksomhed.

til Ro ved Kvæsthusbroen. Skibene er fortrinligt indrettede, jeg har prøvet Dæksplads (dog er jeg tilfreds med den ene Gang), men baade paa 2. og 1. Plads kan man sove bekvemt og om Morgenen have Plads til at barbere sig (og det er rart at være barberet, naar man kommer til København).

Agent for D. F. D. S. er Konsul *Eduard Bergmann* (R. af D., p. p.), født 1838 i København, hvor han kom til Handelen i Firmaet *Malling og Lund*. Kom til Aarhus (Rs. Petersen) 1856. Deltog i Krigen 1864 (Erin-

dringsmedaillen), etablerede sig 1882, blev nederlandsk Vicekonsul 1888. Han er Medlem af Sørensen i Aarhus, Repræsentantskabet for Herning Hedebank, for Dansk Folkeforsikring og for Aarhus Hypotekforening. Medlem af adskillige Bestyrelser (Danmarks Fjerkrævlerforening, Aarhus højere Pigeskole, Fotorama m. m.). Han blev ansat i H. P. Priors Virksomhed allerede 1856 og blev Agent for Dampskibsekspeditionen i Aarhus, da D. F. D. S. blev startet.

I den gamle Toldkammerbygning, der ejes af Aarhus Havn, findes desuden *Brødr. Justesens* Kolonial- engros Forretning. Denne er startet af Søren Justesen, R. af D., i Sønderallé 1892 og fik sin Plads her, da Toldvæsenet 1897 rykkede ind i sin nye Bygning. Brødr. Justesen driver Kaffe- og Melimport og har maattet udvide Bygningen ved nye Tilbygninger. S. Justesen, der er født i Randers 1866 og uddannet der og i Udlandet, beskæftiger 25 Mennesker i sin Virksomhed.

Det, der præger Havnen og Havnelivet, er naturligvis først og fremmest Skibene og hele det travle Liv, de forårsager med Udlosning af Gods, Fæ og Folk. I Sammenhæng hermed staar Jernbanen, hvis Spor desværre altid staar fyldt af Vogne, saa den smukke Udsigt, f. Eks. fra Toldkammer-

Havnegade 38,
tilh. Skibshandler Fr. Wendelboe.

bygningen, snart kun er et Fortidsminde. Men Skibsprovianteringsforretningerne og Beværtningerne sætter ogsaa deres Præg paa Havnen, her dufter af Tjære og

Havnegade Nr. 23, tilh. Akts. Brødrene Nyholm & Co.

Capstan, Oljetøj og Grog; for Afholdsfolk maa her være sørgeligt, man hører stadigt muntre Propper springe, Flaskerne klukke og Pokaler klinge, hvor Handel floerer, og Hyren ødes, og Tolder og Synder muntert mødes.

I Havnegade 38 kan nævnes *Fr. Vendelboes* Skibshandel. Han var forhen Landmand og oprettede her i

1904 sin Provianteringsforretning i sin egen Ejendom. Vendelboe er i Bestyrelsen for Aarhus Skibshandlerforening.

Et andet større Skibshandlerfirma er A/S *Brdr. Nyholm & Co.* i Nr. 28. Det blev grundlagt 1912 af A.

Havnegade Nr. 26, tilh. Købmand Andr. Skaarup.

Nyholm († 1918), hvorefter Broderen (sammen med Kap-tajn N. Mortensen) blev Direktør. O. Nyholm, født i Thisted 1890, uddannet i Slagelse og Amerika, er Næstformand i Aarhus Skibshandlerforening. Firmaet driver Fiskeri med et Motorskib paa Vestkysten og to i Kattegat og har Filialer i Aalborg og Horsens.

Ejendommen ved Siden af tilhører Købmand *Andreas Skaarup*, som her i Stueetagen har sin Afdeling for

O. Nyholm,
Direktør.

H. M. Erhardi,
Grosserer.

M. C. Falk,
Kontorbestyrer.

Skibshandel. (Hovedforr. ligger i Skolegade og omtales der). I første Etage har Kul-Importfirmaet *H. M. Erhardi* sine Kontorer. Dette Firma er startet 1904 af Erhardi, som i 1907 overtog det gamle Kulfirma Rud. Wulff.

Firmaets Oplagspladser findes ved Søndre Mole.

Grosserer H. M. Erhardi er født 1873 i Kongsgaard, Helgenæs, og uddannet i Aarhus. Han er Medlem af Arbejdsgiverforeningen.

I Nr. 22 har Rhederiaktieselskabet „*Thalatta*“ Kontor. Det er oprettet 1919 med *M. A. Olsen* som Direktør. Denne er født 1877 i Øster Tørslev, har ført Skib i en Snes Aar og er Medlem af A S „*Boreas*“ Bestyrelse. 1. Marts 1920 frattraadte Skibsrheder Olsen, og Ledelsen af Kontoret er gaaet over til Kaptajn *N. M. Winther* fra Esbjerg. Selskabet ejer et Sejlskib (600 T.) og et Motorskib (500 T.), der sejler i Vesterhavet, Atlanterhavet og Østersøen. Formand for „*Thalatta*“ er Bankdirektør *J. P. Thomsen*, født 1855 i Tvilum ved Silkeborg, er uddannet ved Handelen i Aarhus og drev Købmandsforretning 1886—1914 under Firma „*Holmbom og Thomsen*“. Han blev Kontrolkommitteret i „*Købmands- og Haandværkerbanken*“ 1906 og har i de sidste 5 Aar

været dens administrerende Direktør. Han har siden 1895 været Kasserer for Stefansforeningen og siden 1900 i Bestyrelsen for Ormslev Børnehjem. Han var Formand for K. F. U. M. 1901—18, er Formand for Kvindehjem-

Havnegade 22, Rhederiakteselskabet „Thalatta“.

met „Sichar“ og Medlem af Domsognets Menighedsraad.

For at Sømanden ikke skal være prisgivet samvittighedsløse Hajer og øde hele sin Hyre paa Værtshusene, men have et hyggeligt Tilflugtssted, hvor han ligesom Soldaten i Soldaterhjemmet for en billig Pris kan faa Kost og Logi og uden Vederlag kan sidde roligt og læse eller skrive, har *Sømandsmissionen* i Nr. 20 oprettet et Hjem for Søfolk 1909. Formanden er Sogne-

præst *I. Chr. Sennels*, som er glad for enhver lille Venlighed, der vises Sømandshjemmet, der i Aarenes Løb har været mangen Sejlers gode Tilflugt og reddet mangen en for — efter at have undgaaet Forlis paa Søen

Havnegade Nr. 20, Sømandshjemmet, N. H. Wachers tekn. Forr.

— at forlise i Land.

I Etagen nedenunder findes *N. H. Wachers* tekniske Forretning, som er oprettet 1903 og omfatter Handel med alle maskintekniske Artikler engros og detail.

N. H. Wacher er født 1864 og har faret tilsøs som Maskinmester.

I Havnegade Nr. 8 ligger Korn- og Foderstofkompagniets Kontorbygning. Aktieselskabet oprettedes 1896

ved en Sammenslutning af en Række store ældre Kornforretninger, nemlig: Hans Broge & Co., Otto Mønsted, S. M. Holst, Johan Baune & Co. samt J. Ankerstjerne, Randers, og H. Meulengracht, Horsens, som delvis overgik i Kompagniet.

Til Direktør valgtes Konsul Chr. G. Hansen (R. af

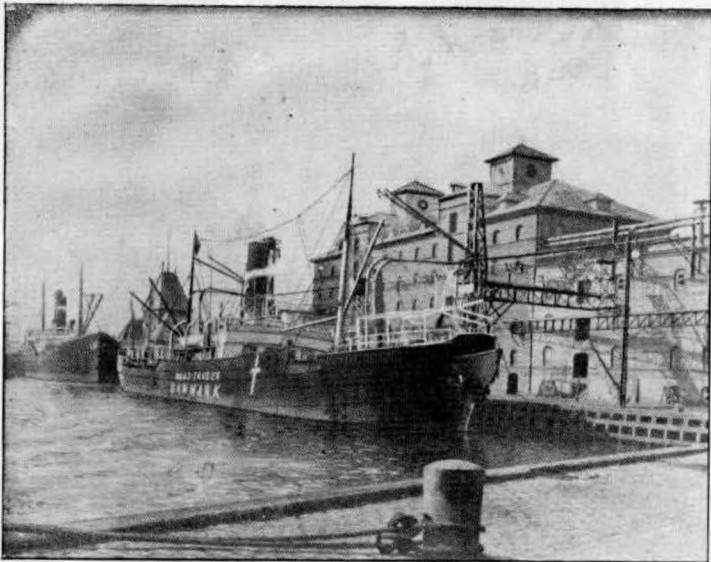
Havnegade Nr. 8, Korn- & Foderstofkompagniets Kontorbygning.

D.), der i 1915 flyttede sit Hovedkontor til København.

Kompagniet oprettede efterhaanden Filialer og Afdelinger i København og andre Byer, samt i New Orleans, Galveston, og Novorossisk. I 1915 flyttedes Hovedkontoret til København.

Virksomheden i Aarhus ledes nu af Direktør *N. A. Pedersen*, der er født 1876, uddannet hos Gustav Halberstadt og hos Grøn & Witzke. Han indtraadte i Kompagniet 1900 og blev 1907 Direktør for Afdelingen i Horsens og har siden 1908 været Direktør i Hovedforretningen.

I Havnevæsenets store Bygningskompleks ud for Skolegyde har Kompagniet en Del af sine Magasiner, som med de moderne Kornelevatorer kan sluge et stort Skibs Kornlast i forbavsende kort Tid, og paa den nordre Side af denne Bygning har Kompagniet opført sin

Korn- & Foderstofkompagniets Magasiner og Foderblandingsfabrik.

store Foderblandingsfabrik, hvor de mest moderne Maskiner for Behandling af Oliekager etc. arbejder.

I den ny Havn har Kompagniet opført andre store Magasiner, og ialt optager alle dets Bygninger og Pladser et Areal paa ca. 4 Tdr. Land foruden de gamle Lagerbygninger i Byen. Paa Magasiner og Foderblandingsfabrik beskæftiges daglig ca. 150 Personer.

Aktiekapitalen er nu 10 Millioner Kroner.

I Nr. 6 ligger *Aarhus Kulkompagnis* Ejendom og Kontorer. Det er grundlagt 1894 af Grosserer *Jul. A.*

Christensen, som stadig er dets Leder, og laa den Gang i „Grønland“ Nr. 39.

I Januar 1917 blev Grosserer Wulffs Ejendom i Havnegade købt, og Kontorerne blev flyttet hertil.

Paa Søndre Mole opførte Kompagniet i 1905 det store Kulkran-Anlæg.

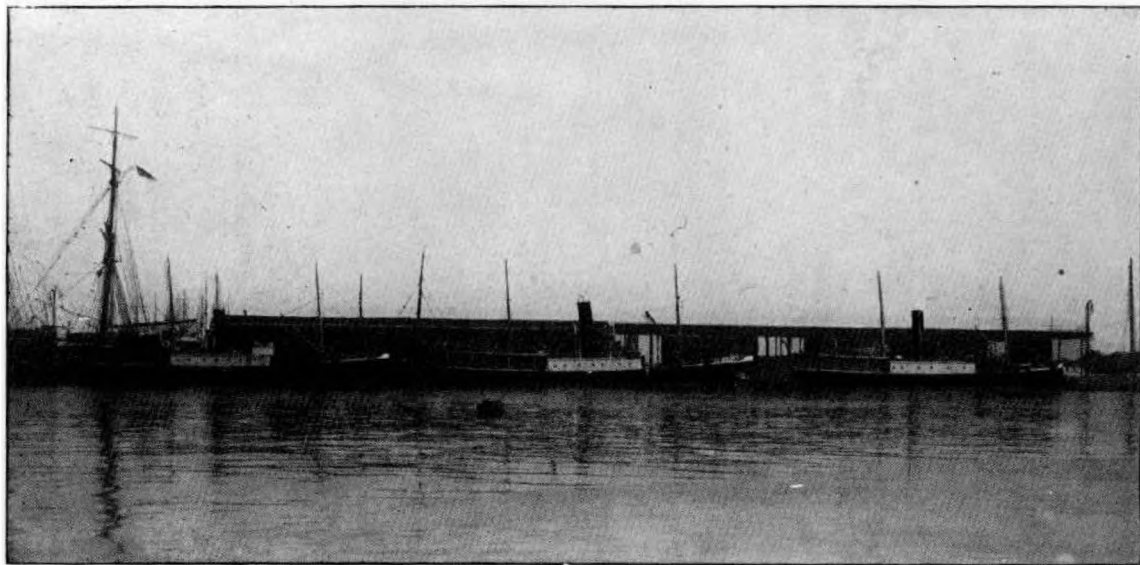
Havnegade 6, Aarhus Kulkompagnis Kontorbygning.

Midtermolen domineres af A/S Aarhusbugtens Dampskibsselskabs Skibe og Pakhuse.

Molsbaadene, som de i daglig Tale kaldes, besørger Post, Passagerer og Fragtgoods mellem Aarhus, Mols, Thunø og Samsø.

De anløber Knebel, Kalø, Skjødshoved, Særbæk, Kongsgaard, Ebeltoft, Thunø samt Maarup og Selvig paa Samsø. Om Sommeren sejles Lystture udenfor den almindelige Fartplan.

Selskabet er startet 1874, og det første Skib „Helge-

Midtermole.

Molsbaadene.

næs“ blev bygget i Kiel. Af den daværende Bestyrelse er Partikulier Tørslev den eneste nulevende, han sad i Bestyrelsen fra Starten til 1917.

Selskabet ejer nu 3 Skibe: S/S Helgenæs (183,⁰⁰ Br. T.), S/S Mols (157,⁵² Br. T.), S/S I. P. Petersen (187,⁸¹ Br. T.). Bestyrelsens Formand er Landinspektør O. S. Sørensen.

I Forbindelse med ovennævnte maa nævnes Firmaet I. P. Petersens (Dampskibsekspektion og Speditionsforr.), det er oprettet af I. P. Petersen 1884; denne overtog i Aaret 1894 Stillingen som korresponderende Rheder for Aarhusbugtens Dampskibsselskab.

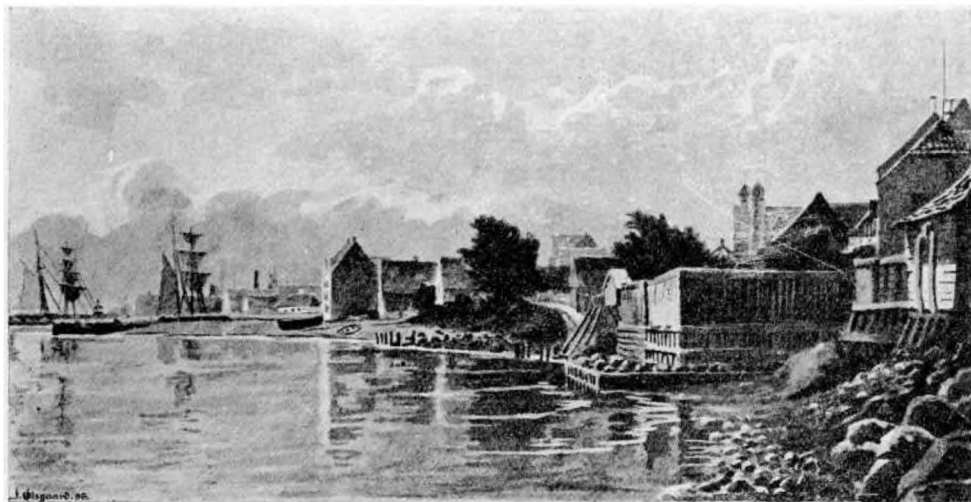
I 1907 indtraadte Dir. R. Christensen som Medindehaver af Firmaet.

I. P. Petersen døde i 1916, hvorefter hans Søn Viggo Petersen indtraadte i Firmaet.

Dir. Christensen er uddannet først i D. F. D. S.s Ekspektion og derefter hos I. P. Petersen.

Ved Nordre Mole, der er en yndet Promenade, ligger Aarhus Roklubs Baadehuse. Klubben er oprettet 1886. Den ejer fem 4-aarers og fire 5-aarers inriggede Baade samt en Single-Sculler. Klubben er desværre henvist til et gamle Træskur, men forhaabentlig faar den snart et nyt tidssvarende Klubhus. Roning er en af de herligste Idrætter, og det er ufatteligt — og ikke til Ære for Byens Ungdom, at de aktive Medlemmers Tal ikke fuldt er 100. Hvor er de unge Mænd? Hvis de vidste, hvor stor en Rigdom af Styrke og Sundhed, Skønhedsindtryk og Glæde disse Ture over Bugten giver, vilde Klubbens Medlemstal straks tidobles. Formand er Kommunelærer Carl Vigild.

Fra Havnegade gaar vi videre lige frem forbi Latin-skolen ad *Skolebakken*, som nu er en regelmæssig flad

Skolebakken i ældre Tid. Tegnet efter et Maleri af Prof. Chr. Blache fra Tredserne. Orig. i Museet.

Gade, hvor kun Navnet minder om Fortidens Terrainforhold. Naturligvis er den flade, lige Vej bekvemmere end Bakken, men Bakken var meget kønnere. For faa Aar siden laa endnu Fortovet højt oppe over Kørevejen, og store Træer og en høj Stenkant gjorde denne Færdsselsvej til noget for sig selv. Men hvad har man Byraad til, naar det ikke er til at fælde de flest mulige Træer, rejse saa grimme og permanente Plankeværker som muligt, samt — naturligvis — inndele Aaret i fem Kvartaler.

I Nr. 11 er Det kommunale Arbejdsanvisningskontor, der bestyres af Journalist *M. C. Falk*. Kontorbestyrelsen er født i Ringkøbing 1883, var Snedker og rejste fem Aar i Udlandet, senere blev han Medarbejder ved „Demokraten“. Han erhvervede sig fem første Præmier ved Ringkøbing tekniske Skole og var i Snedkernes Fagforening Kasserer 1908—12, derefter Formand til 1916. Samtidigt var han Formand for Arbejdernes Fællesorganisation, har ogsaa siden 1912 været Medlem af Ligningskommissionen, dens Formand fra 1918. Ogsaa siden 1912 i Bestyrelsen for Aftenskolen for Arbejdere, af Komitéen „De Fattiges Jul“ og „Samaritanen“. Siden 1914 af Socialdemokratisk Forbund og Formand for Kredsorganisationen for Aarhus Amts 4de Valgkreds. Siden 1916 desuden Medlem af „Demokraten“s Kontrolkomité. Saa denne Mand har unægteligt noget at bestille.

Paa Hjørnet af Sct. Olufsgade ligger *Dansk Andels Kulforretning*, som er grundlagt 1913. Firmaet, der optager enhver Andelsforening eller anden Forening med solidarisk Kontingent, har sine Lagre i Sydhavnen; de dækker et Areal af ca. 5000 m². Importen er nærmest engelske Kul og Koks. Filialer i Aalborg, Ran-

ders, Horsens, Korsør og Køge. Den administrerende Direktør har siden Firmaets Start været *S. V. Skikkild*, der er født i Ringkøbing 1886; blev uddannet dels hjemme, dels i England og Tyskland.

Paa den gamle *Olufs Kirkegaard*, der er omdannet

Hj. af Skolebakken og Olufsgade, Dansk Andels Kulforretning.

til et lille, aflukket Anlæg, findes den smukke Mindestøtte for „Fædrelandsvennen Generalkonsul *Hendrik Pontoppidan*“. Ikke mange har gjort sig saa fortjent til sine Landsmænds Agtelse og Kærlighed som denne Mand, der i trange Tider var en overordentlig dygtig og godgørende Mand. Hans Virksomhed var væsentlig i Hamborg, hvor han var de danske Købmænd en uvurderlig Støtte. I Krisen 1857 kom han i stor Forlegenhed, men reddedes af Tietgen. Senere, da Krisen var ovre, viste han en Offervillighed over for Danmarks

landøkonomiske Fremskridt, som er ret enestaaende. „Foreningen af jyske Landboforeninger“ modtog efterhaanden over 50,000 Kr. af ham, „Hedeselskabet“ 30,000, og utallige jyske Landmænd og Købmænd nød godt af hans Fædrelandssind. Han købte 1867 Constantinsborg. Han var K. af D. og dekoreret med Fortjenstmedaillen i Guld. (Se iøvrigt Biogr. Lex. og Ill. Tid. XXXII, 27).

Selve Olufs Kirkegaard, der blev grundlagt i Midten af det 11. Aarhundrede, har nu kun et gammelt Stenkors til Minde om, at dette Sted var viet Nordens største Helgen, Sct. Olaf.

Den laa forhen lige ud til Vandet, og i Skrænten fandt Skoledrengene ofte Knokler af det ældste Aarhus's længst hensovne Beboere.

Gaar vi videre ud imod Østbanen ad *Kystvejen*, passerer vi en Del store, moderne Ejendomme, i Nr. 21 ligger bl. a. *H. Nielsens* Motor- og Maskinfabriks Kontorer. Denne Virksomhed blev oprettet 1913, og selve Fabrikken ligger i Tværgade 13. Den udfører væsent-

Aarhus, set fra Søen.
(Nuværende Kystvej.)
Orig. tilh. Fabrik. V. Ormslev.

M. A. Olesen,
Skibsreder.

N. A. Pedersen,
Direktør.

I. P. Thomsen,
Bankdirektør.

ligst Skibsreparationer og Fabrikation af Lystbaadmotorer. Fabrikant Nielsen, der er født i Roslev 1883 og uddannet i Skive, er Næstformand i Sejlklubben.

Paa Kystvej 25 ligger *Postinspektoratet*, hvor den

Kystvej Nr. 21,
H. Nielsens Maskinfabriks Kontor.

øverste Leder er Overpostinspektør, Cand. polit. *Christen S. Mondrup*. Han er født i Nøddelund 1871 og er for Tiden det danske Postvæsens Kommissær i Sønderjylland 1920. Imidlertid er konstitueret Postinspektør *Axel Blichfeldt*, født 1872 i Sverige, ansat i Postvæsenet 1888, 1911 Fuldmægtig hos Overpostmesteren i København, kom her til Aarhus 1. April 1917 som Vicepostinspektør og blev Postinspektør 1. Oktober 1919. Han var 1903—8 Medlem af Dansk Postforenings Re-

præsentskab, derefter indtil 1917 Revisor i Postvæsenets Overklassers Kautionsforening. Efter Genforeningen mister Aarhus Inspektør Blichfeldt, idet han saa skal til Sønderjylland.

Kystvej Nr. 47. Stiftsprovstegaarden.

Ejendommen Nr. 47 er Stiftsprovstegaarden. Den er opført 1906 for en Del af den Sum, som indkom ved Salget af den gamle Stiftsprovstegaard ved Domkirken, og efter Tegning af Arkitekt Primodt Clausen.

Bygningen er Embedsbolig og rummer Stiftsprovstiets Kontor og Konfirmandstuerne.

I Trappegangens Væg er indmuret nogle Mindetavler fra den gamle Stiftsprovstegaard.

C. Mondrup,
Postinspektør.

M. P. Drescher, R.
Konsul.

Axel Blichfeldt,
Postinspektør.

I Nr. 55 ligger *Mammen og Dreschers Kontorer*. Firmaet, der er oprettet 1896, omfatter Kontrol- og Spe-
ditionsforretninger og beskæftiger ca. 50 Mennesker. Det har Lagre og Pakhuse forskellige Steder i Byen,
bl. a. i Sydhavnen, og det har Aflæggere i Nyborg (1899),
København (1902) og Aalborg (1904).

Konsul *M. P. Drescher* (R. af D.) er født den 24.
Febr. 1869 paa Als, var i Handelslære hos E. A. Borch
i Kolding samt i Korn- og Foderstofforretningen og større
Dampmøller. Russisk Vicekonsul 1908. Formand for
Garderforeningen for Aarhus og Omegn fra 1909, for
„Samvirkende Idrætsklubber i Aarhus“ fra 1918 og for
Frivilligt Bevogtningskorps for Aarhus 1916; Medlem af
Aarhus Handelsforenings Bestyrelse indtil 1918 og i
flere Aar dens Næstformand; Medlem af Bestyrelsen for
Aarhus Idrætspark incl. Stadion, for Aarhus Købmænds
Hjælpekasse samt for en Række Aktieselskaber (deraf
Formand i fem); mangeaarig Kasserer af Julekomitéen,
Formand for Foreningen af Arbejdsgivere i Aarhus og
Foreningen af Arbejdsgivere i Aarhus Havn.

Aarhus Kystvej er bekendt for sine store, moderne
Huse, de fleste af et særdeles tiltalende Udseende, men

det mest betydelige i den Henseende er selve Hjørnekomplekset „*Mejlborg*“.

Tre Gange har *Mejlborg* ført Byens Navn over Landet. Første Gang, da det i Aarene 1896—98 blev op-

„*Mejlborg*“.

ført, og Arkitekt *Kühnel* paa de smaa hyggeligt bevoksede Grunde med gamle Smaahuse skabte en af Provinzens første, største og skønneste Bygninger med Rosenborg-Taarne og Trappegavle, Karnapper og Portaler, alt med rige og solide Ornamenten. *Mejlborg* blev en af Byens Seværdigheder, som den Indfødte med Stolthed viste sine Gæster. Anden Gang var den 18. August 1899, da *Mejlborg*, Petersen & Jacobsens Tømmerplads,

et Savskæreri samt mange Huse og Gaarde brændte og som en Kæmpesvævel lyste rødt fra Himmelbjerget til Mols. De forkullede og ødelagte Mure skulde fjernes, og man valgte at lade Artilleriet skyde dem ned med Kanoner. Fremgangsmaaden var ikke god. Vinduerne sprang nær og fjernt, og Kuglerne fløj tværs igennem Murene, som blev staaende. Blæksprutten skrev: „Murene blev staaende, men ellers var hele Byen ved at revne af Begejstring“. Og da alle gode Gange er tre, opstod Mejlborg som en anden Fugl Phoenix; den blev paany opført efter Kühnells Tegning af Charles Wissing, dog ikke uden Vrøvl fra en af de seks Ejere — og forresten blev der foretaget nogle mindre Ændringer. Men paany knejser Mejlborg med Spir og Tinder og er til Trods for den sidste Snes Aars vældige Byggeri stadigt et af Provinsens mest imponerende private Bygningskomplekser.

I Mejlborg findes en af Byens største Restauranter, med hyggelige Lokaler, Koncert og en prægtig Udsigt over Bugten. Restauranten ejes af Bye-Jørgensen, der har ledet den siden 1905, han er født 1875 i Vejle og uddannet i Hamborg, Paris og London.

Hvis nogen under Turen fra Havnen er bleven trængende til en Forfriskning, indtager vi den her, og derpaa drejer vi ned ad *Mejlgade*.

Mejlgade (i ældre Dokumenter kaldet „Medelgade“, „Middelgade“, „Mejlgade“, som betyder en middelstor Gade) var i fordums Dage Byens Hovedaare mod Nord ud ad Grenaa Landevej; til trods for de mange Ombygninger gør den straks Indtryk af at være en gammel Gade, en af dem, der endnu har bevaret flest ældre Bygninger fra det 17. og 18. Aarhundrede. Men da Sporvognslinjen blev lagt ad Guldsmedgade og Nørre-

Harald Jensen,
Isenkræmmer.

E. Gudme Rasmussen,
Købmand.

Johs. Mogenssen,
Bagermester.

gade, blev Mejlgade liggende under sine gamle Pro-
vinsbys-Kaar, medens de heldige Medbejlere skød Ham
og foldede sig ud med store Huse og Kæmpe-Ruder.
Men fra gamle Dage var Mejlgade en Forretningsgade,
og en Mængde, tildels betydelige Købmænd og Hand-
lende, sætter endnu Præg paa den gammeldags krogede
Gade med de mange lave Bindingsværkshuse.

I *Mejlgade Nr. 90—92* ligger Jydsk Andels Foder-
stofforretning, der blev oprettet i Aarhus i 1898 af jydsk
Landmænd.

Selskabets Formand er Direktør And. Nielsen, Svej-
strup Østergaard, og dets Direktør er Chr. S. Nielsen.

Selskabet begyndte Virksomheden med 68 Lokal-
foreninger og havde ved Begyndelsen af det 22'de
Regnskabsaar 856 Lokalforeninger repræsenterende ca.
50,000 Medlemmer med ca. 350,000 voksne Kreaturer
over 2 Aar. Deraf hører 300 Lokalforeninger til Aar-
hus Opland.

Der er oprettet Filialer i syv andre forskellige jyd-
ske Byer.

Selskabet ejer i Aarhus Ejendommen i Studsgade 35
og har desuden paa Havnens Grund opført 6 Pakhuse
til Oplag af over Havnen tilførte Korn- og Foderstoffer.

I Nr. 86 ligger *Heinrich Roepstorffs* Skrivemaskine- og Kontormøbel-Forretning; Filialen her er oprettet Måj 1919 og ledes af Fru *Åda Bjørnvig*. Den har Eneforhandling af „Underwood“ og af Rønning og Gjerløffs danske Farvebaand.

I Nr. 80 ligger Isenkramhandelen, der blev oprettet af Købmand *Simon Jensen* i Nr. 82; den ejes nu af *Harald Jensen*, født i Skjødstrup 1882 og uddannet hos *Marinus Kock*.

Hvor nu Nr. 78 A viser den store, moderne Ejendom, laa indtil 1914 *Frands Hansens* gamle, kendte Købmandsgaard. Stedet tilhører nu Bagermester *Johs. Mogensen*, som har sit Bageri her. *Mogensen* er født i *Pindstrup* 1889, uddannet her i *Aarhus* og *Amerika* og er Medlem af Bagerforeningens Bestyrelse.

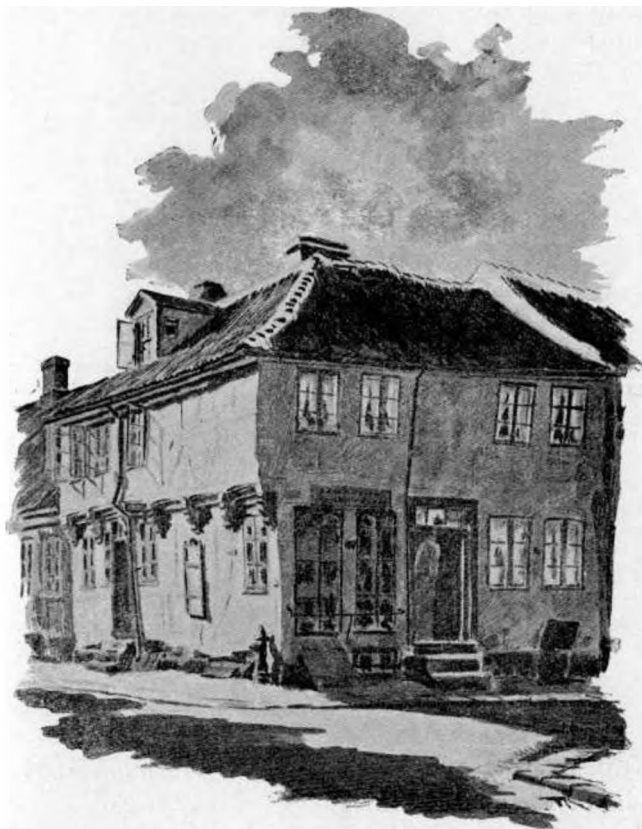

Meilgade Nr. 78 A.
tilh. Bagermester *Mogensen*.

Ejendommen 53 — 55 stammer fra Begyndelsen af det 19. Aarhundrede; den ejes af *Aarhus Møbelfabrik A/S*, der blev startet 1907 af Snedkermestrene *J. Nielsen* (f. i *Hørning* ved *Randers* 1873), *N. Møller* (f. i *Amstrup* 1876) og *H. Rasmussen*, som udtraadte 1909 og erstattedes af *S. T. Andersen* (f. i *Struer* 1881).

Arealet er 2264 m²; Bagbygningen og Mel-

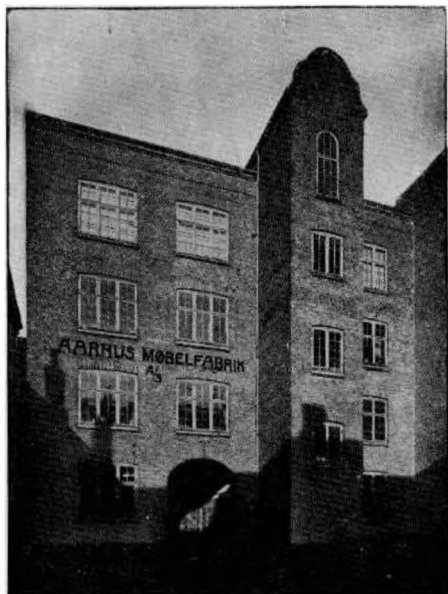
lembygningen, hvor Fabrikslokalerne findes, og hvor ca. 40 Mennesker beskæftiges, er opført 1898 og 1913.

Meilgade Nr. 62, Hj. af Tværgade.

Tidligere laa den saakaldte Grarups Kaserne i Bagbygningen til Nr. 55.

I den smukke, gamle Bygning Mejlgade 52 er Firmaet *A. Chr. Østergaards* Mel-, Korn- og Foderstof-forretning, der er grundlagt 1882 i Hørning (Hjelmslev Herred) som Købmandsforretning og i 1906 flyttet til Aarhus. 1916 købtes Ejendommen paa Mejlgade.

Bag Facaderne, Mejlgade 53 55, Aarhus Mobelfabrik Akts.

Grosserer Østergaard er født i Hørning 1884 og uddannet hos Otto Mønsted og i Hamborg.

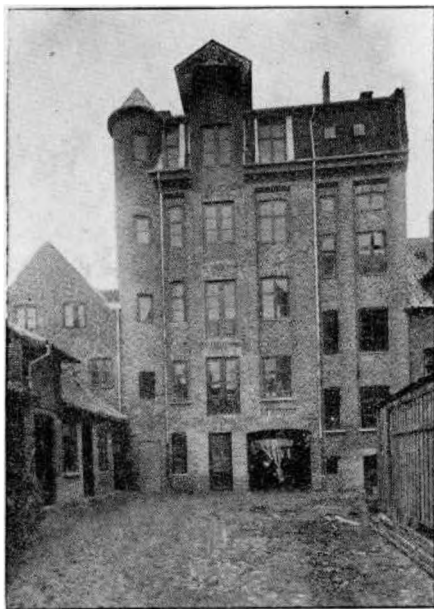
I Nr. 48, som tidligere ejedes af Etatsraadinde Elm-gren, og hvor Stiftstidende i mange Aar havde Kontor-er, ligger nu Aarhus Pengeskabsfabrik.

Indehaveren, *M. H. Jæger*, er født 1863 i Viborg, købte 1902 Mejlgade 48, nedrev Baghuset og lod i Ste-det for Værkstedbygningen opføre.

Meilgade_Nr. 52, tilh. A. Chr. Østergaard.

Aarhus Møbelstel- og Stolefabrik paa Mejlgade 47 er oprettet 1907 og ejes af Fabrikant Jens Jensen, f. 1871 i Rakbo og uddannet i Kallundborg som Snedker og Karetmager. Han er i Bestyrelsen af „Foreningen af specielle Møbelfabrikanter i Provinsen“. I 1913 købte

Bag Mejlgade Nr. 47, Aarhus Møbelstel- & Stolefabrik.

han denne Ejendom og 1918 Studsgade 44; i 1919 paa-begyndtes en stor, moderne Fabriksbygning paa Grunden mellem de to Ejendomme, og den er fuldført i disse Dage. Fabrikken beskæftiger ca. 40 Mand.

Den gamle Bindingsværksbygning Nr. 46, hvis Facade er dækket af røde Mursten, har rummet en gam-

Jens Jensen,
Fabrikant.

P. T. Hald,
aut. Revisor.

Chr. Østergaard,
Grosserer.

mel Købmandsforretning, som nu ejes af Købmand *E. Gudme Rasmussen*, der overtog den 1919.

Gudme Rasmussen er født i Aarhus 1885.

I Nr. 45 ligger *Revisionskontoret*, der ledes af aut. Revisor *P. T. Hald*. Han er født i Thisted 13. Oktober 1871, kom til Handelen paa Bogø, tog Handels-eksamen i Aalborg og var senere ansat hos Styhr og Kjær i København. Revisor Hald oprettede 1899 Revisionskontoret, blev i 1906 autoriseret regnskabskyndig

Meilgade Nr. 46, Købmand E. Gudme Rasmussen.

Meilgade 39, „Meilgården“, Dansk Kugleleje Aktieselskab.

Ingvar Kell,
Grosserer.

F. Nielsen,
Konstruktor.

Valdemar Juul,
Fabrikant.

Tillidsmand og i 1910 autoriseret Revisor. Han er Censor ved det statsvidenskabelige Fakultet og Medlem af Revisionskommissionen og siden 1912 Formand for Foreningen af autoriserede Revisorer.

Ejendommen Nr. 43 er opført ca. 1829 og var tidligere Middelgade Nr. 104 (senere forandret til Nr. 132). 1838 solgte Vicekonsul, Brygger og Købmand Frederik Fuglebjerg Ejendommen til Bagermester *Johan Frederik Petersen*, som havde etableret sig 1824 i den nuværende Mejlgade 36. Derefter forbliver Forretningen og fra 1838 Ejendommen i Familiens Eje. Den nuværende Indehaver, som bærer samme Navn som sin Bedstefader, er født i Aarhus 1869.

I Nr. 39 har *Dansk Kugleleje Aktieselskabs* jyske Filial sin elegante Forretning.

Aktieselskabet D. K. S. er oprettet 1913 som dansk Filial af det store Gøteborgfirma med de berømte Bogstaver S. K. F. Selve Aarhus-Filialen er oprettet 1918 med det Formaal at virke som Konsulent og Salgsafdeling for Firmaets jyske Kunder.

Der findes her et stort Lager af Transmissionsdele og Remskiver.

Filialen ledes af Konstruktor F. Nielsen, der er født

Mellegade 39, Dansk Kugleleje Aktieselskab.

S. T. Andersen,
Fabrikant.

Jens Nielsen,
Fabrikant.

N. Møller,
Fabrikant.

i Maribo 1877 og uddannet dels i Danmark, dels i Udlandet. Han indtraadte i Firmaet 1917.

Bag disse Ejendommene (Nr. 35 og 37) Facader ligger *Jydsk Møbelfabrik*, som er oprettet af Snedkermeistrene Juul og Rasmussen og den Gang laa i Vilstedsgade 12. Den flyttede 1912 til Mejlgade 35, og senere

Bag Facaderne. Mejlgade 35 37, Jydsk Møbelfabrik.

blev Nr. 37 købt til og Fabriksbygningerne sammenbygget.

1918 solgte Rasmussen sin Part til Fabrikant Knud Andersen, som leder Salgsafdelingen, medens Juul leder Fabrikkens Drift, der udelukkende er baseret paa Fremstilling af Egetræs-Spisestuemøbler.

Mejlgade 35, Ingvar Kells engros Forretning.

Fabrikken, der skaffer Arbejde til ca. 100 Mennesker, er forsynet med de nyeste Maskiner, der drives ved Damp. Den anses for at være den mest moderne indrettede Møbelfabrik i Danmark. Areal ca. 3040 m².

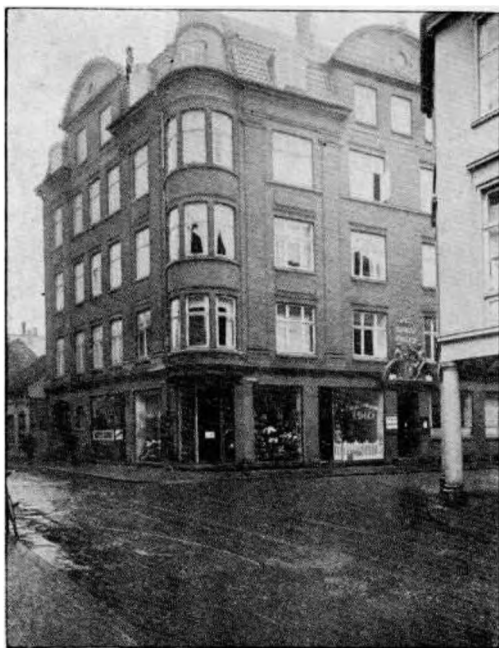
Fabrikant Valdemar Juul er født i Østbirk 1878 og nedsatte sig selvstændig i Aarhus 1907.

Han er Medlem af Fabrikantforeningen.

I Nr. 35 ligger Grosserer *Ingvar Kells* engros For-

retning, der er etableret 1916 og omfatter specielt Bisquit, Kaffe, The og andre Kolonialvarer.

Ingvar Kell er født 1884 i Silkeborg og uddannet ved Handel i Aarhus.

Hj. af Olufsgade og Mejlgade Nr. 24, Handelsgartner H. Bojesens Forretn.

Paa Hjørnet af Mejlgade Nr. 24 og Sct. Olufsgade ligger Handelsgartner *Holger Bojesens* Blomsterforretning. Bojesen er født 1877 i Aarhus og etablerede sig 1906 med et Handelsgartneri i Skovvangen, dette afstod han i 1917, og han driver nu kun Blomsterforretningen.

Ejendommen Nr. 21—23 ejes af Brd. *N. & V. Nielsen*, her drives der en Snedkerforretning, som oprin-

Bye Jørgensen,
Restauratør.

M. H. Jæger,
Fabrikant.

Holger Bojesen,
Handelsgartner.

delig er anlagt 1900 af Faderen, der døde 1908, Virksomheden laa først i Sølystgade 33, og 1909 flyttede den til Mejlgade. Den omfatter Møbelsnedkeri og Tapetserer virksomhed.

Mejlgade 21 23, tilh. Brødrene Nielsen.

Louis Udsen,
Farvehandler.

Niels Winter Nielsen,
Snedkermester.

Vilhelm Nielsen,
Snedkermester.

Niels Winter Nielsen er født 1877 og Vilhelm Nielsen 1882, begge i Aarhus.

I Nr. 20 ligger *H. Iisagers* Forretning, som er grundlagt 1841 i Skive af N. S. Iisager, der 1851 flyttede den her til Aarhus i Kannikegade 12. Efter at Forretningen senere havde været drevet 30 Aar paa Skolegade, flyttedes den 1916 til Mejlgade.

N. S. Iisager ejede Forretningen indtil 1869, da den overgik til A. Iisager; denne blev nu Leder til 1916, da den overtoges af Sønnen H. Iisager.

Der fremstilles Møbler i alle Stilarter, som afsættes i Aarhus og Opland.

H. Iisager er født i Aarhus 1888 og uddannet i Faderens Virksomhed.

Paa 1ste Sal i samme Bygning ligger *Albert Bayers Jydske Forlag*. Det blev oprettet af Bayer 1890, da han blev Forlægger af Ny farmaceutisk Stat. Aaret efter udgav han Maanedsskriftet „Jylland“ med Franz von Jessen som Redaktør 1891—92. I 1895 omdannedes Forlaget til et Aktieselskab af fortrinsvis jyske Boghandlere, i hvis Bestyrelse bl. a. Redaktør Funch Thomsen og Boghandler Thruue sad. Bayer blev Forretningsfører, og nu udsendte Forlaget en stor Mængde Bøger,

væsentligt af folkelige Forfattere (Anna Baadsgaard, K. G. Brøndsted, Carit Etlar, H. F. Feilberg, Otto C. Fønss, Nicoline Kirkegaard, Evald Tang Kristensen,

Hj. af Olufsgade og Mejlgade Nr. 20, Firma A. Iisager & Søn
(ovenover: „Jydsk Forlags-Forretning“).

Pontoppidan, Thyregod o. s. v.). Af større Foretagender maa nævnes „Verdenslitteraturens Perler“ (udg. af Vilh. Møller) og „Fra Holberg til Chr. Richard“ (udg. af Vilh. Malling).

Nytaar 1902 overtog Jacob Hegel Jydsk Forlags-

Carl Larsen,
Direktør.

Albert Bayer,
Forlagsboghandler.

Carl Aagaard,
Grosserer.

Forretning med Bayer som Forretningsfører. Men da Gyldendal og Nordisk Forlag sluttede sig sammen, traadte Bayer fra, og Nytaar 1904 startede han sit eget Forlag, „Jydsk Forlags-Forretning“, som han har oparbejdet til at indtage en smuk og solid Stilling. Albert Bayers „Jydske Bibliothek“, Fortællinger paa Jydsk, har vundet stor Udbredelse.

Foruden Forlagsvirksomhed har Bayer indtil i Fjor drevet Byens største Lejebiblioteksforretning. Han er født i Rudkøbing 3. Juni 1864, lærte Boghandelen bl. a. hos Zeuner og Krarup i Aarhus. Overtog Krarups Boghandel 1889 og havde den til 1893. Han er økonomisk Direktør for A/S „Aarhus Theater“ og Medlem af den danske Boghandlerforening.

I den smukke, gamle Bindingsværksbygning Nr. 19 findes Firmaet *J. C. Juuls Efterfl.*, som er grundlagt af Juul 1842 i samme Bygning.

Efter denne ejedes Forretningen af Mathiesen Duus, som efterfulgtes af Sønnen Ernst Duus.

I 1919 overtog den nuværende Ejer *Louis Udsen* Forretningen, som omfatter Farve-, Material- og Tapethandel engros og endetail.

Farvehandler Udsen er født 1892 i Grenaa, hvor

Gammelt Billede af Mejlgade 19 foroven Olufsgyden.
(Tegn. J. Ølsgaard 1897)

H. Iisager,
Snedkermester.

P. Jaster,
Direktor.

C. Jaster,
Direktor.

han er uddannet. Han er Medlem af Aarhus Roklubs Bestyrelse.

Ejendommen er fredet og regnes med Rette for en af Byens faa gode gamle Bindingsværksbygninger. Naar man kigger ind ad den gamle Port ud til Graven, ser man her et karakteristisk Gaardparti fra det 17. Aarhundrede.

Mejlgade Nr. 19, J. C. Juul's Efterfølger.

I den gamle, røde Bygning, Nr. 18, ligger A/S *H. C. Jaster* (tidligere Købmand Skidengernes Gaard).

Denne Forretning er oprindelig grundlagt 1874 af Købmand Hans Carl Jaster og laa den Gang i Aagade, hvorfra den to Aar efter flyttedes til Mejlgade.

Akts. De forenede jydskc Produktforretninger, Olufsgade.

H. C. Jaster døde 1904, og Forretningen overgik derefter til Sønnerne C. & P. Jaster, som drev den til 1918, da den blev delt i to Afdelinger, A S H. C. Jaster, der omfatter Kolonial, Vin etc., og A S De forenede jydskc Produktforretninger, der driver „Produkthandel“. Denne sidste Forretning har Domicil i de store Ejendomme Mejlgade 20, Olufsgade 2 og Skolebakken 17, som erhvervedes af Selskabet 1918.

Bestyrelsen for A. S. H. C. Jaster bestaar af Direktørerne C. & P. Jaster og M. Samson (Københ.). Produktforretningens Bestyrelse bestaar af Borgmester Drechsel (Formand), Overretssagfører Stampe, Adjunkt Ramm og Købmand Vilhelm Kier. Den har Filialer i Aalborg, Kolding og Ringkøbing.

Mejlgade Nr. 18, Akts. H. C. Jaster.

Virksomheden beskæftiger ca. 120 Mennesker.

De administrerende Direktører er C. & P. Jaster, den første er født 1881 i Bogense, han er Medlem af Arbejdsgiverforeningens Bestyrelse og Rideforeningens Bestyrelse samt af 3. Artilleriafdelings Mønstringskommission.

P. Jaster er født 1882 i Bogense og uddannet i Jydsk Handels- og Landbrugsbank samt i Hamborg, indtil han i 1906 indtraadte i Firmaet.

Direktøren for A/S H. C. Jaster er M. Simonsen.

Bygningen Nr. 12, der i sin nuværende Skikkelse menes at være opført 1850, ejes af Glarmester *E. Dinesen*, der etablerede sig 1894, idet han overtog den af Glarmester Røhr i 1808 startede Forretning, som altid har ligget her.

Den nu nedbrændte „Skidengernes“ Gaard i Mejlgade, Jasters Ejendom.

E. Dinesen er født 1867 i Randers og uddannet i Aarhus.

Ejendommen Nr. 10 er opført under Trearskrigen og indrettet med Bageridrft for Øje; den overtoges 1917 af Bagermester *Gudme Wadt*, som 1. April 1920 afstod den til Bagermester *Hjöllund*, der er født 1884 i Mellerup og etableret 1914 i Munkegade Nr. 9.

I Ejendommen Nr. 8, som gaar igennem til Skolebakken, findes en Afdeling af det københavnske Firma *A/S Nordisk Metalvarefabrik*.

J. Smith,
Sparkekassedir., Sagfører.

E. Dinesen,
Glarmester.

A. Hjøllund,
Bagermester.

Afdelingen i Aarhus oprettedes 1914 paa Søndergade og flyttedes til Mejlgade 1918.

Det gamle Ejendomskompleks tilhører Aktieselskabet med Undtagelse af Forhuset, der er lejet.

Afdelingen, der omfatter elektriske Installationslege-

Mejlgade Nr. 12, tilh. Glarmester E. Dinesen.

mer, er udelukkende baseret paa engros Handel med Jylland som Marked.

Dens Leder er Ingeniør K. O. Breyen, som er født 1888 i Roskilde og indtraadte i Firmaet 1918.

I Ejendommen Mejlgade 7, en stor renliniet Bygning, uden nogen Art af Prydelser, findes Firmaet Carl

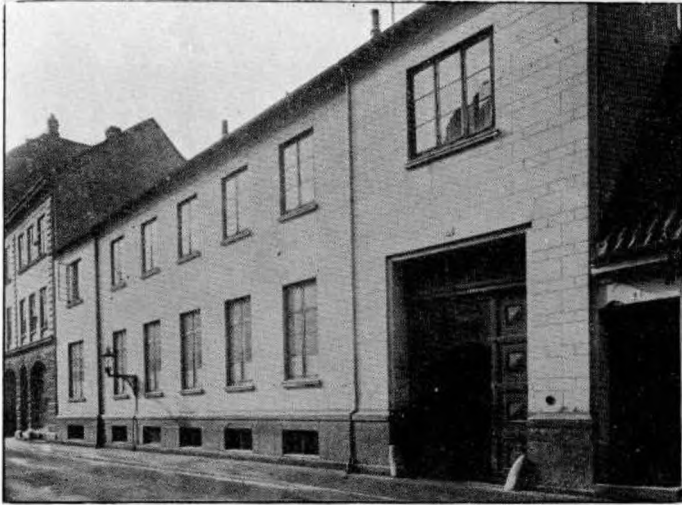
Mejlgade Nr. 10, tilh. Bagermester A. Hjøllund.

Bertelsen & Co., som grundlagdes 1868.

Det laa oprindeligt i Marcus Bechs gamle Gaard i Borgporten, og derefter i St. Olufsgyde, indtil Bertelsen 1881 købte den store Ejendom, som fra Mejlgade gaar helt ud mod Graven.

Medens Ejendommen mod Mejlgade er bygget 1842 og den Gang havde Numrene „Middelgade“ 148—149—150 (hvilket antagelig vil sige, at der her laa tre smaa Huse), hører den gamle Købmandsgaard mod Graven med sine Svalegange til det ældre Aarhus og ser ud omtrent, som da den blev opført. Facaden mod Mejl-

gade er derimod moderniseret, ligesom der i Gaarden bag denne er opført nye moderne Magasiner. Hele Komplekset spænder over et Areal paa 2014 m². Lidt Syd for dette Sted var der endnu i Begyndelsen af det 19. Aarhundrede temmelig højt Terræn, og for at

Meilgade Nr. 7, Firma Carl Bertelsen & Co., tilh. Grosserer Carl Aagaard.

man kunde komme op til nogle Smaahuse, som laa her, var der anbragt en Trappe. Stederne kaldtes derfor „Prækestolen“. J. Hoffmeyer formoder, at dette forhøjede Terræn skulde være Levninger fra den gamle Nørrevold.

Carl Bertelsen trak sig 1902 tilbage fra Forretningen, og Efterfølgeren var Grosserer Victor Brabrand, som i 1918 optog Grosserer Carl Aagaard som Kompagnon.

Aagaard, der er født 1874 og er uddannet i de gamle

jydske Købmandsforretninger, overtog 1919 den aktive Ledelse af Forretningen, som omfatter engros Handel med alle Slags Kolonialvarer, som importeres fra hele Verden.

Aagaard er Divisionschef for midtjydske Spejdere og indtager en høj Stilling inden for Odd Fellow Ordenen.

Mejlgade Nr. 2, Firma Otto Drewsen.

I Ejendommen Nr. 2 ligger Firmaet *Otto Drewsen*, som er grundlagt af denne i Nyborg 1872. Det flyttedes til København 1897 som Hovedforretning, og i 1913 oprettedes Forretningen her. Ejendommen tilhører Firmaet, der omfatter elektriske Installationsmaterialer, Lysekroner etc. samt Cykler og Motorer.

Aarhusfirmaets Afsætningsmarked er Jylland, og der beskæftiges 12 Personer.

Direktør Carl Larsen er Virksomhedens Leder; er

født 1874 i Nyborg, blev uddannet dels i Danmark, dels i Tyskland og Amerika, indtraadte i Firmaet 1898 og blev dets Direktør i 1913.

Paa Hjørnet af Mejlgade og Rosensgade ligger „*Aarhus Bikube*“ eller „Spare- og Laanekassen for Haandværkere og Industridrivende i Aarhus“. Den er opret-

Hi. af Mejlgade og Rosensgade, tilh. Bikuben.

tet 1871 paa Initiativ af forskellige Aarhusborgere. Dens første Bestyrelse var Overretssagfører Chr. Kier (Formand), Glarmester Gamst, Snedkerm. Ørum, Raadmand Lisberg, Farver Kier og Gørtler Hald.

Kontoret laa den Gang paa Kannikegade oven over nuværende Chr. E. Petersens Forretning, derefter havde den i mange Aar Domicil i den gamle Latinskole, indtil den i 1909 flyttede til sit nuværende Sted i den store Ejendom, som Sparekassen opførte.

Sparekassen, der i Tidens Løb stadig er vokset, vir-

ker som almindelig Spare- og Laanekasse med Ret til Vekselomsætning og Indlaan mod Checkbøger.

Af Regnskabet for Aaret 1918—19 er følgende Tal af særlig Interesse:

Aktiekapital	Reservefond	Indskud
40,000 Kr.	330,000 Kr.	5,840,569 Kr.

Direktionen bestaar nu af: Kgl. Vejer og Maaler H. Soelberg (Formand), Sagfører J. Smith, Muremester Clemmensen, Malermester H. Chr. Secher og Købmand A. P. M. Quist.

Sparekassens administrerende Direktør er Sagfører J. Smith, som er født 1873 i Vejlbj. Han tog Eksamen som dansk Jurist 1893 og var fra 1903 ansat som Fuldmægtig hos Sagfører Christensen og Bogholder i Sparekassen, indtil han i 1905 blev valgt som Direktør.

Fra Mejlgade drejer vi ned ad Rosensgade, hvis søndre Side helt ned til Hotel Royal præges af Bagsiderne af de kommunale Kontorer. Der er et lille Anlæg foran, hvor et Nødtørftshus knejser i ophøjet Hæslighed.

Hele Rækken af Ejendommene Nr. 14—16—18—20 optages af Aktieselskabet „*De forenede Jydske Farverier og Trikotagefabrikker*“, som er startet 1914 ved en Sammenslutning af Fabrikker i Esbjerg, Dollerup Mølle, Vestbirk og Fabrikken i Aarhus.

Denne sidste er oprindelig grundlagt 1853 af Fabrikant K. Christiansen og laa den Gang som en meget beskednen Virksomhed paa Tangen.

Den flyttede senere til Rosensgade, hvor den brændte 1897.

Selskabets Aktiekapital er 12 Millioner Kr. og Hovedkontoret er i Aarhus.

Fabrikken i Aarhus optager et Areal paa 1200 m² og beskæftiger 135 Mennesker.

Direktør H. Christiansen (R.), der er født 1858 i Aarhus og uddannet her og i Tyskland, overtog 1894 Fabrikken efter sin Fader. Han er Medlem af Aarhus Privatbanks Repræsentantskab.

Foran Nr. 22, et ganske almindeligt, graat 2-Etagers Hus læsses store Papirsruller med Løftestænger af en

Rosensgade Nr. 14 16 18 20, De forenede jyske Farverier og Trikotagefabrikker.

Vogn og trilles ind ad Porten, hvor Folk staar med Næsen fladt mod Væggen og studerer Avertissementer og „Firkantens“ sidste, svidende Leder. I denne gammeltdags og ret uanselige Bygning bor Provinsens største og efter mit Kendskab bedst redigerede Blad „Jyllandsposten“.

Da Bladet blev oprettet 1871 med Overlærer Hoffmeyer som Redaktør, havde det hjemme ved Siden af

H. Christiansen,
Direktør, R.

Søren Wittrup Nielsen,
Redaktør.

Louis C. Andersen,
Redaktør.

Royal, siden 1878 har det boet i denne Ejendom, som tilhører Bladet.

Jyllandsposten blev af Theatrejer Sofus Birch, Overlærer Hofmeyer, Sagfører Thorsen og Justitsraad Wulff oprettet tildels som en Modvægt mod Lars Bjørnbak. Chr. Nielsen, den nuværende Redaktørs Fader, var Prokurator og Redaktør af „Nordjyllands Folkeblad“, da han 1877 blev valgt til Redaktør af Jyllandsposten. Han lejede Telegrafanlægget fra København til Aarhus i nogle Nattetimer og opnaaede herved, at man i Jylland allerede med første Morgentog havde Nyhederne fra København. I den Estrupske Tid havde Bladet gennem Ingerslev de bedste Forbindelser med Regeringen, og dens politiske Artikler og store Mængde sagligt Stof var altid Eftertanke værd. Efter Chr. Niensens Død overtog *Søren Wittrup Nielsen* Redaktionen 1895. Han er født den 25. Juli 1867 i Nørresundby, blev Student fra Aarhus 1885, Cand. polit. 1889, og har fra sin Studentertid arbejdet ved Bladet. Det er ham, der med sin Energi og sin sejge Overbevisning giver Bladet dets afgørende Præg.

Redaktionssekretær er *H. Hansen*, „Firkanten“, en meget ivrig og dygtig, konservativ Mand. Han er født

i Fredericia 1879, har været Medarbejder ved „Horsens Avis“ og „Nationaltidende“. Siden 1904 har han været Jyllandspostens Redaktionssekretær og politiske Medarbejder. Han er Næstformand i Den konservative Vælgerforening.

Jyllandsposten, der ikke er en lokal Avis, men, som Navnet lyder, for hele Jylland, adskiller sig fra samtlige andre mig kendte Dagblade ved sin selvbevidste Foragt for den moderne Presses lokkende Form. Aldrig en Cliché, aldrig et Vers, aldrig nogen Sensations-Overskrifter. Spalte op og Spalte ned i en vedtagen fast Form; man ved straks, hvor man skal finde, hvad man søger. Jyllandsposten har ofte fire eller fem selvstændige, læseværdige Artikler i et Nummer, — hvor mange Blade har saa mange i en Maaned? Den er næsten som et Tidsskrift, der blot kommer hver Dag. Den har en ganske lille Stab af Medarbejdere, men den er udsøgt og skifter sjældent. Berømte og frygtede er de ledende Artikler, undertegnede □. Jeg tror, jeg tør sige, at under hele Verdenskrigen var „Firkanten“ den, der af samtlige Landets Journalister klarest saa Sagernes Sammenhæng, og det var ham, der heldigvis fik Ret, og det skyldes utvivlsomt disse ypperlige udenrigs-politiske Ledere, at Bladets Holdere i Krigens Løb fordobledes.

Lige ved Siden af Jyllandsposten bor „Aarhus-Posten“. Den er i mange Henseender dens Modsætning. Den er et ubetinget Aarhus-Blad, hvor Nyhedsstoffet, der serveres med lokkende Overskrifter og Billeder Kl. 12 Middag, er ret overvejende. Alene Bladets Omfang forbyder de „store“ Artikler. Men ofte har „Aarhus-Posten“ i kortere og træffende Indlæg givet vittige og klare Indlæg i Dagens Spørgsmaal. Bladets Holdning

er borgerlig og national, og Bladet har en stor og gavnlig Betydning derved, at det læses meget i Arbejderkredse i Middagspausen, hvorved disse daglig faar hørt et godt borgerligt Ord til gavnlig Modvægt mod den stærkt ensidige og stærkt tendentiøse Aandsføde, som

Rosensgade 22 24.

„Aarhus-Posten“.

„Jyllandsposten“.

bydes dem af deres autoriserede Lærer i Livsanskuelse, „Demokraten“.

„Aarhus-Posten“ oprettedes i 1902 af C. A. Nielsen (nu Arnfast), der var Redaktør (med en enkelt Afbrydelse) til 1910, da han blev fulgt af Thorvald Petersen (R. af D.), født 1865.

Redaktør *Louis C. Andersen* er født i Aarhus 1885 og blev ansat ved Aarhus-Posten ved dens Oprettelse. I en kort Periode virkede han ved Demokraten og Jysk Morgenblad. I Juli 1918 overtog han Redaktør-

Edvard Pedersen jun.
Fabrikant.

Edvard Pedersen sen.
Fabrikant.

Adolph Marquardsen,
Fabrikant.

posten, og han har siden da med Held søgt at gøre Bladet til en moderne Nyhedsavis.

Paa Rosensgades søndre Side laa indtil for faa Aar siden, dækkende Udsigten til Nationalbankens Bygning, den hæslige Ruin af det en Gang ret statelige Hotel Jylland. Aarhus er i det hele taget slem til at lade Ruiner blive liggende (Møllesti, Bispetorv).

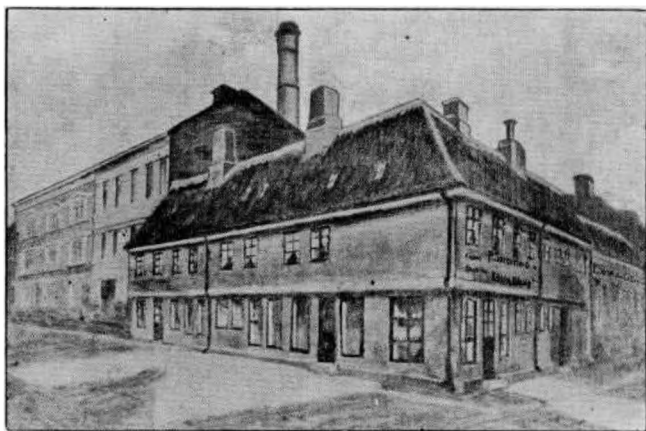
Ud til Rosensgade vender den moderne Bagside af Royal og den gamle Bindingsværksmur af Mehls Fabrik, men dem besøger vi fra Store Torv.

I den gamle Ejendom Nr. 28 ligger *Hans Kjærs Sæbefabrik*, som er grundlagt 1866. Den laa oprindeligt i Vestergade ved Siden af Bager Holles Ejendom.

Fabrikken overgik i 1908 til Fabrikant Edv. Pedersen sen., som atter afhændede den til sin Søn Edvard Pedersen, der samtidig erhvervede Ejendommen. I Januar 1920 overgik Fabrikken til A/S med E. Pedersen sen. som Bestyrelsens Formand og E. Pedersen jun. som administrerende Direktør.

Fabrikken blev samtidig udvidet med en ny Fabriksbygning opført paa den bageste Del af det 1576 m² store Areal. Fabrikken fremstiller Marseillesæber og en meget anerkendt blød Sæbe.

Edvard Pedersen sen. er født 1849 i Svejstrup, etableret 1875, er bl. a. Revisor i K. F. U. M. Han gjorde sig særligt fortjent af Byen, da han kæmpede for Bispetorvets Bevarelse, og han gjorde sig yderligere fortjent af hele Landet, da han stillede sit Privatkontor Spanien 11 til Disposition for „3. Zones Kontor“.

Hjørnet af Volden og Rosensgade Nr. 38, P. Sørensen & Co.s Tobaksfabrik.

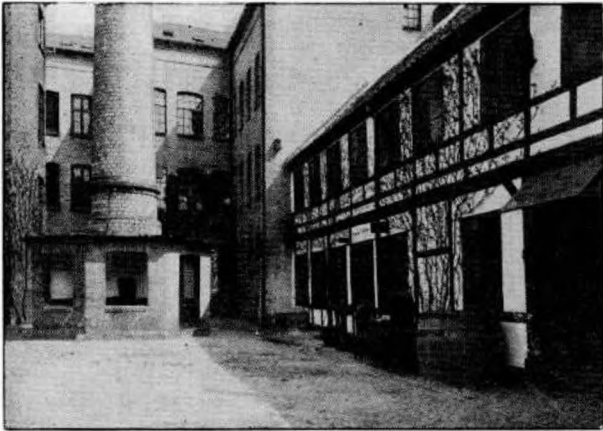
Edvard Pedersen jun., født 1885 i Aarhus, Medlem af Danmarkssamfundets Bestyrelse, Det unge Højre etc Medejer af A/S Sletterhage Singelkompagni, som har Kontorer paa Kystvej.

Ejendommen Rosensgade 38, Hjørnet af Volden, der formodentlig stammer fra det 16. Aarhundrede, rummer *P. Sørensen & Co.s Tobaksfabrik*, som er grundlagt 1867 af Fabrikant P. Sørensen og i Begyndelsen blev drevet sammen med Petersen & Sørensens Tobaksfabrik i Horsens.

I 1905 overtog den nuværende Ejer, Fabrikant Adolf

Marquardsen, Fabrikken, som stadig er udvidet, saaledes opførtes i 1900 en ny Fabriksbygning, og samme Aar købtes Ejendommen Volden Nr. 12.

Fabrikken, der beskæftiger ca. 100 Mennesker og fremstiller Skraa, Røgtobak, Cigarer etc., som afsættes over hele Landet, optager et Areal paa ca. 2000 m².

Gaardinteriør i Rosensgade 38.

Bag Façaderne findes et nydeligt lille Gaardinteriør med Bindingsværk. Muligvis er det denne Gaard, som 1594 omtales som „Smedegaarden“.

Fabrikant Marquardsen er født 1861 i Nyborg, uddannet i Aarhus. Han er Medlem af Hovedbestyrelsen for Cigarindustrien.

Paa det andet Hjørne — Volden Nr. 6 — ligger Firmaet *M. Nielsen*, som er grundlagt 1860. I 1884 blev Ejendommen ombygget og udvidet, grundet paa Forretningens stadige Vækst.

I 1908 overtoges den af Grundlæggerens Søn Køb-

Edv. Nielsen,
Købmand.

Johan Lange,
Læge.

F. C. Steensen,
Bankbestyrer, Dbm.

mand Edv. Nielsen, som havde ledet den de sidste 15 Aar før Faderens Død.

Forretningen omfatter hovedsagelig Isenkram, Glas og Porcellæn engros og beskæftiger ca. 20 Mennesker.

Edv. Nielsen er født 1863, han sidder i Bestyrelsen for Aarhus Handelsforening, Jydsk-Fynsk Isenkram-

Volden Nr. 8, tilh. Firma M. Nielsen.

forening og er Medlem af Jyllandsbankens og Teatrets Repræsentantskab.

I Badstuegade Nr. 2 laa *Marcus Bechs* Gaard. Af Byens Jordskyldsbog fremgaar det, at 1562 boede Ma-

Povl Persens Gaard, tegn. af J. Ølsgaard. Orig. i den gamle Borgmestergaard.

ren Knudsdatter, Knud Galthens Efterleverske, her, inden Borgporten. Men den Bygning, der 1915—16 maatte give Plads for en stor ny Smadrekasse, var opført 1593 af Raadmand Povl Persen Skriver, hvis Navn og Bomærke tillige med en Fisk var udskaaet over Porten. Bygningen var to Stokværk af svært Egebindingsværk paa utilhugget Kampestenssokkel. Knægtene

Holger Larsen,
Købmand.

Harald Larsen,
Købmand.

Anders L. Larsen,
Købmand.

var smukt profilerede under de fremspringende Bjælkehoveder og prydede med Blad-Udsmykning. Paa Gaardsiden var den gamle Svalegang under Taget. Den her afbildede Længe af Gaarden paatænkes genopført i Haven ved den gamle Borgmestergaard, de gamle Materialer er foreløbig opbevaret paa Købmand Hammerichs Plads.

Lige uden for denne Gaard laa Borgporten, der forsvandt allerede i Slutningen af det 17. Aarhundrede. En af Gaardens Ejere, Landcommissarius over Aarhus og Riber Stift, Thomas Friis, fik udvirket, at Christian V. bestemte (den 23. Maj 1685), at da denne Port hindrede Færdselen og efter Byraadets Udsagn ingen Gavn var til, maatte den nedbrydes. Dog skulde Klokken, der ringede til By-Thing og hver Aften Kl. 9, ophænges paa Raadhuset i et Taarn, som skulde bygges af Portens Sten. Dermed forsvandt den sidste Rest af Byens Fæstningsværker. Borgporten var en muret Bygning med Spir og Kælder, hvor Arresterter hensattes. (Paa Billedet Side 13 ser man Spiret).

Ved Udgravningerne i 1915 fandt man under Badstuegade-Længen et sort Lag Dynd og under Øst-Muren en lang Række svære Egepæle og desuden selve Fun-

damenterne af Portens Nordside. Man tør formode, at dette har været det middelalderlige Aarhus's Befæstning mod Vest. „Volden“ ligger saaledes indenfor den forsvundne Vold, men den Strækning af „Volden“, der ligger mellem Rosensgade og Borgporten, hed tidligere Pustervig, og først senere, efter at Voldgraven var fyldt af Dynd og Gødning og Volden sløjfet, kaldtes ogsaa Pustervig for „Volden“. Graven har sandsynligvis været 7—8 m bred. Selve Portbygningen synes efter Fundamenterne at dømme at have været 7,5 m og saaledes svare til Karnappen paa det nye Hus. Ved en Nedbrydning af Huset paa „Borgporten“s Sydside vil rimeligvis hele Portanlægget med Bro over Graven og Beskyttelsesmure komme for Dagen.

Om Marcus Bechs Gaard, se Ill. Tidende 1893 Nr. 28; om Volden og Borgporten, se Aarbøger f. Aarh. Stift 1917, hvor Ejler Haugsted har udtalt sig om Udgravningerne, der delvis foretoges af Musæet her og Nationalmusæet.

Hele det store Bygningskompleks, som nu bærer Navnet „Borgporten“ og paa Nord siden har Sandstens-Ornamenter, forestillende to Vægttere, rummer en Mængde større og mindre Forretninger. Gaar vi ned langs „Voldfløjen“, finder vi Købmand A. P. Hansens Forretning med det betegnende Navn „Tusind-

Volden Nr. 1, „Tusindhandelen“.

handelen“. Ejeren er født i Hundslund 1865 og etablerede sig 1891. Han er Medlem af Værgeraadet og i Bestyrelsen for De samvirkende Afholdsföreninger.

Paa Hjørnet af „Volden“ passerer vi den store Manufaktur- og Tæppe-Forretning *Holger Larsen & Søn-*

Borgportkompleksets sydøstlige Hjørne, Holger Larsen & Sønner.

ner. Firmaet blev grundlagt 1887 og laa den Gang i Skoubyes Ejendom paa Clemens Torv ved Siden af Rozzi. Men da alle disse Bygninger blev revet ned, og det hæslige, og som det synes uovervindelige Plankeværk blev sat op, flyttede Forretningen hertil. Holger Larsen, der er født i København 1860, er Medlem af Aarhus Discontobanks Bankraad. I 1919 optog han i Firmaet sine Sønner: Harald Larsen (f. 1891 i Aarhus)

og Anders L. Larsen (f. 1893 i Aarhus), som begge er uddannede i Flensborg.

Gaar vi derpaa ned langs „Badstuefløjen“, lægger vi i det nordre Hjørne Mærke til Købmand og Meka-

Nordre Hjørne af Borgportkomplekset, H. Backs Forr.

niker *H. Backs* Forretning med Barne- og Legevogne. Back er født i Aarhus 1892, har været Motorordonnans, oprettede sin Forretning her 1919 og driver desuden autoriseret Automobilkøreskole.

Vi kan heller ikke i Tavshed passere „*Den lille Laanekasse*“, der er en Filial af Aarhus Discontobank.

Den havde oprindelig Hjemsted paa Søndergade i Bankens Lokale, ved dennes Omdannelse i Juni 1919 udskiltes den som selvstændig Afdeling og henflyttedes til Borgporten. I den korte Tid har den oprettet 1732 Sparekonti (de $\frac{2}{3}$ af disse Sparere er tidligere Laantagere)

Borgportkompleksets „Badstuefløj“, Konditoriet.

med et Beløb paa 214,000 Kr Den ledes af Bogholder F. C. Steensen, født 1859 i Fredericia, i Tiden 1887—95 Underofficer ved 3die Dragonregiment og som saadan Lærer for Kong Christian X, som i 1917 dekorerede ham med Dannebrogskorset. Siden 1895 har han været knyttet til Aarhus Discontobank.

Har man optaget et større Laan i Laanekassen, kan man straks faa det omsat i det ved Siden af liggende hyggelige og stærkt besøgte Konditori, som tilhører Frk.

Iver Skougaard,
Købmand.

A. P. Hansen,
Købmand.

Frk. Marie Christensen
Konditor.

Marie Christensen, der etablerede sig 1900 i Munkegade Nr. 3 med et ganske lille Hjemmebageri.

Det nuværende Konditori oprettede Frøkenen 1918, og her beskæftiges ca. 22 Mennesker.

Dets populære Navn, som det bærer med Rette, er „Faldgruben“. Og lige som Borgporten i 1621 (se Hübertz II, 39) var et Udsalgssted for Brød, er den det endnu for Kagernes Vedkommende. Men den Gang

Interiør fra Borgportens Konditori.

hed det, at Bageren ikke maatte give mere end 3 Hvedebrød for en Skilling, nu maa vi være glade ved at give 15 Øre for en 5-Øres Kage. Som Kuriosum kan ligeledes anføres, at det ifølge samme Skræa for Bagerlavet

Interior fra Borgportens Konditori.

1621 var forbudt Kvindfolk, hvis Husbonde ikke er Borger eller Bager, at sammenlægge og bage Brød og holde det tilfals enten i Borgporten eller andet Steds i Byen.

Har man nu forspist sig i Kagerne, er det heldigt, at Lægen er nær ved Haanden. I Borgporten bor nemlig Læge *Johan Lange*. Han er født i Svendborg 1867, Student fra „Borgerdyden“ paa Christianshavn 1885,

Læge 1892. Praktiserede i Ærøskøbing til 1900, derefter her i Aarhus.

Paa Hjørnet af Badstuefløjen ligger *Bunckes* store og moderne Forretning, som med sine elegante Spejlglasvinduer og Modeudstillinger giver dette Gadeparti

Borgportkomplekssets sydvestlige Fløj, Bunckes Forr.

et noget andet Præg end Povl Persens gamle Gaard. Forretningen er oprettet 1916 af H. W. Buncke; den beskæftiger 25 Personer og omfatter alle Slags Modesager, derunder Damehatte.

H. W. Buncke er født 1889 i Nyborg og uddannet i Paris.

I Badstuegade Nr. 1, vis à vis Borgportens Badstuefløj, ligger *Iver Skougaards* Forretning, som er oprettet der 1917; den er en Fortsættelse af den Forretning,

som Faderen, S. Skougaard, grundlagde i Vestergade Nr. 9. Herfra blev den flyttet til den gamle Borgmestergaard paa Lille Torv, hvor den nu var, indtil denne i 1908 blev flyttet ud paa Landsudstillingen. Derefter

Badstuegade Nr. 1, Iver Skougaards Furr.

havde den Domicil i Vestergade Nr. 5, indtil Sønnen overtog den og flyttede den til Badstuegade.

Den omfatter Manufaktur engros og detail og beskæftiger ca. 25 Mennesker.

S. Skougaard er født 1858 i Viuf.

Iver Skougaard er født 1891 i Aarhus og er uddannet dels hjemme, dels i Berlin.

Naar vi fra Borgporten vandrer op ad Store Torvs Nordside i Retning af Domkirken, møder vi straks i Nr.

16 og 14, som ejes af Boghandler *Aage E. Holst*, hans store, moderne indrettede Boglade. Den har den store Fordel, at der her føres et ret fyldigt Lager af udenlandsk Litteratur, og at der ret ofte afholdes Salgsudstillinger

St. Torv Nr. 16, Boghandler Aage E. Holst.

af sjældne eller paa anden Vis kostbare udenlandske Bøger og Pragtværker. Desuden fører Holst som Specialitet Kunsttryk, Farveraderinger og lign.

Boghandler Holst, der er født her i Aarhus den 6. Marts 1891 og uddannet hos Brummerstedt her samt i Zürich, Leipzig og København, etablerede sig 1918 samtidigt med, at han købte disse Ejendomme,

E. Jensen Wærum,
Købmand.

E. Secher,
Overretssagfører.

K. Langermann,
Isenkræmmer.

der er opført 1914 og 1905. I det 17. Aarhundrede ejedes Nr. 14 af Dr. Ægidius Jensen († 1656).

I samme Bygning ligger E. Sechers Assurancekontor. Overretssagfører *E. Secher* er født her i Aarhus 1862 og blev 1910 beskikket til Udførelse af offentlige og beneficerede Sager, 1916—17 Formand for Aarhus Domsgogns Huslejenævn, 1916 Formand for Foreningen af Agenter for Statsanstalten for Livsforsikring, 1917 Næstformand i Repræsentantskabet for Spare- og Laanekassen i Aarhus, 1919 Formand for Aarhus Sagførerforening. Desuden er han Revisor ved Nationalbankens Filial i Aarhus.

I næste Bygning, Nr. 14, passerer vi Firmaet *A. Th. Langermann*, som er grundlagt 1876 og da laa i Marcus Bechs Gaard paa Hjørnet, hvor nu Buncke har Forretning. Da den gamle Gaard blev nedrevet, blev Forretningen flyttet til sin nuværende Plads, og i 1918 overtog Sønnen Knud Langermann Forretningen, der omfatter Isenkram og Værktøj.

K. Langermann er født 1885 i Aarhus, uddannet i Horsens og er Bestyrelsesmedlem i Velgørenhedsselskabet.

Ejendommen Nr. 12 ejes af A/S Købmands- og

Haandværkerbanken (vil blive omtalt under Lille Torv dens nuværende Domicil). For Øjeblikket rummer den Forretningslokale for Rahrs tekniske Forretning, som til Efteraaret flyttes til Søndergade (omtales der).

St. Torv Nr. 14, A. Th. Langermanns Forr.

Paa Store Torv Nr. 10 passerer vi *Mehls* Fabrik, hvis Bagside vi saa før i Rosensgade. Imellem denne og Store Torv, just paa dette Sted, gik i ældre Tid en Smøge. Gaarden ejedes paa Christian IV's Tid af Peder Pedersen Foldby, og 1604 oprettede Bernt Jünger et Apothek her. En Snes Aar efter brændte det, men

blev bygget op paany af Borgmester Hans Josten († 1652). Ved Ildebranden var det den omtalte Smøge, der hindrede Ilden i at brede sig. Hans Josten drev en Krambod her, der gik over til Svigersønnen, Jørgen Juel, som „drev Kornkøb og Skibsfart“ og herved sam-

St. Torv Nr. 10, E. Mehls Fabrik.

lede sig [en stor Formue. Det var ham, der ejede „Borgmesterhaven ved det store Hus“ (o: Trods-Kat-holm, Rahrs Ejendom, Fredenstov og Fredensgade), forskellige Gaarde i Byen og drev 30 Boder. Han havde en smuk Bogsamling (Saxo, Arreboe, Hans Skonning, theologiske, juridiske Bøger og en Del om Apotheker-kunsten. Desuden havde han et meget kostbart Indbo.

Efter hans Død satte hans Børn og deres Afkom det meste af hans jordiske Liggendefæ overstyr.

Paa den nuværende Bygnings Facade staar Aars-tallene 1810 og 1898; det sidste gælder Opførelsen efter Arkitekt Puck sen.s Tegning.

St. Torv Nr. 10, i Forgrunden „Aquila“.

Fabrikkens Ejendomme gaar helt ud mod Rosens-gade, og Rosensgade 32 er bygget 1781; der fandtes i denne blyndfattede Ruder, hvoraf nogle er anbragt i „Den gamle Borgmestergaard“.

Denne Bygning har været benyttet til Indkvartering af tyske Soldater i 1864, nogle Knagerækker i den er Reminiscenser derfra, en tysk Dragon skal have hængt sig her og derefter „spøgt“ i Ejendommen.

Selve Virksomheden er grundlagt 1851 af cand. pharm.

E. Mehl og laa da, omtrent hvor nu Privatbanken ligger. Efter Mehl ejedes Virksomheden af Preisler, derefter af Bestle, og i 1910 overtog den nuværende Ejer, S. Th. Riis, Fabrikken, der fremstiller Toilet- og Hus-holdningssæber, Parfumer og kemisk tekniske Artikler,

St. Torv Nr. 8, tilh. Herm. N. Petersen & Søn.

dækker et Areal paa ca. 2311 m² og beskæftiger 63 Mennesker. Fabrikant Riis er født 1870.

I samme Ejendom ligger „Aquila“, en Forretning som omfatter Vaaben og Sportsartikler. Den er grundlagt 1905 paa Clemensbro af Konservator P. Nielsen og flyttede, da Bygningen brændte faa Aar efter, til sit nuværende Sted.

I 1919 overtog den nuværende Ejer, E. Jensen-Wærum, født 1892 i Randers, Forretningen.

Naboejendommen, Nr. 8, tilhører Pianofirmaet Herman N. Petersen & Søn, der her har sin Aarhus-Forretning; Ejendommen, der er opført ca. 1870, har tilhørt Firmaet siden 1910.

St. Torv Nr. 6 ejedes i 17. Aarhundrede af Borgmester i Randers, Peder Anchersen. Her havde Folmer Thomsen og hans Enke Apothek fra 1631 til 1657. Senere havde ogsaa Jacob Genius og hans Søn Gotfred, omtr. 1694 til 1726, Apothek her.

I 1810 kaldes Gaarden for Lorenz Marzettas Gaard, og i 1816-1825 tilhørte den Madam Else Raae. Gaarden har tidligere haft en noget større Udstrækning mod Øst, hvor der laa et langt, grundmuret Sidehus med hvælvede Kældere under. Det er maaske disse Kældere, der har gjort Ejendommen skikket til at være Apothek.

Den nuværende Ejendom ejes af „*Spare- og Laanekassen i Aarhus*“. Denne Institution er oprettet 5. Oktober 1839 og er saaledes den ældste Sparekasse i Aarhus. Initiativet til Sparekassens Oprettelse blev taget af en Del af den Tids kendte Borgere, og dens første Direktion bestod af Byfoged Nielsen, Oberst Høeg-Guldberg, Raadmand, Tobaksfabrikant Funder, Hjort og Auktionsholder Hertz.

Den havde sit første Kontor i Høegh-Guldbergs Ejendom, Frederiksgade 79, derefter i Mindegade Nr. 9, indtil den 1880 blev flyttet til Immervad Nr. 6. I 1917 flyttede den til sin nyopførte Ejendom her paa St. Torv.

Den første Dag, Sparekassen var aaben, modtog den 9 Indskud paa tilsammen 304 Rdl.; og det første Udlaan var paa 6 Rdl., nemlig til en Skomagervend, som satte en Sølvpotageske i Pant.

Nedennævnte Tal fra Regnskabsaaret 1919—1920
giver et lidt andet Billede af Sparekassens Virksomhed:

St. Torv Nr. 6, tilh. Spare- og Laanckassen.

Sparernes Tilgodehavende ^{31/3} 1920:	9,084,168	Kr. 07	Ø.
Udlaan mod 1' Prioriteter	— 5,981,825	— 00	—
Do. mod Kaut. og Haandp.	— 1,243,283	— 80	—
Gaver.....	— 2,400	— 00	—
Sparekassens Reservefond	— 624,976	— 12	—

Den nuværende Direktion består af: E. Hastrup,

Sigfred Winge.
Sagfører. R.

E. Hastrup,
Sparekassedirektør.

L. R. Byberg,
Justitsraad, Bankdirektør. R.

adm. Direktør, Grosserer H. P. Henriksen, Grosserer H. A. Langballe og Sagfører Winge (R.). Repræsentantskabet består af 9 Medlemmer.

Direktør E. Hastrup er født 1861 paa Svensrup Hovedgaard, tog Præliminæreksamen 1878 fra Schneekloths Skole i København, var derefter ved Landvæsenet og tog i 1888 juridisk Eksamen. 1893 ansattes han i Sparekassen, og 1917 blev han adm. Direktør.

Sagfører Sigfred Winge (R.) er født 1851 i Middelfart, Exam. jur. 1871, Sagfører i Aarhus siden 1878, er Sagfører for Ny jydsk Kjøbstad Kreditforening, Jydsk Landboforening og Jydsk Grundejerkreditforening, Medlem af Bestyrelsen for Spare- og Laanekassen siden 1898. Sagfører Winge har Kontor paa Lille Torv Nr. 6.

I samme Ejendom ligger *Bennets* Rejsebureau. Og Klubben „*Polyhymnia*“, der tidligere havde Lokale paa Kannikegade, hvor nu „Stiftstidende“ bor, har sine Klubværelser her. „*Polyhymnia*“, som blev stiftet paa Struensees Tid (1772), spillede omkring Aarhundredskiftet og helt ned til Krigene en stor Rolle i Byens Liv; nu maa „*Polyhymnia*“ konkurrere med utallige andre Foreninger.

Byens fineste og største Hotel, „*Royal*“, ligger her

og slutter Husrækken paa Store Torvs Nordside. Saa vidt det kan skønnes, har den bekendte Aarhus-Familie *Worm* ejet denne Grund — undertiden ogsaa Nabogrundene — fra Frederik II's Dage indtil Midten af det 18. Aarhundrede. Ogsaa her har der til Tider været drevet Apothek.

St. Torv Nr. 4, Hotel Royal.

Den nuværende store Bygning er opført 1902 af Arkitekterne Achen og Thorkel Møller, ombygget 1912 og udvidet 1913, ledet af Dir. Oluf Christensen, til det 1919 blev omdannet til Aktieselskab med Wilhelm Poulsen som administrerende Direktør.

I Hotellet er der foruden de store, moderne Restaurationslokaler og den meget yndede Palmehave baade store elegante og smaa hyggelige Lokaler samt en stor smuk Selskabssal; desuden 110 Gæsteværelser, udstyret med

P. C. H. Olsen,
Bankdirektor.

Georg Zytphen Adler,
Baron, Bankbogholder.

Frederik Erlehsen,
Bankkasserer.

al mulig Komfort og Bekvemmeligheder og Plads til ca. 250 liggende Gæster. Der er naturligvis et godt Orkester baade ved Eftermiddagens Thekoncerter og om Aftenen.

Den indre Udsmykning er foretaget af Kunstmaler *Hansen-Rejstrup*.

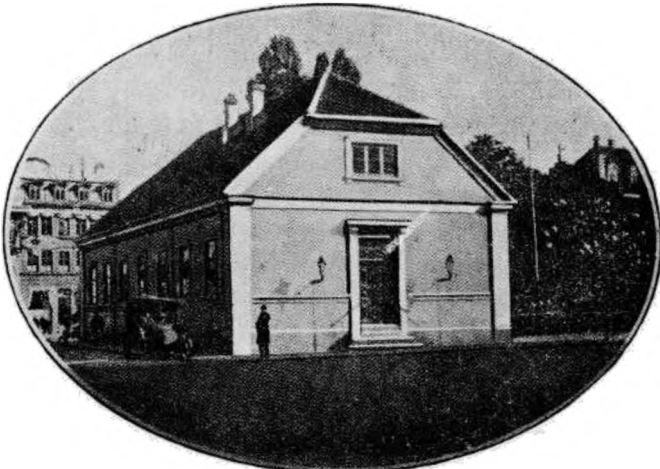
Direktør Poulsen er født 1878 i Thisted, uddannet dels her i Landet, dels i Udlandet, har i 10 Aar ledet Hotel „Randers“, i 4 Aar Hotel „Kongen af Danmark“ i København, samt været Forretningsfører paa Paladshotellet sammesteds, indtil han 1919 overtog Ledelsen af Hotel Royal.

Lige overfor „Royal“s moderne Husfacade og ogsaa overfor Domkirkens kolossale mørkerøde Munkestensmure ligger det lille gule Empirehus, som tydeligt siger „Frederik VI“, hvor *Nationalbanken* har sit „Bankcomptoir“. Det er Byens ældste Bank, idet den begyndte sin Virksomhed her den 4. December 1837. I Bankens første Aar diskonteredes Veksler for ca. 300,000 Kr., nu for ca. 50 Millioner, og der udlaantes knap 1 Million, nu henved 3.

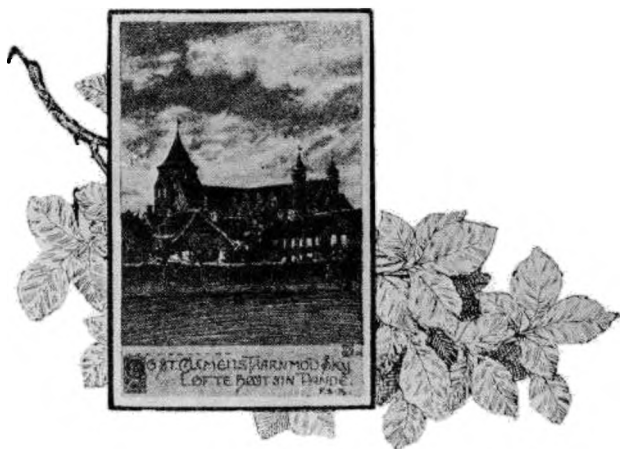
Denne, den ældste af Nationalbankens Afdelinger, beskæftiger en Snes Mennesker og blev indtil 1. April 1920 ledet af Justitsraad *L. R. Byberg* (R. af D.), som

er født her i Aarhus 1847 og efter at være uddannet Nationalbankens Tjeneste blev Direktør for Aarhus-Filialen 1895. Hans Efterfølger er Direktør P. C. H. Olsen, født i København 1877, uddannet hos D. B. Adler, og siden 1901 Fuldmægtig i Nationalbanken. Bankens Bogholder er Baron Georg Zytphen Adler, født i Sverrig 1881, uddannet i Landmandsbanken og siden 1907 i Nationalbanken, Kasserer i dennés Filial i Nykøbing F. til 1916 og i Odenseafdelingen, til Baronen 1. April 1920 afløste Bogholder Schack i Aarhus. Siden 1894 har Frederik Ericksen været Bankens Kasserer, han er født 1853 i København og har siden 1868 været ansat i Nationalbankens Tjeneste.

Det vil være rimeligt, at vi nu besøger Domkirken, hvis Skygge vi stadigt har vandret i, og før vi begynder Vandringen ind i den Verden, som Kirken er, lige hører et Par Ord om dens Historie og ydre Skæbne.

Bankkontoret.

DOMKIRKEN er uden Tvivl Byens skønneste og ærværdigste Bygning. Da det 13. Aarhundrede begyndte, grundlagde Aarhus-Bispen *Peder Vagnsen* († 1204) den Stenkirke, som Slægtled efter Slægtled byggede paa, ombyggede, gjorde større og restaurerede gennem Aarhundrederne. Domkirkens Historie er skrevet uendelig mange Gange; her henvises straks til Alterdegn C. Madsens Beskrivelse 1888 og Translatør Holms Vejledning for Besøgende 1911, til Professor N. Høyens Afhandling i Ny kirkehistorisk Saml. 1857, S. 161—184, Dr. Francis Becketts i Ølsgaards og Thrues „Aarhus“ 1905, S. 100—176, og Arkitekt Kampmanns i „Arkitekten“ 1908, Maj.

Peder Vagnsens Kirke havde Granit-Sokkel og -Portaler og var ellers af Mursten. Den havde samme Hovedskib, som den har endnu, med Sideskibe mod Nord og Syd, men den har været lavere og mere trykket, med rundbuede Vinduer (den romanske Stil). Hver Korsarm har haft en Apsis (Korrunding) og Hovedkoret en. Korsarmenes Apsider har været brudt ned og ombyggede,

men er nu genopførte. Hovedkorets oprindelige Kor-runding har man ikke helt sikkert kunnet vise Pladsen for, da alle Fundamenterne er optagne og hele Korpartiet opfyldt af ret dybe Gravkamre.

Vi maa med Høyen tænke os den ældste Kirke som en meget kraftig og svær, tung og noget dunkel Bygning. Højkirken, der næppe har været højere end Sideskibene nu, har haft Vinduerne siddende to og to, medens Sideskibene har haft tre ret smalle Vinduer for hvert Fag Hvælvinger. Man maa tænke sig brogede Ruder, der dæmpede Lyset, Væggene viste deres røde Mursten, kun Hvælvingerne var pudsede og utvivlsomt rigt dekorerede. Undersøgelserne har vist, at den ældste Kirkes Murværk, Vinduernes Indramning, Sokkelstenenes Profilering og Anvendelsen af grøntglaserede Tegl har været udført med umaadelig stor Omhu.

Den ældste Kirke har haft to Taarne imod Vest, liggende ud for Sideskibene; de har været af Mursten helt gennem, ikke med blot en ydre Mur og indvendigt Fyld, og oppe ved Taget har de været knap 3 m tykke.

Peder Vagnsens Kirke kan tænkes bygget under hele Valdemar Sejrs Regering; hvornaar den blev indviet, kender vi ikke; men vi ved, at 1330 hærger den af Ildbrand, hvorefter Biskop *Peder Jensen Lodehat* (omkring 1390) begynder sin store Ombygning. Denne præges af den senere Middelalders Smag: Gothikken. De rundbuede Vinduer blev gjort spidse, og desuden krævede man højere til Loftet og mere Lys. Altsaa byggede nu Bisp Peder Kirkens Hovedskib op til dets nuværende Højde, med høje, spidse Buer, med store, klare Vinduer, medens Væggene blev kridtede, saa hele Kirkerummet derved blev lysere og luftigere. Samtidigt blev de to runde Taarne bygget i Hjørnerne mellem Sideskibenes

lige Slutningsmure og Korslutningens Sidemure, og over hvert af Korets 4 Vinduer paa hver Side rejste han en spids Gavl med Tage, der støder op til Hovedskibets bredere Tag. Maaske naaede Bisp Peder ikke selv at gøre Koret færdigt, inden han 1395 kom til Roskilde; men hans Eftermænd fortsatte med Iver.

Navnlig maa bemærkes *Jens Iversen Lange*, der var Biskop i Aarhus fra 1449 til 1482. Det er utvivlsomt ham, der byggede det kæmpemæssige Taarn af det romanske Sydtaarns Nordmur og det nordre Taarns Syd- mur, idet hans Vaaben, de tre Roser, staar foroven i Taarnets Vestside; 1477 grundlagde han søndre Kapel, hvor han ligger begravet, og samme Aar blev Højkirkens Hvælvinger fuldført; det staar at læse paa en af dem Paa Taarnet byggede han et Kæmpespir, der vistnok var højere end det nuværende; det siges at have været af den utrolige Højde 340(!) Alen; og i alt væsentligt fik Kirken under ham det Præg, den nu har. Men det kan ikke skjules, at han langtfra over alt var heldig; de romanske Halvsøjler blev hugget bort, uden at noget nyt og bedre kom i Stedet, de forhøjede Korsfløje trykker de lave romanske Portaler, og Hvidtekosten gik hen over den indvendige Kirke for at dække den manglende Harmoni mellem det oprindelige Murværk og Ombygningen, medens man ikke lagde nogen Vægt paa at fjærne Sporene fra Ydersiden.

Den romanske Bygningsmaade med de solide Rundbuer og svære Murflader egner sig bedst for den „vandtrette“ Beskuelse, hvor Øjet skal se ned igennem Skibet og glæde sig over Kirkens Længde; mens derimod den gotiske Bygningsmaade gaar mere i „lodret“ Retning. For den gotiske Bygmester drejer det sig om at skabe høje Vinduer, himmelstræbende Piller, der afsluttes med

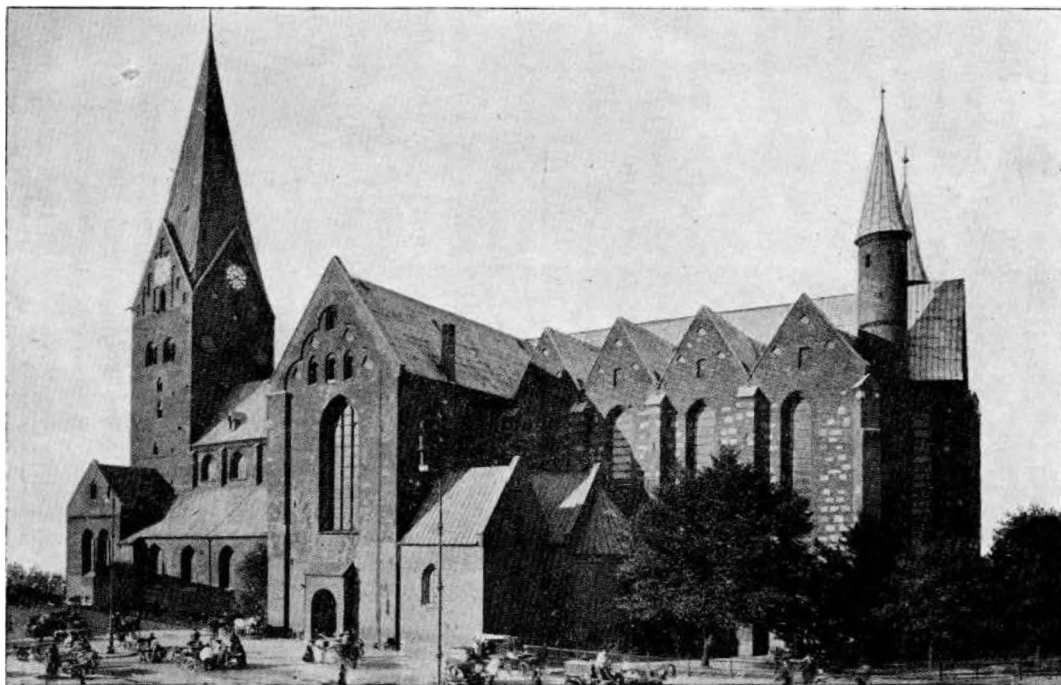
Spidsbuer øverst oppe, og at indskrænke Murfladerne det mest mulige; han lægger Kraften i Pillerne og Støttebuerne og tvinger Blikket opad, og for ham er det Maalet at faa høje Taarne med høje Spir langt ind i Himlen.

Den himmelstræbende Tendens ses klart i Domkirkens herlige Kor, medens det har voldet Vanskelighed at skabe de rette opad-higende Forhold i Hovedskibet, hvor Sideskibenes Tage har fremtvunget den langstrakte noget kedelige Væg over de underste Buer og forhindret de øverste Vinduer i at faa den tilstrækkelige Højde og Smalhed.

Men Taarnet og Koret er arkitektoniske Mesterværker, og vi kan spore, at Kirken blev dekoreret i lyse og glade Farver, navnlig Koret anvendtes der stor Omhu paa. Det er ogsaa Jens Iversen Lange, der 1479 lod Altertavlen udføre, en af de anseligste og skønneste her i Danmark. Dens Mester er Lauenborgeren Bernt *Notke* (1440—1517), som fuldførte den, samme Aar som Biskop Jens døde (1482).

Naar man kommer til Aarhus, er det Sct. Clemens Spir, man først ser, og man skønner, at det maa være en kraftig Bygning; men det virker næsten endnu mere overvældende, naar man ganske tæt ved tager det i Øjesyn. Som et Stykke Middelalder ligger Kirken imellem de almindelige Provinsbygninger fra vore og vore Forældres Dage, et Stykke levende Historie, der for den forstaaende giver et praktisk Kursus i dansk Kultur fra Absalons Tid til vor Tid. Vi vil nu træde nærmere og se nøjere paa denne smukke, kraftige og ærværdige Bygning, der altid med Rette har været Byens Centrum og Stolthed.

Naar man kommer ind ad Hovedindgangen i Taarnet, har man straks til venstre det *Rodsteen-Marseliske*

Aarhus Domkirke.

Kapel. Her findes Kirkens kostbareste Gravmæle over Baronesse Elisabeth Carisius († 1706), der ses hugget i hvidt Marmor lænende sig kærligt til sin første Mand, Constantin Marselis († 1699), medens hendes anden Mand, Peder Rodsteen († 1715), staar lidt forlegent ved Siden af. Rundt om findes en overvældende rig Udsmykning med Engle, Amoriner og andre symbolske Figurer. Det er i sort og hvidt Marmor og udført af *Thomas Quellinus* (1665—1710), der blandt andet var en af det danske Kunstakademis Stiftere og udførte et Gravmæle over Thomas Kingo († 1703).

I Vaabenhuset er den satiriske Poet *Hans Skonning* begravet († 1651). Hans mest kendte Skrifter er: Om Domkirkens Spir, der brændte 1642 og Satirerne „Klage-maal mod den arme Justitiam og ilde hørte Sandhed“, 1648, og „Kattenes Rettergang mod Hundene“, 1650, en Slags Parallel til den berømte „Reineke Fos“, men ikke nær saa god.

Lige inden for Døren i Kirken er opsat to Ligsten: over Biskop Bo Magnussen, der opførte Nordtaarnet († 1423), og over Jens Iversen Lange († 1482).

I det søndre Kirkeskib er en Mindetavle over Familien Worm, hvis berømteste Søn var Oldgranskeren og Naturforskeren *Ole Worm*, der er født her i Aarhus den 23. Maj 1586.

I Landemodesalen (det gamle Sydtaarn) hvor Væggene smykkes af de afdøde Bispers Billeder, var før Reformationen et Maria-Alter. Nu findes her bl. a. Ligstenen over den første evangeliske Bisp i Aarhus, *Mads Lang*.

Over Døren ind til Landemodesalen sidder den smukke middelalderlige Uhrskive, som sikkert er skænket af den sidste katolske Bisp *Ove Bilde*.

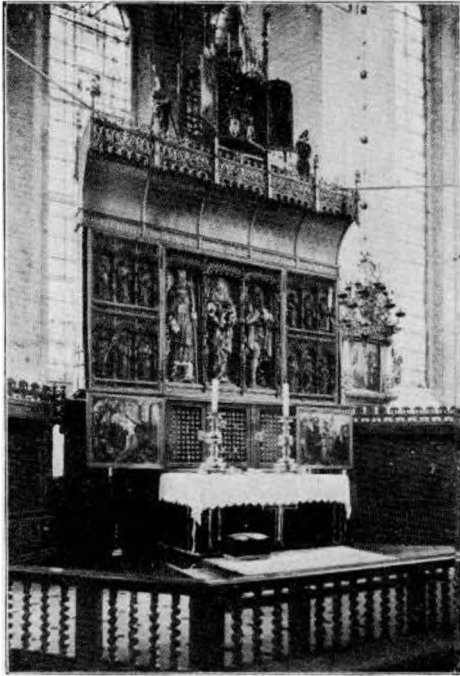
Biskop Ove Bildes Ligsten.
Efter „Nyc danske Magazin“.

Gaar man frem gennem søndre Sideskib, ser man i Kalkmalerier Sct. Gregors Minde, de 12 romerske Sibyl-
ler og Sct. Michael som Sjælevejer.

Ved Indgangen til Højkoret stod indtil 1775 et „Lek-
torium“: 12 m. langt, med Granitsøjler og prægtigt ma-
lede Helgenskikkelser. Det stod omtrent paa den nu-

værende Skrankes Plads, men blev taget ned, og saa godt som alt af det er forsvundet.

Her mødes Øjet først af den store, syvarmede Lysestage, der er bekostet af Biskop *Niels Clausen* 1515, og

Altertavlen.

Malm-Døbefonten, som *Jens Iversen Lange* har skænket 1481; denne er udført af Klokkestøber *Peter Hansen* fra Flensborg og er rigt udsmykket med Relieffer. Det store Messing-Døbefad med Syndefaldet er udført 1625 og 1657 skænket af Borgmester *Mikkel Mikkelsen Malling* og Hustru, som ogsaa har givet et svært Sølvfad og de Messingsøjler, som hørte til „Lektoriet“.

Til højre for Lysestagerne er Peder Vagnsens Grav. Han døde og blev begravet i Sorø, men blev senere flyttet herover, hvor han nu hviler i den Kirke, som han selv havde grundlagt.

Bernt Notkes Altertavle er rigt udskaaet, malet og forgyldt. Hovedfigurerne er Sta. Anna, der staar med Jesusbarnet, medens Jomfru Maria rækker ham et Æble. Til højre staar Johannes Døber, til venstre Sct. Clemens, Kirkens Skytsengel, med sit Anker. I Fløjene staar de 12 Apostle omgivet af 24 smaa Helgenskikkelser I Alter-skabets Overdel, som er skænket af *Niels Clausen*, ses Christus, der kroner Maria som Himmeldronning, samt Gabriel og Michael.

I Koret ser vi desuden 3 overmaade smukke Gravmæler: over Ridder *Erik Podebusk* († 1573) og Sidsel Oxe († 1597), Rigsraad *Jørgen Skeel* († 1631) og Christine Lunge († 1609) og Jytte Brok († 1640), og over Ridder *Otto Skiel* († 1646) og Idelone († 1671). Det er Marmor og Forgyldning, Smedejærn og pragtfulde Farver, der fryder Øjet.

I Tværskibets Syd-Ende ser man baade i det indre og ydre Kapel tydeligt Kirkens oprindelige romanske Stil. Det yderste var indtil fornylig Pyrrum, nu rodes der, og alting flyder af Murbrokker. I Kapellerne og selve Korsgangen findes baade interessante og smukke Epitaphier, Ligsten og Kalkmalerier, særligt bemærkes *Manderup Parsbergs* Ligsten. I Koromgangen paa Syd-siden hænger et Dobbelt-Epitaphium over *Søren Mikkelsen Malling* og *Mikkel Mikkelsen Malling*, i Sakristiet lige ud for Østvinduet ligger Biskop *Niels Clausens* store Ligsten († 1530), og i nordre Koromgang ser vi en stor og smuk Ligsten over den sidste katholske Bisp, *Ejler Madsen Bølle* († 1501). Overalt staar langs Væggene

Hovedskibet set fra Koret.

eller indmurede en stor Række Ligsten, blandt de smukkeste kan nævnes den over Børnene *Erik Bjørn* og *Birgitte Urne* samt den over den fromme *Mette Urne* († 1587). Her hænger ogsaa et herligt Linjeskib, som paastaas at være bestilt af Peter den Store, men som strandede ved Skagen og derfra kom herhen.

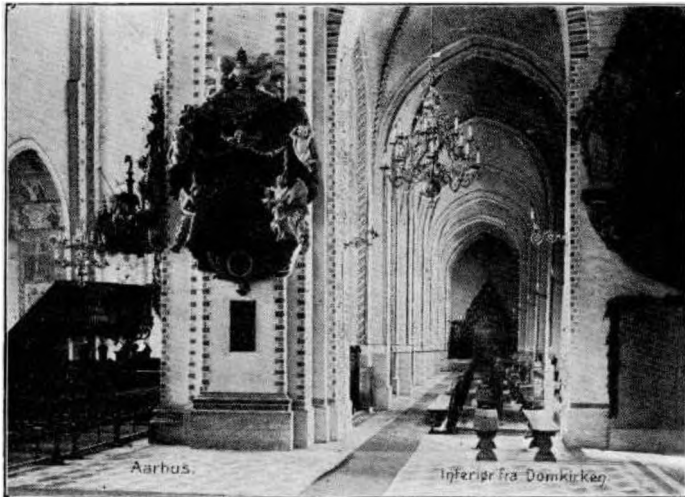
Lige overfor det *Thestrupske* Epitaphium ligger Indgangen til det *Sehestedske* Kapel (det inderste af Sidekapellerne i Korsarmens Nordfløj), der er forsynet med en ualmindelig pragtfuld Smedejernsport. Her ligger Rigskansler *Chr. Thomesøn Sehested* († 1657) og Hustru *Mette Rosenkrantz* († 1644), og over den sorte Marmortavle hænger deres Portrætter, malede af Karel van Mander. Det yderste Kapel, det *Lindenowske*, har ogsaa et smukt Portgitter. Her var i Begyndelsen af det 19. Aarh. „Magasin“ for Lig, og fra Midten af Aarhundredet desuden Stiftsbibliothek. Først 1907 blev Kapellet sømmeligt bragt i Stand, Lindenows Epitaphium genopsat, og man konstaterede desuden, at Bygningen hører med til den ældste, romanske Kirke.

I nordre Tværskib arbejdes der stadigt af Kampmann, for at man kan finde ud af Østvæggens Halvsøjler, og Sporene af de tilmurede Vinduer og Hvælvinger. I nederste Galleri mod Nord hænger et ejendommeligt Crucifix fra det 17. Aarhundrede. Tidligere har der her gaaet en lukket Gang over til Bispegaarden, der laa lige Nord for Kirken.

Vi gaar ned gennem nordre Sideskib, som tidligere havde adskillige Smaakapeller, som igen er fjernede. En overordentlig smuk Gitterdør fører ind til *Laurids Ebbesens* Kapel (for Vestenden af Sideskibet). Ebbesen var Befalingsmand paa Skanderborg Slot († 1646). Han hviler her med sine tre Hustruer. Her har ogsaa den

146-aarige *Chr. Jacobsen Drackenberg* været bisat (født 18. Novbr. 1626, † 9. Oktbr. 1772); hans Grav kendes nu ikke mere.

I selve Hovedskibet lægger vi Mærke til de mange pragtfulde Lysekroner, de tre i Midterskibet er fra det 17. Aarh., medens Kronerne i Korsskæringen og Høj-

Nordlige Sideskib set fra Korsarmen.

koret er fra det 20. Aarh. Pillerne er smykket med de skønneste Epitaphier (Borgmester Rasmus Nielsens, Biskop Jakob Mathisen, Købmand Jens Müller, Stiftsskriver Chr. Vegerløf, Købmand Borre, Biskop Erik Grave), med Kalkmalerier, baade ældre og nyere, men især maa vi beundre Prædikestolen, der er udført 1588 af *Mikkel van Grønningen*. Naar vi nu paa Bispetofte beundrer vore Dages Mikler fra Grønningen, saa vidner det blot om, at vi i en betænkelig Grad har mistet Sandsen for virkelig Kunst. Ligesom Videnskab er: hvad jeg veed,

saadan er Kunst: hvad jeg kan; og denne Billedsnider har været blandt dem, der *kunde*. Der er næppe nogen Prædikestol i Danmark, der kan gøre Mester Miksels Rangen stridig, den er et af vore allerskønneste Renaissancearbejder af denne Art.

En anden af Kirkens Prydelser, som i kunstnerisk Henseende spiller en stor Rolle (især spiller), er Orglet, hvis Ydre stammer fra 1730 og bærer Frederik IV's Navnetræk. Det blev udført af *Lambert Daniel Carstens*, blev senere restaureret af Demant og sidst af Orgelbyggerne Frederik og Emil Nielsen. Det er det næststørste i Landet og har 44 Stemmer.

Der. Menighed, der stadigt skiftende gennem Aarhundrederne, i denne Kirke har lyttet til Forkyndelsen og sunget Psalmerne og oplevet deres Livs højtideligste Timer ved Daab, Vielser og Jordefærd, har næppe kunnet undgaa at føle Sindet yderligere opløftet ved at se eller maaske halvt ubevidst fornemme al denne fromme Skønhed, den rige Kunstglæde og den ydmyge og netop derfor himmelstræbende Skaberævne, som har stemt alle disse tusinde taalmodigt og kunstfærdigt udførte Enkeltheder sammen til en næsten æventyrligt betagende Harmoni. Disse mange varme Hjerter, kunstfærdige Hænder og farveglade Øjne, hvor hvert Slægtled har sat sit særlige Præg paa Bygningen, har gjort Aarhus Domkirke til et Stykke levende dansk Aandshistorie, et Kursus i Stilkunst, et Monument over Fortidens Aarhus og med alt dette en livfyldt, udødelig Mekanisme, det egentlige Hjerter i Jyllands Hovedstad.

Endelig maa vi op i Taarnet. Nordvæggen er det romanske Nordtaarns Syd-væg, og Syd-væggen det romanske Sydtaarns Nord-væg. Disse er blevet yderligere forstærkede, og i Mellemrummet mellem de to romanske

Taarne opførtes Øst- og Vestmurene. Hvor Murene er tykkest, er de ca. 5 Meter.. Naar vi ad de murede Vindeltrapper er et godt Stykke over Tagryggen, møder vi Uhret, der 1908 er udført af *Bertram Larsen*. Det forrige var lavet 1801 af Landsbysmed Jens Christensen i Sahl. Uhrskiverne sidder derimod seks Stokværk højere oppe. Vi arbejder os videre op og kommer til Klokkerne. Der er ialt otte: Den gamle Tolvklokke, den nye fra 1893, ogsaa kaldet Timeklokken, den nye Kvarterklokke, den højst interessante Vægterklokke fra 1505 (se herom Uldall: „Danmarks middelalderlige Kirkeklokker“), en lille Klokke fra ca. 1280, to smaa Klokker fra 1599 og 1762 og St. Clemens Klokke fra 1493.

Fra Glamhullerne er der den skønneste Udsigt, men ad knagende Stiger entrer vi højere op. Ubehageligt er det at klatre over det skraa Tag, der skal skærme mod Regnvand, men i Halvmørket fortsætter vi, mens der under Fødderne synes en Afgrund; og endelig er vi allerhøjest oppe og har nu en enestaaende Udsigt, 87 m over Vandet. Her mærker man Spirets sagte Svajen temmelig tydeligt, og man tænker med en vis Beklemthed paa den Blikkenslager, der i sin Tid har sat den store Hane op, som drejer saa smaat lige over vore Hoveder.

Naar vi igen staar nede paa Jorden, maa det indrømmes, at dette var dog noget af en Oplevelse. Dette Spir, som forresten burde være højere, er først opført i Slutningen af det 19. Aarhundrede. Adskillige Spir var faldet ned og atter rejst, men i 1775 blev der sat en snurrig Kallot paa; 4 Spidsgavle med ottekantet Spir, og de to Kortaarne havde faaet smaa Løgkupler. Saa-dan stod saa Kirken, til Professor Høyen den 2. Sept. 1857 holdt sit begejstrede Foredrag om denne Kirkes

oprindelige Skønhed, og man skred nu i 1867—71 og 1877—82 til en omfattende Restaurering, der blev ledet af Professor Walther. Atter kom der et højt Spir paa Jens Iversen Langes Kæmpetaarn, og i enhver Henseende blev der gjort alt, for at Kirken kunde vinde det mest mulige af sin smuldrende Værdighed tilbage. En stor Række duelige Kunstnere genopfriskede i disse og de følgende Aar al den Skønhed, som vi nu ser.

I Øjeblikket er Kirken tækket med Tagpap (!). Blyet blev solgt til høje Priser under Krigen; nu bør man hurtigst muligt give Kirken et værdigt Tag igen. I gamle Dage var der Dødsstraf for den, der forgreb sig paa Kirkeblyet, og bliver Tagpappet ikke snart afløst af Bly igen eller Kobber, burde man vist indføre den middelalderlige Paragraf paany.

Det vil være rimeligt paa dette Sted at omtale de Mænd, der fortrinsvis er knyttet til Domkirken.

Den nuværende Biskop (siden 1916) er *Thomas Schiøler* (R. af D.), født den 29. Maj 1861, Cand. theol. (laud.) 1884, Sognepræst Nørre-Sned-Ejstrup 1887, Sct. Pauls Kirke i København 1893, ved Budolphi Kirke og Hospitalet (Aalborg) 1898. Forfatter af „Fadervor og Menneskelivet“ 1893. Bispren er Formand for Arveprinsesse Carolines Børneasyl og i Bestyrelsen for Ormslev Børnehjem.

Domkirkens betydeligste Prælattype er uden al Tvivl Stiftsprovst *Lindhardt*. Vincentz Charles Lindhardt er født i Farup (Fardrup) Præstegaard ved Ribe den 27. Marts 1850. Blev Cand. theol. 1875, var Huslærer paa Lerchenborg og blev 1880 Kapellan i Sværdborg ved Vordingborg. 1883 kom han som Kapellan til Aarhus Domkirke, blev Sognepræst og har siden 1903 været Stiftsprovst her. Stiftsprovsten, der er en højt skattet

Thomas Schiøler,
Biskop. R.

Vincentz Lindhardt,
Stiftsprovst. K. 2., Dm., p. p.

Carl Wagner,
Sognepræst.

Prædikant, har udgivet forskellige af sine Prædikener og Taler og har i Tidens Løb modtaget adskillige Tillidshverv. Han er Formand for Domsognets Menighedsraad og Menighedspleje samt for Kunsten i Skolen og Hospitalsinspektionen, Næstformand for Velgørenhedsselskabet og Aarhus Kirkefond, Medlem af Skoledirektionen o. s. v. Han er Kommandør af Dbg og Dbm. p. p.

Desuden er *N. Johan Laursen* og *Carl Wagner* Sognepræster ved Domkirken. Laursen (R. af D.) er født den 11. Juni 1855 i Tønning, Tyrsting Herred, var 1872—75 paa Jælling Seminarium, blev Cand. theol. 1882, 1882—95 Redaktør af Aarhus Folkeblad, Medredaktør af Aarhus Amts Folkeblad 1895—1903; derefter Kapellan ved Domkirken. Medlem af Aarhus Byraad 1900—06 og siden 1909. Fra 1910 Folketingsmand (Vejle Amts 2. Kreds), Medlem af Finansudvalget og Universitetskommissionen. Pastor Laursen har i et kvart Aarhundrede skrevet „Søndagstanker“ til en Snes Provinsblade og udgav i 1888 sammen med *Jens Bek* Højskolesangbogen (17 Udgaver) og dennes Melodier (5 Udgaver). Laursen, der i en Aarrække har været i Bestyrelsen, til Tider Formand, for Aarhus Venstreforening, er Ejer af Laursens Realskole.

Ernst Drechsel,
kgl. Borgmester. R., Dbm.

Johs. Frederiksen,
Arkitekt.

Jørgen Nielsen,
Domorganist.

Pastor *Wagner* er født 1871 i Alminde ved Kolding, rejste kort efter sin theologiske Embedseksamen til Grønland, hvor han virkede som Præst 1897—1910. Blev efter sin Tilbagekomst Præst ved Domkirken. Han blev Medlem af Værgeraadet (1912), samme Aar af Bestyrelsen for „Arbejde adler“ og for Samaritankomiteen 1914. Pastor *Wagner* har arbejdet ivrigt for Spejderbevægelsen og den sønderjydske Sag.

Domorganist er *Jørgen Nielsen*, som er født 1884 i Orreby (Sjælland). Han er uddannet paa det kgl. Musik-konservatorium i København, hvor han fik tilkendt Flids-Paaskønnelse, og kom her til Aarhus ved Juletid 1915. Han har komponeret adskillige Ting, men de færreste er udgivne (f. Eks 2 Dele af en Strygekvarter, opførte af Konservatoriet). Almindelig Paaskønnelse har hans Festpræludier (ved Jul, Paaske og Pinse) vundet, de er udsatte for Orgel og 6 Blæsere. De Theaterbesøgende, der overværede „Springende Hjerter og Løver i Brand“ (Faktorernes Orden er ligegyldig), kunde heldigvis glæde sig over Musikken. *Jørgen Nielsen* havde sat nye og gode Melodier til Chr. Winthers Folmer Sanger-Viser, og navnlig var den sjællandske Bonde-Reel, hvor to Melodier gaar mod hinanden, en overmaade fornøjelig

og trods sine musikalske Finesser meget iørefaldende og folkelig Komposition.

Skønt det er uden for Reglen for denne Bog, bør her nævnes Kirkebetjent *Kruse*, der fornylig har taget sin Afsked. Kruse er født 20. Maj 1842, indtraadte i Hæren 1856, blev Stabssergent 1880 og gik af 1901, hvorefter han fra 1. Juli samme Aar indtil 1. Oktober 1919 var Domkirkebetjent. Han er Dbm., har Hæderstegnet samt Erindringsmed. fra 1864 og Fortjenstmedaillen i Sølv. Hans Efterfølger er Kirkebetjent *Feldager*.

Af Hensyn til Domkirkens stadige Vedligeholdelse, ny Undersøgelser og Opmaalinger har Kirken sit eget Arkitektkontor, som har til Huse i Kirkens „Varmeapparatsbygning“, det nylig restaurerede Bindingsværkshus i Skolegade.

Domkirkens Arkitekt er Professor *Kampmann*, og som Leder af de stadige Arbejder ved Kirken fungerer Arkitekt *A. Frederiksen*, født 1881 i Astrup, uddannet som Tømrer og ved Teknisk Skole i Aarhus og derefter paa Professor Kampmanns Tegnestue. Frederiksen har i en Aarrække foretaget Opmaalingerne af Kirken, har været Arkitekt og Konduktør ved forskellige Statsbygninger og for egen Regning opført Kathrinebjerg Pige hjem og andre Bygninger.

Arkitekt Frederiksen beklæder en Række Tillidshverv inden for den kristelige Ungdomsbevægelse.

Udenfor den gamle Provstegaard. Efter Akvarel af Tandlæge Fred. Visby.

GRUNDEN fra „Royal“ og ned til Mejlgade er gammel historisk Grund. Paa denne Plads, hvor nu Bankkontoret, Administrationsbygningen og Raadhuset ligger, har der i de ældste Tider været Bebyggelse. I Midtalderen laa omtrent ud fra Korsarmens nordre Side her den gamle Bispegaard, forbunden med Kirken ved en Buegang, der har været ca. 10 Meter lang med Vinduer til begge Sider. Den blev nedrevet i 1660.

Omtrent Aar 1700, skønnes det, har Bispegaardens Grund gaaet helt ned til Mejlgade. Den gamle katolske Bispegaard blev nedrevet 1765, og den nuværende Bygning (Provstegaard) opført. Den havde en lang Sidefløj, som strakte sig ind paa det nuværende Raadhus' Grund. Der, hvor nu det kønne lille Bankkontor ligger, har tidligere ligget en stor Bygning, som kaldtes Aarhusgaarden. Hertel mente, at den har været den egentlige Bispegaard, som har strakt sig langs

hele Bispegade. Denne store Bygning var efter Bispernes Storhedstid ikke til megen Gavn og førte en omskiftende Tilværelse, Kælderen blev brugt til Vinoplag, og de øvrige Etager til Kornoplag.

Rektor, Professor Jens Worm foreslog midt i det 18. Aarhundrede at flytte Latinskolen derover og sælge den gamle Skolegrund; men der blev ikke noget ud af denne Plan. Af de Købesummer, den er solgt for, ses det, at dens Værdi forringedes ustandseligt, og i Aaret 1781 blev den fuldstændig nedbrudt, og end ikke af Kælderen eller de tykke Grundmure er der levnet noget som helst Spor.

Hotel Cimbria, der rejstes paa denne Plads, laa i lang Tid hen, øde og forfalden, og blev først for faa Aar siden revet ned, og Grunden benyttedes til Rosen-gaard.

Inden vi gaar over til at tale om det nye Raadhus, skal vi lige forudskikke et Par Bemærkninger om det ældre. Hvor det allerældste Raadhus har ligget, ved man ikke; men maaske har der været Tilløb til at lave Raadhuset i selve Borgporten. Men dernæst kan vi med stor Sikkerhed udtale os om, at Byens første, virkelige Raadhus har ligget paa St. Torv lige umiddelbart foran Domkirkens Hovedindgang.

Det ældste synes at have været opført omkring Midten af det 15. Aarhundrede, men vi ved ikke meget om, hvordan det har set ud. Kun kan det vides, at der har været Mødesal i Stuen, Trappegavle, Udvalgsværelser og hvælvede Kældere med 3 Arrester, som for Resten ikke har været sikrere, end at Fangerne tidt brød ud af dem.

I Midten af det 18. Aarhundrede blev dette Raadhus fuldstændigt ombygget; det fik to Stokværk, i det

øverste en stor Sal med Gipsloft og Malerier af de oldenborgske Konger og med en Altan, hvorfra man kunde publicere, hvad man ønskede gjort vitterligt. I underste Etage laa Bytinget med Skranker og Bænke, i Kælderen vedblev Arresterne stadig at være. Mod Syd byggede man i Begyndelsen af det 19. Aarhun-

Raadhuset.

Andersen Ebbesen, Fot.

drede en Tilbygning for Hovedvagten; men i 1858 blev dette Raadhus fuldstændig nedbrudt, og slet intet Spor af det blev tilbage, Domkirken blev frilagt, og det nye Raadhus — det nuværende paa Hjørnet af Mejlgade — blev taget i Brug.

Det er opført 1857 i Renaissance-Stil efter Tegning af Bygningsinspektør C. D. F. Thielemann. Det indeholder en større Sal med Lokaler for Byraadet og Politiet. Over Indgangen staar: Med Lov skal man Land bygge. Bemærkelsesværdig er Trappegangen, der er smykket med Glasmalerier af Professor Overgaard.

Raadhuset blev ombygget og restaureret 1907—08.

AARHUS BYRAAD

Aarhus Byraad, der fungerer efter de Love, der i gamle Dage passede for Smaabyer paa 7000 Indbyggere, og ingen særlig Løn faar, gør nu forgæves Forsøg paa at styre Byen, der nu er ti Gange saa stor, saadan, at det kan kaldes godt og forsvarligt. Der har været stillet det meget store og vanskelige Opgaver, men de er ogsaa tidt bleven maadelig løst. Ofte har Byraadets ledende Mænd været mindre sagkyndige end gode Partifæller, og Gang paa Gang har Byraadet vist en næsten utrolig Mangel paa Fremsynethed og Bonsens.

Et er et Søkort at forstaa,
et andet Skib at føre,

siger Holberg. Men her synes det ofte, at rette Vedkommende end ikke har kunnet forstaa enten Søkort eller Landkort. Havnen, Jernbanestationen, Bebyggelsesplanerne, Bispetorvet, Kloakkerne, Træ-Ødelæggelserne, baade i den indre By og i Skoven ved Stadion, Badeanstalterne m. m. m. er et lille Udvalg af sørgelige Eksempler. Det gaar jo ofte saadan, at de enkelte er udmærkede Mennesker, men møder man dem i Flok, er de ondartede. Det gælder for Skoledrenge og Soldater, for Folketingsmænd og Arbejdsgivere, for Seminarister og Kandidater, for Arbejdere og Vexellerdrenge. Har man at gøre med det enkelte Byraadsmedlem, maa man sige: „Gudbevares!“; men optræder de en bloc, udbryder man: „Gudfader bevares!“ Det er jo desværre en Forskel, men den *er* der.

Lad os se paa de enkelte, der som sagt enkeltvis er fortræffelige Mennesker.

Byraadets Formand, den folkevalgte Borgmester, er

Niels Jensen,
Forretningsfører.

Kjeld Sørensen,
Forretningsfører.

Jakob Jensen,
Borgmester.

Jakob Jensen. Han er født den 15. Novbr. 1858 i Borup paa Helgenæs. Kom til Murerfaget, som han var med til at organisere. Blev 1887 Formand for Murerne Fagforening, som han i høj Grad gavnede. Sammen med Harald Jensen („Demokraten“), Marott og Læge Ørum (Byraadsmedlem) oprettede han den saa vidt vides første Voldgiftsdomstol mellem Arbejdere og Arbejdsgivere. 1888 blev han valgt ind i Bestyrelsen for „Arbejdernes Forbrugsforening“, hvis Forretningsfører han blev 1893. Aaret efter blev han Medlem af Ligningskommissionen, og siden 1900 har han siddet i Byraadet. Han har en stor Del af Æren af, at Aarhus kommunale Skolevæsen — naar man ser bort fra Marselisborg kommunale Gymnasium — regnes for mønsterværdigt. Derimod kan vist mange ikke absolut godkende det Arbejde, han har været med i vedrørende Havne-, Jernbane- og Bebyggelsesplaner. Og de forskellige Konkurrencer har været udskrevne med for ringe Hensyntagen til Byens Helhed. Den 29. Marts 1919 blev Jacob Jensen Aarhus Bys første folkevalgte Borgmester (Biografi i A. Sneums Festskrift om Arbejdernes Produktionsforening 1919).

Redaktør *M. Simonsen* har været Byraadsmedlem si-

Søren Pedersen,
Smed.

Erik Olesen,
Skomagermester.

Valdemar Petersen,
Forretningsfører.

den 1906, hans Personalia findes under Omtalen af „Demokraten“.

Forretningsfører *Kjeld Sørensen*, født i Fredericia den 21. Februar 1880, uddannet som Maskinarbejder paa Fredericia Jernstøberi; har været Medlem af Aarhus Byraad siden 1. April 1913. Han er Forretningsfører for Syge- og Begravelseskassen „Aarhus“.

Forretningsfører *Niels Jensen* er født 5. December 1854 i Astrup ved Solberg, gik i Skole i Framlev ved Aarhus hos Lærer Kyster, fik Arbejde ved Havnen 1882, blev Formand af Havnearbejdernes Fagforening og har været Leder af og Formand for Havnearbejdernes Andels-Losseklub siden 1903, er nu dens Forretningsfører. Niels Jensen blev valgt ind i Havneudvalget i 1906, i Byrådet 1908 som Suppleant for Sabroe, er Næstformand for Vaabenbrødrene, i hvis Ledelse han har været i over 25 Aar, og hvor han er Æresmedlem.

Forretningsfører *Valdemar Petersen* er født 18. September 1875 i Aarhus og har faaet almindelig Skoleuddannelse i Paradisgades Kommuneskole; fra 1908—17 Medlem af Forretningsudvalget for Arbejdernes Fællesorganisation, fra 1909—19 Formand for Havnearbejdernes Fagforening, fra 1909—15 Medlem af Hjælpekas-

sens Bestyrelse, fra 1910—18 Formand for Arbejdernes Fællesledelse, fra 1916—19 Medlem af Huslejenævnet for Sct. Johannes Sogn, i Bestyrelsen for Arbejdernes Produktionsforening 1912, Formand for Socialdemokratisk Organisation i nordre Kreds 1915, i Bestyrelsen for den kommunale Arbejdsanvisning 1915, indvalgt i Byraadet 1917, Forretningsfører for Dansk Arbejdsmandsforbund 1919.

Smed *Søren Petersen* er født 23. Sept. 1869 i Vivild og lærte hos Smedemester Lumensaat i Lystrup ved Allingaabro, er Stifter af Socialt Afholdsforbund 1903 og siden da Formand, Kasserer for Arbejdernes Fællesorganisation i Aarhus siden 1909, Bestyrelsesmedlem af Statsbanepersonalets Brandforsikring siden 1912 og af Sygekassen „Aarhus“ siden 1913, Revisor for Aarhus Amts Sygekasse 1913 og Bestyrelsesmedlem af Socialdemokratisk Forbund i Aarhus siden 1914, Medlem af Ligningskommissionen fra 1906—12, Byraadsmedlem og Medlem af Havneudvalget siden 1917.

Lærer *Kresten Moustén* er født 1875 i Otting; Seminarist 1901 (Silkeborg), Lærer i Aarhus fra 1901, først ved Nørrebro Kommuneskole senere ved Borgerskolen i Finsensgade; Moustén valgtes ind i Byraadet 1906, Medlem af Amtsskoleraadet og Hospitalsudvalget.

Ingeniør *M. V. Brøndum* er født 1877 i Viborg, Ingeniøreksamen fra Mittweida (Maskin- & Elektroingeniør) med 1. Karakter 1902, nedsatte sig derefter som Civilingeniør i Aarhus og oprettede Aarhus Patentbureau (Søndergade 1), har 1917 iscenesat Fredericiakøbbestævnets Patentafdeling, som danner en særskilt Salgsafdeling for patenterede Nyheder paa Handelens, Industriens og Landbrugets Omraade. Brøndum, der selv har drevet et større Landbrug paa Djursland, har været

Mikael Johansen,
Købmand. R.

P. Petersen,
Konsul.

Frk. Mariane Thomsen,
Hospitalsforstander.

Medlem af Byraadet siden 1917, han er Formand for Udvalget for Gader og Veje, Form. for Kornnævnet, Medlem af Bestyrelsen for Købestævnets Udølleres Sammenslutning.

Smed *H. P. Christensen* er født 1868 i Gredsted ved Ribe, uddannet i København. Medlem af Byraadet siden 1909, Medlem af de socialdemokratiske Forbunds Bestyrelse, af Kontrolkomiteen ved „Demokraten“ og Gudena-Centralens Bestyrelse.

Skomagermester *Erik Olesen* er født 1860 i Onsbjerg Sogn paa Samsø, lærte Faget hos Chr. Richter paa Mejlgade og har siddet i Byraadet 1906—13 og siden 1916. Han er Formand for Alderdomsudvalget, Medlem af Udvalget for Byens Forskønnelse og Formand for Udvalget for Skolebørns Bespisning. 1888 blev han Formand for „Demokraten“s Kontrolkomité, 1899 Distriktskommisær for Wistofts Brandforsikring og fra 1912 Formand for Turistforeningen.

Disse ti udgør sammen med Typograf *Marthin Pedersen*, hvis Personalialia ikke kan fremskaffes, den socialdemokratiske Byraadsgruppe. Læge *Max Brammer*, der er ene om at repræsentere de radikale Anskuelse, blev indvalgt i Byraadet 1917, han er født 1874 i Horn-

lund ved Ribe; Lægeeksamen i Kbh. 1900, Reserve-læge ved Aarhus Amtssygehus 1903—04 under Professor Tage Hansen, studerede Kirurgi og Kvindesygdomme i Udlandet 1907, 1911 og 1912, blev anden Kirurg ved Sct. Josephs Hospital i Aarhus 1907; Specialist i Kirurgi og Kvindesygdomme (godkendt af den almindelige danske Lægeforenings Specialistudvalg Januar 1919). Brammer er Formand for A/S Aarhus Kunstbygning 1918.

Partiet Venstre har to Repræsentanter, nemlig Folketingsmand, Pastor *N. Johs. Laursen*, som er omtalt under Domkirken, og Tømmerhandler, Konsul *P. Pedersen*, der er født i Grauballe ved Silkeborg 1862, uddannet i Silkeborg, nedsatte sig i Aarhus 1884, udnævnt til spansk Vicekonsul 1906, i Bestyrelsen for Købmands- & Haandværkerbanken; Medlem af Byraadet siden 1913.

De øvrige af Byraadets 19 Medlemmer tilhører den konservative Gruppe; Landstingsmand, Fabrikant *J. Chr. Møller* (R.) har været Medlem af Byraadet siden 1909, hans øvrige Personalialia vil findes under Omtalen af hans Fabrik i Sct. Paulsgade.

Købmand *Mikael Johansen* (R.) er født i Holme ved Aarhus 1854. Han lærte Handelen hos Jens Petersen i Aarhus og blev videre uddannet i Silkeborg og Assens. I 1904 blev han indvalgt i Raadet og har desuden en Mængde Tillidshverv, hvoraf skal nævnes: Medlem af Aarhus Amts Skoleraad fra 1904, af Den danske Købstadforenings Bestyrelse fra 1909, den kommunale Skattekommission af 1910, Købmands- & Haandværkerbankens Repræsentantskab, Aarhus Teaters Repræsentantskab og Forretningsudvalg, af Bestyrelsen for Aarhus Højre i over 25 Aar, af det konservative Folkepartis Forretningsudvalg fra 1915 og af Boligkommissionen af 1916. Mikael Johansen nedsatte sig i Aarhus 1881.

H. P. Salling,
Blikkenslagermester.

C. Berlème-Nix,
Politiasistent.

C. A. R. Beck,
Ingeniør.

Blikkenslagermester *H. P. Salling* indtraadte i Byraadet 1917, hans Personalia findes under Omtalen af hans Forretning i Vestergade.

Hospitalsforstander, Frøken *Mariane Thomsen* er født 1869 i Aarhus, har studeret Sprog ved „Ecole supérieure“, Lausanne (Schweitz), og frekventeret Tegneskolen for Kvinder i København, fra 1901 ansat ved Aarhus Hospital, hvor Frøkenen blev Forstander 1909. Medlem af Byraadet fra 1913, Kasserer for Velgørenhedsselskabet i Aarhus fra 1910.

Ingeniør *C. A. R. Beck* (M. I. F.) er født den 16. Aug. 1879 paa Engelsholm ved Vejle. Blev 1911 Leder af Ingeniørfirmaet Christiani & Nielsens Jyllandsafdeling og 1917 Medlem af Byraadet. Hans Hovedarbejder er: Opførelse af Aarhus Oliefabrik i nuværende Skikkelse, Bygning af Havnefabrik og Brintfabrik, Aarhus, Projektering af Erith Oil Works, Erith near London, Bygning af ca. 60 Broer, adskillige Bolværker, Vandtaarne, Fabriksbygninger m. m. overalt i Jylland, Forslag til Aarhus nye Personbanegaard i den Skikkelse, hvori den ifølge Rigsdagsbeslutning skal opføres.

Byraadets Sekretær er Kandidat *Hjalmar Aae*, der er født i Horsens 1869, Cand. jur. 1895. Aae er kendt

for sin Opfindelse af en Sikkerhedslaas („Aaes Laas“), som fik højeste Udmærkelse paa Landsudstillingen i Aarhus 1909.

Byraadets Ekspeditionskontor ligger i Mejlgade Nr. 6, men inden vi besøger denne Bygning, maa vi kigge lidt i Kommunens Regnskaber, vi finder dem i Kommuneboghorderiets Kontor, der sammen med Kæmnerkontoret har Plads i den gamle Stiftsprovstegaard til venstre for Raadhuset, denne er opført 1765, ombygget og restaureret og erhvervet af Kommunen 1906.

I den statistiske Oversigt over Kommunens Regnskaber (Side 134) mangler Tallene for 1919—20, som endnu ikke foreligger officielt.

Iøvrigt taler Tallene af sig selv og behøver ingen særlige Kommentarer.

Kommuneboghorder *M. Nielsen* (R.) er født 1855 i Hald ved Randers; Afgangseksamen fra Grønners Handelsakademi, derefter uddannet og ansat som Korrespondent og Bogholder i større Handelshuse. Han blev 1884 Kommunens Bogholder.

J. Chr. Jensen er Kommunens Kæmner siden 1910, han er født 1866 i Hørning.

Indtil det ny Ting- og Arresthus i Vesterallé blev opført og Raadhuset ombygget og restaureret, var Bytinget, Politistation og Arresthuset her.

Et muntert Minde knytter sig til den nedrevne Arrest; herfra var det, at Lersø-Bøllen Ferdinand Eriksen og hans Kæreste, Karen Spidsmus, i Sommeren 1902 brød ud og blev Samtale-Æmne og Genstand for Sommer-Revyernes Hyldest over hele Landet: „Det er de lyse Nætters Tid, Du ved, jeg elsker Dig!“

Hovedpolitistationen og Stadsingeniørens Kontorer m. fl. ligger nu i en graa Bygning bag ved Raadhuset

Aar	Paalignede Skatter		Skatteprocenten	Fattigvæsen		Aldersunderstøttelsesvæsen		Skolevæsen		Medicinalvæsen		Kommunens Formue		Kommunens Gæld	
	Kr.	Ø.		Kr.	Ø.	Kr.	Ø.	Kr.	Ø.	Kr.	Ø.	Kr.	Ø.	Kr.	Ø.
1875....	177.209	38	*	43.577	88	—	—	33.307	35	7.738	95	1.454.650	79	1.311.624	60
1880....	294.054	45	6 ¹ / ₁₀	67.726	66	—	—	48.560	69	2.634	49	3.307.874	23	2.713.584	10
1885....	325.648	77	5 ⁴ / ₅	74.575	47	—	—	72.230	73	12.303	68	4.030.378	67	3.500.929	27
1890....	390.416	42	6 ⁷ / ₁₀	98.630	12	—	—	99.148	03	8.525	99	4.994.468	61	4.285.313	04
1895....	484.815	15	7 ³ / ₁₀	102.219	38	26.798	85	124.623	56	32.457	73	6.455.266	22	4.846.429	92
1900....	687.837	56	6 ¹ / ₄	117.173	21	41.007	66	171.766	33	35.313	95	11.285.884	74	8.752.831	78
1904—05	1.082.976	66	8	157.334	16	73.657	16	237.456	18	63.445	85	18.679.616	77	11.801.163	06
1909—10	1.576.119	51	9 ⁷ / ₁₀	255.880	70	122.611	67	451.129	38	118.201	62	25.781.721	16	17.760.889	07
1914—15	2.201.857	52	11 ³ / ₁₀	403.872	89	200.506	97	594.465	80	267.181	71	26.696.379	45	15.475.188	78
1918—19	5.989.870	03	9 ³ / ₁₀	732.039	99	540.487	40	889.251	61	973.153	79	37.530.145	42	27.281.352	21

*) Kan ikke opgives, og 1915—16 er Skatteprocenten gaaet ned til 10⁴/₁₀ og i 1916—17 til 7¹/₁₀.

I 1919—20 blev et femte Kvartals Skat udskrevet.

Skatteprocenten for 1920—21 er steget til 12⁷/₁₀.

Oscar Jørgensen,
Stadsingeniør. R.

Kristian Møller,
Bygningsinspektør.

A. Dommergaard,
Skatteinspektør.

og sammenbygget med dette; Politipersonalet, der er ansat under Politimesteren, bestaar af 2 Overbetjente i Statspolitiet og 8 Statsbetjente, en Politiassistent, 6 Overpolitibetjente, 4 Inspektionsbetjente, 78 Politibetjente, en kvindeligt Politibetjent og 3 Reservepatrouillebetjente samt 20 Reservepatrouillebetjente til Brug ved ekstraordinære Lejligheder. Politimesteren har Kontor paa Tinghuset og omtales dér. Politiassistent *Berléme-Nix* er født paa Holsteinborg den 16. Februar 1877, blev Cand. jur. 1904 og blev Politiassistent her i Aarhus den 1. Oktober 1919.

Politiet har desuden Vagtstuer paa Tinghuset, paa Kristiansbjerg og i Toldbodgade.

Stadsingeniøren i Aarhus er *Oskar Jørgensen*, R. af D. — Han er født 1860 i København og er Cand. polyt. Han er Formand for Stads- og Havneingeniørforeningen i Danmark; har ledet Omordningen af Aarhus Vandforsyning fra Aavand til Kildevand og Omordningen af Byens Kloakforhold med Indførelse af W. C.-Systemet og har udarbejdet Byggeplaner osv. for flere Dele af Byen. — Det er saaledes en Kendsgerning, at Aarhus Bys Udseende og de Vilkaar, hvorunder den lever, i høj Grad er præget af Stadsingeniøren.

Bygningsinspektør er *Kristian Møller*, som er født

20. Januar 1879 i Ingerslev, Thiset Sogn; lærte Murerhaandværket hos sin Fader, Jens Møller, hjemme i Ingerslev, blev Svend 1897, Konstruktør fra Aarhus tekniske Skole 1898, ansat i Aarhus Kommunes Tjeneste som Assistent hos Bygningsinspektøren 1902, var Brand-officer fra 1903—14 og Bygningsinspektør siden 1913.

De øvrige Magistratskontorer findes i Mejlgade Nr. 4 og 6; den sidste, en smuk gammel Bygning fra Empiretiden, rummede, før Kommunen erhvervede den, den gamle Telegrafstation, nu ligger Byraads- og Borgmesterkontorerne her.

Borgmester *Ernst Drechsel*, R. af D., Dbm., fødtes 9. Januar 1858 i Silkeborg, Student (Odense) 1875, Cand. jur. 1881, ansat i Indenrigsministeriet 1885, Fuldmægtig 1896, Borgmester i Varde 1899 og i Aarhus 1905, afgaaet som Byraadets Formand 1919. Borgmesteren er Formand i Bestyrelsen for „Sammenslutningen af danske Havne“, Formand i Repræsentantskabet for Aarhus Privatbank og for Udvalget for et Universitet i Jylland, Medlem af Direktionen for Aarhus elektriske Sporvej og af Direktionen for Aarhus Sindssygehospital og er i Bestyrelsen for Andelsselskabet Gudena Central. — Borgmester Drechsel har i sin Borgmestertid arbejdet ihærdigt for Byens Fremgang, har været en udmærket Leder af Byraadets Forhandlinger og velset af alle Partier; der tilkommer ham en stor Del af Æren for Landsudstillingen i 1909, hvis Præsident han var, og hvor han havde nedlagt et meget stort Arbejde, og hvis det jydsk Universitet faar sin Plads i Aarhus, vil det ikke mindst skyldes Borgmesterens Virksomhed.

Borgmesterens Portræt findes i Afsnittet om Domkirken, i hvis Bestyrelse han sidder.

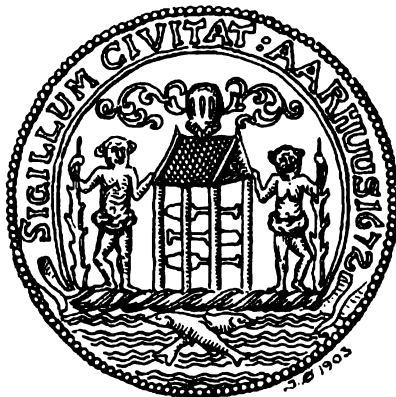
Kommunens Skattekontorer og Dyrtidskontor ligger

i Nr. 4, en gammel Bygning, hvori der aabenbart har været Kornlager, idet man fandt Korn under de dobbelte Gulve, da man brækkede dem op; før Kommunen købte Ejendommen, var den indrettet til private Lejligheder.

Skatteinspektør *A. Dommergaard* er født 1879 ved Grenaa og oplært ved Handelen, blev ansat ved Skattekontoret 1904 og udnævntes til Skatteinspektør 1910.

Aarhus Byvaaben, som er gengivet paa Titelbladet, er fra 1421 og viser en Bymur med to Taarne, imellem disse er en Portal, hvor to kappeklædte Mænd sidder vendt mod hinanden. Afdøde Arkivar Thiset mente, det var Sct. Clemens og Sct. Paulus, andre har hævdet, de betød den gejstlige og den verdslige Øvrighed. Bølgerne skal være Sølv, Murværket rødt, Kapperne blaa, Baggrunden under Portalen Sølv, Himlen blaa og Maanen og Stjernen Guld.

Det var dog først i 1899, at Byraadet genoptog dette Vaaben, indtil da havde man i umindelige Tider været tilfreds med det heraldisk og etymologisk lige umulige Vaaben med 3 Aarer i et Hus. (Se Arkitekten 1899, S. 334).

Bysegl fra 1672.

Katedralsskolen. Den hvide Bygning i Baggrunden er den ældre Skolebygning.

KATEDRALSSKOLEN er den næste Bygning, vi møder paa vor Vej.

Skolens Historie kan følges tilbage til Reformations-tiden, og en af dens første og ogsaa berømteste Lærere fra den Tid var Morten Børup. Om Morten Børup findes adskilligt optegnet; men det vil føre for vidt her at komme ind paa en Beskrivelse af ham. Kun skal det meddeles, at han virkede i Skolens Tjeneste med ualmindelig Nidkærhed og Dygtighed, gennemtrængt af Humanismens Aandsdannelse. Han er Forfatter af en smuk Majvise „In vernalis temporis“. Udg. bl. a. i Blaches „Arosia“ 1862, S. 86, med en god Oversættelse, andre Oversættelser af Fr. Moth og Vilh. Andersen.

Han ligger begravet „imellem Domkirken og Skolen“, dvs. paa det Sted, hvor nu hans Mindestøtte staar.

Man ved kun meget lidt om Katedralsskolen fra den

ældste Tid, ikke en Gang, naar den er stiftet, men den har muligvis eksisteret allerede 1280.

Af den nuværende Skolebygning tilhører Gymnastiksalen den ældre Bygning, som blev indviet 1766 af Rektor Jens Worm; den var da kun paa en Etage, og i Midten af forrige Aarhundrede blev anden Etage sat

Sten fra den gamle Katedralskole. Tidligere opbevaret i Musæet, nu indmuret i den gamle Skolebygning's Mur mod Skolegården.

paa, forsynet med Frontespice og smykket med følgende Inskript:

NIL NON MORTALE TENEMUS PECTORIS
EXCEPTIS INGENIIQVE BONIS

(Alt, hvad vi ejer, er forgængeligt, undtagen Hjertets og Aandens Goder).

Denne Bygning havde Indgang ud mod Mejlgade, men blev forandret i 1906 af Arkitekt Kampmann, der

siden byggede den nye Katedralskole ud mod Kystvejen, hvor forhen Rektors Have laa.

Medens der er almindelig Enighed om at prise den nye Skoles Indretning, er det lige saa almindeligt at høre Beklagelser over, at den gamle Skolebygning er blevet saa stærkt forandret. Ved Skolen er der betydelige fysiske og naturhistoriske Samlinger, navnlig af Mineralier og Fugle; der findes ogsaa et betydeligt Skolebibliothek.

Skolens Rektor er Professor *John Vaupell*, R. af D., Dannebrogsmænd, p. p. Han er født i Aalborg 1854, Student (Ribe) 1873, cand. philol. 1880, Lærer for Prinserne Christian (Christian X), Karl (Kong Haakon) og Harald 1882—94, Lærer ved Jessens Latin- & Realskole 1894—99, Timelærer ved Metropolitanskolen 1899—1902, Adjunkt 1902, Overlærer 1906 og Rektor for Katedralskolen siden 1906.

Lektor *Frederik Christian Lorentzen* er født i Nørre Næraa (Fyn) 1850, cand. theol., ansat ved Aarhus Katedralskole 1883, 1906—09 Medlem af Skolekommissionen og er Formand for Aarhus Musæums historiske Afdeling.

Lektor *Karl Gustav Brøndsted*, R. af D., blev født den 12. April 1851 i København, Student (Metropolitanskolen) 1869, cand. philol. 1874, Adjunkt i Rønne 1881, ved Katedralskolen i Aarhus 1894, Lektor siden 1902. Brøndsted har skrevet en lang Række Romaner og Noveller, meget ofte satiriske eller med en skarp polemisk Tendens. („Frihed“ 1893, „Smaa danske Snobber“ 1896, „En Æsthetiker“ 1914 og m. fl.). Han har desuden skrevet enkelte i dramatisk Form, som dog næppe er beregnet til Opførelse, f. Eks. „Kong Gelos“ 1900. Den betydeligste Samling er utvivlsomt den sidst udgivne, „Mange Streng“ 1917.

Karl Gustav Brøndsted.
Forfatter, Lektor.

John Vaupell,
Professor, Rektor. R.

F. C. Lorentzen,
Lektor.

Brøndsted er den fødte Polemiker, ivrig konservativ og en Mand, der ikke er bange for at sige sin Mening. Baade i Pressen og paa Møder er han en varm Talsmand for sine Idealer, og han er almindelig frygtet af sine Modstandere for sit bidende Vid og sin uskaansomme Satire.

Lektor *Olaf Hansen*, født 1870, blev cand. mag. (Hovedfag Dansk) 1894, Lærer ved københavnske Skoler til 1906, ansat ved Katedralskolen fra 1906. Olaf Hansen er en af de landskendte Digttere, som Aarhusianerne er stolte af at regne som deres Bysbarn. Hans første Digte udkom kort før Aarhundredskiftet og er senere blevet øget gentagne Gange, for nylig udgivet som „Fra Løvspring til Løvfald, udvalgte Digte“ 1918. Foruden lyriske Digte, hvoraf mange regnes blandt vore betydeligste, har Olaf Hansen skrevet Skuespil; det bekendteste, som førte hans Navn over hele Landet, var det ualmindelig smukke og gribende Drama „I Rungsted Kro“ 1914. Det skal meddeles, at skønt Stykket var indleveret til det Kgl. Teater, fik det sin Premiére her i Aarhus, og det var herfra, dets Sejrsløb begyndte. Foruden selvstændige Digtninge har Olaf Hansen yderligere leveret en Række overordentlig værdifulde Over-

sættelser fra Islandsk, dels fra den gamle Sagalitteratur, dels fra Nutidens islandske Digtning. („Den ældre Edda“ 1911, „Udvalgte islandske Digte fra det 19. Aarhundrede“ 1919, og m. fl.).

Lektor *Mathias Møller* er født 1869 paa Kornumgaard ved Brønderslev, Student fra Schneekloths Skole 1893, cand. mag. 1893, ansat ved Helsingør Latin- og Realskole 1894—97, ved Metropolitanskolen 1897—99, derefter ved Aarhus Katedralskole, Bestyrer for dennes Forberedelsesskole fra 1907, Lektor fra 1919. Møller er Sekretær i Jydsk Forening for Naturvidenskab.

Naar vi forlader Latinskolen, gaar vi lige de faa Skridt ned mod Havnepladsen, som hedder *Skolegyde*. Denne Gyde hed tidligere Sct. Peders Stræde, og hvor nu den nye Skolebygning ligger, gik for nogle Hundrede Aar siden en anden smal Gyde ned til Havet „til det Sted, som kaldes Skoletrappen“. Skolegydes Nordside har altid i de sidste 500 Aar været Latinskolens Bygninger, hvis Størrelse og Velstand stærkt vekslede gennem Tiderne, hvorimod Sydsiden ikke synes at have haft nogen særlig interessant ældre Historie.

Den store, moderne Ejendom vis à vis Skolen, Nr. 6, er opført 1914 af den nuværende Ejer, Købmand *Hans Christensen*, som i 1905 købte to smaa, gamle Huse, hvor han etablerede sin Forretning, der omfatter Herreekvipering og ved sin Beliggenhed ved Havnen særlig søges af Søfarende. I 1914 lod han de smaa Huse nedrive og opførte den nuværende Ejendom paa disses Sted. H. Christensen er født 1877 i Marstal og er oprindelig Styrmand.

Vi vender tilbage til den aabne Plads, til *Bispetorvet*. Her laa tidligere langs Domkirkens Sydside den lange, toetages Bispegaard med sin Have med store, gamle

Carl Overgaard,
Koncertmester.

Hans Christensen,
Købmand.

R. A. Dochedal-Petersen,
Købmand.

Træer. Den blev brudt ned 1881—82, og samtidigt blev selvfølgelig Træerne erstattet med Brosten. Hvor nu det forfærdelige Plankeværk knejser, laa indtil for faa Aar siden Rozzis hyggelige Café i en lang, lav Bygning med grønne Træer foran. Det forsvandt, da Andels- huset skulde rejses netop her, Grunden blev udgravet og Plankeværket rejst — og her maa der siges et Par Ord om den Sag, der kaldes „Bispetorvet“.

Skolegade Nr. 6, tilh. Kbm. H. Christensen.

BISPETORVET

DET Ord skal man høre en indfødt Aarhusianer udtale. Hos ham er der Latter og Harme, Triumf og Foragt blandet uløseligt i dette Ords jævne Klang.

7. Febr. 1916 rygtedes det, at Byraadet gik svangert med store Planer for denne Plads; dernæst forlød det, at en københavnsk Fagkyndig var tilkaldt som Forløser, og endelig den 2. Marts sprang Bomben i Byraadets Møde med Andelsmanden Anders Nielsen og Professor Rosen fra København.

Hadde Byraadsmedlemmerne haft en sjette Sans den Aften, var de gaaet lidt mindre tilfredse fra Mødet. Thi dette Møde blev Indledningen ikke til „et otteaarigt dundrende Kalas“, men til en dundrende Udgift paa 921,000 Kr. i rede Penge og til den nuværende stadig

voksende Mistillid til Bystyrets Form. Saa store Værdier i rene Penge og moralsk Valuta gik med i Spillet hin skæbnesvangre 2. Marts. Det var Rosens overmægtige Andelspalads, der slog de skønne Planer i Stykker.

Fænomenalt i sin Hæslighed, utaaleligt ved sin Beliggenhed og utroligt i sin Anmasselse skulde denne Bastard mellem et Pakhus og et Forbedringshus med paaklignede Spir klistre sig op ad Domkirkens ærværdige Bygning — netop *klistre* sig! Man havde end ikke nægtet sig paa Planerne at forbinde Kassen ved en Brobue med selve Domkirken: Porten blev saaledes Midtpunktet, og Jens Iversen Langes Kæmpespir blev Staffage paa den nordlige Side, medens et tyndstillet Struggler-Spir paa Uhyret skulde danne Ligevægten paa Sydsiden!

Det kunde Byraadet, men heldigvis ikke Borger-skabet døje. Navnlig under Arkitekt M. B. Fritz's dygtige Ledelse rejstes en Storm af Harme mod dette formastelige Projekt. „Stiftstidende“ viste sig som et ypperligt Talerør for den gode Borgervilje. I en lang Række kyndigt skrevne Artikler, ledsagede af Tegninger, Planer og Fremtidsmuligheder, kæmpede Redaktionen Side om Side med Arkitekt Fritz for Domkirkens og Byens Værdigheds Bevarelse, trofast støttet af Borgerskabets Harme, der voksede fra Dag til Dag.

En Borgerindsamling blev sat i Gang for at købe Byen fri for dette Palads; Byraadet gav 425,000 Kr., og Resten naaedes ved frivillige Bidrag, og med Stolt-hed nævner Borgerne Udgiften 921,000 Kr. til immaterielt ideelt Formaal. Og det er mere end al Ære værd for en By med 65,000 Indbyggere.

Lad os vende Ryggen til det rædselsfulde Plankeværk og aflægge Teatret et Besøg.

Da Aarhus var naaet de 50,000 Indbyggere, var Byen klar over, at nu vilde den have et ordentligt Teater. I 1896 samlede Sparekassedirektør Koppel en Kreds af Borgere, og man overvejede, om man skulde bygge det paa „Polyhymnia“s Grund, hvortil Arkitekt Frimodt Clausen havde udarbejdet en Plan, eller om man — hvad især Otto Mønsted hævdede — skulde lægge det paa Bispetorvet. Efter Forhandlinger med Byraadet og Kampmann blev Bispetorvets sydlige spidse Hjørne købt, desuden 3 private Ejendomme (til 70,000 Kr.). Den 12. August 1898 blev Grundstenen lagt, den 14. Februar 1899 vajede Kranse og Flag paa Bygningen, og faa Maaneder efter kom Teaterbevillingen.

Kampmann byggede Thalias Tempel af røde Mursten, Midterpartiet af fransk Kalksten, som ogsaa er brugt i Baand og Vinduesbuerne i det røde Murværk. Ørnefrisen i Gesimsen er af glaseret, brændt Ler paa hvid, pudset Grund, og paa lignende Vis er Frontonbilledet udført i farvet, brændt Ler, der som Mosaik er indlagt i pudset Bund. Den Kählerske Keramik beundres overalt, og selve Billedet af Holbergs Komedier skyldes *Hans Tegner*. Taget er desværre skiferlagt; paa Gavlens sidder en Kobberdrage.

Foyerens Vægge er beklædt med belgisk Marmor, og Hvælvingerne er dækkede med Stuk. Paa de to Endevægge har *Hansen-Rejstrup* modelleret i Stuk en Scene af „Elverhøj“ og „Genboerne“. Tilskuerpladsen er beklædt med engelsk, presset Tapet; Balkonbrystningerne og Prosceniet er udført i Stuk og rigt forgyldt. Midt i Loftet er i Keramik en Dekoration af 11 hvide Svaner i blaa Bund, grupperede om en gylden Sol. Lige over Scenen svæver en kvindelig Genius, og hvis hun falder ned en Aften ved Bifaldet over „Springende Lø-

Teatret.

ver og Hjærter i Brand“, vilde jeg nødigt være den dirigerende Komponist. — Ved Siderne svæver i Høj-Relief nogle Elverpiger, som ikke er saa velskabte som enkelte af deres jordiske Søstre.

Ved Bygningens Opførelse var *Thorkel Møller* Konduktør, og saa godt som alt Arbejde er udført af Byens egne Haandværkere.

Teatrets Skønhed er uomtvistet; men Indretningen m. H. t. Garderobes, Maskineri, Kulisserum o. s. v. lader efter Sigende saare meget tilbage at ønske. Der skal til Tider have været næsten uovervindelige Vanskeligheder for Teatrets Personale paa Grund af de daarlige Pladsforhold, og gentagne Gange har man maattet bøde paa dem saa godt som muligt, uden at de dog er tilfredsstillende.

Aarhus Borgere har været daarlige Teatergængere, og det har i Aarenes Løb næsten altid vist sig, at Teatret maatte spille med Underskud. Under de skiftende Teaterdirektører fra Benjamin Petersen og Jacob Jacobsen til Aage Garde har man Gang paa Gang maattet høre, at Teatret var nødt til at spille „den Slags“, hvorved der sigtes til en eller anden gruppvækkende Folkekomedie.

Da Aage Garde traadte til som Direktør i 1913 og udtalte, at det var hans Agt at spille lødige Skuespil, rystede de fleste paa Hovedet af hans Idealisme, og ganske vist har heller ikke han kunnet holde sit Repertoire frit for Uhyrligheder; men ser man Titleerne igenem paa de Stykker, som i Aarenes Løb har været spillet, træffer man Scenekunstens bedste Navne: baade Ibsen og Shakespeare, Holberg og Molière.

Stor Ære har Teatret under Direktør Gardes Ledelse indlagt sig af at have fremført som Premierer Johan

Aage Garde,
Teaterdirektør.

Olaf Hansen,
Adjunkt.

A. John Gutfeld,
Kapelmester.

Bojers „Sigurd Braa“ og Olaf Hansens „I Rungsted Kro“ og ført dem til saa straalende Sejre, at end ikke København kunde lukke Øjnene for den Glans, der stod af Aarhus Teaters Opførelser. Aage Garde og hans faste Personale har ydet et stort og fortjenstfuldt Arbejde for at højne Smagen hos Aarhus teatersøgende Publikum; men han har haft meget store Vanskeligheder at kæmpe imod.

Den største Vanskelighed er den, at naar en ung Skuespiller er bleven uddannet og brugbar her ved Teatret, bliver han lokket af en højere Løn, end Provinsen kan give, og Udsigt til de større Muligheder i København og er da som Regel tabt for Aarhus Scene, og det sker Gang paa Gang, at Teatret derfor mister netop de dygtige og fremadstræbende Unge, som hverken for sig selv eller deres Kunst kan forsvare at sidde inde-spærret i Provinsen, naar rigere Udviklingsmuligheder tilbyder sig Hovedstaden, om end det er uretfærdigt imod Aarhus og det Teater, der først har givet dem Luft under Vingerne og lært dem at bruge deres medfødte Evner. — Dette har medført, at Teatrets Personale for en stor Del er stadig skiftende, og at Direktøren og Publikum maa begynde med Nybegyndere Gang paa Gang.

Teaterdirektør *Aage Garde* er født den 18. Marts 1876 i Kerteminde, Cand. phil. 1895, Skuespiller ved Dagmar-teatret 1896, ved Folketeatret 1899, ved Aarhus Teater 1909—11, ved Kasino 1911—12, Direktør for Aarhus Teater fra 1913. — Direktør Garde, der foruden at være en dygtig og afholdt Direktør, er en god Skuespiller, bør navnlig mindes for sit Spil i følgende Roller: som Sang i Bjørnsøns „Over Evne“, som Ewald i „I Rungsted Kro“, som Doktor Colmar i Otto Rungs „Fanevagt“ og som Fremstiller af Titelrollerne i Sigurjonssøns „Bjerg-Ejvind“, Bjørnsøns „Poul Lange og Tora Parsberg“ og Johan Bojers „Sigurd Braa“. Han er Medstifter af Skuespillerforbundet.

Sceneinstruktør *Axel Strøm* er født 1866 i København og debuterede 1897 paa Dagmar-teatret. Han er en Kunstner med rige Evner og høj Stræben, hvilket bl. a. førte til, at han stiftede „Den frie Scene“ for at bringe den fine, gode Kunst frem, og han skabte ved sit utrættelige Instruktionsarbejde en Række minderige Teateraftener. Blandt hans bedste Roller vil jeg fremhæve Tømmergrosserereren i Gandrups „Lazarus“, Arnes i „Bjerg-Ejvind“ og Baron Utkin i „Fanevagt“. Onde Tunger paastaar, at han er medskyldig i „Springende Løver, Hjerter i Brand“, som dog næppe kan siges at have forøget hans sceniske eller dramatiske Laurbær.

Regissør *Adolf Wantzin* er født 1885 i København. Han er en uhyre paapasselig og korrekt Skuespiller, der ofte har fremstillet mindre Roller med diskret Komik. Han er sine Kammeraters Tillidsmand i „Skuespillerforeningen“ og „Dansk Skuespillerforbund“.

Teatermaler *Emil Poulsen*, der er født 1870, er en ualmindelig dygtig Kunstner, der Gang paa Gang har høstet saavel Teatrets som Publikums Paaskønnelse

for sine ypperlige Dekorationer, og det er hændet mange Gange, at naar et Stykke ikke duede, var det hans Dekorationer, der frelste det. —

Teatrets Kapelmester er *A. John Outfeld*. Han er født 1864 i Roskilde. Han er uddannet hos Professorerne Tofte og Anton Svendsen samt ved Konservatorierne i København og Bruxelles. Efter sin Hjemkomst blev han fast Vikar i det kgl. Kapel under Joh. Svendsen; 1888 rejste han til England, hvor han opholdt sig i 13 Aar. Han var Lærer i Violinspil ved Konservatoriet i Leeds (Yorkshire) og Dirigent for „The Leeds Symphony Society“ (80 Mand) og var Medstifter af et Musikakademi i Harrogate. Rejste senere til Bergen, hvor han stiftede det endnu virkende Musikkonservatorium, derpaa til Helsingfors som Dirigent for sit eget Orkester og blev endelig i 1906 ansat som Kapelmester her i Aarhus. For Aarhus' Musikliv har han været af allerstørste Betydning.

Teatrets Koncertmester er *Carl Overgaard*. Han er født 1874 i Randers og blev blandt andet uddannet af J. D. Bondesen i Aarhus. Fra 1894 til 1912 var han Musiker ved 8. Regiment, Koncertmester ved Teatret siden 1913 og er Medlem af Hovedbestyrelsen for „Danske Musikers Landsforbund“ siden 1911.

Aarhus Teater drives ved Selvdrift af et Repræsentantskab paa 11 Medlemmer. Formand for Repræsentantskabet er Grosserer *L. Hammerich, R.*, og Næstformand og Teatrets økonomiske Direktør er Forlagsboghandler *Albert Bayer*. Teatret har siden 1913 modtaget Stats-tilskud, og det støttes tillige af Aarhus Kommune.

Efter at have aflagt et Besøg i *Teatercaféens* hyggelige Lokaler drejer vi forbi „Emilienborg“, hvor forhen „Stiftstidende“ boede, og nu Weber og Sørensens Annonce-

bureau har Kontor, ned i Skolegade og lægger Mærke til Nr. 15.

Det kønne Bindingsværkshus paa Skolegades Østside er et af de gamle fra det 17. Aarhundrede (1642), men det har været brudt ned til Grunden, for at det Indre kunde bygges om og den gamle Facade blive

Skolegades Østside i Forgrunden Nr. 15.

restaureret. Nu findes her Varmekedlerne, som opvarmer Domkirken, og i store Rør under Jorden ledes Varmen fra dette Varmehus ind under Kirkens Sydmur.

Man paatænker at erhverve den ved Siden af liggende Bygning, Hotel „Postgaarden“, et lille graamalet Hus, hvis Pudsfacade skjuler det oprindelige Bindingsværk. Naar Facaden afdækkes, og Bygningen restaureres, vil man i Forbindelse med „Varmebygningen“ faa et Bindingsværkshus med en Port i Midten, saaledes

som Bygningen oprindelig saa ud, blot gik dets Forlængelse tidligere mod Bispetorvet.

Nr. 19 er ligeledes en gammel Bindingsværksgaard, (tilhører nu Kornkompagniet) med en smukt udskaaen Portoverligger, der er forsynet med Inskription.

Nr. 21 tilhører Vinhandler Chr. Riis og rummer det ansete Firma J. Dynesens Eftflg., etableret 1869. Nuværende Indehaver har overtaget Forretningen 1903.

I Hjørneejendommen, der deler Skolegade i 2 Grene, Skolegades østlige Del og Kannikegade, findes Sagfører N. Sørensens Kontor.

Næsten hele den sydlige og østlige Del af Skolegade er opfyldt Terræn. Der har i gammel Tid været flad Strand, Skrænten ned til denne laa foran den nuværende Teaterbygning, og hele Opfyldningen har fundet Sted omkring Aar 1300.

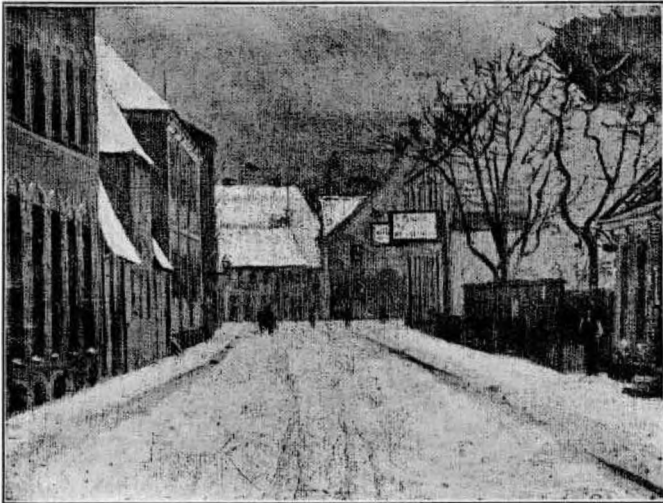
Ved Udgravningerne til det ny Posthus fandt man 5 Alen høj Fyld liggende ovenpaa den gamle Strandbund. Da der i 1898 gravedes Grund til det ny Teater, fandt man to stærkt forgyldte Bronzebeslag til et Drikkehorn, en Pilespids af Jærn og andre Efterladenskaber fra vore Forfædre. Beslagene til Drikkehornet stammer fra Tiden omkring Aar 900, maaske netop fra Gorm den Gamles Tid.

Den Del af Skolegade, som fortsætter ned mod Havnen, lader vi hvile, til vi atter træffer Gaden paa Vandrigen gennem Aagade, og derpaa drejer vi om i Kannikegade.

Denne Gade var i fem Aarhundreder den vigtigste Vej ned til Mindet og Havnen, den har ligesom Skolegade været fuldstændig nedbrændt.

Den første Bygning, man faar Øje paa, er „Kannikegaarden“, Kannikegade Nr. 18, en gulmalet Bygning, der er prydet med et Taarn; den stammer fra omkring

1860 og var oprindelig graamalet. Taarnet er først senere tilbygget, da den nuværende Ejer, Firmaet Bruun & Sørensen, købte Ejendommen og lod den grundigt restaurere. Taarnet er opført af Professor Kampmann, og Relieffet over Indgangsdøren — det danske Vaaben og nedenunder en Ørn — er Kunstneren Hansen-Rejstrups

Kannikegade i ældre Tid. Efter Skitse af Landskabsmaler Julius Petersen.

Værk. — Firmaet Bruun & Sørensen er grundlagt 1893 og havde tidligere Kontorer paa Lille Torv, indtil det 1908 flyttedes herhen. Det omfatter Varmeteknik og Elektroteknik og har foretaget Installationer i en Mængde Bygninger baade her og i Udlandet; der beskæftiges ca. 100 Mennesker incl. Filialen i København. Den tekniske Ledelse varetages i Aarhus af Overingeniør H. V. Jørgensen.

Siden 1918, da Ingeniør Bruun udtraadte af Firmaet,

Kannikegade 18 „Kannikegården“
tilhørende Firmaet Bruun & Sørensen.

F. C. H. Nagel,
Postmester.

J. B. Nicolaisen,
Postassistent.

Carl H. Sørensen.
Fabrikant. R.

er Fabrikant Carl H. Sørensen Eneindehaver; han er født 1868 i Skive og uddannet i Faaborg, tidligere Medlem af Ligningskommissionen og Handelsforeningens Bestyrelse, er Medlem af Teatrets Bestyrelse, Formand for A/S Chr. Lerche, Interessentskabet „Aarhusposten“, A/S Jydsk Centraltrykkeri og Sønderjydsk Fonds Afdeling i Aarhus. Fabrikant Sørensen blev 1909 Ridder af D.

I 30 Aar havde Aarhus haft sit Posthus paa Fredens-torv, hvor Smøgen bagom, ud til Strøget, parallelt med Østergade, endnu ved sit Navn „Postsmøgen“ vidner om Fortiden. Men den 17. Januar 1905 aabnedes det nye Posthus i Kannikegade for Publikum. I Efteraaret 1901 begyndte Nedrivningen af det gamle Teater — nu havde man jo lige overfor Nørdens smukkeste —, og paa Grunden opførte Kampmann det store Palæ, en høj Bygning af Granit og røde Mursten, med 10 slanke Pilastrer og Frontespice, som minder om Harsdorffs Landmandsbank i København.

Empiredørene er af Teaktræ, i Forhallen er tilvenstre Boxerne og Opgang til Telegrafstationen, tilhøjre er Pakkeposten. Gennem Svingdøren ligefor kommer man ind i „Publikumshallen“, hvor man mellem Loftet og de 4 Meter høje Teaktræs Paneler ser Hansen-Rejstrups

Posthusct.

morsomme Billeder af Postvæsenets Historie: den røde Postrytter, Færgen „Svanen“, der gik „fra Kallundborg til Aars“, Kugleposten, Frederik VI's Diligence, Dampskibet og Lokomotivet. Hallen, der har Ovenlys, er nu delt ved en mægtig Skranke, idet en Udvidelse af Kontorerne for faa Aar siden gik ud over Hallen, men saa godt blev den foretaget, at denne ikke mistede sit storladne og kønne Udseende.

I Kælderen besørger Pakkerne, der køres ind og ud ad Porten til Aagade, Kontorerne er lyse, men for smaa, og der er indrettet Baderum til Personalet. Saadanne Baderum burde være i alle større Kontorbygninger; et Styrtebad efter et snavset Arbejde er en Velsignelse, og frisk Luft og koldt Vand skader meget mindre, end man tror, og er ogsaa meget nødvendige, end de fleste aner.

Posthusets Forhal udmærker sig ved altid at være i en skandaløs Tilstand, idet mangfoldige Bude, som ofte maa vente i Timevis, sidder ugenert og ryger Cigaretter, og disse Stumper og Hylstre flyder Dagen lang i Forhallen sammen med bortkastede Konvolutter, kasserede Aviser, afbrændte Tændstikker o. lign. Det er ikke smigrende, at Forhallen kaldes for Gadedrengenes Paradis.

Saa smukt end Posthuset er, har det været nødvendigt at foretage Ombygninger i det indre Gang paa Gang for at bøde paa Bygmesterens manglende praktiske Sans. Det er ikke ualmindeligt, at man staar i Kø i over en halv Time paa en almindelig Postdag og venter paa at faa en almindelig Pakke besørget, og det var ønskeligt, om flere Ombygninger kunde forandre disse Forhold til det bedre.

Paa den Grund, hvor Posthuset nu ligger, laa tidligere „Polyhymnia“s Teatersal, ogsaa kaldet Aarhus Te-

ater, der blev bygget i Aarene 1814—15. Om dette gamle Teater, hvis Historie vi ikke her kan komme nærmere ind paa, henvises til Baumgartens Afhandling i Aarhus Stifts historiske Aarbøger 1914.

Postmester er *F. C. H. Nagel*, der er født i Højer den 4. Marts 1854, Student fra Sorø, Løjtnant, ansat i Postvæsenet 1870, Postekspedient i Kbhvn. 1876, Postmester i Nordby paa Fanø 1887, i Ribe 1896, i Aarhus fra 1905. Han er Formand for „Aarhus Blinde“.

P. H. B. P. van Wowern er født i Aarhus den 3. Febr. 1869, indtraadte i Postvæsenet 1885, var derefter ansat som Ekspedient og Postmester i forskellige jyske Byer, udnævntes 1914 til Postkontrollør i Aarhus.

Postassistent *J. B. Nicolaisen*, der er Formand for Dansk Postforenings 7. Kreds, er født 1884 i Aalsrode ved Grenaa, indtraadte i Postvæsenet 1899. Studerede i England 1914 særligt Postsparekassevæsen. Er Formand for Aarhus radikale Venstreforening.

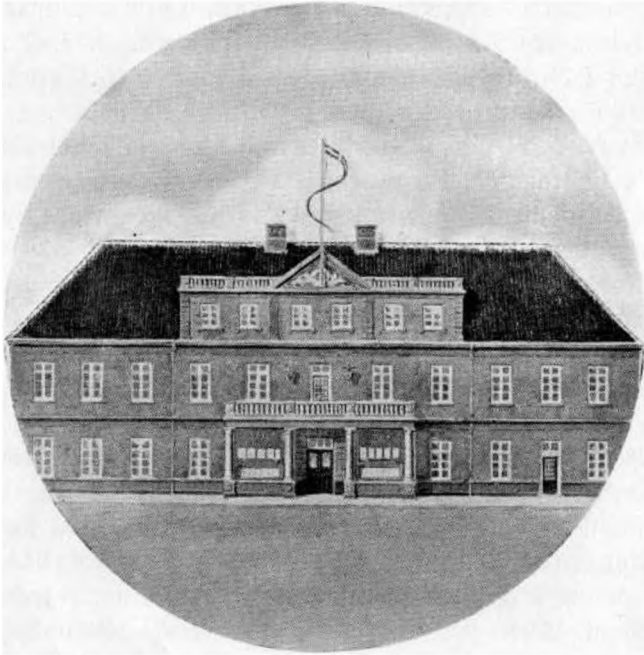
Paa første Sal er Statstelegraf. Telegrafbestyreren er *J. F. Herløv*.

Posthusets Nabo er *Aarhus Stiftstidende*, som købte Bygningen af Selskabet „Polyhymnia“, der indtil 1915 ejede denne Bygning. Aarhus Stiftstidende, der begyndte i Januar 1794, hed oprindeligt „Kongelig allernaadigst privilegerede Aarhus Stifts Adresse-Contoirs Tidender“.

Den var grundlagt af Bogtrykker Niels Lund, der senere slog sig sammen med Boghandler Elmqvist. Det var Elmqvist — en livlig interesseret Litterat — der søgte at gøre Stiftstidende til Byens lokale Blad, og som derved er blevet den, hvis Aand stadig hviler over Bladet.

Bladet redigeres og ejes siden 1904 af *Th. J. Funch Thomsen*. Han er født 1859 i Slagelse, Student (Sorø) 1876, cand. polit. 1883, rejste udenlands (Paris) og blev 1885 Redaktør af „Horsens Avis“, kom som Redaktør

til „Aarhus Stiftstidende“ 1889 og forpagtede Bladet af Enkefru Elmqvist 1891. Under Punch Thomsens Ledelse er Bladet blevet Aarhus Borgerskabs uundværlige Avis; det er først og fremmest Byens Blad og har Gang

Kønnikegade 14 — „Aarhus Stiftstidende“'s Ejendom.

paa Gang — f. Eks. i Bispetorvsaffæren — vist sig som en dygtig Forkæmper for Byens Tarv.

I politisk Henseende staar Bladet til Højre, i kirkelig Henseende er det højkirkeligt, og dets Styrke er dets hurtige Indlæg i Dagens og navnlig Stedets Debat. Det har optaget den moderne Journalistik's Virkemidler med Prædikener i Søndagsnumret, med Rubrik fra Familie-

Th. J. Funch Thomsen,
Redaktør.

Louis Schmidt,
Redaktør.

Frederik Bayer,
Overretssagfører. R.

livet, med mange Clichéer og rigt Illustrationsmateriale. Vil man læse Biografier over Dagens Mænd, naar de jubilerer eller fylder 60, kan man ikke undvære Stiftstidende; vil man læse om, hvad der foregaar i Byen af ren lokal Art, om Torvepriser og Møder, er Stiftstidende uundværlig. Netop fordi den er konservativ i sit Væsen, men moderne i sin ydre Form, har den vakt sine Modstanderes største Raseri, idet det jo vilde have været lettere at bekæmpe dens Indflydelse, hvis den foruden at være konservativ havde været kedelig; men dette er saa langt fra Tilfældet. Aarhus Stiftstidende, der er en af Landets ældste Aviser, er samtidig en af Landets livligste og mest rebelske, og ofte har man med Forskrækkelse set, at Bladet brød Partirammerne og i usminkede Ord sagde sin Mening, selv hvor det slet ikke passede i en Højrepolitik. (Jfr. Side 11 og 12).

Selv om Stiftstidende som sagt har mange Modstandere, har den ogsaa en meget stor Skare trofaste Abonnenter, og den øver en betydelig Indflydelse baade i Byens kommunale og politiske Liv.

Redaktør *Louis Schmidt* er født 1885 i Holbæk og har faaet sin Uddannelse ved forskellige Dagblade i København og Provinsen, har i de sidste 11 Aar arbejdet

ved Aarhus Stiftstidende, de senere Aar som Medredaktør.

Fra 1. April i Aar forpagtede Schmidt Bladet og overtog den ansvarlige Redaktørpost, medens hans gamle Chef stadig deltager i Redaktionen.

I samme Bygning, hvor Redaktionen foregaar, findes Aarhus Stiftsbogtrykkeri, der ikke alene trykker Bladet,

Kannikegade Nr. 12 tilhørende A S L. Lange & Co., Anker Heegaard A S,
tilhøjre i Bygningen Firmaet Dochedahl-Petersen.

men i sin Egenskab af almindeligt Bogtrykkeri er et af Provinsens største, der bl. a. trykker en Mængde Bøger for københavnske Forlag.

Trykkeriet er bekendt for sin Dygtighed og udsender en uhyre Mængde Akcidenstryk, Kataloger osv. ved Siden af egentlige Bøger.

Trykkeriets Leder er Funch Thomsen junr., som har forpagtet det.

Den smukke, gamle Ejendom Kannikegade Nr. 12 var

oprindelig opført og indrettet til Restauranten „Enigheden“, som ejedes af Restauratør Vind, hvorfor den populært blev kaldt „Vinden“, her fandtes Klub- og Ballokaler og holdtes Danseskole; de gamle Aarhusborgere har her lært deres første Dansetrin.

Kannikegade Nr. 10, Firmaet I. Chr. Christensen.

Ejendommen ejes nu af A/S L. Lange & Co., Anker Heegaard A/S, som i 1919 lod den restaurere og ombygge ved Arkitekt Frimodt Clausen. Firmaet har her startet en jydsk Afdeling for Salget af sit Støbegods, smukke Kaminer og Ovne samt Centralvarme- og Sanitetsartikler. Her er virkelig skabt nogle enestaaende smukke Udstillingslokaler, hvor de udstillede Ovne og Kaminer fuldt ud kommer til deres Ret. Afdelingen le-

des af Forretningsfører Oluf Nielsen, der er født 1879 i Odense og ansat i Firmaet 1919.

I Bygningens venstre Fløj har Firmaet *Dochedahl-Petersen* Forretningslokaler. Det omfatter Skræderi og Handel med Herrebeklædningsartikler, er oprettet 1916 af R. Dochedahl-Petersen, der er født 1885 i Odder.

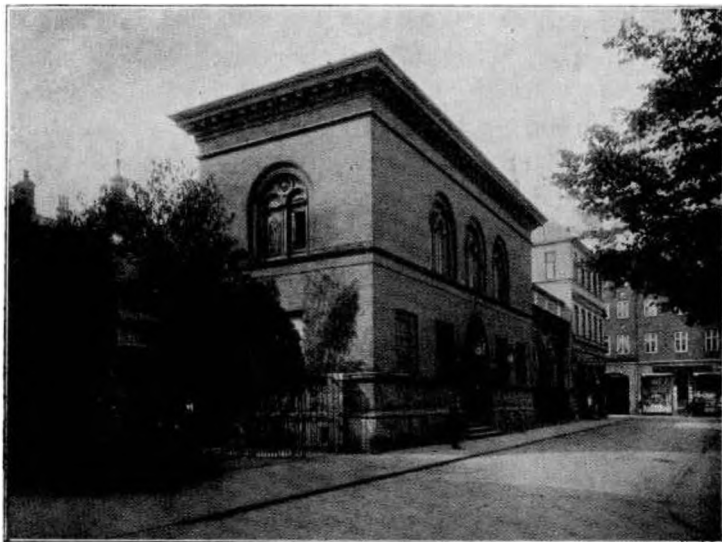
Hjørnet af Harald Skovbyesgade, Kannikegade Nr. 10, rummer bl. a. Firmaet *I. Chr. Christensen*, som er grundlagt 1881 og den Gang laa i Nr. 1.

I 1909 optoges I. C. Christensens Søn og Laur. Christensen som Kompagnoner i Forretningen, der omfatter Skræderi og Klædehandel og beskæftiger 22 Mennesker, den er en af de betydeligste i sin Art i Aarhus.

I. Chr. Christensen døde 1919, hvorefter hans Søn Eduard Christensen, der er født 1883 i Aarhus, og Lauritz Christensen, der er født 1866 i Hammel, er Firmaets Indehavere.

Den næste Bygning, vi møder, er *Aarhus Privatbank*. Den er stiftet 1871 og er saaledes Byens ældste lokale Bank samtidig med, at den er Provinsens største Pengeinstitut. Her laa i gamle Dage et ubebygget Stykke Jord, der i 1552 nævnes som Kronens Ejendom. Det gik 1624 over i Villum Worms Eje, og i 1631 blev det købt af Rasmus Thestrup. Den gamle Befæstnings sørdre Vold har gaaet her imellem disse Grunde og Aaen og henimod Stiftstidendes Bygning, og sandsynligvis har Sønderport knejset omtrent udfor den gamle „Aarhus Sal“. Disse Fæstningsværker er rimeligvis blevet nedlagt i Begyndelsen af det 15. Aarhundrede, og derefter har man anlagt Vej langs Aaen, der nu helt herinde blev brugt som Havn, og „Stentrappen“ har dannet Nedgangen til Aa-Havnen, medens den Plads, som nu Teatret og Posthuset indtager, er bleven fyldt op og efterhaanden bebygget.

Aarhus Privatbank, hvis oprindelige Aktiekapital var 200,000 Rdl. og nu næsten er 10 Mil. Kr., begyndte i et lille Lokale i Rosensgade med en Bogholder, Kassereren og Bankbudet; flyttede 1873 til Storetorv Nr. 3 (Røses Gaard), og 1886 til sin nuværende Bygning,

Aarhus Privatbank.

der et Par Gange har faaet Tilbygninger, og hvor dens Personale nu er over 100 Mand.

Foruden almindelig Bank- og Sparekassevirksomhed har Aarhus Privatbank en Boxafdeling for Opbevaring af Værdier og en Afdeling for Udlaan af Hjemmesparebøsser. Banken har Filialer i Bruunsgade 36 (Søndre Afdeling), Guldsmædgade 42 (Nørre Afdeling), Frederiks Allé 178 (Marselisborg Afdeling) og Skovvej 26 (Trøjborg Afdeling). Disse har desuden Betydning derved, at Banken vederlagsfrit modtager Indbetalingen af

de kommunale Skatter. Udenbys Afdelinger findes i Brabrand, Hinnerup og Rønde.

Nedenstaaende Udtoq af Aarhus Privatbanks Regnskaber giver en kraftig Illustration af Bankens Udvikling.

Aar	Aktie- kapital	Samlet Indskud	Overskud	Reserve- fond
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
1872	400,000	790,683	29,343	2,668
1882	1,000,000	4,321,200	91,084	135,409
1892	1,400,000	5,347,209	98,251	283,192
1902	3,000,000	10,875,621	311,777	600,000
1912	6,000,000	16,995,352	465,298	1,200,000
1919	9,000,000	40,453,294	1,685,323	1,800,000

Totalomsætningen var i 1912 423,234,487 Kr. og i 1919 2,093,685,708 Kr.

Repræsentantskabet bestaar af 16 Medlemmer. Formand er Borgmester *Drechsel*, og Forretningsudvalget bestaar af Grosserer *L. Hammerich* og Overretssagfører *Fr. Bayer*.

Bankens Direktører er Chr. Andersen og P. Schack Eyber.

Chr. D. A. Andersen er født paa Neblegaard ved Horsens den 27. Aug. 1878, var Assistent i Esbjerg-Fanø Bank fra 1895, Bogholder i Nørre Sundbys Bank 1899, Direktør for Morsø Bank 1910, Bestyrer af Landmandsbankens Aalborg Afdeling 1911 og kom som Direktør hertil 1916. Han er Medlem af Bestyrelsen for A/S Hans Schourups og Jyllands Staal- og Maskinforretning, for Jydsk Telefon-Aktieselskab, Aarhus Oliefabrik og A/S Brd. Kier.

P. Schack Eyber er født den 17. Sept. 1886, uddan-

net i Landmandsbanken og fra 1910—14 i Udlandet. Direktør i Den dansk-vestindiske Nationalbank i St. Thomas 1914—18, derefter her i Aarhus. Han er Medlem af Bestyrelsen for A/S Det vestindiske Kompagni og for A/S Boreas Jernstøberi og Maskinfabrik.

Kontorchef *Johan Stabell*, der har været ansat i Ban-

Hj. af Clemens Torv og Kannikegade (Nr. 2) tilh. Chr. E. Petersen.

ken siden dens Start, er født den 30. Okt. 1852 her i Aarhus, tog Præliminæreksamen fra Aarhus Katedral-skole, var to Aar paa privat Handelskontor, derpaa Assistent, Fuldmægtig, Bogholder og Kontorchef her i Privatbanken. Her mindes vi ogsaa den gamle Direktør *C. V. L. Vilcken*, der virkede i Banken i 43 Aar.

Ved Siden af Privatbanken, paa Hjørnet af St. Clemens Torv (Kannikegade 2), ligger Købmand *Chr. E. Petersens* Ejendom, som er opført 1848. Den købtes 1898 af den nuværende Ejer, som nogle Aar før havde

Svend Christensen,
Købmand.

Chr. Lanng,
Købmand.

Chr. E. Petersen,
Købmand.

flyttet sin Cigar- & Tobaksforretning hertil. Før den Tid fandtes der en Manufakturhandel.

Chr. E. Petersen etablerede sig oprindeligt 1882 paa Hjørnet af St. Torv i en gammel Ejendom, hvor nu Klemenshus ligger. I 1918 optog han sine Medhjælpere *Chr. Lanng* og *S. Christensen* som Kompagnoner. Forretningen omfatter Cigarer og Tobakker en gros og en detail.

Chr. E. Petersen er født 1858 i Viborg, uddannet paa Grüners Handelsakademi og i Aarhus, er Medlem af Købmands- & Haandværkerbankens Repræsentantskab. Han har sin store Andel i Bispetorvets Bevarelse, idet han en tidlig Morgen gik ud med en Malerbøtte fuld af rød Farve og trak en Linie op, der viste Borgerne, hvor stor Plads det projekterede Andelshus vilde spænde over, og det ganske Borgerskab blev bestyrtet.

Købmand Chr. Lanng er født 1880 i Skanderup, uddannet i Aarhus og Kolding, ansat hos Chr. E. Petersen 1898 og Medindehaver af Firmaet 1918.

Købmand Svend Christensen er født 1883 i Skanderborg, uddannet hos Otto Mønsted i Aarhus og i England i 6 Aar, ansat hos Chr. E. Petersen 1907 og Medindehaver af Firmaet 1918.

C. L. A. Yhr,
Købmand.

Einar Hansen,
Købmand.

Johannes M. Frisch,
Læge.

De eneste Bygninger paa Bispetovssiden, der endnu er skaanet, er Hjørnejendommen Clemenstov 7 og Clemenstov 5 (Kannikegade 1); den første er opført 1858 og Nr. 5 — Marmorhuset — 1897, de tilhører Købmand C. L. A. Yhr, som købte Hjørnebygningen 1897 og lod Marmorhuset bygge. Indtil 1915—16 laa i Kannikegade sammenbygget med Hjørnejendommen et gammelt Bindingsværkshus, der ligeledes tilhørte Yhr.

Hj. af Kannikegade og Clemenstov (Nr. 5 og 7), tilh. Købmd. C. L. A. Yhr.

Da det af Hensyn til det paatænkte Andelshus blev nedrevet, skænkede Yhr det til Musæumsinstitutionen, som ved Grosserer Justesens Offervillighed lod det opføre i Haven ved „Den gamle Borgmestergaard“. Det er det, som er indrettet som Haandværkermusæum. Omtrent her maa „Vor Frue Bebudelses Alters Gaard“, som omtales 1552, have ligget.

I Nr. 5, der før 1898 var et gammelt toetages Hus med Forretninger i Stueetagen, ligger nu Firmaet *F. W. Yhr*, der er grundlagt 1880 og den Gang laa i Søndergade 39; 1889 overtog den nuværende Ejer Virksomheden og flyttede den til dens nuværende Plads. Den omfatter udelukkende Damehatte og andre Modeartikler og beskæftiger ca. 50 Mennesker. Købmand Yhr er født i Aarhus 1867, er uddannet dels her og dels i Tyskland.

Paa Hjørnet findes Niels Mønstedts Eftf., en Forretning, som er grundlagt 1893 og repræsenterer den finere Kolonial, den overtoges 1915 af Købmand *Emil Petersen*, der er født 1889.

Overretssagfører *Frederik Bayer* (R. af D.), hvis Kontorer ligger her, er født 1851 i Kallundborg. Student (Herlufsholm) 1869, cand. jur. 1874, Fuldmægtig ved Ning Herred 1879, Overretssagfører i Aarhus 1886, Stiftskasserer samme Aar, Godsforvalter for Støvringgaard Kloster 1895, Administrator for Slægthuset Herschendsgave fra 1903, Overligningskommissær i Aarhus, Formand for Kontrolkomitéen i Aarhus Hypotekforening.

Ejendommene hører til det Aarhus, der forsvinder; det vil ske, naar Bispetorvet en Gang i fjern Fremtid bliver reguleret ved Hullets Opfyldning, og det Plankeværk, som i 4 — skriver fire — Aar har faaet Lov til at skæmme Byens skønneste Torv og de der liggende

smukke Bygninger, forsvinder — eller vel snarere anbringes paa et andet iøjnefaldende Sted.

Naar de ovennævnte Virksomheder til den Tid maa forandre Domicil, vil man finde Yhrs paa St. Torv Nr. 15 og Mønstedts Eftf. paa Kannikegade Nr. 12.

Det nuværende *Sct. Clemenstorv* hed tidligere Svine-torvet, fordi her solgtes Svin paa bestemte Ugedage.

St. Torv Nr. 1 omkring 1840.

Indtil Midten af det 18. Aarhundrede laa der Bygninger midt paa Torvet, og en smal Gyde, „*Stentrappen*“, gik ned til Aaen. Kannikegade, der tidligere hed Torngade, gik da langs Yhrs Ejendom hen til Domkirken, og paa Hjørnet, hvor nu Mønstedts Forretning ligger, har rimeligvis ligget et Kapel med Hellig Niels' Begravelse indtil 1290. Det synes, at der her har ligget nogle saakaldte Kannikegaarde, som rimeligvis har været grundmurede med hvælvede Kældere. Midt i det 18. Aarhundrede købte Byen disse Gaarde til Nedbrydning, idet

man ved Ildebrand maatte have nem Adgang til Aaen, og kun undtagelsesvis fik Byfoged Oluf Andersens Enke Tilladelse til at opføre en Bygning med to Stokværk, hvor nu Sct. Klemenshus ligger; hendes Have var der, hvor nu Hotel Skandinavien ligger. Her boede bl. a.

Gaardinterior fra St. Torv Nr. 1 1890.

Prinsesse Charlotte Frederikke i det 19. Aarhundrede paa sine undertiden langvarige Besøg i Aarhus. ...

Det nuværende „Klemenshus“, St. Torv 1, er opført 1888 af Arkitekt Puck sen. Den største Del af det optages af Firmaet *C. C. Andersens Væveriudsalg*, som er grundlagt 1870 og da lå paa Hjørnet af Vestergade og Grønnegade, hvor nu Købmand Rydahl Petersen har Forretning, og en Tid havde det til Huse i St. Torv Nr. 7.

1890 forandredes Firmanavnet til: „Udsalget for

Danske Væverier ved C. C. Andersen“, og nogle Aar senere fik det sit nuværende Navn. 1907 overtog Sønnen W. Andersen Virksomheden, og den nuværende Ejer, Købmand *Einar Hansen*, erhvervede det 1911. Forret-

St. Torv Nr. 1, „Klemenshus“, C. C. Andersens Væverluftsalg.

ningen omfatter Manufaktur, Damekonfektion m. m. og hører til Byens betydeligste. Der beskæftiges ca. 50 Mennesker. Købmand Einar Hansen er født 1873 i København, uddannet der og i Provinsen.

I samme Bygning træffer vi den populære Læge *Frisch*. Johs. Michael Frisch er født den 28. Juli 1850 i Ny-Mølle ved Aarhus og har flere Gange været i Tyskland og Frankrig for at studere Hudsygdomme. Læge Frisch har ogsaa praktiseret i Grønland. (Se „De Gamles Hjem“).

I Bygningens venstre Fløj med Façade mod St. Torv ligger Købmand *Marius Harders* Herreekviiperingsforretning. Harder etablerede sig 1895, først i Borgporten og siden 1911 i Klemenshus, han er født 1870 i Skive og merkantilt uddannet. Harder er Ejer af den store

St. Torv Nr. 1, Façade mod Torvet.

Hjørneejendom „Brobjerghus“ paa Østergade Nr. 1.

Vi fortsætter derpaa ned ad Store Torvs søndre Side. Selve Navnet „Store Torv“ er af temmelig ny Oprindelse, det kaldtes i det 16.—18. Aarhundrede altid „Torvegade“ og var saa opfyldt med Raadhus, Byting og Strafferedskaber, at der var meget lidt Plads.

St. Torv Nr. 3 har muligvis været den i Begyndelsen af det 17. Aarhundrede omtalte „graa Kannikegaard“, de store hvælvede Kældere, der findes i den,

Marius Harder,
Købmand.

Johannes Gjerulff,
Købmand.

N. M. Reimers,
Dr. pharm., Apoteker.

tyder paa, at den er af meget gammel Oprindelse. Den har været ejet af Familien Weigner: Postmester *Heinrichs* Enke fik efter hans Død 1731 Postmesterembedet og drev ved Siden af dette Vinhandel og muligvis ogsaa Gæstgiveri i Gaarden.

Postmester Heinrich Weigner var Fader til den over hele Danmark evigt berømte Henrich Weigner, „Acteur ved den danske Bande“, *Holbergs Henrich!* Denne arvede Embedet efter sin Fader, men flyttede allerede to Aar efter til København som Archivarius i Krigskanceliet, og derefter fik hans Moder, gamle Weigners Enke, Embedet som Postmester i Aarhus. (Se „Museum“ 1891, II, S. 44).

I 1769 ejedes Gaarden af en Tolder Lentze og derpaa af Biskop Hee's Enke og hendes Søn Justitsraad Hee. Endvidere har der vistnok senere været Apothek her.

I de gamle krydshvælvede Kældere drives atter Vinhandel, *Albert Thorups* Bodega, som er oprettet 1885 af Albert Thorup og først laa paa Søndergade Nr. 5. I Foraaret 1900 flyttedes den herhen, hvor vi nu, lige som for 200 Aar siden, kan sidde i den kølige, dunkle Kælder og nyde en ædel Drue, klædt i Munkekutte, hvis det lyster os.

Thorup, der for det meste opholder sig i Frankrig, er født 1851 i Frederikshavn; under hans Fraværelse ledes Forretningen af Sønnen.

I Stueetagen findes i Bygningens højre Fløj Andkjærs Forretning og i den venstre Johannes Gjerulffs elegante Modemagasin.

St. Torv Nr. 3, tilh. Købmand Johannes Gjerulff.

Gjerulff etablerede sig oprindeligt 1894 i Immervad Nr. 7 og flyttede til St. Torv Nr. 3 i 1905. I 1919 lod han Forretningen udvide og ombygge og skabte derved den nydelige iøjnefaldende Façade. Forretningen omfatter hovedsagelig Damelingeri, Broderi- og andre Modeartikler samt Fremstilling af Silkefaner til Foreninger i hele Landet; den beskæftiger ca. 35 Mennesker.

Købmand Johannes Gjerulff, der er Ejer af Ejendommen, er født 1866 i Lemvig, uddannet i Ringkøbing hos daværende kgl. Agent Christensen samt i København og Tyskland. Han er Kasserer for den kommunale Hjælpekasse.

Den næste Bygning, vi møder paa vor Vej, er *Løveapoteket*.

Løveapoteket er en af Byens ældste Forretninger. Den 6. Januar 1596 fik *Anders Caspersen* Privilegium paa at drive Apotek i Aarhus, og han er den første Indehaver af Aarhus Løveapotek, der siden 1711 har været drevet i samme Ejendom.

Af de berømteste „Løveapotekere“ skal nævnes *Jacob Gesius* (1661—1710), der førte Løveapoteket frem til stor Anseelse og Rigdom. Det var ham, der blev tiltalt, fordi han ved sin anden Hustrus Begravelse overskred Grænserne for den tilladte borgerlige Pragtudfoldelse. En anden berømt Apoteker, *Aagaard*, 1843—75, gjorde sig fortjent ved at bidrage til Fonden for det pharmaceutiske Studiums Fremme og var i det hele taget en meget godgørende Mand. Efter ham fulgte Apoteker *Grauer*, der ombyggede Apotekergaarden til dens nuværende Skikkelse; ogsaa Clemens Bro skyldes for en Del ham, og han anvendte sin betydelige Arbejds-evne i det offentlige Livs Tjeneste.

Grauers Efterfølger, *D. M. C. Reimers*, Søn af Fysikus Dr. med. M. Reimers fra Gram, fik stor Betydning for Apoteket, og foruden at være en fremragende Apoteker og Legatstifter for Pharmaceuter var han ivrig interesseret i Aarhus Musæum. Dennes Søn er den nuværende Indehaver, Dr. pharm. *M. N. Reimers*, der har faaet en alsidig Uddannelse her hjemme og i Udlandet, hvor han i Paris har disputeret for Doktorgraden (Les

Store Torv Nr. 5, Løveapoteket.
Chr. F. Møllers Boghandel. — Frantz Hingelbergs Juvelerforretning.

Quinquas de Culture, 1900). Under hans og Forgængerens Virksomhed har Løveapoteket arbejdet sig frem til at indtage en overordentlig betydningsfuld Stilling imellem Landets Apoteker.

(Se E. Dams Festskrift 1896, 106 Sider i 4°, med Ill.)
Dr. Reimers, der er født her i Aarhus den 2. Juli

Løveapoteket før Ombygningen.

1874, blev Student fra Aarhus Katedralskole 1892, Cand. pharm. 1897, studerede i Udlandet (Halle, Berlin, Paris) og overtog Løveapoteket 1902. Han er Formand for Apotekerforeningen for Randers—Aarhus og Medlem af Bestyrelserne for Danmarks Apotekerforening og Aarhus Musæums Kunstafdeling samt for Arvepr. Carolines Børneasyl. Desuden corresp. Medlem af Société de Pharmacie de Paris.

I Ejendommen findes desuden Kristian F. Møllers Boghandel og Fr. Hingelbergs Guldsmedforretning.

Chr. F. Møller,
Boghandler.

A. Frimodt Clausen,
Arkitekt.

Jørgen Clausen,
Købmand.

Firmaet *Frantz Hingelberg* er grundlagt 1897 paa samme Sted, ved Juvelerens Død 1919 overtog Fru Hingelberg Virksomheden, der omfatter Sølv- og Guldvarer.

Den ved Siden af liggende Boghandel er grundlagt 1905 af *Kristian Frederik Møller*, der er født 1879 i Nørre Felding og uddannet i Holstebro og Aalborg. Boghandelen omfatter tillige Kunstsager og Papir. Møller er Medlem af Provinsboghandlerforeningens Bestyrelse.

Den næste Ejendom, Store Torv Nr. 7, tilhører *Den danske Andelsbank*. Det er en høj, monumental Bygning, opført af Arkitekt Frimodt Clausen i Aaret 1900. Façaden bestaar af rød Miltenberger-Sandsten, og det smukke lille Taarn, hvormed Bygningen er prydet, er af kvadratiske Sten af samme Materiale.

Den danske Andelsbank er startet 1914 paa Initiativ af Gaardejer Anders Nielsen, som førte en energisk Kamp for dens Oprettelse.

Den ret unge Bank, hvis Hovedsæde oprindelig laa her i Aarhus, men siden 1918 er i København, hvor den nu tager sine ny Lokaler i „Axelborg“ (den største Privatbygning i Danmark) i Brug, har haft en kolossal Udvikling, trods den ret kraftige Kritik, der til Tider er

St. Torv Nr. 7, tilh. Den danske Andelsbank.
I Stuen Firmaet Jørgen Clausen.

øvet imod den. Dens Andels- og Garantikapital er over 12 Millioner Kroner og øges stadig, den tæller nu over 95 Afdelinger rundt om i Landet, og der oprettes stadig flere, efterhaanden som den sunde Tanke, der er Grundlaget for Bankens Virksomhed, rodfæster sig i Offentlighedens Bevisthed.

Da Aarhus-Afdelingens Regnskab, ligesom de øvrige Filialers, indgaar i Bankens Hovedregnskab, maa vi nøjes med et Par Tal fra dette til Belysning af Bankens Stilling.

	Samlet Omsætning:	Netto-Fortjeneste:
1915	Kr. 922,552,719.	Kr. —
1918	- 5,568,929,057.	- 898,055.
1919	- 8,067,352,403.	- 1,705,942.

Aarhus-Afdelingen beskæftiger 22 Mennesker og dens Direktør er J. Hein.

I Bygningens Stueetage findes Firmaet *Jørgen Clausen*, der er startet 1912 og omfatter Damekonfektion; det hører til Byens fineste Etablissementer og beskæftiger ca. 15 Mennesker. Købmand Clausen er født 1888 i Nordborg paa Als og er uddannet i Sønderjylland.

Arkitekt *Rudolf Frimodt Clausen* er født den 22. Juni 1861 i Jonstrup og uddannet paa Kunstakademiet. Foruden ovennævnte Bygning og den Side 43 afbildede Stiftsprovstegaard har Arkitekten opført Nybygningerne paa Aarhus Kommunehospital, Amtssygehuset, Odder, Hammel, Nakskov og Grenaa Sygehuse, Herning Hede-bank, Silkeborg Tinghus, flere Landsbykirker og en Mængde Privathuse. Frimodt Clausen er Medlem af Bygningskommissionen og Arkitekt ved Frue Kirke i Aarhus. Ejendommen St. Torv Nr. 9 er opført 1882.

Det ligger egentlig uden for denne Bogs Rammer

at komme ind paa de Beløb, Ejendommene handles i — men da denne Ejendom ligger lige i Byens Handelscentrum, og vi her kender de forskellige Købesummer, skal vi denne ene Gang dispensere.

Den Ejendom, som 1854 laa paa dette Sted, købtes

V. Meinckes Eff. St. Torv. Nr. 9. Chr. Tromholt.

i det Aar af Købmand Hoffory, som hørte til Byens Handelsaristokrati, han solgte den 1874 til Uldhandler P. Hansen for 17000 Rd., denne solgte den 1882 til Manufakturhandler Chr. Sørensen for 50,000 Kr., Sørensen rev den gamle Ejendom ned og byggede den nuværende, som han solgte 1918 til den nuværende Ejer, Handskefabrikant Harmsen, for 175,000 Kr.; naar man ser paa Ejendommen, forstaar man, at det er dens Beliggenhed, der koster Pengene.

Den optages af Firmaerne V. Meinckes Efft. og Chr. Tromholt.

Det første er grundlagt 1855 af I. C. Filtenborg, en Onkel til den nylig afdøde Etatsraad, og laa da i Immervad, Meincke overtog Forretningen omkring 1880, og i 1888 flyttedes den til St. Torv, hvor den i 1903 overtoges af den nuværende Indehaver, Urmager & Optiker *Georg Petersen*, som er født 1863 i Aarhus og selv har været etableret paa Volden i Marcus Becks Ejendom 1890.

Chr. Tromholt etablerede sig 1880 i Aalborg og i Aarhus i Marcus Becks Ejendom (Badstuefløjen) 1896, i 1914—15 flyttede han sin Forretning, der udelukkende omfatter Handel med Hatter, til St. Torv.

Hattefabrikant Chr. Tromholt er født 1851 i Hasmark ved Odense, han er Formand for Hatter- og Bundtmagerforeningen i Danmark.

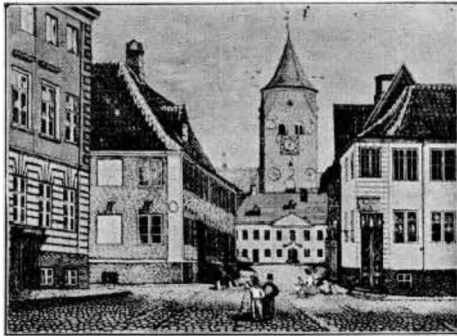
Paa St. Torv Nr. 11 laa tidligere den Side 185 afbildede Bindingsværksbygning, hvis Renaissancestil fører den tilbage til Frederik II's eller Christian IV's Tid. Den var forsynet med rigt udskaarne Knægte med Motiver hentede fra Smedejernsbeslag, og Bjælkehovederne var udskaarne som Masker; der findes paa Musæet 3—4 saadanne afsavede Masker, som muligvis stammer fra denne Bygning. Skade at man, da Bygningen blev nedrevet, ikke havde Sans for gamle Bygningers Bevarelse, den, saavel som mange andre af de gamle, smukke Huse fra det gamle Aarhus, der brutalt er jævnet med Jorden, burde have været Naboer til den gamle Borgmestergaard i Haven paa Vesterbro. Den tilhørte sidst Købmand Hans Frandsen og købtes 1889 af Købmand Sophus Nielsen, der ved Arkitekt Puck sen. lod den nuværende Ejendom opføre, denne blev 1912 købt af A/S

St. Torv Nr. 11, Hl. af Maren Smedsgyde, hvor nu „Kosmorama“ ligger.

„Fotorama“, der lod Arkitekt Thorkel Møller ombygge og forandre den til Biografteater. „Kosmorama“ adskiller sig paa en behagelig Maade fra Byens øvrige Billedteatre ved at fremvise de litterære Films, Selma Lagerløf o. l.

Det Stykke Gade, der ligger mellem Store Torv og Lille Torv kaldes almindeligvis Borgporten, men Husnumrene fortsætter med St. Torvs. Ejendommen efter „Kosmorama“ er saaledes Nr. 15, den er opført 1881 af

Gl. Billede af Borgporten.

Efter Billede, stukket af C. Piil. Grosserer V. Borgens Samling.

Arkitekt Puck sen. Før den Tid laa der et gammelt toetages Bindingsværkshus, der tilhørte Købmand Høyer og bl. a. rummede Udsalg for Schmalfeld. Da det brændte, lod Høyer den nuværende Ejendom opføre. I Stueetagen paa Hjørnet af Maren Smedsgyde ligger Firmaet *Holmbom & Thomsen*, der er grundlagt 1873 af C. Holmbom og den Gang laa paa Vestergade Nr. 6. 1886 indtraadte nuværende Rentier I. P. Thomsen i Firmaet, der 1895 flyttedes til St. Torv Nr. 3, 1900 købte det Ejendommen St. Torv Nr. 6 og drev Forret-

ning her til 1915, hvorefter det fik sit nuværende Domicil. Holmbom var udtraadt 1906. I 1916 blev I. P. Thomsen Direktør for Købmands- & Haandværkerban-ken, og hans Søn, Chr. Thomsen, indtraadte i Firmaet,

St. Torv Nr. 15, Holmbom & Thomsen.

hvis Chef han nu er. Forretningen omfatter finere Skræderi og Herreekvipering og beskæftiger ca. 30 Mennesker.

Købmand Chr. Thomsen er født 1875 ved Silkeborg, uddannet ved Handel i København og Aarhus og har i en Aarrække været etableret i København. Direktør I. P. Thomsens Personalialia findes Side 30.

Chr. Holmbom,
Købmand.

E. Jølver,
Overretssagfører.

Fr. Kock,
Juveler.

Ved Siden af ligger Firmaet A. Fønnesbeck, oprindelig en Filial af det københavnske Firma, som aabnede Forretningen her i Ejendommen 1895.

1919 overtoges Virksomheden af Købmand *W. Knudsen*, som er født i Hammel 1885, uddannet mercantill, ansat som Bestyrer af Forretningen 1915, indtil han selv købte den. Det er et elegant Modemagasin, et Eldorado for Byens Damer.

Den næste Ejendom, som slutter Husrækken, er Borgporten 17 eller Immervad Nr. 1 og tilhører *Brd. Bybergs Manufakturhandel*. Selve Ejendommen stammer fra ca. 1700*), men er nu fuldstændig forandret med moderne Forretningsdrift for Øje. Grunden har ligget udenfor Borgporten; ifølge et gammelt bevaret Skøde skænkede Kong Hans 1513 Gert Kældersvend „et Stykke Jord, Vold og Grave, liggende paa den søndre Side uden den Port, som kaldes Borgeport“. Traditionen har ladet det være den Grund, hvorpaa den gamle Borgmestergaard laa, men J. Hoffmeyer mener, at Traditionen tager fejl, og at Ordene i Skødet netop tyder paa Hjørnegrunden mellem Immervad og Borgporten, saaledes at den vestlige Befæstning har gaaet langs Badstuegades og Immervads østlige Side, og han for-

*) Detaillerede Oplysninger om Ejendommen vil findes i Afsnittet: Rettelser og Tilføjelser.

moder, at denne Befæstnings Nedlæggelse og Stedets Bebyggelse er sket samtidig med Nedlæggelsen af den søndre Befæstning i det 15. Aarhundrede (før 1477).

Vi er nu paa Lille Torv, som begrænses af 3 store, hver paa sin Vis imponerende Ejendomme.

Borgporten 1920.

I ældre Tid brugte man aldrig Benævnelsen Lille Torv, man kaldte det „Torvet paa Emmervad“ eller blot „Torvet“, og formodentlig er Markeder og Torv fortrinsvis holdt her, der var nemlig god Plads, idet der kun stod en stor muret Galge til flere Personer. Nutildags er Pladsen mindre rigelig, Galgen er ganske vist væk og erstattet af en moderne Smedejærnsstander til den elektriske Gadebelysning, men den Trafik af Biler

Chr. Iversen,
Tømrermester.

Edv. A. Glæsel,
Overretssagfører.

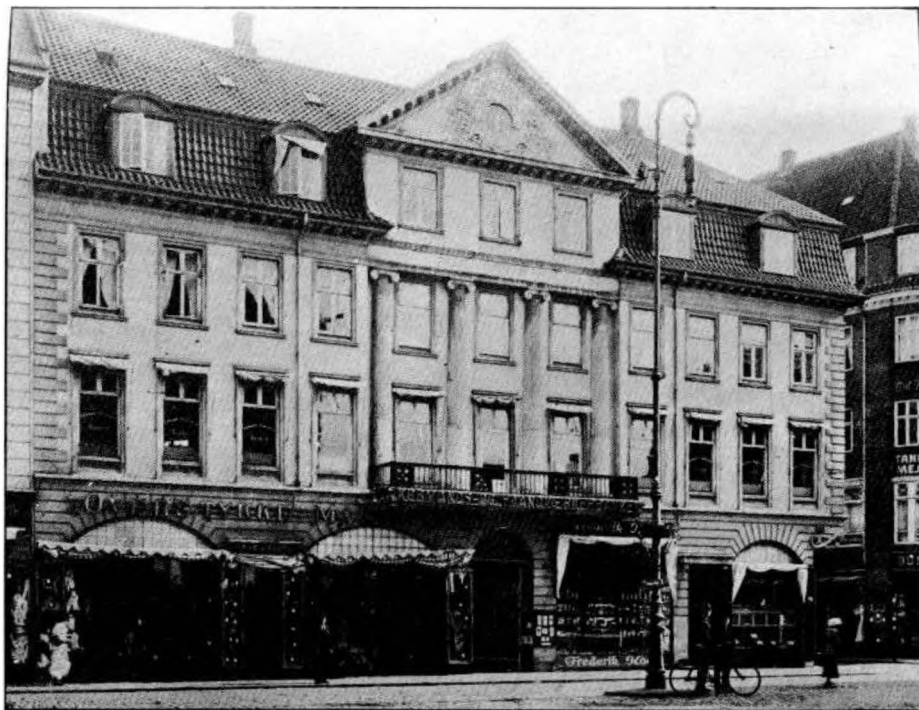

Karsten Hansen,
Amtsforsvalter.

og andre Køretøjer, inclusive Sporvognen, som krydser Torvet, gør Pladsen mindre behagelig for Fodgængere og endnu mindre egnet til Torvehandel.

Lille Torv har tidligere ligget meget lavere; det blev 1680 forhøjet ved Opfyldning, og en dyb Grøft eller Rendesten løb tværs over; det er den, der kaldes for Borrebækrenden. Der tales ogsaa om en Bro paa Torvet, der bliver repareret i 1741.

Lad os se paa Bygningerne, af hvilke Lille Torv Nr. 2 paa Torvets Nordside er Alderspræsidenten, efter at den gamle Borgmestergaard har forlagt sin Residens til Haven ved Vesterbro. Den er opført 1809 af Justitsraad Meulengracht, som solgte den 1854 til Konsul, Kommerceraad Gerdes, som foretog en mindre Forandring paa den. Gerdes Arvinger solgte den 1908 til Tømrermester Chr. Iversen, der samme Aar restaurerede og forandrede lidt paa Façaden mod Lille Torv og ombyggede den Del, der vender mod Badstuegade. Den store Balkon og de fire store Søjler (italiensk Sandsten) med de joniske Kapitæler paa Façaden mod Lille Torv er uforandrede fra Ejendommens Opførelse. Første Salen har rummet en Lejlighed paa 16 Værelser, som har huset saa celebre Gæster som Frederik VI, Christian

Lille Torv Nr. 2, tilh. Tomtermester Chr. Iversen.
Firma Hans Grabow. — Købmands- og Haandværkerbanken. — Fr. Kock's Juvelerforretning.

VIII, Frederik VII (med Grevinden), Christian IX og hans Dronning, Keiserinde Dagmar og flere andre fyrstelige Personer, og under Jyllands Okkupation i 1864 boede den tyske General Vogel von Falckenstein her.

Ejendommens Ejer, Tømrermester *Chr. Iversen*, er født 1870 i Sahl ved Bjerringbro, uddannet som Tømrer, Afgangseksamen som Bygningskonstruktør, Tegner og Konduktør hos Professor Kampmann i 3 Aar, nedsatte sig selvstændig i Aarhus August 1900.

Ejendommens første Etage optages af *Købmands- & Haandværkerbankens* Lokaler.

Denne Bank blev stiftet 1905 og begyndte sin Virksomhed 30. Marts 1906 med nuværende Generaldirektør Andersen Alstrup som Direktør og med Kontorer i Røses Gaard paa St. Torv, i 1909 flyttede den til Lille Torv, men Banken har i 1917 købt Ejendommen St. Torv 12, som det er Meningen med Tiden at ombygge.

Bankraadet bestaar af: Tømrermester R. A. Koch, R., Formand, Købmand Carl Laursen, R., Næstformand, Købmand H. H. Brandt, Skomagermester L. Friis, R., Bogtrykker Geertsen, R., Mejeriejer J. P. Jensen, Manufakturhandler Peter Kock, Murermester J. Mortensen, Konsul P. Petersen, Købmand Jørgen Rasmussen, fhv. Bankdirektør J. P. Thomsen og Direktør N. Svenningesen. Direktionen bestaar af Steen Bille Fog og Karl Sanders. Banken har desuden et Repræsentantskab paa 21 Medlemmer, Formand Snedkermester P. K. Petersen, R., Næstformand Købmand Mikael Johansen, R.

Bankdirektør *Steen Bille Fog* er født 1879 i Viborg, uddannet først ved Handel, senere ved Bankvirksomhed, blev ansat som Kasserer i Banken ved dens Start, Underdirektør 1915, og ved Bankdirektør Thomsens Afgang 1. Januar 1920 administrerende Direktør sammen

med Bankdirektør *Karl Sanders*, der er født i Svendborg 1887, uddannet ved Bankvirksomhed der og i Vejle, ansat som Bogholder i Banken 1914, administrerende Direktør 1920.

Følgende statistiske Oversigt belyser tilfulde Bankens Udvikling:

Regnskabsaar	Aktiekapital	Reservefond	Indlaan	Overskud	Totalomsætning
1906—07	500,000 ¹⁾	5,000	1,174,660	40,688	54,177,084
1916	1,000,000 ²⁾	175,000	5,197,966	162,850	328,236,719
1919	2,000,000 ³⁾	400,000	9,109,436	373,964	452,780,873

¹⁾ Banken startede oprindeligt med en Aktiekapital paa 200,000, den forhøjedes i April 1907 til Kr. 500,000.

²⁾ Aktiekapitalen Kr. 500,000 forhøjedes ultimo September 1916 til Kr. 1,000,000.

³⁾ Aktiekapitalen 2,000,000 er fuldt indbetalt pr. December 1918.

Ved Siden af Banken har Sagførerfirmaet *Jølver og Jørgensen* Kontorer.

Overretssagfører E. Jølver er født 1883 i København, blev Student paa Sorø Akademi 1901, cand. jur. 1907. Fik Bestalling som Sagfører 1910, og som Overretssagfører 1913.

I Stueetagen findes bl. a. Firmaet *Hans Grabow*, der er grundlagt 1908, omfatter Damekonfektion og Pelsvarer og beskæftiger 14 Mennesker. Købmand Grabow er født 1884 i Nørre Sundby og uddannet i Aalborg.

Ved Siden af ligger Guldsmed *Frederik Kocks* elegante Butik, som er startet 1915. Kock er født 1890 i Aarhus og er uddannet i Aalborg, Randers og Hamborg.

Paa Torvets Vestside (Lille Torv 6, Vestergade 2) knejser nu den pragtfulde Bankbygning, hvor i 1683 Karen Pedersdatters Eje laa i yderst forfalden Tilstand.

Den blev købt for 40 Rigsdaler af Peder Hansen Krysing, som her opførte en smuk Bygning med et Portus. Gaarden gik senere over til Familien Hornemann, og den berømte teologiske Professor Claus Frees Hornemann (1751—1830) stammer herfra, men er født i Næstved. 1742 gik den over til Slægten Schow, derefter til

Jydske Handels- & Landbrugsbank.

Familien Rømer. I Midten af det 18. Aarhundrede blev den Gæstgivergaard og var den Gang Byens fineste Hotel. Den nuværende Bygning er opført af Arkitekt Kühnel, efter at Banken havde købt Købmand Lazarus' Købmandsgaard.

Jydske Handels- & Landbrugsbank blev dannet 1870 under Navnet Adler, Wulff og Meyer for at forberede Dannelsen af en selvstændig Bank i Aarhus, men antog først 1874 sit nuværende Navn, og Overretssagfører Kier indtraadte sammen med Wulff & Meyer i Direktio-

nen. Banken havde ogsaa Filial i Randers og desuden en Vareafdeling. Banken, der straks havde haft god Handel under den fransk-tyske Krig, da Hamborg var blokeret, gik nu hurtigt frem, og 1876 gik den op i Københavns Handelsbank som dennes Filial.

Direktør *Henrik Levinsen*, R., er født 1855 i Kværn i Angel og uddannet i Københavns Handelsbank. Han blev Direktør 1888. Banken beskæftiger ca. 23 Mennesker.

Inde i samme Bygning findes desuden Aarhus Amtstue, hvor Amtsforsvalter *Karsten Hansen* administrerer Pengene. Amtsforsvalteren er født den 26.

Jan. 1862 i Ballum i Slesvig. Student (Ribe) 1881; cand. jur. 1877, Assistent i Finansministeriet 1888, Fuldmægtig 1898, Amtsforsvalter i Aarhus siden 1905.

Desuden ligger Sagfører *Holst Knudsens* Kontorer her.

Banken, der er en af de smukkeste Privatbygninger i Aarhus, er opført af røde Mursten og Granit og virker imponerende ved sin Størrelse, sit værdige Udseende og gennemførte Stil paa Trappegangen og i Lokalerne.

Dens Skaber, Arkitekt *Kühnel*, er født 1851 i Sæby, uddannet paa Kunstakademiet og Tegner hos Etatsraad Meldahl, sammen med hvem han deltog i Frederiksborg Slots Restaurering. Han bosatte sig i Aarhus 1879

Udstedt under Pengekrisen for at bøde paa Manglen af Skillelønt, den samme Mangel, som vi nu — i 1920 — lider under. Orig. tilhører Købmand Chr. E. Petersen.

og ledede Restaureringen af Domkirken under Professor Walther. Foruden Bankbygningen har han her i Aarhus opført Kristian IX's Børnehjem, Brandstationen, Krematoriet, desuden mange Landsbykirker, Præstegaarde og Privatbygninger.

Lille Torvs Sydside (Nr. 1—3) rummede forhen den

Hj. af Lille Torv og Immervad.

gamle Borgmestergaard. Her er i 1909 den nuværende store Bygning opført af Arkitekt *Thorkel Møller*, og den ejes af Købmændene *L. og F. Kock*. Paa Hjørnet ligger „Varemagasinet“, der er Filial af Modemagasinet *Axel E. Tafdrup* i København.

Med Façader mod Torvet ligger Firmaerne *Hans F. Hansen* og *Fr. Winsløw*.

Begge disse Forretninger er Dele af den ansete Købmandsforretning i den gamle Borgmestergaard, hvis sidste Indehaver var Købmand *H. W. Secher*, der 1872

Lille Torv Nr. 1 3.

udskilte Kolonialforretningen, som overtoges af en Købmand Andersen, medens han selv fortsatte Grovvarerforretningen til 1883, da den overtoges af Fr. Winsløw. De forskellige Artikler, som Landbrugsmaskiner, Markfrø, hollandsk Tobak og Mel gik efterhaanden ud, og

Hans F. Hansen,
Købmand.

Michael Jensen,
Købmand.

Emanuel Jensen,
Fabrikant.

da den nuværende Ejer, Michael Jensen, overtog Forretningen 1908, begrænsede han den til Specialforretning for Støbegods og Sanitetsartikler.

Da Forretningen blev udskilt 1872, boede den i Immervad, hvor nu Marinus Johansens Ejendom ligger, og mens den gamle Borgmestergaard blev nedrevet og den ny Ejendom opført havde den til Huse i Borgporten, til den 1909 kunde flytte ind i sine nuværende Lokaler, hvor Valdemar Andersen i en Række fortrinlige Friser under Loftet har fremstillet Jernets Historie fra det Øjeblik det brydes, til det Øjeblik det kommer frem som Kakkelovne.

Firmaet ejer Ejendommen Clemenstræde Nr. 5, en gammel Bygning, som er ombygget for ca. 50 Aar siden, og har her sine Lagre.

Købmand *Michael Jensen* er født 1875 i Voel, uddannet hos Wistoft i Studsgade. Han er Medlem af Bestyrelsen for Handelsforeningen, for Aarhus Købmænds Hjelpekasse, for A/S Frederiksbjerg Trælasthan- del og for Jyllandsbankens Bepræsentskab.

Kolonialforretningen og den gamle Borgmestergaards Krambods Historie fortsætter saa 1893, da den købtes af en Købmand Hans Knudsen fra Løgten (under Om-

bygningen laa denne Forr. i Frederiksg.), 1895—1911 ejedes den af Købmand Chr. Hansen, og siden da tilhører den Købmand *Hans F. Hansen*, som er født 1884 i Errindslev paa Lolland og uddannet i Nykøbing F.

Kramboden har unægtelig skiftet Udseende. I de moderne Vinduer med de der udstillede fine Kolonialvarer og Delikatesser vilde en Spand Tjære eller et Brændevinsanker vist virke som en Spurv i Tranedans, men naar vi nu gennem Vestergade naar ud til den gamle Borgmestergaard, bliver der rig Anledning til at drage Sammenligninger.

Vestergade er en af Byens gamle Livsnerver. Omkring 1700 har den egentlige Handels Midtpunkt været her, og endnu den Dag i Dag er Gaden rigere paa gamle Købmandsgaarde end nogen anden i Byen, ganske vist benyttes mange af dem nu til andre Formaal end netop det, man forestiller sig, naar man hører Ordet „Købmandsgaard“, men handlet bliver der, og mange Steder er endnu bevaret de gamle Pakhuse af Bindingsværk og Gaardene med deres Svalegange, selv om Façaderne mod Gaden er pudset op og gjort til moderne Uhyrligheder. Næppe nogen anden dansk Købstad har haft saa mange Købmandsgaarde liggende paa Rad, som her i Vestergade. Fra Egnene om Hasle Brabrand og Aaby har der været god Søgning ind til Byen, og Bønderne kunde ikke komme anden Vej, end gennem Vestergade, og man kan det ikke endnu — har man været en Tur paa Cykle til Brabrand og skal til Frederiksbjergkvarteret eller Rosenvænget, ærgres man sig altid over at skulde Omvejen ind til Vesterbros Torv. Den livlige Trafik, der altid er i Vestergade, viser, at denne stadig er Forbindelsesled mellem Land- og Byboere.

Den første Bygning paa den nordre Side (Nr. 4) er *Svaneapoteket*, her fandtes 1693 en toetages Bygning, „Kramboden“. I Midten af det 18. Aarhundrede solgtes den til Apoteker Aug. Ludo Steube, som gik Fallit 1756, hvorpaa Apoteket overtoges af Schack Selmer, som døde

Vestergade, i Forgrunden Svaneapoteket.

1783. Derefter ejedes det til 1798 af Petter Lystager, hvis Enke giftede sig med Provisoren Jakob Johannes Køster, som lod Gaarden ombygge paany. Senere overgik det til den 24 Aar gamle Apoteker Meyer, som lod Professor *Walther* bygge det om, saaledes at han som en værdig Brodersøn af Maleren Ernst Meyer kunde have en stilfuld Ramme om Farbroderens Kunstværker og sin øvrige store Samling af Malerier af Marstrand, Rump, la Cour, P. C. Skovgaard o. fl.

Vi gaar ind i Gaarden og ser, hvor smukt den er blevet bygget med Springvand og Statuer og Frisebil-

• leder i pompeiansk Stil paa Væggene, og vi maa min-
des gamle Justitsraad Meyer som en kunstbegeistret
Mand, der var Medstifter af Musæet og fik Olufs Kirke-
gaard ved Stranden gjort til et Anlæg, ligesom det og-
saa er hans Idé, at den gamle Kirkegaard skulde
blive en Park. Overalt sørgede han for, at By-
ens Skønheder og navn-
lig de store Træer blev
bevaret, og det er ikke
hans Skyld, at mange af
de grønne Træer, der
forhen prydede Byen,
har maattet falde for
Øksen.

Den nuværende Ejer af
Svaneapoteket er Apote-
ker *Orla Schmidt*, født
1888 i København, cand.
pharm. 1909, Apoteker
1911, Ejer af Svane-
apoteket fra 1918.

Interior fra den tidligere „Klugmannske Gaard“
i Vestergade Nr. 6.

Den næste Ejendom, Nr. 6 A og B, tilhører Fru M.
Hermansen og er opført 1900. Grunden her var i 1656
bebygget af Jens Sørensen Winther og har da ligget
ved Siden af en af Indgangene i Kirkemuren. Kirke-
gaarden har altsaa endnu paa denne Tid strakt sig her-
til. 1686 har Borgmester Jens Laasby ejet den, senere
Jens Wegerslev og Peder Hansen Krejssing. 1710 solg-
tes den til Thøger Clemmensen Kiersgaard og Maren
Svendsdatter, som byggede Gaarden op paa ny, hvilket
stod at læse i den kunstfærdigt udskaarne Egebjælke,

som sad over Porten og nu opbevares i Musæet. Den „Klugmannske Gaard“, som den kaldtes, var en typisk østjydsk Købmandsgaard fra Midten af det 18. Aarhundrede, med Butik og Kontorer i Stuen og Beboelse paa 1. Sal i Forhuset, og Gaarden omgivet af Staldlænger og Pakhuse med Kornlofte. Der har været Plads til ca. 100 Heste. Den gamle Svalegang langs hele Sidebygningen var bevaret lige til Nedrivningen.

Af Hensyn til al den „Køren-i-Gaard“ var der Porte ud til tre Gader.

I den nuværende Ejendom findes bl. a. Overretssagfører Glæsels og Sagfører Glasius' Kontorer.

Overretssagfører *Edv. A. Glæsel* er født 31. Decbr. 1880 paa Vaarskov, Lolland, Student (Nykøbing F.) 1899, cand. jur. 1905, Overretssagfører 1913, af Ministeriet autoriseret til at føre offentlige og benificerede Sager, Medlem af A/S Aarhus Discontobanks Bankraad og i Bestyrelsen for Juridisk Forening for Aarhus og Omegn.

I Stueetagen: Fabrikant *Mikkelsens* Forretning, som er oprettet her 1902. M. Mikkelsen er født 1865 i Wirringe ved Skanderborg, etabl. 1886 i Bøgeskov og i Aarhus 1898.

Ved Siden af ligger Isenkræmmer *Ludv. Kocks* Forretning, som er grundlagt her 1902. Kock er født 1876 i Møllerup og uddannet hos Brd. Kock i Aarhus, Medlem af Bestyrelsen for Aarhus Isenkræmmerforening.

Vestergade Nr. 1 og 3 tilhører henholdsvis Urmager *L. Theil* og *A/S Otto Mønsted*. Her laa tidligere en Gaard og nogle Boder, som tilhørte Familien Langballe, som 1732 solgte Gaarden til den senere Byfoged Oluf Andersen Løcke, efter hvem den gik over til den bekendte Magnus Bloch Ditlefsen Bering, som blev adlet af den tyske Kejser under Navnet Beringskjold; han

W. Kaiser,
Bandagist.

Fr. Nielsen,
Handelsgartner.

Axel Nielsen,
Blomsterhandler.

var en af Hovedmændene for Sammensværgelsen mod Struense. I Slutningen af det 18. Aarhundrede ejedes Gaarden af Johannes Høst, og i det 19. Aarhundrede var den en Tid lang Gæstgivergaard.

I Nr. 3 ligger nu Firmaet *Jensen & Johnsen*, som er

Vestergade Nr. 3, Firma Jensen & Johnsen.

grundlagt 1883. Et halvt Aar efter udtraadte Johnsen, og Fabrikant Emanuel Jensen har siden været Eneindehaver. Han er født 1856 i Grenaa og uddannet hos Juuls Eftfl. i Mejlgade, er Medlem af Ligningskommissionen og indtil for nylig, da hans Sygdom tvang ham

Vestergade Nr. 5, W. Kaisers Instrumentmagerforretning.

til at opgive dem, Indehaver af en Mængde andre Tilidshverv. Virksomheden, der omfatter Farve- og Tapet-handel, har været i stadig Udvikling, og i 1910 startede Fabrikanten en Lakfernisfabrik i Brabrand.

Nr. 5 tilhører ligeledes A/S Otto Mønsted, her findes bl. a. *W. Kaisers* Instrumentmagerforretning og *Axel Nielsens* smukke Blomsterforretning. Den sidste er grundlagt af Faderen, Fr. Nielsen, for ca. 40 Aar siden og laa den Gang i Møllestien.

1915 overtog Axel Nielsen Forretningen, som da var flyttet hertil og som med sit Blomsterflor er en Fryd for Øjet. Fr. Nielsen er født 1852 i Odense, uddannet som Gartner i København og Udlandet, har i Aabyhøj drevet et af de største Handelsgartnerier udenfor Kø-

Vestergade Nr. 5, Axel Nielsens Blomsterforretning.

benhavns Amt. Han er Bestyrelsesmedlem i almindelig dansk Gartnerforening. Axel Nielsen er født 1894 i Aarhus og uddannet her og i København.

W. Kaiser etablerede sig 1894 i samme Ejendom, som senere blev forandret og moderniseret, saaledes at Forretningslokalerne blev tidssvarende. Forretningen omfatter Fabrikation og Handel med kirurgiske Instrumenter og lignende, som bl. a. leveres til de forskellige Gar-

nisoner, Hospitaler og Statsbanerne i Jylland. W. Kaiser er født 1863 i Horsens, uddannet der og i England, Tyskland og Frankrig. Han er Ejer af Ejendommen Kystvej Nr. 55.

Vestergade Nr. 7, A. Muchitsch.

Ejendommen Nr. 7 ejes af Enkefru A. Muchitsch, hvis Ægtefælle lod den opføre 1883. Den heri liggende Buntmagerforretning tilhører *Hugo Muchitsch*, som overtog den 1902 efter sin Fader, der havde etableret den i Ebeltoft 1858 og flyttet den til Vestergade Nr. 9 i 1867. Den omfatter de dejligste Pelsvarer og iøvrigt alt hørende ind under Buntmageri, saasom Hatte, Ka-

Hugo Muchitsch,
Buntmager.

A. Kjær,
Direktør.

P. Petersen,
Hypotekforeningsdirekt.

sketter og dens Specialitet, Uniformshuer til Civileta-
terne. Virksomheden beskæftiger ved Handel og Fa-
brikation ca. 15 Mennesker og har ved Udstillingerne
1876 og 1909 faaet Anerkendelser. Hugo Muchitsch er
født 1869 i Aarhus.

Ejendommen paa Hjørnet af Frue Kirkeplads, Vester-
gade Nr. 8, tilhører *A/S Hans Schourup & Jyllands
Staal- og Maskinforretning*, som lod den opføre 1908.
Paa denne Grund laa en Gaard, som fuldstændig var
bygget paa Kirkegaarden fra Frue Kirkegaardsrist i Klo-
stergade og til Risten i Vestergade; den ejedes af en
Købmand Morten Mortensen Hvas, hvis Farfader hed
Niels Trane og var Raadmand i Viborg. 1689 byggede
Mortensen Hvas yderligere ind paa Kirkegaardens Grund
ud mod Vestergade, og kort før han døde (1721) skø-
dede han Gaarden til den rige Raadmand Ole Søren-
sen, hvis Svigersøn, Thøger Clemmensen Kjersgaard,
der ejede Nabogaarden, senere fik hele Ejendommen,
som senere kommer i Familien Schmidts Eje.

I den nuværende Ejendom har *A/S Hans Schourup
Forretningslokaler og Kontorer*. Selskabet er oprinde-
lig grundlagt paa Basis af den 1870 af Købmand Hans
Schourup startede Isenkram-, Glas- og Porcellænsforret-

ning, som laa i Immervad og 1888 flyttedes til Kannikegade 10, som en specialiseret Isenkramforretning. 1902 flyttede den til Studsgade 43 og sammensluttedes med det daværende Jyllands Staal- & Maskinforretning under Navnet A/S Hans Schourup & Jyllands Jern-, Staal- og Maskinforretning; det begyndte med en Aktiekapital paa 250,000 Kr., som nu er udvidet til 800,000 Kr. Bestyrelsen bestaar af Grosserer Louis Hammerich, Form. Bankdirektør C. Andersen og Selskabets Direktør Carl Nørgaard Petersen, der er født 1874 i Skanderborg, uddannet i Vejle og ansat som Direktør 1914.

I samme Ejendom findes *Jacob Zeuners Boglade*, som er grundlagt 1871 og oprindelig laa i den gamle Borgmestergaard, som den Gang ogsaa kaldtes Zeuners Gaard. 1908 flyttede den til Vestergade, og efter Zeu-

ners Død drev den nuværende Indehaver, Boghandler Axel Holle fra 1911 Forretningen i Kompagni med Enkefru Zeuner, indtil Holle 1919 overtog Forretningen alene. Forretningen omfatter foruden Bog- og Papirhandel, Bogtrykkeri og Handel med Kontorinventar. Trykkeriet findes i en gammel Bygning paa Tangen.

Boghandler Holle er født 1882 i Aarhus og uddannet hos Zeuner.

Den mærkeligste af de

Vestergade 8, Jacob Zeuners Boghandel.

gamle Gaarde i Vestergade er vel nok den store Ejendom Nr. 11, der nu tilhører *A/S Otto Mønsted*. Fra gammel Tid har den haft et større Grundareal end nogen anden privat Ejendom i Aarhus, og det første, man

Vestergade Nr. 11, tilh. Akts. Otto Mønsted.

kan finde om Gaarden, er, at den midt i det 17. Aarhundrede tilhørte Købmand Søren Molbo.

Senere tilhørte den forskellige af de berømte Aarhus-familier, bl. a. Familien Basballe, — bekendt er det, hvordan Hieronymus Christensen Basballe, der var gift med Gertrud Mikkelsdatter, Datter af Borgmester Mikkel Malling paa Brobjerghus, gik fallit i 1697, saa at

hans Enke maatte føre en sørgelig Proces med sine Slægtninge.

Senere var Gaarden gentagne Gange Bopæl for Stiftamtmandene; den berømteste af disse var den myndige Poul Vendelbo Løvenørn, der residerede her fra 1726—30; om hans Betydning for Aarhus By findes yderligere Oplysninger i Generalløjtnant, Dr. phil. A. Tuxens Skildring af ham i Historisk Samfunds Aarbog 1920. Det er ham, der er Hovedpersonen i Carl Plougs „Et Kys“.

Man maa nu ikke tro, at der har været noget særligt pragtfuldt ved den gamle Gaard ved Vestergade; ved Aar 1700 bestod den kun, som de allerfleste Gaarde i Byen, af 2-etagers Bindingsværk, foruden Porte var der kun 13 Fags Stuehus ud til Gaarden, men naturligvis en Mængde Side-, Bag- og Ladebygninger. Pragten synes at have bestaaet i et muret Lysthus i Haven. Ny Glans kom der over Gaarden, da Greve Fr. Danne-skjold-Samsøe flyttede til Aarhus 1767, hans Datter, Komtesse Fridericia, havde allerede 1726 købt den store Gaard, som hun udvidede ved Tilkøb af Grunde, og nu tog Faderen Bopæl her.

Den berømte Drakenberg, som var født i Norge 1626 og døde her i Aarhus 1772, altsaa 146 Aar gammel, nød her sit Ophold hos Greven paa sine gamle Dage.

1784 kom den berømte Statsmand og Politiker Ove Høeg Guldberg til Aarhus som Stiftamtmand og boede her i Gaarden. I hans Embedsperiode indtil 1802 øvede han meget stor Indflydelse paa Byens Styrelse. Stiftamtmand Casper Munthe de Morgenstjerne boede ogsaa her et Par Aar.

I 1820 blev den købt af Købmand Philip Hartvig Ree, som omdannede Haven til et stort Anlæg.

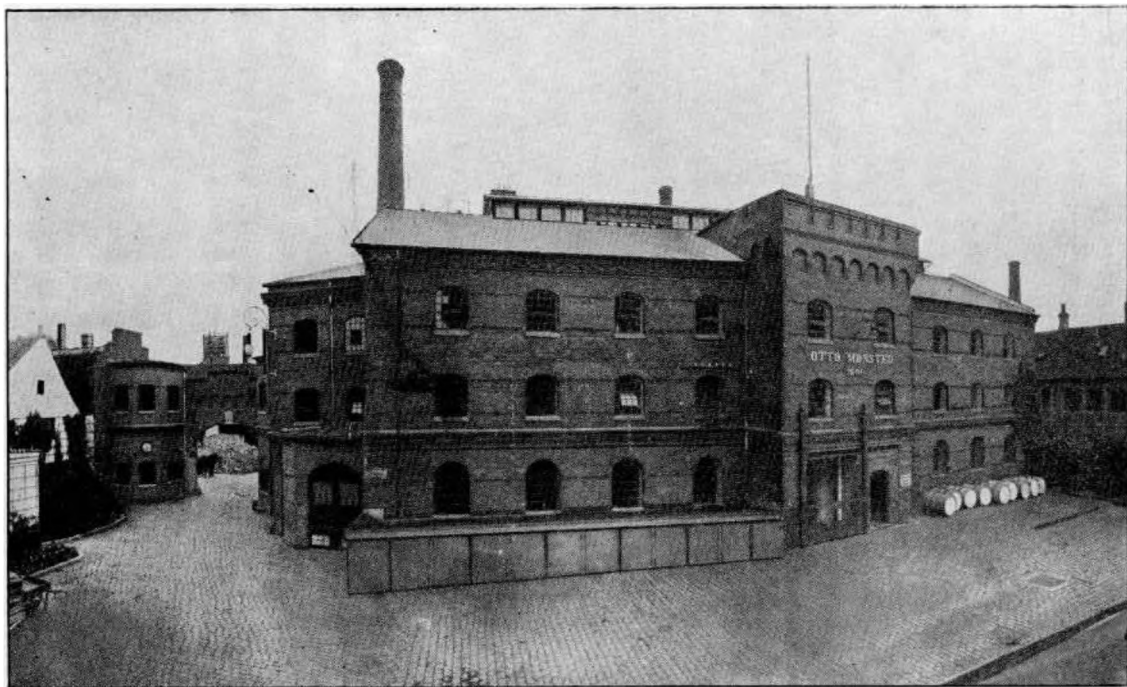
I vor Tid har Gaarden opgivet sit gamle fornemme

Præg, men er paa anden Maade blevet af stor Vigtighed for Aarhus ved at være Sæde for en Mand, hvis Dygtighed har haft en ganske overordentlig Betydning for Byens Fremgang, nemlig Grosserer Otto Mønsted. Denne blev født 1830 ved Ebeltoft, kom i Handelslære i Grenaa og var Kommis i Roskilde. 1865 kom han til Aarhus, hvor han handlede med Smør, Korn og Foderstoffer; i 1870 giftede han sig med Købmand Broges Datter Anna, og samme Aar anlagde han Dampmøllen. Paa Aar efter grundlagde han Firmaet The Danish Preserved Butter Co., hvis Formaal var at eksportere hermetisk pakket Smør.

I Frankrig og Holland var man begyndt at fremstille Kunstsmør, og Mønsted indsaa, at det var her, hans Fremtidsmuligheder laa. Han anlagde i 1882 her i Aarhus den første danske Margarinefabrik, som den Gang var et imponerende stort Foretagende.

Margarinen havde uendelig mange Fordomme at bekæmpe. Den blev beskyldt for at være Griseri og for at skade Landbruget, og man hævdede, at det var urimeligt at sende Smørret ud af Landet, medens vi selv maatte nøjes med Margarine, men Mønstedes Margarine sejrede, og han havde aabnet en meget stor Eksport paa England, da denne pludselig blev stoppet af Loven 1888, der forbød at eksportere Margarine. Mønsted anlagde da Fabrikker i England, først i Godley ved Manchester, og 1894 Kæmpefabrikken i Southall ved London. De engelske Fabrikker blev senere omdannet til et Aktieselskab og er nu solgt fra.

I 1897 overdrog Mønsted sin Kornforretning til Korn- & Foderstofkompagniet, i hvis Bestyrelse han var Formand. I 1899 flyttede Mønsted sin Hovedvirksomhed til København, og 1909 blev Aarhusfabrikken omdannet

Mellem Vestergade og Aen, Akts. Otto Mønsted's Margarinefabrik.

til Aktieselskab, hvor Mønsted, saa længe han levede, var Formand.

Den gamle Bygning mod Vestergade rummer nu Fabrikens Kontorer. Det store Fabrikskompleks imellem Vestergade og Aaen er opført 1901, efter Branden, af Arkitekt Frimodt Clausen og optager et Areal paa 12040 m². Fabrikken fremstiller kun Margarine. Drivkraften er Damp og Elektricitet, og der beskæftiges ca. 400 Mennesker.

Direktionen bestaar af *G. A. Horneman*, R. af Dbg., som er Selskabets administrerende Direktør, og *A. Holm*, som begge residerer i København, samt *A. Kier* (Fabrikdirektør i Aarhus), der er født 1880, uddannet hos Otto Mønsted i Aarhus fra 1897—1900, derefter paa Fabrikken i England, for hvilken han var Direktør fra 1916, til han 1919 overtog Direktørposten i Aarhus.

Vestergade Nr. 12 og 14 tilhører Sagfører *S. C. Holmark*, der er født 1870 i Horsens, Sagfører i Aarh. 1896.

Sagføreren har Kontor i Nr. 12 og i Nr. 14 ligger Aarhus Hypotekforenings Kontor. „Hypotekforeningen for Laan mod sekundær Prioritet i faste Ejendomme i Aarhus“ er stiftet 1895, dens Direktør er *P. Petersen*, der er født 1863 i Holbæk ved Randers, uddannet ved Kolonialfaget, indtraadt i Hæren 1883, udnævnt til fast Underofficer 1885, gennemgaaet Hærens Gymnastiklærer-afdeling, udtraadt af Hæren 1908 med Hæderstegnet for 16 Aars tro Tjeneste, ansat som Bogholder i Aarhus Hypotekforening 1902, Medlem af Direktionen 1911 og Enedirektør 1916.

Vestergade Nr. 15 og 17 ejes af Bagermester *Otto Holle* og Enkefru *A. G. Holle*. Her laa tidligere en stor Gaard, som havde tilhørt Laurids Frost, og som i 1725 ejedes af Mads Wærn, Farver, og 1732 af Raad-

mand Søren Jensen. Det var ham, der under den store nordiske Krig hentede Kanoner i København til Batteriet paa St. Olufs Kirkegaard. 1746 ejedes Gaarden af Garver Henrik Frantzan Lassen. Omkring 1877 købte Bagermester E. Holle Nr. 15 og senere Nr. 17. Bygningerne ombyggedes 1887—88, og i 1919 blev Faça-

Vestergade Nr. 15, tilh. Bagermester Otto Holle.

den ombygget og moderniseret, en Del af den, hvor Butikken findes, blev saaledes beklædt med Marmor.

Bagermester *E. Holle* grundlagde Forretningen 1871 i Nr. 19 og flyttede den til Nr. 15, da han erhvervede Ejendommen, den overtoges 1905 af Sønnen *Otto Holle*, der er født 1874 i Aarhus, uddannet her og i Udlandet. Bagermesteren er kgl. Hofleverandør, Bestyrelsesmedlem i Aarhus Bagerforening og Centralforeningen for Bager-

I. C. Lund,
Børstenbindermester.

Johs. Halling,
Sadelmagermester.

Otto Holle,
Bagermester.

mestre i Jylland samt Næstformand for Bagermestrenes Rugbrødsfabrik.

Vestergade Nr. 19 tilhører Sadelmagermester *Johannes Halling*. Her laa i det 17. Aarhundrede en stor Gaard, der tilhørte Jens Rasmussen Lassen; som Købmandsgaard har den næppe spillet nogen større Rolle, og den deltes senere i flere Ejendomme. Halling overtog 1913 Forretningen og Ejendommen Nr. 19 efter sin Fader,

Vestergade Nr. 19, tilh. Johs. Halling.

som havde grundlagt Forretningen her 1856 og købt Ejendommen 1878. Forretningen omfatter Tapetserer-virksomhed og Handel med Møbler, Lædervarer, Sele-tøj og Linoleum og beskæftiger ca. 10 Mennesker. Jo-hannes Halling er født 1880 i Aarhus, uddannet her og i Tyskland.

Højre Side af Vestergade 19 med J. C. Lunds Børste- & Kostefabrik.

I samme Ejendom ligger Børstefabrikant *J. C. Lunds* Fabrik og Forretning, som er startet 1901 i Sølystgade 16 og flyttet til Vestergade 1912. Fabrikken fremstiller alle Slags Børstevarer.

Fabrikant *Lund* er født 1863 ved Skive og uddannet i Aarhus hos Erhardt Gertsen.

Ejendommen paa det vestre Hjørne af Møllestien, Vestergade Nr. 23, tilhører Aarhus Kommune. Her laa i det 17. Aarhundrede den bekendte Aarhuskøbmand Hans Nielsen Fogs store Gaard, hvis senere Ejere var

R. Rasmussen,
Farvehandler.

I. Schiby,
Slagtermester.

M. Thomsen,
Konditor.

Arent Johansen Anholt, Konsumtionsforpagter Hans Michelsen, Peter Andersen Schmidt, Jens Kierulf, Justitsraad, Borgmester Gleerup, næsten alle store Næringsdrivende. Fra 1847 til 1890 havde den tidligere højere Borgerskole Lokaler her.

I den ældgamle Bygning findes nu Poliklinikken og Byens Folkebibliotek. Dette er stiftet 1868 og tæller knap 5000 Bind! Det siger sig selv, at for 70,000 Mennesker er disse 5000 Bind aldeles utilstrækkelige; der er knap 400 Laanere, og det aarlige Udlaan er ca. 8000 Bd.; der byttes Bøger hver Lørdag Aften Kl. 7—8¹/₂, og om Vinteren desuden Mandag og Onsdag, og naar der er travlt, desuden om Torsdagen. Udgifterne dækkes af Tilskud fra Staten, Byen og Foreningens Medlemmer. Saa vel Bøgenes som Bygningens kummerlige Udseende faar uvilkaarligt en til at mindes Udtrykket: „undfanget i Synd og født i Dølgemaal“.

Aarhus By kan ganske simpelt ikke være dette „Folkebibliotek“ bekendt. Det nytter ikke at henvise til Statsbiblioteket, det hverken skal eller kan overtage et By-Biblioteks Opgaver; det er en ren Misforstaaelse, at Statsbibliotekets Læsesal nu væsentligt benyttes som Varmestue for Avislæsere om Formiddagen, som Børne-

have fra Kl. 6—7 $\frac{1}{2}$ og gratis Romanbibliotek for Backfische og Læredrenge fra 8—10 om Aftenerne fra September til Maj. Byen burde oprette et eller flere Folkebiblioteker med tilhørende Læsesale, og navnlig et Par Læsesale for Børn og forsyne dem med god Ungdoms-

Vestergade Nr. 25, Slagtermester I. Schibye.

læsning og nyttige Haandbøger. Hvis Aarhus Byraad lavde lidt mere Indsigt, vilde det forstaa, hvor store Værdier der indvindes ved, at Ungdommen tilbringer ledige Aftentimer ved Læsning, fremfor at den flintrer op og ned ad Strøget eller staar og driver i Portene.

Bibliothekar er Lærer *Grønborg*, Foreningens Formand er Overretssagfører *Bayer*.

Nr. 25 ejes af Delikatessehandler *M. Jørgensen*; det

er en stor, rød Ejendom, som mangler enhver Art af Prydelse, den rager kun op og rummer et eller andet Antal Rum; skøn er den ikke.

I Stueetagen findes Slagtermester *I. Schiby*s Forretning, som er startet 1919 og omfatter Pølsefabrikation, Kød- og Viktualiehandel. *I. Schibye* er født 1884 i Nyborg, uddannet i København.

Nr. 32—34 tilhører Snedkermester *Søren Møller*. Den er opført 1904 og erhvervedes 1915 af *Møller*, der er født 1887 i Linaa, uddannet i Aarhus og etableret 1912 paa Frederiksgade Nr. 50, til han 1915 flyttede sin Virksomhed til Vestergade; den omfatter Fremstilling og Handel med alle Slags Møbler.

Nr. 27 paa Hjørnet af Grønnegade er en stor, moderne Ejendom, der tilhører Bagermester *M. Thomsen*, født 1885 i Jeksen og uddannet i Aarhus; han etablerede sig 1909 paa Christiansbjerg, købte 1919 Ejendommen paa Vestergade og overtog den der liggende 10 Aar gamle Bagerforretning, som er grundlagt af *C. I. F. Petersen*. Forretningen beskæftiger ca. 10 Mennesker.

Den gamle forfaldne Ejendom ligeoverfor paa Hjørnet af Grønnegade, Vestergade Nr. 40 (Grønnegade 30 A) tilhører Slagtermester *C. Poulsen*. I al sin Forsømthed er der alligevel en vis Patina

Vestergade 32-34,
tilh. Snedkermester S. Møller.

over den, som gør den tiltalende og giver dette Gadestykke et malerisk Præg, men den hører sikkert til det Aarhus, som snart forsvinder, og den ny Bygning, der rejses paa dens Sted, bliver rykket et godt Stykke til-

Vestergade Nr. 27, tilh. Bagerm. M. Thomsen.

bage fra Gadelinien, hvorved Vestergade bliver befriet for en temmelig farlig Passage. I sin Tid begyndte Fabrikant *I. Chr. Møller* sin Forretning her, senere havde *C. C. Andersen* Udsalg for Crome- & Goldschmidt, og i Slutningen af 80-erne blev Købmandsforretningen startet af en Købmand Grandjean. Den overtoges 1915 af Købmand *Th. Rydahl-Petersen*, som er

W. Thuesen,
Fabrikant.

Th. Rydahl Petersen,
Købmand.

Valdemar Jensen,
Købmand.

født 1883 i Silkeborg, uddannet i Silkeborg, er Medlem af Aarhus Discontobanks Bankraad og i Bestyrelsen for Handelsforeningen af 1887. Forretningen omfatter Colonial en gros & detail.

Paa modsat Side af Grønnegade, Vestergade Nr. 42, ligger en lignende gammel Bygning, som ejes af Fabrikant C. Marcussens Arvinger. Her ligger *Vestergades Farvehandel og Tapetlager*, som er grundlagt 1918 af

Vestergade 40, Hj. af Grønnegade, Købmand Th. Rydahl Petersen.

Farvehandler *R. Rasmussen*, der er født 1892 i Chicago og uddannet i Aarhus hos I. C. Juuls Eftfl.

Det fjerde Hjørne i Vestergade og Grønnegades Skæringspunkt er den gamle Ejendom med det morsomme afrundede Hjørne, Vestergade Nr. 29 (Grønnegade Nr. 35).

Fra det 18. Aarhundrede har her været Tobaksfabrik, og den tilhørte den Gang Kammerraad Thyrril Bøggild. I det 19. Aarhundrede ejedes den af Peder Fun-

Vestergade 42, R. Rasmussens Farvehandel.

der, 1846 overtoges den af *J. E. Schmalfeld*, og 1899 dannedes Aktieselskabet *J. E. Schmalfelds Fabrikker* med Fabrikant *W. Thuesen* som Direktør. Den nuværende graa Hjørnebygning, hvor Selskabet har sine Kontorer, opgives at stamme fra 1821, ved Siden af denne, med Façade mod Grønnegade, ligger den gamle Bindingsværksbygning, og for Enden af denne den ny Fabriksbygning. Her fremstilles den berømte Schmalfeld Skraa, og der beskæftiges ca. 100 Mennesker i Virksomheden. Fabrikant *W. Thuesen* er født 1868 i Nyborg og uddannet her og i Udlandet.

A. Hofmann,
Fabrikant.

G. Hofmann,
Fabrikant.

Knud P. Møller,
Bogbindermester.

I Nr. 31—33 findes *Aarhus Jern-, Staal- & Maskinforretning A/S*. Her laa tidligere 2—3 mindre Gaarde, hvori en Købmand Ole Sørensen drev Forretning i det 18. Aarhundrede. Aktieselskabet, der ejer Ejendommen, er startet 1918 paa Basis af en 1892 af Købmand Qvist grundlagt Forretning. Selskabets Bestyrelse bestaar af Grossererne *V. og A. Kier* og Grosserer *Henrik Kamp-*

Vestergade Nr. 29, Hj. af Grønnegade, tilh. Akts. J. E. Schmalfeldts Fabrikker.

mann. Aktiekapitalen er 100,000 Kr. Forretningen ledes af *C. L. Kirstein*, der er født 1890 i Sindal og uddannet i Randers.

Den næste Ejendom, Vestergade Nr. 35, tilhører Brødrene *A. og G. Hofmann*, der startede deres Møbel-fabrik 1892. Ejendommen, som de erhvervede 1891,

Vestergade Nr. 31 - 33, tilh. Aarhus Jern-, Staal- & Maskinforretning, Akts.

hører ligeledes til det gamle Aarhus og er antagelig fra det 17. Aarhundrede. Façadebygningen er Bindingsværk dækket med Puds; den gamle Sidebygning, der havde Svalegange, blev nedrevet for at give Plads til den Møbelfabrik, Brd. Hofmann lod opføre. Denne Virksomhed er blandt Aarhus' mange Møbelfabriker noget for sig selv, idet der her fremstilles kunstneriske Møbler i de antike Stilarter, for hvilke Brd. Hofmann har modtaget talrige Anerkendelser, bl. a. paa Udstillingen i Paris 1900, Horsens 1905, i Aarhus 1894 og paa

Landsudstillingen 1909. Fabrikant *G. Hofmann* er født 1864 i Svendborg, uddannet som Svend her og i Udlandet. Han er Medlem af Bestyrelsen for „Dansk Arbejde“ og Handels- og Haandværkerforeningen. *A. Hofmann* er født 1869, er i Bestyrelsen for Aarhus Snedkerlaug og Formand for Mæglingsudvalget i Snedkerlauget.

Vestergade Nr. 35, tilh. Brd. Hofmann.

Vi kommer derpaa til Vestergade Nr. 37 og 39, som danner de to Hjørner mod Møllegade (Garvergyde). Denne Gyde hed tidligere Farvergade, utvivlsomt en Følge af, at Peter Jessen Farfver, som omtales i et Kæmnerregnskab fra 1679, ejede store Ejendomme her, vistnok begge Sider af Gaden. Her har altsaa paa den Tid været Farveri, ligesom nu.

I Nr. 37 (Møllegade 1—3), som ejes af Farver *Trauls Erichsen*, findes nemlig Aarhus kemiske Tøjrensningsetablisement, som er grundlagt 1856 af Faderen,

P. F. Erichsen, og overgik til den nuværende Ejer 1893. Trauls Erichsen er født 1858 i Aarhus og uddannet som Farver her og i Udlandet. Etablissementet beskæftiger ca. 30 Mennesker og er desuden Uld- og Silkefarveri.

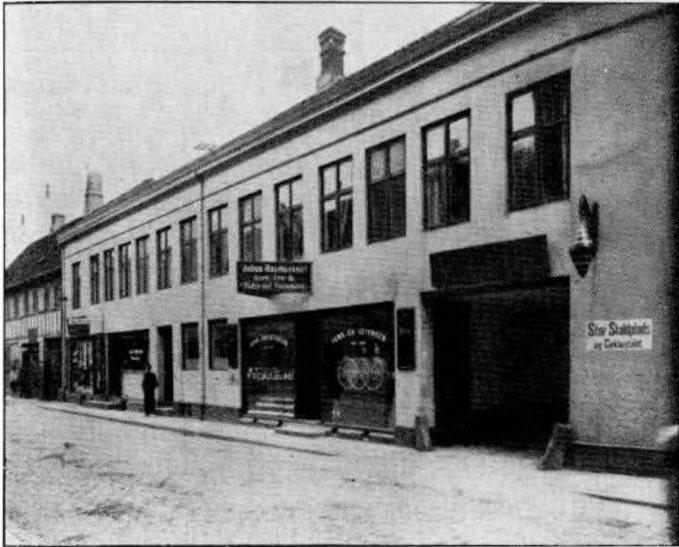

Vestergade 39, Hj. af Møllegade, tilh. Købmand Valdemar Jensen.

Da Hjørneejendommen senere blev Familien Blochs Garvergaard, kom Gaden til at hedde Garvergyde, og i Henhold til Byraadets Vedtagelse er den fra Oktober 1918 indlemmet under Møllegade.

Kigger man ned i den snævre Møllegade, ser man en stor nyopført Ejendom (Nr. 11—13) tilhørende Tømrermester N. C. Christiansen. Den rummer bl. a. *Marius Møllers Bogbinderi*, der er grundlagt 1879 paa

Vestergade Nr. 22 og flyttet hertil 1917. Firmaet overgik 1919 til Sønnen *Knud P. Møller*, der er født 1883 i Aarhus. Virksomheden beskæftiger ca. 40 Personer og omfatter foruden Bogbinderi og Protokolfabrik Fremstillingen af Æsker.

Vestergade Nr. 49, Købmand Jens Christensen.

Ejendommen Nr. 39 tilhører Købmand *Valdemar Jensen* og er opført for ca. 40 Aar siden af Købmand Voel, den er i Aarenes Løb blevet ombygget, en Etage er bygget paa, og iøvrigt forandret efter Tidens Krav. Købmand Jensen, der er født 1876 i Grenaa, uddannet i Aarhus og etableret 1905, købte Ejendommen 1910.

De næste 3—4 Ejendomme har i sin Tid været ret store Købmandsgaarde, som tilhørte Købmændene Mads Rasmussen Gieding, Søren Baltzersen, Kommerceassessor Jørgen Vestergaard og Ole Secher.

Chr. Jensen,
Hotelforpagter.

Jens Christensen,
Købmand.

Axel Holle,
Boghandler.

Nuværende Nr. 49 tilhører *A/S Korn- og Foderstof-kompagniet*, som benytter de gamle Magasiner i Gaarden.

I Façadebygningen ligger som en Rest af den gamle Købmandsgaard Firmaet *Jens Christensen*. Denne Forretning, som omfatter Colonial- og Grovvarer, ejedes oprindelig af Købmand Jul. Rasmussen, som afstod den til Christensen 1912. Jens Christensen er født 1887 og uddannet i Aarhus.

Paa modsat Side af Gaden, i Nr. 48, finder vi bag Façadebygningen et stort Bygningskompleks, som optages af *Landmandshotellet*. Bygningen er opført for ca. 15 Aar siden af De samvirkende Good Templarforeninger, som købte Ejendommen af Købmand Jørgensen; de kunde imidlertid ikke klare Ærterne, og Jørgensen maatte tage Ejendommen tilbage, den blev saa omdannet til Landmandshotel, hvor Nydelsen af alkoholiske Drikke ikke er bannlyst. Det bærer ikke sit Navn med Urette, thi paa de store Torvedage er det fyldt med Landboere; den store Gaard og Staldene med Plads til 100 Heste egner sig udmærket til den „Køren i Gaard“, som i tidligere Tider fandt Sted i Købmandsgaardene. Foruden Restaurationslokalerne findes her en af de største Sale i Aarhus samt Lokaler

for Foreninger, der ynder fysiske og vokale Anstrengelser. Til de første hører „Aarhus Atletklub“, der er stiftet 1896 og har til Formaal at samle Dyrkere og Yndere af Kraftøvelser, der udøves ved Vægte, Brydning og Boksning. Til den sidste Kategori hører „Aarhus Sangforening“, som er stiftet 1843 og er den æld-

Vestergade Nr. 49, Landmandshotellet.

ste Sangforening uden for København. Den har til Formaal at udvikle og fremme Sansen for den flerstemige Mandssang.

Hotellet er forpagtet af Restauratør *Chr. Jensen*, som er født 1862 i Østerballe ved Grenaa.

I Nr. 56 paa Vestergades nordlige Side træffer vi et interessant gammelt Hus, hvis smukt udskaarne Porthammer med forgyldte Bogstaver fortæller, at det stammer fra 1750; det er den saakaldte „Skrivers“ Gaard, en Bindingsværksbygning, hvis Façade nu er dækket af

Puds. I Gaarden er en Del af det oprindelige Bindingsværk bevaret. Ejendommen ejes af Firmaet *H. P. Salling & Sønner*. Dette er oprindeligt grundlagt 1849 af S. Salling og laa da i Vestergade 35, 1889 overgik det

Vestergade Nr. 56, tilh. H. P. Salling & Sønner.

til H. P. Salling, der for ca. 24 Aar siden købte den gamle Ejendom, som den Gang havde Bindingsværk med Svalegange i alle fire Længer. Da Salling havde erhvervet Ejendommen, byggede han et nyt Sidehus, og i 1917 et nyt Baghus, der er indrettet til Fabrik for Firmaet, som omfatter Kobbersmede- og Blikkenslager-virksomhed og hører til de betydeligste; det har saaledes leveret Arbejdet med Kobberdækningen af Frue

Kirke, i Thing- og Arresthuset samt de drevne Kobberarbejder til Kristiansborg Slot, nemlig de prægtige Figu-

Gammelt Gaardinterior fra Vestergade 56.

rer forestillende de forskellige danske Folketyper, som er opstillet omkring Slottets Spir.

H. P. Salling, der er Medlem af Byraadet, under hvil-

ket Afsnit (Side 132) hans Portræt findes, er født 1861, uddannet hos Blitz i Aarhus og rejste flere Aar i Tyskland og Østrig; han er Medlem af Bestyrelserne for Haandværkerforeningen og Teknisk Skole, Formand for Foreningen af Blikkenslagere og Kobbersmede samt for Foreningen af berejste Haandværkere. I 1914 optog

Vestergade Nr. 58, tilh. J. C. Helm-Petersen & Co.

han sine Sønner *Søren* og *Hans Salling* i Firmaet, den første er født 1888 og den sidste 1890, begge i Aarhus.

Ved Siden af i Nr. 58 finder vi ligeledes en herlig gammel Bindingsværksgaard, som ogsaa har været en af Byens gamle Købmandsgaarde.

Façaden er desværre ogsaa her dækket af Puds, men Gaarden har faaet Lov til at beholde sit oprindelige Udseende, med Svalegange paa Forhusets Gaardside og paa Side- og Bagbygningen.

Ejendommen ejes nu af *J. C. Helm-Petersen & Co.*, oprindelig grundlagt 1901 i Vestergade Nr. 24 af J. C. Helm-Petersen. Senere købtes Ejendommen Nr. 58, og i 1913 indtraadte Grosserer *P. Gerlach* i Firmaet. Da dette stadig voksede sig større, købte det Ejendommen Vesterport Nr. 8, hvor Forretningskontorerne ligger, medens Butikslokaler etc. findes i Vestergade Nr. 58. Fir-

Gaardinterior i Vestergade Nr. 58.
I Baggrunden ses Helm-Petersen & Co.'s Frømagasin.

maet omfatter Handel med Mark- og Havefrø og alle Slags Haveredskaber, det beskæftiger ca. 30 Mennesker og afsætter Frø i baade Ind- og Udland. Ved Odder ejer det en Gaard med 30 ha. Land, som anvendes som Forsøgsgaard. Firmaets Specialitet er Roefrø, som avles i Kontrakt hos Landmænd i Jylland. Det samlede Avlsareal er 800 Hektarer.

I Stedet for at fortsætte ud ad den nyere Del af Vestergade, som vi kommer tilbage til, naar vi fra Vester-

bro vandrer ind til Byen langs Aaen, drejer vi om i Gaden „Vesterport“.

Den gamle Byport — Vesterport — laa formodentlig i det 15. Aarhundrede der, hvor Grønnegade — tid-

Vesterport Nr. 8, tilh. J. C. Helm-Petersen & Co.

ligere kaldet St. Karens Stræde eller Skidenstræde — og dens Fortsættelse mod Syd, „Vestre Møllesti“, krydser Vestergade, saaledes at St. Karens hospital laa lige *udenfor* Porten og Byen.

Gaden, Vesterport, der forbinder Vestergade med Vesterbrotorv, dannes af 9 Ejendomme, hvoraf de fire ligger paa Gadens østlige Side. Den største af disse er Nr. 8, som ejes af J. C. Helm-Petersen & Co. Side- og

Bagbygningen er Bindingsværk med Svalegang, Forhuset er en lang, graa, toetages Bygning uden Prydelser, men tiltalende i al sin Enkelhed; paa Muren mod Gaarden er over Porten indmuret en Sten med følgende Inskription:

Denne Gaard er opført i Aaret 1848 og 49 af *Raadmand,*
Købmand I. P. Hald.

Bedærv, Borttag Ej Denne Steen,
Som Minder Om En Borger,
Hvis Virksomhed Var Stor Og Reen,
Hvis Død Var Krigens Sorger.

Denne Gaard støder op til Gaarden mod Vestergade 58, og hvor Gaardene mødes, har Helm-Petersen & Co. opført et stort moderne Magasin. Det samlede Areal som Firmaet ejer her, er ca. 4728 m².

Grosserer J. C. Helm-Petersen er født 1874 i Odense, uddannet i Frøbranchen der og i Tyskland og Amerika.

Grosserer P. Gerlach er født 1888 i Odense, uddannet i Frøbranchen i London og indtraadt som Compagnon i Firmaet 1913.

Paa Gadens vestlige Side finder vi i Nr. 1 paa Hjørnet af Vestergade en gammel Bagergaard.

I det 17. Aarhundrede laa her nogle Boder og en Have, der tilhørte Borgmester Jens Lassen. Derefter byggede Bager Hütting Bagergaarden, som senere ejedes af Bager Nicolai Schmultz, der 1769 giftede sig med Hüttings Enke.

I Begyndelsen af 19. Aarhundrede tilhørte den Niels Munk, og den ejes nu af Bagermester *E. Laursen.*

Nr. 3 tilhører Fællesforeningen for Danmarks Brugsforeninger og er en Del af dennes store Komplex, der tillige har Façade mod Vester Allé og Vestergade og

N. Schrøder,
Direktør.

J. C. Helm Petersen,
Grosserer.

V. Rasmussen,
Direktør.

vil blive omtalt, naar vi som ovenfor nævnt kommer tilbage hertil. Nr. 5 og Nr. 7 (Vesterbro Torv 1) ejes af A/S Schrøder & Rasmussen, der tillige ejer Vesterbro Torv Nr. 3 (Vester Allé 28).

Vi er dermed inde paa Vesterbro Torv — eller Kvægtorvet — hvis hele sydlige Side altsaa dannes af ovennævnte Aktieselskabs Ejendomskompleks, som tillsammans dækker et Areal paa ca. 2758 m² og optages af Selskabets store og fortræffelige indrettede Garager og Værksteder, hvor der beskæftiges ca. 30 Personer.

Aktieselskabet er startet 1916 paa Grundlag af en i 1902 af Dir. N. Schrøder oprettet Virksomhed. Selskabet driver Handel med og Fabrikation af Automobiler og dertil hørende Artikler, alle Maskiner drives ved elektrisk Kraft, og Garagerne er indrettet med lange Revisionsgrave, Løbekran og praktiske Monteringsvogne, samt Tankanlæg for Benzin. Garagerne udlejes baade til lokale og besøgende Automobilister, hvilke sidste her kan faa opbevaret og efterset deres Vogné, medens de helliger sig Forretninger eller Besøg i Byens Kunstanstalter, eller nyder dens øvrige Behageligheder.

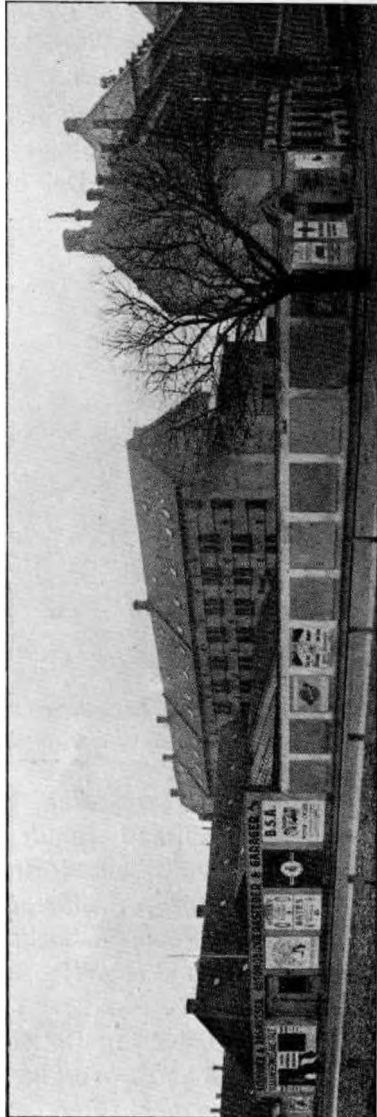
Selskabets Bestyrelse bestaar af Direktør P. Ph. Stuhr, Aalborg, de administrerende Direktører N. Schrøder og V. Rasmussen.

Direktør *Schrøder* er født i True 1879, uddannet i Maskinbranchen i Aarhus og i udenlandske Automobilvirksomheder; han etablerede sig selvstændig i Aarhus 1902. Schrøder er Bestyrelsesmedlem i Aarhus Cykle- og Automobilindustriforening.

Direktør *V. Rasmussen* leder den merkantile Del af Virksomheden, er født i Aarhus 1876 og uddannet hos P. Ph. Stuhr i Aalborg, hvor han var ansat i mange Aar. Direktøren er Medlem af Aarhus' Kirkefonds Bestyrelse.

Det nuværende Vesterbro Torv var forhen Byens Forte, hvorfra den brede Brendstrup Forte førte mod Nord.

Mod Øst strakte der sig store Kornhaver. Den nordlig-

Vesterbro Torvs sydlige Side, tilh. Schrøder & Rasmussen, Akts.

ste af dem, antagelig en Del af det nu nedlagte Teglværks Grund, tilhørte omkring 1700 Kommissarius Jesper Nielsen Hutfeld og derpaa Hans Bamholt. Den sydligste ejedes af Brødrene Michel og Peder Lassen og senere af Søren Sommer og Søren Bugge. Teglværkstoftens oprindelige Del skødedes 1833 af N. B.

Gaardinteriør til Vesterbro Torv Nr. 3.

Kiellerup til et Interessentskab, bestaaende af Justitsraad Fleischer, Cancelliraad Funder, Raadmand Søgaard, Møller Guldager, Købmand Bang, Købmand Dinesen, Prokurator Ingerslev, Justitsraad Meulengracht, Købmændene P. C. Raae, R. Schandorph og Simmelkær, Prokuratorerne Hald og Hee, cand. pharm. Gorm og Murmester Lund.

Omtrent 1840 overtog C. Langballe Ejendommen og Dritten deraf, senere overgik det til Grosserer Otto Langballe og dennes Efterkommere, indtil Teglværket

for 3—4 Aar siden blev nedlagt og Grundene udlagt til Gader (Grønnegade og Thunøgades Forlængelse) og Byggegrunde. Tilbage staar nu kun Forvalterboligen og Staldbygningen. Den her omtalte Familie Langballe stammer fra Krigsraad Niels Langballe.

Syd for Kornhaverne har Klosters Humlehave ligget

Vesterbro To. v. („Vesterbrogade Nr. 58“) tilh. Grosserer Johs. Bork.

og optaget en stor Del af Grundene mellem Vestergades Ende og Grønnegade.

Foruden Vesterport og Vesteralle munder Nørrealle, Langelandsgade, Hjortensgade, Vesterbrogade og den ny anlagte Teglgårdsgade, der skærer Grønnegade, ud her.

Paa Torvets Nordside mellem Langelandsgade og Hjortensgade ligger en rød, skifferdækket, toetages Ejendom, der er indrettet som Kontorbygning for Firmaerne Johs. Bork & Co. og Aarhus Kafferisteri ved Bork og Mathiesen. Den er opført 1896 af Aarhus Træ-

P. L. Würtzen,
Direktør.

A. P. C. Andersen,
Direktør.

Emil Petersen,
Købmand.

lasthandel, der afhændede den til Grosserer Bork i 1918.

Grosserer Johs. Bork grundlagde 1913 de to Firmaer Johannes Bork og A/S Aarhus Kafferisteri. I 1920 indtraadte Grosserer Mathiesen i Firmaerne, som derefter fik de ovennævnte Navne; de omfatter Brænderi og Import af Kaffe, Te og Kakao og beskæftiger tilsammen 24 Mennesker.

Grosserer Bork er født 1876 i Ringkøbing, og Grosserer Mathiesen er født i Fredericia 1882.

Den lave Bygning paa Hjørnet af Hjortensgade er opført 1908 og tilhører ligeledes Grosserer Bork. Den rummer Kontorer for Det danske Trælastkompagnis Aarhus-Afdeling. Denne Virksomhed er oprindelig grundlagt 1896 under Navnet Aarhus Trælasthandel og paa Grundlag af de to Trælastfirmaer: Jørgensen & Stilling og Petersen & Matzen, som den Gang laa henholdsvis i Fredensgade og Vestergade. 1918 udskiltes detail Handelen i to Selskaber: A/S Frederiksbjerg Trælasthandel og A/S Vesterbros Trælasthandel, som vi senere træffer paa, og en gros Handelen sammensluttedes med Det danske Trælastkompagni. Aarhus-Afdelingens Direktør er *Simon Schleicher*.

Fra Vesterbros Torv tager vi en lille Afstikker opad

Hjortensgade. Det er i bogstavelig Forstand opad, thi den korte Gade ligger paa en stejl Bakke. For Enden af Gaden og paa dens vestre Side ligger et af Aarhus' store industrielle Foretagender, A/S Tømremestrenes Damp-, Save- og Høvleværk, som her indtager et Areal paa 6300 m². Det er startet 1900 paa Grundlag af et 1896 af Aarhus Trælastforretning opført Sav- og Høvle-

Hjortensgade Nr. 23, Akts. Tømremestrenes Damp-, Save- og Høvleværk.

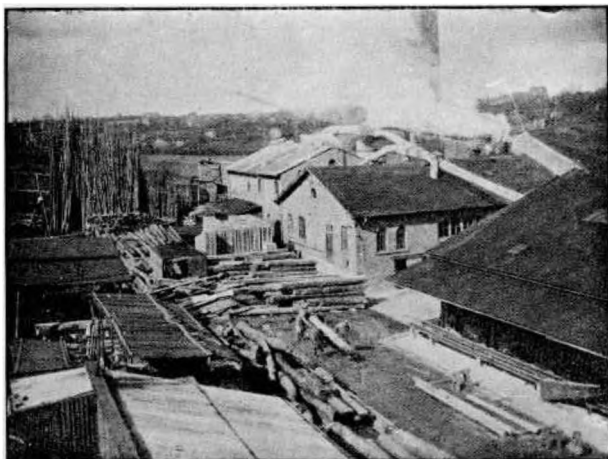
værk. Virksomheden beskæftiger ca. 100 Mand, Aktiekapitalen er 250.000 Kr. og Bestyrelsen bestaar af: Tømremestrene H. L. Nielsen, J. P. N. Siig, P. Chr. Petersen, M. Rasmussen og Direktør S. Schleicher.

Foruden Handel med og Forarbejdning af Trælast, er Virksomheden udvidet til at omfatte Fabrikation af Parketgulve, Fiskekasser, Pakkasser og Granspunse, der er en meget stor Artikel, som tidligere blev indført fra Amerika.

Selskabet ledes af Direktør *P. Würtzen*, der er født

1866 i Thinggaarden, uddannet som Snedker i Aalborg, fra 1894 Værkfører paa Savværket, da det tilhørte Aarhus Trælasthandel; 1900 blev han Forretningsfører og 1913 Direktør.

Würtzen er Formand for Træindustri-fabrikantforeningen for Jylland.

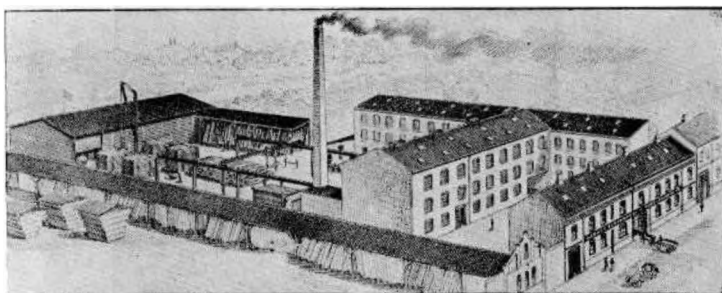

Fugleperspektiv over Damp-, Save- og Høvlværket.

Vi vender tilbage til Torvet og gaar ud ad Vesterbrogade, som dannes af en Række mere eller mindre grimme Ejendomme, hvis Husnumre ikke som i andre ordentlige Gader begynder med Nr. 1 og 2, men af en eller anden mystisk Grund flatter sig ved at begynde paa den sydlige Side med Tallet 41 og paa den nordlige med Nr. 60. Formodentlig har det været — og er maaske endnu — Hensigten at føre Gaden videre over Torvet. Grunden mellem Vesteralle og Vestergade optages af Det danske Trælastkompagnis store Tømmerlager — derpaa kommer Nr. 41 og 43 som ejes af

Aarhus Dampdrejeri og Møbelfabrik A/S, hvis Grund, der omfatter 1970 m², strækker sig helt ned til Aaen. Aarhus Dampdrejeri tilhørte tidligere S. Justesen & Søn, som i 1917 solgte det til A. P. Andersen, der derpaa startede Selskabet, idet han sammensluttede sin Møbelfabrik, der laa paa Asylvej, med Dampdrejeriet.

Virksomheden, der beskæftiger ca. 50 Mennesker, er i det sidste Aar udvidet med nye Fabriksbygninger.

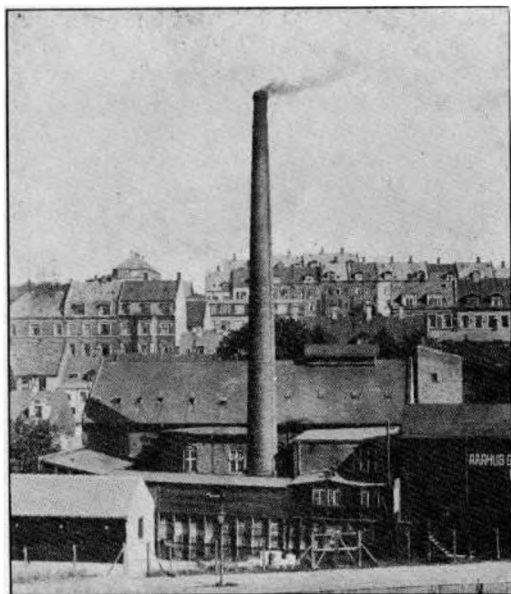
Vesterbrogade 41 43. Aarhus Dampdrejeri og Møbelfabrik A S.

Direktør *A. P. Andersen* er født 1883 i Silkeborg og er uddannet som Snedker i samme By.

Nr. 45, 47, 49 og 51 ejes af *Mejeriet „Vesterbro“*, som er startet 1905 i Ejendommene Nr. 45 og 47. Paa den bagved liggende Grund, der strækker sig ned mod Aaen, blev Mejeribygningen opført. I 1920 købtes Nr. 49 og 51 med Udvidelser for Øje, og det samlede Areal udgør derefter ca. 3546 m². Bygningerne mod Vesterbrogade stammer fra Slutningen af forrige Aarhundrede. Mejeriet, der er et Andelsforetagende med ca. 330 Andelshavere, er baseret paa at forsyne Byen med Mælk; det beskæftiger ca. 80 Personer og har et halvt Hundrede Udsalg i Byen.

Det mest interessante ved denne Virksomhed er en

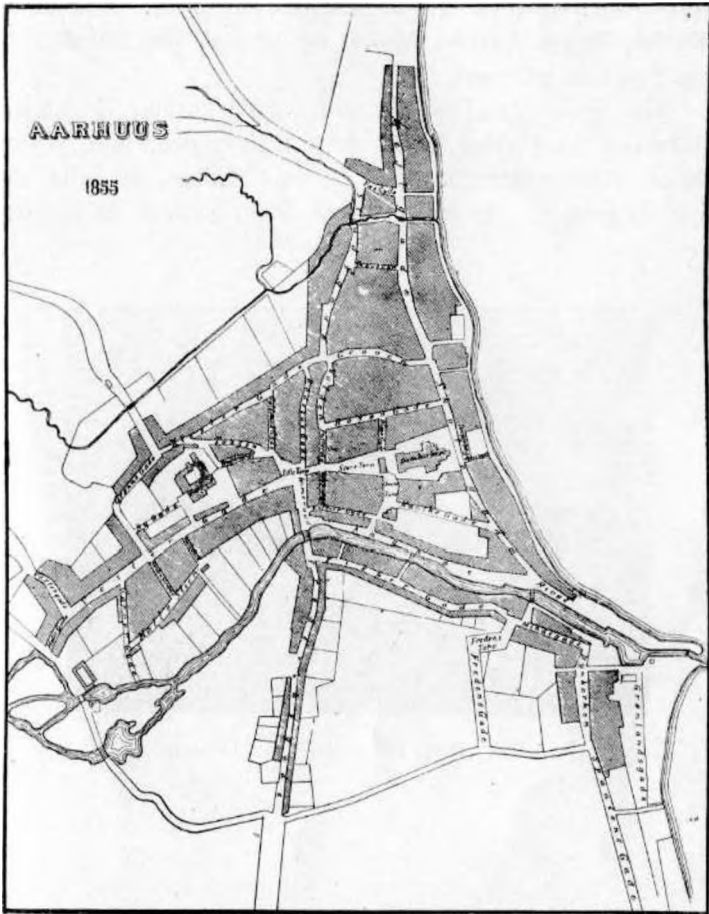
af Mejeriernes Fællesorganisation her oprettet Forsøgsstation, der har til Opgave at faa konstateret Mælkens Holdbarhed, og de Forsøg, der har været gjort, har givet udmærkede Resultater. Mejeriet ledes af Direktør *Chr. Madsbjerg*, der er født 1870 i Gimsing Sogn ved

Fugleperspektiv af Mejeriet „Vesterbro“.

Struer, uddannet ved Landvæsen og Mejeribrug og har været Mejeriets Direktør siden dets Start. Direktør Madsbjerg, der er Ejer af Landejendommen „Frydenlund“, er Formand for Bymejeriernes Fællesorganisation og i Hovedbestyrelsen for Dansk Mejeristforening.

Billedet, som nu afslutter dette Halvbind, viser os Aarhus i 60'erne, set fra Viborg Landevej, hvis præg-

Gadeplan over Aarhus fra 1855, der viser de her omtalte gamle Gader.

tige Træer dengang var ret spæde. Yderst tilvenstre ses Frue Kirkes slanke Spir, dernæst Sct. Clemens med sin Kalot; midt i Billedet, i Forgrunden, ligger Gartnerbygningen ensom paa den Mark, som nu er den dejlige

Have udenom den gamle Borgmestergaard. Bag den, tilhøjre, ligger Aarhus Mølle, og forrest, paa Landevejens Sydside „Ceres“.

Paa vore Vandringer, som skal komme i næste Halvbind, skal vi se, hvad dette Billede profeterer, Frue Kirke, Borgmestergaarden, Ceres, Møllen og alle de nye Bygninger og Institutioner, som senere er opført.

Aarhus omkring 1860 set fra Viborg Landevej.

Vi gaar gennem Haven ved Vesterbro, forhen Jydsk Haveselskabs Have, hvor de skønneste Buske og Træer og sjældne Blomster vidner om, at Haven har en dygtig Leder, og efter at vi er kommet frem ad den snoede Gang langs en rislende Bæk, ser vi ret for os Borgmestergaardens høje Gavl skinne frem mellem Lindetræerne.

Den gamle Borgmestergaard er Aarhusianernes Kælebarn; som Institution er den ny, i sig selv er den fra Christian IV's Tid. Den laa oprindeligt paa Hjørnet af Lille Torv og Immervad og var købt af Tømrermestrene Pedersen til Nedbrydning i 1907, da der heldigvis mellem Landsudstillingens Forberedere opstod Ønsket om at bevare denne Gaard som Ramme om et Bymuseum paa Landsudstillingen.

Ideen blev gennemført, og Bygningen blev taget omhyggeligt ned Stykke for Stykke, idet alle Opmaalingerne blev kyndigt ledet af Arkitekt Kühnel, der paany

rejste den ude paa Wallensteins Skanse, hvor den under Udstillingen blev besøgt af omtrent 100,000 Mennesker.

Den havde gjort saa stor Lykke paa Landsudstillingen, og saa mange Mennesker havde opdaget dens arkitektoniske Skønhed, at man nu ikke kunde nænne, at den skulde forsvinde. Der blev da dannet en Komité med Bygningens Bevarelse som Formaal, betydelige Pengemidler blev rejst; Staten, Aarhus By og private Venner gav hver 10,000 Kr. og Arkitekt Kühnel nedtog paany den gamle Gaard, der nu blev flyttet ud paa sin nuværende Plads.

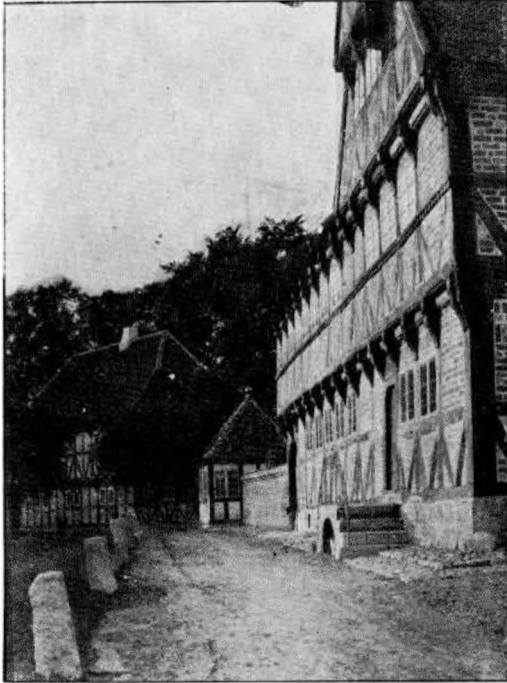
Den 23. Juli 1914 aabnedes Borgmestergaarden som Museumsinstitution, hvis Samlinger bogstavelig Dag for Dag er blevet øget.

En af de Mænd der vægtigst har forklaret Bygningens historiske Værdi, er Musæumsinspektør *Chr. Axel Jensen*. Resultatet for Bygningens fortrinlige Nedtagelse, Restaurering og Genopførelse tilkommer Arkitekt Kühnel; men Sjælen i hele Foretagendet, den Mand, der ved sin utrættelige Energi bragte Borgmestergaarden over samtlige døde Punkter og tvang Sagen igennem, er uden Modsigelse Translatør Peter Holm, Borgmestergaardens selvskrevne Direktør.

Aar 1597 opførte Raadmand *Niels Christensen Skriver* denne Gaard ved Byens Centrum, Lille Torv, med tre Længer, hver paa tre Stokværk, rejst af Bindingsværk paa Kældermurenes Granit og røde Mursten. Mod Gaardspladsen er den forsynet med Svalegang, der er mellem de ældste, der her hjemme er bevaret. Murene er opført af røde Munkesten i forskellige Mønstre, og Taget er lagt med Vingetegl.

Det vil føre for langt her at nævne samtlige Ejere af Gaarden; det skal kun bemærkes, at adskillige af

dem har været Raadmænd eller Borgmestre, hvilket har bidraget til Gaardens Navn. I Løbet af det 18. Aarhundrede kom Gaarden i Forfald, men Raadmand *Povl*

Den gamle Borgmestergaard med Havepavillonen og i Baggrunden
Hans Frandsens Gaard.

Pedersen Frausing, der blev dens Ejer 1788, reparerede den grundigt, hvad der kan læses paa Tavlen over Torvedøren. Gaarden gik 1844 over til Sechers Familie og kaldtes nu Resten af sin Levetid paa Lille Torv Sechers Gaard.

Der har altid været drevet Købmandsforretning i den

men i det 19. Aarhundrede oprettedes der forskellige Specialforretninger.

De sidste Beboere var Boghandler Jacob Zeuner, Kolonialhandler Chr. Hansen, Trikotagehandler I. Skougaard, Buntmager J. Muchitsch og Manufakturhandler Højmark.

Vi gaar ned langs Immervad-Fløjen, forbi Døren op til Kramboden og ind ad den gamle Port, hvor Øjet først møder den holstenske kurveflettede Vogn og de halmflettede, begede Brandspande. Paa den hyggelige Gaardsplads bemærker vi den gamle Pumpe med Stentruget og den store Kornvægt med Kæmpelodderne, og derpaa tiltræder vi vor Vandring gennem Bygningens nederste Etage. I det første Rum findes opbevaret store Stykker af de oprindelige Vægflader med deres ejendommelige Maleriudsmykning, som vi senere skal se rekonstrueret i Værelserne ovenpaa. En stor kalligraferet Tavle opregner omhyggeligt samtlige Gaardens Ejere, og i Montrer ligger forskellige af Gaardens Dokumenter fra den ældste Tid.

I det næste Museumsrum hænger en Række Portrætter af Byens Borgmestre, Raadmænd og andre af Byens fremragende Borgere. Den gamle Bilæggerovn fra 1680 er det ældste, kendte Eksempel paa Ovne med mythologisk Udsmykning, som senere blev saa almindelig. En meget stor Samling Akvareller, malet af fhv. Tandlæge *Visby*, viser det gamle Aarhusliv i Begyndelsen af det 19. Aarhundrede.

Derpaa kommer vi ind i Hjørnestuen, den gamle Krambod. Denne har altid ligget her, og den gør Indtryk af, at Købmanden lige for et Øjeblik siden har forladt Stuen: Pennesfjeren ligger paa Pulten, Hylderne er fulde af Pakker med Jomfrutobak og Krydderier, paa

Væggen hænger Klipfiskene, og i Vinduerne staar de gamle Glas med Brystsukker og andre Herligheder, mens Ankrene under Bagdisken bekendtgør deres spirituøse Indhold ved Paaskrifter som Aquavit, Gammel Vin, Mjød, Brændevin; paa Væggene ind til Kontoret hænger gamle Bismere, og paa Hylderne staar Klukflasken med Bitter og Snaps. I den hyggelige Krambod er der særdeles meget at studere for den, der ønsker et Indblik i gamle Dages Købmandsliv, og Gud ved, om ikke mange kunde ønske sig de svundne Tider tilbage.

Efter Kramboden kommer de sidste to Museumsrum. Her findes en meget stor og kostbar Udstilling af kvindeligt Haandarbejde, Broderier, Kniplinger, Guldtrækkeri og brogede Tørklæder; navnlig beundrer man et Par pragtfulde hedeboseyede Lagener fra 1667 (5 Meter lange) og Frk. *Petrea Schmidts* store kvadrerede „Skuetæppe“. Paa Væggene bemærker vi en lang Række fortrinligt udførte Tegninger af Bygninger fra det gamle Aarhus af *J. Ølsgaard*. Her findes ogsaa den ældste, kendte Tekst af *Thomas Kingos* kraftige Vers, oprindeligt skrevet til Københavns Byting 1688 og kopieret til Aarhus Byting 1722 af Byfoged Oluf Andersen.

Interessant er en gammel Loftsbjælke med en halvt udslettet Inskription; paa Bjælken lige bag ved ses det, hvordan Kunstmaler, Konservator *Malling* har rekonstrueret den oprindelige Indskrift. Det giver en betryggende Borgen for, med hvor stor Omhu og Dygtighed Rekonstruktionerne er udført.

Vi vandrer op ad Trappen og staar nu paa Svalegangen, hvorfra der er den fornøjeligste Udsigt over Gaardspladsen og Haven, og vi gaar nu ind ad Døren i Immervadfløjen og kommer ind i Gaardens ældste Værelse, *Sengekamret*. Hermed begynder vi en Vandring,

der faktisk er et Stykke borgerlig Kulturhistorie fra Christian IV's til Frederik VII's Tid. Vægdekorationerne kender vi fra de bevarede Stykker i Stuen nedenunder, under Loftet staar bibelske Sentenser, hentet fra Frederik II's Bibel. Den smukke Himmelseng er fra 1623, udstyret med gamle slesvigske Vævninger.

I den næste Stue, *Opholdsstuen*, fra 1597 ser vi tydeligt, hvordan Husets første Bygherre har levet. Vinduerne har gamle, blyindfattede Ruder, og foran den faste Vinduesbænk med Lædersæde staar det lange Egebord; et gammelt, jydsk Kandeskab og en pragtfuld Kiste giver Indtrykket af Ejernes solide Velstand. Den næste Stue, *Blaakamret*, bærer Frederik III's Præg; det smukke Skab mellem Døren og Vinduet har altid hørt hjemme her i Gaarden; over det svære Egebord hænger en smukt forarbejdet Messinglygte lige over Niels Hemmingsens Postil, Magen til Griffenfeldts paa Munkholm; Bilæggerovnen med de massive, guldskindende Malmben og Kugler er fra 1650.

Det var et tilfældigt Spil, der saa ud som en Tanke, at de tre Stuer repræsenterer tre Tidsrum i den rigtige Rækkefølge, og man fik nu den lykkelige Idé at fortsætte hermed; for det første bevaredes herved disse tre Stuers oprindelige Præg fuldt ud, og dernæst blev det muligt at give et Billede af Borgmestergaardens og dermed Byens Kultur gennem de skiftende Tider, stadigt i fremadskridende Rækkefølge.

Det næste Rum, kaldet *Pyramidesalen* efter den ejendommelige Vægdekoration, viser en velhavende Borgermands Stue fra 1700. Den kyndige Tilskuer vil se, hvordan Stilen og Smagen skifter fra Stue til Stue. Her bemærker vi de højryggede Gyldenlædersstole, det smukke Skatol med Stjerneindlægning og Skriveskabet, der er

rigt beklædt med Skildpadde paa skarlagensrød Undergrund.

Fra denne pragtfulde Stue gaar vi ind i *Alkovestuen* fra ca. 1740, hvor Barokstilen er ved at gaa over i Rokoko. Baade Møblerne og Malerierne giver her det hyggeligste Holbergske Interiør. Derefter gaar vi ind i *Dagligstuen* fra Struenseetiden, hvor Rokokostilen er i fuld Udvikling. Her bemærker vi navnlig Flisebordet og Clavicordet med Skildpaddetangenterne; Rokokomøblerne, Konsollerne og Vinduesspejlene straalere af Guld.

Vi gaar nu ind i den Fløj, som blev opført af Povl Frausing i 1788, og den kommende Stue er selvfølgelig udstyret i Revolutionstidens Smag. Rokokostilen er ved at gaa over i Empire, der er kommet Blomster i Vinduerne, og foran Spejlet bemærker vi et ualmindelig smukt Bronceuhr, udført i Paris. Stuens ejendommeligste Møbel er Kakkellovnen af glasserede brogede Lerkakler fra Abraham Goll i Kristiansfeld.

Vi gaar herfra ud paa Svalegangen og kigger ind i *Køkkenet*, hvor navnlig alle Husmødre falder i dybeste Beundring: saadan saa nemlig et velforsynet Køkken ud i den danske Handelsstands Empire: massive Æbleskivepander, en Rigdom af Kobbetøj, Stentøj, Glassager og Porcellæn. Køkkenet er rigt udstyret med alt, hvad en Husmoder skulde bruge: Kaffemøller, Mortere, Vaffeljern osv.

Vi gaar ned ad den brede Trappe, hvis Vægge er prydet med farvestraalende Prospekter fra Alverdens Lande, og kommer ned i *Qæstekamret* fra det 19. Aarhundredes første Aar. Her er et godt oljemalet Portræt af Drackenbergs og smukke Mahognimøbler med gul Indlægning. Dernæst gaar vi ind i *Stuen fra 1820*, hvor der er blevet højere til Loftet, og hvor den stræb-

somme Borgeraad har præget Stuens rolige Udseende og de smukke, solide Møbler, som vi selv kender fra de ældre Hjem, og endelig gaar vi ind i den sidste Stue, *Dagligstuen fra 1848*, der ganske ser ud som vore Bedsteforældres Hjem. Olaf Ryes Klaver tiltrækker sig

Den gamle Borgmestergaard, til venstre Haandværkermuseet.

straks Opmærksomheden, og ved saa at sige alle Stuens Enkeltheder fyldes vi med Glæde over at genkende de Ting, som Bedstemoder havde hængende hjemme, eller nogle ganske tilsvarende: Sofa og Bord i Christian VIII's Stil, Sybordet paa Forhøjningen med de mange smaa Familieportrætter, det indrammede Mindedigt over Frederik VI og Reckes Soidatersange fra den første slesvigske Krig.

Ude i Gangen ved Siden af Totenschlägeren hænger en meget høj Hat, og nu gaar vi over Gaardsplad-

sen igennem den lille, gammeldags anlagte Have, i hvis Midtpunkt et meget smukt Soluhr rager op, hen til Havepavillonen, opført af Tobaksfabrikant Funder paa Vestergade og skænket hertil af A/S Schmalfeld. Den indeholder det skønneste Interiør fra Empiretiden og viser, hvordan et Lysthus fra disse Dage saa ud, og hermed er Vandrigen i selve Borgmestergaarden færdig.

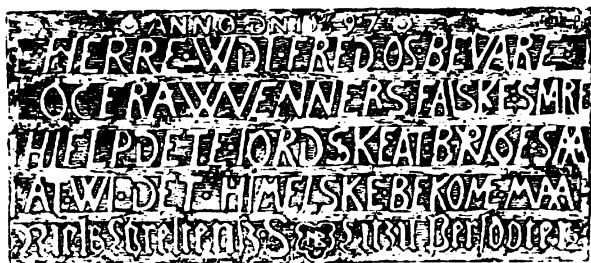
Illustrationer af disse herlige Interiører er med Forsæt undladt i denne Bog, de vilde ikke give det rigtige Billede af dem. Stuerne skal ses med de Farver, de har, og det er de mange smaa Ting, som giver disse Interiører den Charme, de besidder, og de vil ikke komme til deres Ret paa en Reproduktion, der skal formindskes saa stærkt, som denne Bogs Format fordrer.

Ligesom Domkirken giver et Stykke levende Kulturhistorie fra Middelalderen til vore Dage, saaledes giver Borgmestergaarden paa sin Vis noget tilsvarende for et mindre Tidsrum; men hvor Domkirken er højtidelig og pompøs og fører Tanken mod Døden og det evige Liv, viser Borgmestergaarden paa sin hyggelige Maade, hvorledes dette jordiske Liv levedes borgerligt og bramfrit gennem Tiderne. Borgmestergaarden er en lille verdslig Parallel til den store gejstlige Domkirke.

Borgmestergaardens opdragende Betydning kan ikke værdsættes for højt; ved den Kyndighed, hvormed dette Stilmuseum er indrettet, giver det den kulturhistorisk Interesserede en ypperlig Hjælp. Det giver et praktisk Kursus i dansk Møbelkunsts og Billedkunsts Historie; se f. Eks., hvordan man ved en Vandring gennem Borgmestergaarden kan lære, at først smykkede man sin Væg med malede Ornamente og bibelske Inskriptioner, derpaa kommer Maleriets og Kobberstikkets Tid, og Panelerne males med Landskaber og Figurer, senere kom-

mer de farvelagte Kobberstik, Staalstikkene og Silhuetterne, og endelig Lithografierne og Daguerretypi.

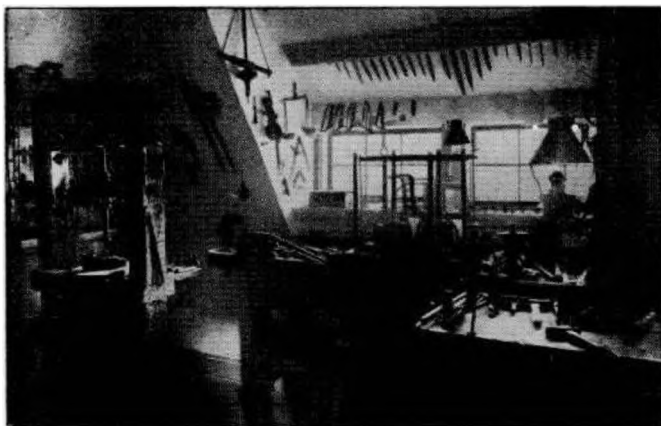
Saaledes kunde man blive ved, og jo mere man fordyber sig i denne Rigdom, des mere Udbytte vil den skænke, og det er Borgmestergaardens store Fortrin frem for mange Museer, at disse Stuer viser, hvordan Livet virkelig levedes, hvad man aldrig faar den rette Fornemmelse af paa et Museum, hvor 17 Manglebrætter hænger paa Rad, og hvor vedføjede Nummerplakater ustandseligt vidner om, at man befinder sig paa et Museum, og ikke som her, at Tingene er der, fordi Hjemmet og Huset kræver dem. Saadan kan den enkelte Ting i sine rigtige Omgivelser virke langt bedre end den store Ophobning, der bevirker, at de fleste museumsbesøgende ved Begrebet „gamle Dage“ i en Pærevælling forstaar alt, hvad der ligger forud for deres Bedstetorældres Tid, medens man her kan læres til at skelne mellem de Ting, der hører til de forskellige Kulturepoker.

HAANDVÆRKERMUSEET

Sammen med Borgmestergaarden ligger Haandværkermuseet og den gamle Vandmølle.

Købmand Yhr skænkede i 1916 Kvisthuset i Kannikegade til Institutionen, og ved Grosserer Søren Justesens Hjælp blev det indrettet til Haandværkermuseum. Det

Det gamle Urmagerværksted.

har 7 Værksteder, hvor man ser, hvordan Lysestøbere, Uhrmagere, Træskomagere o. s. v. har arbejdet, og adskillige Haandværkere har støttet Sagen med Gaver af nu forældet, men netop derved sjældent Værktøj.

Lige ved Siden af ser vi den gamle Vandmølle, skænket af Godsejer Wester fra Møllerup. Det gamle Møllehjul og hele Bygningen er restaureret, og Bækken er med megen Kunst dæmmet op, saa Møllen er kom-

men til at ligge i Omgivelser, der svarer til dens Art. Lidt længere henne i Haven ser vi et gammelt Bulhus, en Ladebygning fra Sønder Bjært, det sidste Eksemplar her i Landet paa Bygninger, bygget af halvrunde Trærunde Træstammer. Man mener, at det er paa den

Den gamle Vandmølle.

Maade, man har bygget i Oldtiden, og denne gamle vejrbitte Bygning er med sit Lyngtag et meget interessant Skue.

Af de Mænd, der har virket for disse gamle Bygningers Bevaring, og gennem et mægtigt personligt Arbejde formaaet, at Bygningerne er opført og indrettet i Overensstemmelse med Virkeligheden, saaledes at Aarhus er den eneste By i Danmark, Hovedstaden! iberegnet, der kan fremvise en saa ideel Musæumsinstitution, har Translatør *Holm*, Grosserer *Louis Hammerich* og

Louis Hammerich,
Grosserer. R.

S. F. Kühnel,
Arkitekt.

Peter Holm,
kgl. Translator. R.

Arkitekt *Kühnel* utvivlsomt Hovedæren. Holm med sin glimrende, historiske Indsigt, Hammerich bl. a. som den uundværlige Financier og Kühnel som Bygmester.

Peter Holm (R. af D.) er født 1873 i Aarhus, var Lærer ved det kommunale Skolevæsen i 22 Aar, kgl. Translator i Engelsk 1897 og har navnlig virket i Søretten.

Han har oversat en Mængde engelske Bøger og har rejst meget i Udlandet, især i England. Han var i 12 Aar Sekretær i De samvirkende jyske Turistforeninger og i samme Tid Medlem af Bestyrelsen for Aarhus Turistforening. Desuden er han i Hovedbestyrelsen for Foreningen til gamle Bygningers Bevaring.

I 1903 blev han Medlem af Det kgl. Nordiske Oldskriftselskab.

Han har udgivet nogle ypperlige Førere for Aarhus, Domkirken og Borgmestergaarden. I 1916 skrev han den morsomme Bog „Aarhus“ (Erik Jungs Forlag), som ofte er benyttet i denne Fremstilling, i 1920 en Beskrivelse af Stadion ved dettes Indvielse, og desuden har han i talrige Artikler, Tidsskrifter og Blade skrevet om historiske Emner, navnlig fra det gamle Aarhus. Sammen med Magister Chr. Axel Jensen arbejder han paa et stort Værk om Domkirken.

Hvad Translatør Holm betyder for Aarhus, er det overflødigt at udpensle, thi som man raaber i Skoven faar man Svar, og nævner man blot Ordet „Borgmestergaarden“, svarer Ekkoet uvægerligt „Peter Holm“. Naar vi har henvendt os til Ejeren af en Bygning, hvis Fortid vi manglede Oplysninger om, fik man Svaret: „Det kan Peter Holm fortælle Dem.

Det var derfor *ham* og ikke mig, der burde have skrevet denne Bog.

Grosserer *Louis Hammerich* (R. af D.) er født 1859 i Flensborg, tog Præliminæreksamen fra Aarhus Kate-dralskole 1875, blev uddannet hos Hans Broge 1875—84 og etablerede sig i Aarhus i 1884. Hammerich er Medlem af Aarhus Privatbanks, Det danske Hedeselskabs og Aarhus Teaters Repræsentantskab, af Jydsk Hypetekfor-enings Kontrolkomité og af Bestyrelsen for Aktieselska-berne Aarhus Trælasthandel, Hans Schourup og Jyllands Staal- og Maskinforretning, Brd. Kier, Kragelunds Tegl-værk, Turisten, Aarhusbugtens Dampskibsselskab, Vul-can, Medlem af Søretten i Aarhus, Værge for Aarhus Domkirke, i Bestyrelsen for Aarhus Kirkefond, Velgø-renhedshjemmet i Aarhus, Aarhus højere Pigeskole samt for Jydsk Handelshøjskole, Aarhus Amts Rekylkorps og Kasserer for den gamle Borgmestergaards Musæum.

Arkitekt *Kühnel*, der uden Vederlag har genopført de gamle Bygninger, er omtalt Side 195.

Med de nu genopførte gamle Bygninger har disse Mænd imidlertid ikke nedlagt Arbejdet. Det er Hensig-ten vedblivende at genopføre de gamle, smukke Byg-ninger af historisk Værdi, som paa Grund af Udviklin-gen maa vige Pladsen i Byen for moderne Bygninger: saaledes ligger for Tiden en Del af den gamle Poul Persens (Marcus Bechs) Gaard fra Badstuegade oplagret

paa Købmand Hammerichs Plads, og med Tiden vil der sikkert i den smukke Have rejse sig en hel By, enestaaende ved sin Historie og Skønhed, en Seværdighed uden Ligé.

Lad os tage de skønne Omgivelser — Haven — i Øjesyn. Den er sikkert det smukkeste Anlæg i Aarhus. Oprindeligt tilhørte den Det jyske Haveselskab, men efterhaanden som Byen udvidedes og syntes at ville lukke sig om den, mistede den sin Betydning for Haveselskabet, som saa i 1910 solgte den til Aarhus Kommune; den var da væsentlig beplantet med Frugttræer og anlagt med rektangulære Plantebede.

Derefter blev Haven nærmest drevet som kommunalt Gartneri, men i 1912 begyndte man at omdanne den til Park, ligesom man efterhaanden som de gamle Bygninger opførtes, skabte Omgivelser, der svarede til disse. Paa Grund af Menneskenes Kærlighed til forbuden Frugt har man efterhaanden maattet erstatte Frugttræerne med Parktræer. Haven, som er $8\frac{1}{2}$ Tdr. Land skal nu efter den nye Byplan udvides mod nordvest til ca. 20—30 Tdr. Land og bliver derved det største af Byens Anlæg.

I 1920 flyttedes det kommunale Gartneri, og Haven forsyner nu kun Byens Skoler med Planter til botanisk Undervisning.

Den pragtfulde Parks nuværende Udseende skyldes Byens unge og dygtige Stadsgartner *L. Sandberg*. Han er født 1891 i Kristiania og uddannet paa Den kgl. Veterinær og Landbohøjskole i København, blev ansat i Kommunen 1912 og blev Stadsgartner 1916. Sandberg er Formand for Foreningen af overordnede kommunale Gartnere i Danmarks Købstæder.

Lige over for Borgmestergaardshaven, imellem Silkeborg Landevej og Aaen, ligger *Bryggeriet „Ceres“*. Det

L. Sandberg,
Stadsgartner.

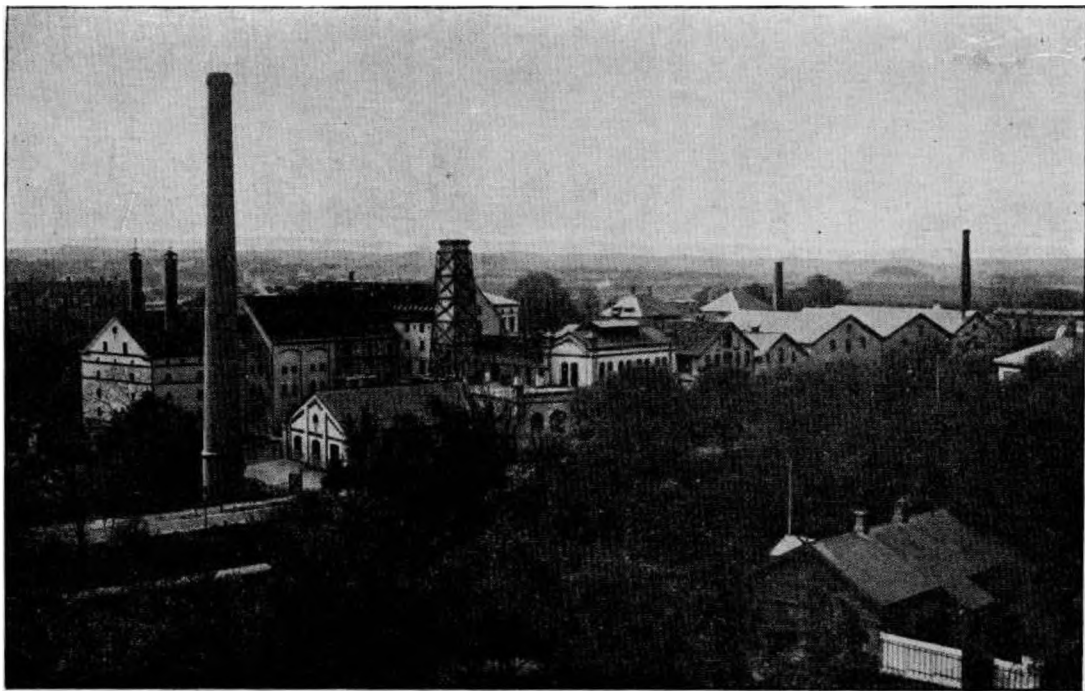

Oscar Møller
Direktør.

Chr. Mudsbjerg,
Direktør.

blev oprindelig oprettet allerede 1856 af et Konsortium; men allerede Aaret efter overtog Købmand C. Lottrup det og drev det til sin Død 1870. Det var den Gang kun et lille Bryggeri, som ikke arbejdede med Dampkraft. Lottrups Svigersøn, Lars Christian Meulengracht, overtog derefter Bryggeriet, og under hans Styre udvikledes det til at blive Provinsens største Bryggeri. Han var født 1837 og døde som Etatsraad 9. April 1903. Han var i mange Aar Medlem af Aarhus Byraad og var almindelig agtet af alle og elsket for sin store Godgørelighed. Inden hans Død var „Ceres“ sammen med „Horsens Bajersk- & Hvidtølsbryggeri“, Bryggeriet „Vejle“ og Bryggeriet „Fredericia“ blevet sluttet sammen til eet Selskab, A/S Østjydske Bryggerier, den 1. Oktober 1898. „Ceres“, som var det største, blev nu yderligere udvidet, fik store, moderne Lagerkældere (ialt 17 med 800 Lagerfade) og meget store Kølemaskiner, der drives ved en Dampmaskine paa 225 HK., som ved Hjælp af Ammoniak leverer Kulde, der svarer til langt over 60,000 kg Is daglig. En Tid lang blev Malten fremstillet i Aarhus; senere blev hele Maltvirksomheden installeret i Horsens, som ejer en af Danmarks største Fabriksbygninger.

Bryggeriet „Ceres“, tilh. Akts. Østjydske Bryggerier.

Bryggeriet fremstiller selv den fornødne rendyrkede Ølgær, og i Forbindelse med Bryggeriet er indrettet en stor Aftapningsanstalt, der kan præstere over 100,000 Halvflasker daglig. Maskinerne er indrettet til at kunne behandle op til 200,000 daglig, og ved Hjælp af disse snilde Apparater kan en enkelt Arbejderske aftappe og tilproppe 15,000 om Dagen.

I Begyndelsen af 1905 blev Bryggeriet „Trøjborg“, Aarhus, købt af Selskabet, men er senere blevet nedlagt, ligesom „Fredericia“ er afhændet. Bryggeriet „Ceres“ Areal er 37540 m², og der beskæftiges 180 Arbejdere. „Ceres“ gamle Have, der ligger ned til Aaen, er berømt for sin Skønhed og bidrager til at gøre Roturen paa det første Stykke ud til „Fiskerhuset“ til lidt af en Oplevelse.

Direktør for Aktieselskabet er *Oscar Møller*, der er født 28. Oktober 1849 paa Bygholm Mølle ved Horsens. Han blev uddannet paa Ths. I. Ahlmanns Bryggeri i Fredericia og yderligere paa de store Bryggerier i Chemnitz, Dresden, Dortmund og Worms, I 1877 blev han Brygmester paa „Horsens Bajersk- & Hvidtølsbryggeri“, som den Gang ejedes af Løjtnant Arnold Levy, og efter dennes Død i 1895, da Bryggeriet gik over til Aktieselskab, blev han dets Direktør. Da Horsens Bryggeri 3 Aar efter gik op i Østjydske Bryggerier, blev Direktør Møller ogsaa her den ledende. Han har foretaget talrige Studierejser i Holland, Belgien og England og anvendte de Erfaringer hjemme, som han gjorde vedrørende Bryggeindustrien. Under hans Administration er Bryggerierne stadig blevet udvidet, ombygget og forbedret. Siden 1905 har han været Medlem af Bryggeriforeningens Bestyrelse.

Tæt ved Bryggeriet „Ceres“ ved Aarhus Mølleaa

J. L. Verner-Lassen,
Stationsforstander. R.

R. P. Pedersen,
Direktør.

Anton Nielsen,
Direktør.

ligger *Vandværket*. Det er anlagt som et Damptryk-vandværk og har et Bundfældningsbassin, desuden 5 Beholdere til Raavandet og 3 Filtre, og der kan behandles indtil 80,000 Tønder Vand i Døgnet.

Da det nye Aarhus begyndte, var man klar over, at Aavandet ikke egnede sig til Byens Forsyning med Drikkevand, og 1902 borede man ved Viby og Stautrup, og fra 156 Boringer lededes Vandet nu gennem Betonledninger, der er ca. 1 Mil, til Vandværket. Undersøgelserne begyndte 1895, og Arbejdet stod paa fra 1899—1902 og blev ledet af Stadsingeniør O. Jørgensen, der ogsaa indehaver Posten som Vandinspektør.

Vandværkets Bestyrer er *N. P. Hansen*, og Vandværkets Kontor ligger bag Raadhuset.

Paa den vestre Side af Borgmestergaardsparken, mellem Randers og Silkeborg Landevej (Vesterbrogade 102) ligger paa et Areal, der spænder over godt 2 Td. Land, *A/S Vesterbro Trælasthandel*.

Firmaet startedes 1. Januar 1918, idet det ved Delingen af det oprindelige Aarhus Trælasthandel blev oprettet som et nyt selvstændigt Selskab med en Aktiekapital paa 350,000 Kr., der senere er forhøjet til 600,000 Kr.

Vesterbrogade Nr. 102, Akts. Vesterbro Trælasthandel.

Paa Grunden, der i 1917 købtes af Aarhus Kommune, er der opført en fuldt moderne Trælastforretning med store, nye Skure. Den paa Pladsen liggende rummelige og praktiske Administrationsbygning er opført af Arkitekt A. Høeg-Hansen.

Aaen bag Vesterbro.

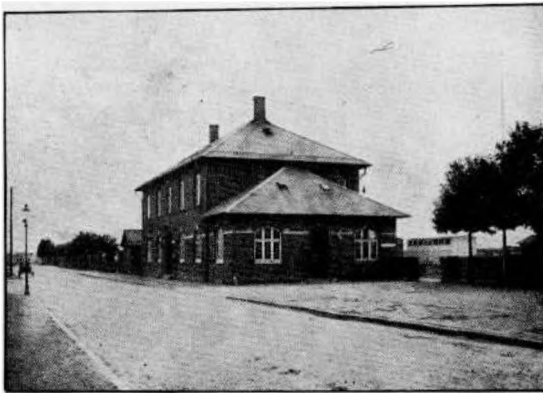
Bestyrelsen bestaar af Overretssagfører *P. Stampe* (Formand), Grosserer *H. C. Broge* og Direktør *L. P. Nielsen*, alle i Aarhus.

De administrerende Direktører er *Anton Nielsen*, født 1883 i Thorum, uddannet i Skive og indtraadt i Selskabet 1918, samt *R. P. Pedersen*, født 1886 i Herslev, uddannet i Nykøbing M. og ligeledes indtraadt i Firmaet ved dets Start efter flereaarig Forvaltergerning i Aarhus Trælasthandel.

Længere ude ad Silkeborg Landevej (Vesterbrogade 118—120) ligger en Afdeling af *A/S Sodafabrikerne*,

der her ledes af Købmand *Emil Petersen*, der er født 1874 i Kerteminde. Petersen, der tillige er Indehaver af det ved Siden af liggende Firma, *Aarhus Sække-lager*, etablerede sig selvstændig 1906 i Holbergsgade 34 og flyttede det 1917 til Vesterbrogade; han er i Bestyrelsen for den kommunale Vælgerforening.

Overfor Ceres' Have paa den anden Side af Aaen ligger *Hammelbanens* Terræn. Vi gaar over Broen,

Hammelbanegaarden.

idet vi fryder os over det smukke Billede, som Aaen giver os ved Træerne, der hænger helt ud over Vandet og spejler sig, medens ved Sommertid talrige Baade med Lystroere er paa Vej udad mod Fiskerhuset eller for indgaaende ad Aarhus til efter at have været ude at nyde Aaens Skønhed.

Hammelbanen blev aabnet for almindelig Trafik 24. April 1902, og faa Maaneder efter aabnedes Forbindel-sessporet til Statsbanen for Trafiken. Allerede 10 Aar efter begyndte man at bygge paa Strækningen Hammel—Thorsø, der aabnedes 12. Juli 1914. — Hammelbanen

er en Privatbane og havde navnlig i Begyndelsen forskellige af de Mangler, som nu engang alle Vittighedsblade fremhæver; men Driften maa siges at foregaa upaaklageligt, og det passer nu i hvert Fald ikke mere, hvad der blev sagt i Verset:

I min Ungdom tog jeg med Toget til Hammel,
men inden jeg naaede derud, blev jeg gammel.

Den drives af Aarhus—Hammel—Thorsø Jernbanelovselskab, som til Hjemsted har Aarhus. Formand er Etatsraad Fabrikant *C. Jensen*, Aarhus, som desuden er Repræsentant for de private Aktionærer. Repræsentant for Aarhus Byraad er Købmand Mikael Johansen.

Driftsbestyrer er Ingeniør cand. polyt. *Holger Winge*. Stationsforstander paa Aarhus-Stationen er den populære Kaptajn *Verner-Lassen*, (R. af D.) som er født i København 1863, var i Militærtjeneste 1883 til 1888, udtraadte som Løjtnant og var ved Statsbanen 1888—98, ved Frederiksværkbanen (Hillerød) 1898—1901 og siden 1901 Stationsforstander her. Han blev 1915 Kaptajn i Reserven (Afsked 1919). Han er siden 1917 Medlem af Aarhus kommunale Hjælpekasse og er Medlem af den konservative Vælgerforenings Forretningsudvalg.

Mellem Hammelbanens Terræn og Fiskerhuset, med andre Ord i Mølleengen, ligger Godsbanegaarden. Hvorvidt dens Beliggenhed er heldig, er der delte Meninger om. Aarhus har i lange Tider med Lidenskab drøftet Havne- og Banegaardsprojekter, og nægtes kan det ikke, at det er yderst vanskeligt at faa en fuldt ud tilfredsstillende Løsning.

Medens Byen nu staar overfor en fuldstændig Omordning af Personbanegaarden, synes det, at Godsbanegaarden for Tid og Evighed maa forblive i den sure

H. Thuge,
Malermester.

Chr. M. Madsen,
Vinhandler.

P. Chr. Pedersen,
Fabrikant.

Mølleeng, og da der er en meget intim Samvirken mellem Havnen og Godsbanegaarden, havde det været heldigt, om de havde ligget tæt sammen, d. v. s. at man enten havde lagt Godsbanegaarden ude paa opfyldt Terræn ved Havnen, eller at man leder Havnen ind til Mølleengen ved et Kanalsystem, som kunde tænkes at gaa i den naturlige Dalsænkning, der begynder omtrent ved Sporvejsremisen, bag om Marselisborg Hospital og Østen om Kongsvang. Hvilken af disse Planer, der er den mest fantastiske og uigennemførlige, er ikke godt at vide, men det skulde synes, at Kanalen ind til Fiskerhuset havde de bedste Chancer, idet forholdsvis faa Bygninger skulde ryddes, og der langs Kanalen vilde blive en næsten ubegrænset Plads til Fabriksanlæg, som kunde faa deres Forsyninger direkte fra Skibene. Som Forholdene i Øjeblikket er, er de langt fra tilfredsstillende, og det koster megen Vanskelighed at rangere de Togstammer, som skal arbejde paa Havnen, frem og tilbage mellem denne og Godsbanegaarden i Mølleengen.

Ned mod Godsbaneterrænet skyder sig nu nye Gader ud i Mølleengen, en af de nyeste er Eckersbergsgade, en Fortsættelse af Marstrandsgade, som antagelig med Tiden bliver et haardt tiltrængt Forbindelsesled

Eckersbergsgade Nr. 9, tilh. H. Thuge.

mellem Frederiksbjergkvarteret og den gamle By. Driftige Forretningsfolk har haft Øjnene aabne for den Fordel, Godsbanens nære Beliggenhed giver, og her bygget deres Forretningsbygninger. Den lave, graa Bygning,

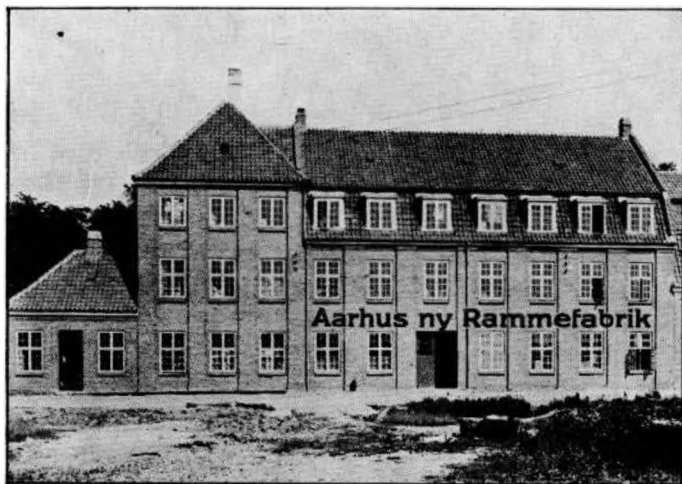

Eckersbergsgade Nr. 7, tilh. Chr. M. Madsen.

som foreløbig slutter Gaden er opført af Malermester *H. Thuge*, der er født 1885 i Odense, uddannet i Varde og 8 Aar i Udlandet, han etablerede sig 1911 i Aarhus med det Formaal at skabe en Specialforretning indenfor Automobil- og Ovnlakerervirksomhed. Forretningen laa først i Frederiksgade 34, flyttede 1917 til Østergade 35 indtil Foraaret 1920, da de nye, moderne Fabriklokaler i Eckersbergsgade toges i Brug. Arealet er ca. 1190 m². Lokalerne er forsynet med moderne Hjælpemaskiner,

saasom pneumatiske Malermaskiner, og her beskæftiges ca. 20 Mennesker.

Den kønne lille Bygning ved Siden af tilhører Vinhandler *Chr. M. Madsen*, der er født 1882 i Skovby Sogn ved Bogense, etableret i Odense 1905 og overtog 1910 Ledelsen af Centralværkstedernes Forbrugsforening.

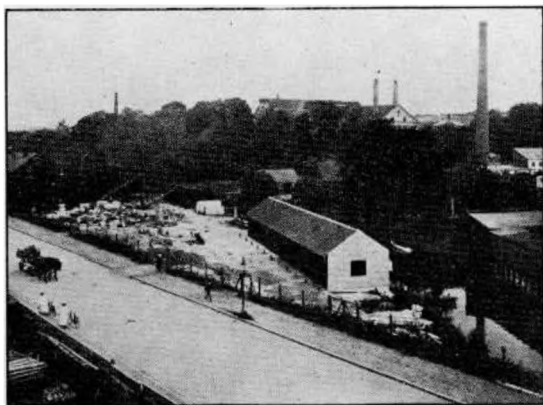
Eckersbergsgade Nr. 5, tilh. Fabrikant P. Chr. Pedersen.

1916 overtog han en Filial af Vinfirmaet P. Hey, og efter dette Firmas Likvidation 1918 Forretningen, som laa i Kannikegade 12, for egen Regning. 1920 flyttedes den til hans nyopførte Ejendom i Eckersbergsgade. Virksomheden, der omfatter Vin en gros, beskæftiger en halv Snes Mennesker.

Den største af de her liggende nye Bygninger, Eckersbergsgade Nr. 5, ejes af Fabrikant *P. Chr. Pedersen*. Den er opført af Arkitekt Frimodt Clausen og dækker et Areal paa ca. 300 m². Den heri begyndte Virksom-

hed, Aarhus Rammefabrik, er oprindelig grundlagt for ca. 20 Aar siden i Frederiksalldé Nr. 38—40. Den overtoges af Fabrikant Pedersen 1916 og installeredes i den nye Bygning 1920. Den omfatter Fabrikation af alle Slags Rammer og Lister, som dels afsættes her i Landet, dels eksporteres; der beskæftiges ca. 25 Mennesker.

P. Chr. Pedersen er født 1874 i Balling, uddannet i Skive, etabl. 1899 i Struer og 1914 i Aarhus.

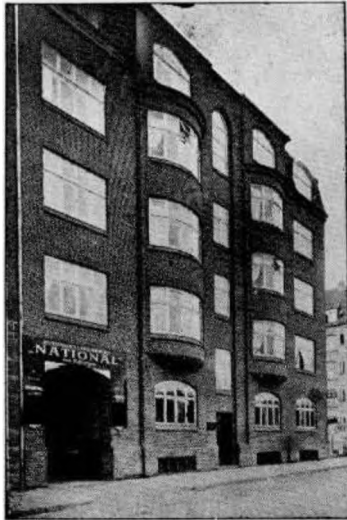

Carl Blochsgade. I Forgrunden til venstre Chr. Christensens Granithuggeri, til højre Aaen, i Baggrunden „Ceres“.

Efter denne lille Udflugt drejer vi tilbage langs Hammebanens Terræn, forbi de store kommunale Nybygninger og vandrer ned gennem Carl Blochsgade og den nyere Del af Vestergade, som paa den nordre Side begrænses af store Tømmerlagre og paa den Søndre af høje, moderne Bygninger. Af disse tilhører Nr. 77, der er opført 1917, Malermester *Søren Lauritzen*, der i den bagved liggende Bygning har sin Virksomhed: Automobillakereriet „National“.

Lauritzen er født 1883 i Aarhus, uddannet her, etablerede sig 1908 i Vesterallé Nr. 20 og startede 1917 sin nuværende Virksomhed, der beskæftiger ca. 12 Mand.

Fortsætter vi ned til Vesterallé, møder vi paa Hjørnet af denne og Vestergades ældre Del en stor, pom-

Vestergade Nr. 77, tilh. Malermester Søren Lauritzen.

pøs Bygning, der tilhører Fællesforeningen for Danmarks Brugsforeninger. Det vil her føre for vidt at komme ind paa det oprindelige Grundlag for denne Forenings Tilblivelse, i saa Fald skulde man gaa helt tilbage til 1866, da Provst H. Chr. Sonne i Thisted startede den første danske Brugsforening. Vi maa her indskrænke os til at oplyse, at den første Sammenslutning af danske Brugsforeninger fandt Sted paa et Møde paa Universitetet i København 1871, hvor „Fællesforeningen for Danmarks Husholdningsforeninger“ stiftedes. Det næste

Søren Lauritzen,
Malermester.

Frk. Nicoline Koch,
Skolebestyrerinde.

Hans Kr. Nielsen,
Direktor.

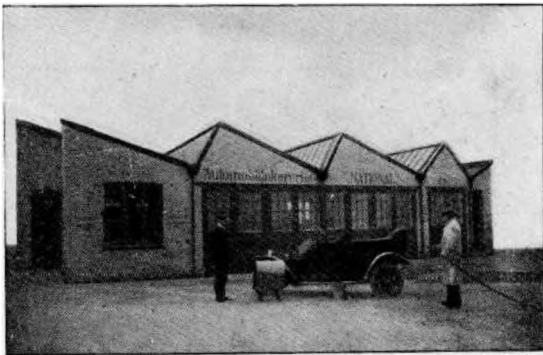
Skridt blev gjort 1884, da man oprettede „Fællesforeningen for Danmarks Brugsforeninger“, der fik Kontor og Lager i København. De jyske Brugsforeninger var imidlertid ikke tilbøjelige til at indmelde sig i denne Forening, men sluttede sig sammen i en selvstændig Forening, „Fællesforeningen af jyske Brugsforeninger“, hvilket skete paa et Møde i Aarhus 1888. Denne fik Aaret efter Kontor i Aarhus, hvor den havde rige Udviklingsmuligheder, men efterhaanden blev den københavnske Afdeling klar over, at Samarbejde med Jyderne manglede, og Jyderne savnede et Kontor i København. Resultatet blev da, at man enedes om at oprette *een* fælles Forening, og 1. Januar 1896 var Sammenslutningen med Firmanavnet „Fællesforeningen for Danmarks Brugsforeninger“ en fuldbyrdet Kendsgerning. Foreningens Formaal er at forsyne de enkelte Brugsforeninger med Varer, dels ved at fremstille dem paa egne Fabrikker, dels ved at indkøbe dem en gros paa dansk og udenlandsk Marked.

Kontoret i Aarhus laa 1889 i Olufsgyde, senere i Vestergade Nr. 27, og 1900 flyttedes det til de af Foreningen erhvervede Ejendomme, Vestergade 72 (Vesterport Nr. 3), Vestergade Nr. 74 (Vesteralle Nr. 22) og

Vesteralle Nr. 24 og 26. De 3 sidste Ejendomme blev nedrevet 1915—16, og den store, moderne Hjørneejendom blev bygget; den er opført af Arkitekt Thorkel Møller og er meget elegant udstyret.

Foreningen disponerer over et Areal paa ca. 4000 m² og der beskæftiges ca. 150 Mennesker.

Aarhus-Afdelingen ledes af Direktør *Hans Kr. Nielsen*, der er født 1845 i Rødning, Landmand, Gaardejer

Bagbygningen til Vestergade Nr. 77, Automobillakeriet „National“.

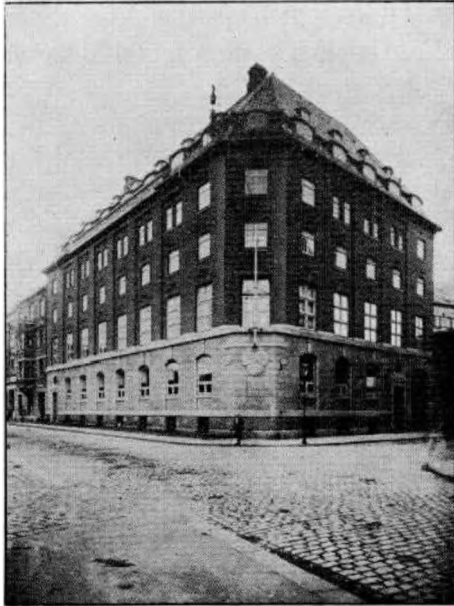
1874—96, ansat i Fællesforeningen siden 1883, dels som Bestyrer af en større Brugsforening, dels som Bestyrelsesmedlem, i 1896 ved Sammensmeltningen blev han Direktør.

Han er Næstformand i Dansk Andels-Kulforretning og Medlem af Andelsudvalget.

Jordene omkring Møllen blev først bebygget omkring 1760. Ved Siden af Bagergaarden paa Hjørnet af Vestergade og Møllegade laa Jens Basballes Gaard, paa hvis Jord man i Slutningen af 18. Aarhundrede begyndte at bygge. (Se Hoffmeyer I, S. 468).

Vi drejer derpaa op ad Vesteralle og møder paa den

østre Side Aarhus gamle Mølle, en lang Række Bindingsværksbygninger med det noble Stuehus og de rolige, ligesom uddøde Lager- og Maskinbygninger — desværre ødelægges dette Parti fra det ældste Aarhus af nogle infame Flytteomnibusser og andre Arbejdskøre-

Vestergade Nr. 74, tilh. Fællesforeningen for Danmarks Brugsforeninger.

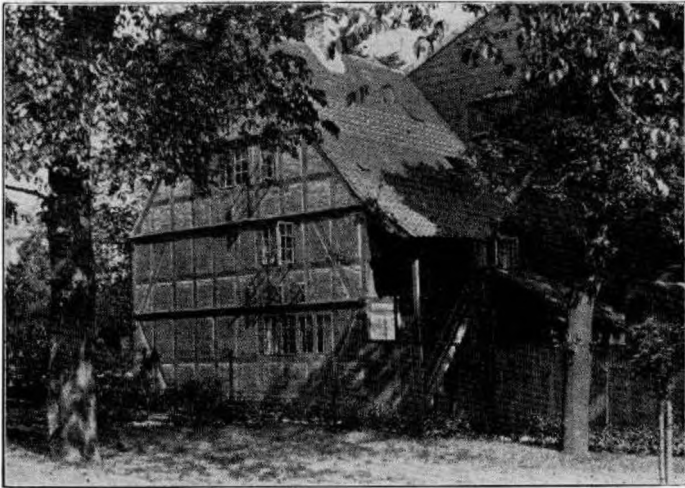
tøjer, som altid er opstillet her og griner af Bestyrelsesmedlemmerne i Foreningen til Byens Forskønnelse.

Møllen, Aarhus gamle Vandmølle, ligger her, halvt skjult af de store Lindetræer, men over den lange Hovedbygning i eet Stokværk og Pakhusene — alt Bindingsværk, hviler der en Stilhed og et gammeldags Præg, som fortæller, at det er et Stykke Fortid, som her er bevaret.

Møllens Historie gaar da ogsaa langt tilbage, og den synes at være grundlagt mellem 1231, hvor den *ikke* nævnes i Kong Valdemars Jordebog, og 1286, da Kannerne klager over, at Møllen volder Skade ved at oversvømme Domkapitlets Enge: og den maa saaledes være paa det nærmeste jævndrende med selve Domkirken. Møllens Historie, der i en vis Forstand ogsaa er Byens Historie, er udførligt omtalt hos Hoffmeyer (I, S. 255—283), og her skal kun nævnes nogle Hovedpunkter af dens Skæbne.

I Middelalderen er der stille om Møllen, men fra Aar 1500 melder Dokumenterne stadigt om Stridigheder mellem Møllen og Byen. Møllen var sikkert oprindeligt Kronens Ejendom, og det er Lehnsmanden, der maa sørge for, at Møllen, dens Bro og Sluseværk holdes i Stand. I Slutningen af det 16. Aarhundrede blev Møllen helt bygget om og forbedret, og 1652 meldes det, at Broen og Værket var 32 jydsk Alen langt og 14 bredt, Møllen havde da 3 Kværne, og de jærneslagne Mølleaksers Tappe drejede i „Kobberpander“. Paa den Tid havde Møllen Privilegium paa, at Aarhus Borgere kun maatte lade deres Korn male her (udstedt 18. Febr. 1636), og 10 Aar efter faar Mølleren Ret til at faa arresteret og straffet dem, der handler med Mel, som er malet andetsteds, eller kører med Korn til en anden Mølle. Og naturligvis rejstes der heraf mange Klager og Retssager. Andre Stridigheder kom af Møllerenes Stilling, idet han baade var Embedsmand og boede uden for Byen og desuden som stor Grundejer var Borger i Staden og havde delvis Skattepligt. Møllerne erhvervede i Aarenes Løb store Grundstykker. Mølletoften (Terrainet Nord for Vesterbrogade ud til Haveselskabets Have), „Gaasemaaen“ (Engen mellem Hessel-

bækken og Møledæmningen), Møllekirkegaarden, der oprindeligt tilhørte Frue Kirke og blev brugt til Blegeplads, og endelig Mølle-Engen, der den Gang (1615) kaldtes Klosterengen eller Deiholm. Det var navnlig Møller Jens Wissing, der i Slutningen af det 17. Aarhundrede skaffede værdifuldt Jordegods til Møllen. 1688

Den gamle Mølle. (Aarhus Mølle.)

fik Wissing aflukket Møllekirkegaarden, som hørte til Byen, fra Mølléstien og fik Lov til at benytte den som Haveplads til Møllen. Et Par Aar efter udvidede han yderligere sin Jord ved Mølletoften og af Gaardsavl paa Byens Mark. Det var Møller Wissing, der skaffede største Delen af den Jord til Veje, som senere blev Møllernes økonomiske Rygstød, og som i de sidste Tider blev Ejerne en Kilde til store Indtægter. Han var gift med Martha Elisabeth von Meulengracht og maa være død omkring Aar 1700.

I Midten af det 18. Aarhundrede opførtes der en Vindmølle paa den vestre Mølletoft, og der tilbyggedes en Hestemølle nede ved den gamle Vandmølle. Den havde den Gang to Kværne til Rug i Hovedbygningen og en Maltkværn og Hestemølle i den lille; desuden havde den store Bygninger til Beboelse i to Etager, Lade, Stald, Bryggers o. s. v. — Og endelig stredes man om, hvorvidt Mølleren i Told maatte beregne sig et top-pet eller et strøget Fjerdingskar af Tønden.

I 1756 enedes man om, hvordan Møllerens Stilling skulde opfattes, idet han baade var indenbys og udenbys, udfra den Forudsætning, „*at Byen og Møllen kan ikke undvære hinanden*“. Og denne Sætnings Gyldighed blev smukt bevist af Møllens sidste Ejer. Thi tiltrods for, at Skattespørgsmaalene stadigt voldte store Vanskeligheder, blev Møllen dog en Aarsag til Byens Trivsel. Mølleren selv hørte til Landet (Hasle Jurisdiktion), men svarede Skole-, Fattig- og Præstepenge til Byen. Vindmøllen, der var opført ude i Mølletoftens nordlige Del 1755, svarede Næringsskat til Byen, mens selve Vandmøllen vitterligt var en Landmølle. Først 1844 blev disse Forhold endeligt ordnede. Men alt imens ejedes Møllen af en Række Mænd, hvoraf manges Navne hører uløseligt med til Byens gode Borgere, Grotum, Meulengracht, Dahl, Guldager, Weis.

Det fortælles, at Kongens Foged i Aarhus saaledes en Gang vilde gøre Udlæg hos den gamle Møller. Men da Retsbetjentene kom, stillede Mølleren sine Svende op, væbnede med Spader og Stempelstænger — han vilde ikke finde sig i, at uvedkommende Personer trængte ind paa hans Grund, der hørte til Hasle Jurisdiktion — hvorefter Fogden maatte gaa hjem igen med uforrettet Sag.

Om end Møllerne ofte kunde være meget velhavende Folk, var det ogsaa ofte meget trange Tider for dem. Foruden de mange Skattestridigheder og vanskelige juridiske Spørgsmaal maatte de slaas med Aaen, regulere dens Oversvømmelser og reparere Møllen. Lars Meulengracht druknede sig af Næringsssorger i Mølle-dammen 1767, og det samme gjorde hans Efterfølger Mathias Brøndum 1773, og dennes Efterfølger Jacob Bregendahl gik fallit 1790. Men med Familien Dahl begyndte en ny Opgangstid, der fortsattes under Johs. Dahls Enke, der efter Dahls Død 1815 giftede sig med Ejeren af Bygholm Mølle, Chr. Guldager, og efter hans Død styrede Møllen alene.

Den Mand, der staar klarest for Aarhus Borgere som den højtfortjente Møller er cand. polyt. *Andreas Severin Weis*, der fødtes i Aarhus 1815, og som i 1846 blev Møllens Ejer. Han fik ophævet det gamle Monopol 1865 mod en Erstatning af 30,000 Rigsdaler, og derefter tog Weis fat paa at udvikle Møllen som Dampmølle, og da Møllen ophørte at være Vandmølle, blev Baghullet tilkastet, saa kun Omløbet blev tilbage. En Del af Grunden, som dannedes af de gamle Holme, skænkede Weis 1875 til Opførelse af Musæet. 1885 blev Møllens Landdistrikt indlemmet i Aarhus Købstad, og Udparcellering og Salg af den gamle Mølletoft til Bebyggelse, der allerede var begyndt en Snes Aar tidligere, tog nu stærk Part. 1881 blev Møllen ombygget til Valsemølle; men Bedriften sygnede hen i Slutningen af Aarhundredet, og i Foraaret 1903 blev Møllen fuldstændig nedlagt.

I Byens Kulturliv har Møllejerne flere Gange spillet en Rolle, og navnlig har Familien Weis udmærket sig i Byens Historie. Musæet vil til alle Tider bevare den

kunstelskende Møller Weis' Minde og bekræfte, „at Byen og Møllen ikke kunde undvære hinanden.“ Og saa vel Polyhymnias Annaler fra det 19. Aarhundredes første Tiaar, da Lægerne Ernst Peter Weis og Broderen Fr. Chr. Weis, dyrkede Muserne, som ogsaa Kultusministeriets Annaler, hvor Møllersønnen Andr. P. Weis gør et stort og fortjenstfuldt Arbejde som Departementchef, vidner om, at der i Ordets bedste Forstand var „Lys paa Møllen“.

Møllens Beliggenhed var i ældre Tid denne: Aaen kom fra Sydvest ude fra Mølle-Engen og dannede en aflang Sø i Retning Vest—Øst, hvori 3 Holme laa, de 2 mod Nord og den østligste og største, kaldet Søndre Holm, mod Syd. Paa denne Søndre Holm fandtes Nordre Blegplads, og Syd for Holmen paa den anden Side af „Omløbet“ laa Søndre Blegplads, der, hvor Hjeronymusbakken (nu Fattiggaardsbakken) skraanede stejlt ned mod Vandet. Landevejen gik som nu fra Brobjerg omtrent lige mod Nord, først gik man over Omløbs-Slusen, saa hen over Søndre Holm, i hvis Vestende nu Musæet ligger, dernæst over den anden Sluse ved selve Mølle-hjulene. Med de to mindre Holme, den mellemste og den nordligste paa venstre Haand, gik man saa ud ad Mølleporten, hvor nu Vigenhus ligger, og ud til Gaase-maa, der laa Vest for Vejen.

De 3 Løb, der var gravet ned til Mølleslusen, og som dér forenedes til et Bagløb norden om Søndre Holm, blev i det 19. Aarhundrede opfyldt. Først forsvandt det nordligste omkring Aar 1800, og en Snes Aar efter var den helt bleven tilgroet Eng, og derefter blev i 1873, da Vandmøllen blev nedlagt, de to andre opfyldt, saa at nu kun selve Aaen, det sydligste Løb, blev ved at eksistere. Saaledes forsvandt da Holmene,

der alle blev landfaste med Nordsiden af Aaen og nu delvis er bebyggede. Det smukke Anlæg, hvor nu Børnene leger under de gamle Træer, er den gamle Blegplads paa Søndre Holm, og vest for Broen ligger nu Musæet omgivet af sin dejlige gamle Have, medens Rosenbede smykker det regulerede Aaløbs Skrænter øst for Broen.

Aarhus Mølle i 1850.

Andersen Ebbesen, Fot.

AARHUS MUSÆUM

I det lille kønne Anlæg ved Aaen lige over for Mølløien ligger Musæet, som med Rette regnes for et af de bedste Provinsmusæer. Det er bygget 1876 efter Tegning af Professor Walther, og 1891 blev det udvidet med to Sidefløje efter Professor Dahlerups Plan.

Det var den kunstelskende, foretagsomme Apoteker Meyer, der sammen med Møller Weis begyndte Arbejdet for Musæet. De henvendte sig til Byens Rigmænd og sagde, at man kunde ikke være bekendt at tegne sig for mindre end 1000 Kr., og paa den første Dag fik de tegnet de 12000 Kr., der dannede Musæets første Grundfond. Musæet blev aabnet den 20. Maj 1877 og understøttedes ved aarlige Tilskud fra Staten, Kommunen og Amtet. Musæet tillige med dets Samlinger er en selvejende, offentlig Stiftelse og er delt i to Afdelinger: den historiske Afdeling og Kunst-Afdelingen.

Den historiske Afdelings Bestyrelse bestaar i 1920 af Lektor F. C. Lorentzen, Formand, Bibliotekar Ejler Haugsted, Malermester Vald. Kruse, Skoledirektør Chr. Buur og Lærer Mousten (Byraadets Repræsentant).

Kunstafdelingens Bestyrelse bestaar af Apoteker, Dr. pharm. M. Reimers, Overretssagfører Frank Wilde, Enkefru W. Weis og som valgt af Byraadet Red. M. Simonsen.*)

Musæumsbygningens Bestyrelse vælges af de to ovennævnte Bestyrelser og bestaar af Apoteker Reimers (Kasserer) og Skoledirektør Buur.

Den historiske Afdeling bestaar af Oldsagssamlingen. Samlinger fra Middelalderen og den nyere Tid samt Møntsamlingen. Den raader over den nordre Pavillon og det meste af Hovedbygningens Tagetage.

Oldsagssamlingen, der nu er en af de fyldigste i Landet, har, lige siden det historisk-antikvariske Selskab i 1861 lagde Grunden til det historiske Musæum, været dettes Hovedafdeling. Den er smukt og overskueligt opstillet i to Sale i den nordre Pavillon. I den første kan man følge Stenalderfolkenes Kulturudvikling fra det meget primitive Trin, der repræsenteres af Bopladsfundene fra Brabrand og Meilgaard, til Stendysser og Jættestuernes Tid, da man kunde forme de smukke, slebne Økser, de kunstfærdigt tilhugne Knive og Dolke og de mange andre Redskaber, der fortæller os, hvor vidt man var naaet her i Jylland omtrent to Tusind Aar før Kristi Fødsel. Bronzealderen er knap saa fyldigt repræsenteret som Stenalderen. Fra Jernalderen kan fremhæves en stor Samling af Spydhatte med Ornament, laante fra Hellas og Rom. Foruden de rigtige Oldsager findes der en Samling af Kopier efter de i Jylland fundne Pragtstykker, der gemmes i Nationalmusæet: Sølvkarret

*) Til Erstatning for afd. Prof. Tage Hansen, der var Formand for denne Afdeling, er endnu ingen valgt.

fra Gundestrup, Guldhornene fra Gallehus, Mankestolen fra Mammen, samt nogle Guldfund fra Bronzealderen.

Samlingen fra Middelalder og nyere Tid rummer Musæets Stolthed, Runestenene, der bringer Bud fra Overgangstiden, da Tor og Odin bukkede under for den hvide Krist.

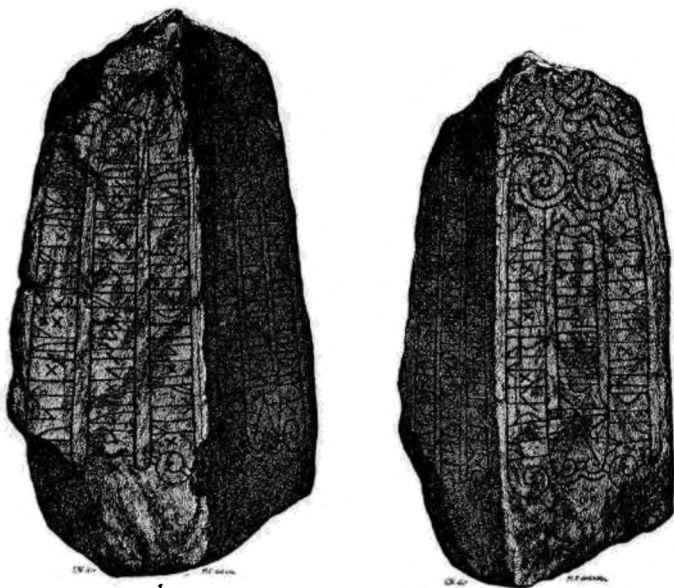
Hvor store Skatte Musæet end rummer, er der dog ingen saa ærværdige og enestaaende som de otte Runesten. Vi aflægger Runehallen et Besøg og staar her over for nogle af vor Fortids ældste „Dokumenter“. Her er vor ældste Lokalhistorie, som taler deres danske Sprog til os tværs gennem de 1000 Aar. Vi skal i Korthed se hvert enkelt af disse otte Klenodier. (Efter Navnet henvises med W til *Wimmers* store „Danmarks Runemindesmærker“ og med J. til Lis Jacobsens forkortede Haandudgave af *Wimmers Værk*, for at de interesserede let kan skaffe sig udførligere Oplysninger).

Aarhus-Stenen I (W. I, 13; J. 28) sad paa Ole Worms Tid indmuret i Buegangen i det gamle Kloster ved Frue Kirke, forsvandt derpaa, men blev i 1866 opdaget i Bolværket i Aarhus Havn. Den er kun et Brudstykke, og den bevarede Tekst tydes: „ . . . Øxe rejste denne Sten efter Aamund sin Fælle, som døde ved Hedeby“. Da Runernes og Sprogets Form viser, at den er samtidig med Danevirkestenen, sigtes her utvivlsomt til Erik Sejersæls Kamp ved Hedeby i Slesvig, som fandt Sted ca. 995.

Aarhus-Stenen II (W. I, 14; J. 34) blev 1850 opdaget i Aarhus Mølle, hvor den gjorde Tjeneste som Hjørnegrundsten. Den er fuldt bevaret og siger: „Gunulf og Øgøt og Aslak og Rolf rejste denne Sten efter deres Fælle Full, som døde østpaa paa Havet (∴ i Søslag), da Kongerne kæmpede med hinanden“. Den er fra

nærmeste Tid omkring Aar 1000, og der sigtes rimeligvis til Slaget ved Svoldr. Mandshovedet viser ved sin Stil hen til den irske Kultur.

Sjælle-Stenen (W. 16; J. 41) omtaltes allerede af Anders Sørensen Vedel (1591) og har ofte været søgt tolket. Wimmer tyder den saadan: „Frøsten satte denne

Aarhus-Stenen. V

Sten efter Gyrd Lange, sin Hirdmand, Sigvaldes Broder, men han (var gævest?) af de tapre Mænd paa Joms-Ed.“ Den er fra Begyndelsen af det 11. Aarhundrede, og her sigtes sandsynligvis til den berømte Joms-viking Sigvald Jarl.

Aarhus Stenen III (W. II, 39; J. 39) blev ogsaa opdaget i Frue Kirke ved Restaureringen 1866. Den si-

ger kort og godt: „Ketel rejste denne Sten efter Inge, sin Fader“. Den er fra ca. Aar 1000.

Aarhus-Stenen IV (W. II, 40; J. 40) blev fundet 1847 i den gamle Katedralskoles Mur, den har rimeligvis været brugt som Sokkelsten i den gamle Klosterbygning. Den er et Brudstykke, og Indskriften tydes saadan: „Asgeir Bjør(ns Søn) rejste (denne) Sten (efter) Stener (en god Mand?). Ogsaa denne er fra ca. Aar 1000.

Aarhus-Stenen V (W. II, 41 B; J. 42) blev ogsaa opdaget ved Frue Kirke, i Fundamentet af den gamle Klosterkirke. Den er som Følge af sit lange Skjul overmaade velbevaret, og hvert enkelt Runetegn er selv for den ukyndige let læseligt. Da dens Udseende (tegnet af Magnus-Petersen) her er gengivet, skal jeg opløse Runetegnene: Tusti × auk × hufi × auk × þiR × frebiurn × ris þu × stin × þansi × iftiR × || × asur × saksa × filaka × sin × hār þa × || [Stenens anden Side:] ku þan × trik × saR × tu × || × mana × mest × uni þkr × || saR × ati × skib × mi þ × arna × || „Toste og Hove og Frebjørn rejste denne Sten efter Asser Sakses (Søn), deres Fælle, en saare god Mand. Han døde (som den) største Uniding af Mænd [ɔ: ypperste Hædersmand]. Han ejede Skib (sammen) med Arne.“ Runernes og Sprogets Form viser, at Indskriften er fra det 11. Aarhundredes Begyndelse.

Hørning-Stenen (W. II, 56; J. 57) blev 1849 fundet paa en Mark ved Hørning. Den fortæller: „Toke Smed rejste (denne) Sten efter Torgils Gudmunds Søn, som gav ham Kuld og Frelse“. Det maa betyde, at Mester Toke enten var uægte Søn af Torgils eller hans frigivne Hustræl. Den er fra Begyndelssn af det 11. Aarhundrede. Korset paa Stenen viser, at Runeristeren har været kristen.

Vejlby-Stenen (W. II, 60; J. 62.) blev i det 17. Aarhundrede opdaget af en Plovmand paa en Mark ved Vejlby. Worm har beskrevet den, men derefter forsvandt den helt, men i 1859 blev den fundet igen og taget op af Aarhus Havn. Den fortæller: „Tykell rejste denne Sten efter Tove, sin Maag.“ Ogsaa denne er fra Tiden mellem Aar 1000 og 1025.

Nu kan man sige, at disse Runestens Meddelelser synes noget fattige, men ikke des mindre er disse Oldtidsminder for Historikeren saare værdifulde Glimt fra de Tider, hvorfra vi har saa uendelig faa Oplysninger. Af saadanne mange smaa omhyggeligt samlede og sammenlignede Ting har vore Oldgranskere formaaet at rekonstruere vor egen Oldtid, som ellers havde hvilet i et næsten uigennemtrængeligt Mørke.

Naturligvis bør Runesten aldrig flyttes fra deres oprindelige Plads — ofte indeholder Stenen svære Forbandelser over Forstyrrelsen — men her, hvor Ulykken er sket for Aarhundreder siden, og Stenenes rette Plads ikke mere kendes, er det fuldt forsvarligt at opbevare dem som her, hvor de maa regnes mellem Musæets aller dyrebareste Kostbarheder.

Jeg griber her Lejligheden til at gøre opmærksom paa den Kendsgerning, at saa mange af vore Runesten er opdagede i eller ved Kirkerne. Undertiden, men langt fra altid, har de været brugt som Byggemateriale; som oftest er de blot sat ind i Kirkegaardsdiget, i Vaabenhuset eller støttet op ad Kirken. Dette ses utallige Steder. I Jællinge, hvor man ikke har kunnet rokke den store Sten, er Kirken bygget lige ved Siden af, imellem de to Høje. Grunden hertil, mener jeg, er den, at man har frygtet Runestenene. Disse Hedninger har staaet ude paa Marken, paa en Høj lidt fra Vejen med en

Atmosfære af Trolddom omkring sig. Runekunst var Trolddom, og forskellige Runesten bar hedenske Mærker og har vitterligt været brugt ved hedenske Offerhandlinger. Der har sikkert været Tider — rimeligvis det 16. og 17. Aarhundrede — hvor man har været bange for dem. I disse Tider forsvinder adskillige, kløves, drages bort, mest til Kirkerne. Man har villet have dem inden for Kirkens Omraade, hvor Klokkeklengen og Salmen og Præstens Ord har kunnet mane Trolddommen ud af dem.

Hvis ikke noget saadant ligger bagved, er det ufateligt, hvorfor man med uhyre Besvær har villet slæbe Stenene fra deres Plads ind til Kirkerne, hvor man meget ofte, som sagt, slet ikke har gjort praktisk Brug af dem, men blot stillet dem op paany. —

Fra Middelalderen findes nogle jordfundne Vaaben og en Del Kirkeinventar. De gotiske Alterskabe er anbragt i samme Rum som Renaissancens og Baroktidens Altertavler og udskaarne Træværk; det bliver derved let at sammenligne den kirkelige Kunst før og efter Reformationen.

Samlingerne fra 18. og 19. Aarhundrede er anbragt i to Rum under Taget, hvor Pladsen er meget indskrænket. I den ene Stue findes navnlig Møbler og Husudstyr fra østjydske Bondehjem, i den anden ser man gamle Dragter og Klædningsstykker, en ret fyldig Samling af gammel dansk Fajance (navnlig fra Kellinghusen), Sølvtoj, Tin og Kobbertøj osv. samt de gamle Aarhuslaugs Velkomster, Faner osv. (Depositum). Den Vægplads, der er, er dækket af Billeder fra det gamle Aarhus.

I to andre Loftsrum findes Møntsamlingen; i det ene ser vi de danske Mønter lige fra den ældste Middel-

alder til vore Dage samt en Mængde Medailler; i det andet findes en stor Samling udenlandske Mønter, skænket af Kunstneren Freund. Her ser man Prøver baade paa den romerske Kejsertids og den italienske Rennaisances udmærkede Medaillørkunst; i samme Rum findes Begyndelsen til en etnografisk Samling.

I denne Sammenhæng vil jeg gøre opmærksom paa, at Byen har en historisk Forening. I 1907 stiftedes nemlig tildels paa Biskop Frederik Niensens Tilskyndelse, „Historisk Samfund for Aarhus Stift“. Af den første Bestyrelse fungerer endnu Bibliotekar *Haugsted* (Formand siden 1916), Fabrikant *L. Andersen*, Redaktør *H. V. Rasmussen*, (Formand til 1916) og Forstander *I. Henningsen* (R. af D.) Sidstnævnte og Formanden danner sammen med mig Redaktionsudvalget. Samfundet har siden 1908 udgivet en Aarbog (i alt 13), indeholdende et broget Stof fra Stiftets Fortid, Studier og Afhandlinger, der ofte har været af stor Værdi. Desuden har Samfundet købt det Grundstykke ved Emborg, hvor Øm Klosterkirkes Fundamenter er blevet gravet ud, og bl. a. Biskop Peder Elavsens og den berømte Abbed Jens's Grav og Skelet er kommet for Dagen. Endelig har Samfundet holdt mindst et aarligt Sommermøde med Foredrag paa historisk interessante Steder i Stiftet. Det begyndte med ca. 300 Medlemmer, et Tal, der nu er firedoblet. Jeg opfordrer alle historisk interesserede til at støtte Samfundet ved at melde sig som Medlem.

Kunstafdelingen. Den kunstneriske Afdeling deler sig naturligt i to Grupper: 1) Billedhuggerkunsten og 2) Malerkunsten.

Den første Gruppe er væsentlig repræsenteret gennem Afstøbninger, der gengiver Billedhuggerarbejder fra Oldtiden til vore Dage; dog findes enkelte Originaler:

Bissens „Danaide“, Hansen-Jacobsens „Loke“, Gyde-Petersens „Adam og Eva“ og V. Irmingers „Løvinde“.

Malerisamlingen indeholder en overordentlig smuk Samling af de bedste danske Kunstnere. Selv med Fare for at virke trættende vil vi dog nævne en større Række Titler, navnlig da det er vanskeligt af saa megen Skønhed at udpege enkelte fremfor andre. Her findes saaledes:

(Kunstnerne tages i alfabetisk Orden). *Agersnap*: Ræbild Bakker, *Mich. Ancher*: Sommerdag ved Havet og En gammel Kone, *Blache*: Damper i Vesterhavet og Stille Eftermiddag ved Lynæs, *Carl Bloch*: Den gamle Kone, der fodrer Spurvene og Landskab, *Blunck*: Batallemaleren, *Dalsgaard*: Afsked og Artilleristens uventede Hjemkomst, *A. Dorph*: Sommerdag ved Badhuset, *Eckersberg*: Marine, *Exner*: Præsentation for en Kender og Ung Schweizerpige, *A. Fritz*: Vinterlandskab og Ved Møllerne i Marselisborg Skov, *Gebauer*: Vilde Heste, *Vilh. Hammershøj*: En stille Stue med hvide Døre, *Ad. Heinr. Hansen*: Portal fra Raadhuset i Rothenburg, *O. Hasland*: Præstegaardshaven, *Er. Henningsen*: Forladt, *V. Irminger*: Den store stille Nat gaar frem, Fra det gamle Kolosseum og Morgen, *Jens Juel*: Geheimeraad Calmette, *P. S. Krøyer*: Skagens Jægere og Georg Brandes, *Kyhn*: Himmelbjerget, Oktoberaften ved Ry og Ved Vejleffjord, *J. la Cour*: Genfersøen, Bygevejr over Aarhusbugten og Solskin ved Havet, *J. Th. Lundbye*: To Kalve, *V. Marstrand*: Erasmus Montanus og En veneziansk Scenarie, *A. Melbye*: Fregatten Jylland, *Edv. Petersen*: Udvandrere, *L. A. Ring*: Landsbygade, *G. von Rosen*: En Bravo, *Vilh. Rosenstand*: Scene i et fransk Køkken, *Godfred Rump*: Sæbygaards Skov, Maaneskin i Øresund og Nærødalene, *A. Rørbye*: Loggiaen paa Procida, *Maria Sandholt*: Moderglæder, *Schønhejder-Møller*: Sol i Grønskov, *L. A. Schou*: Bønder ved Titusbuen i Rom og Slottet Kriebstein i Sachsen, *Simon Simonsen*: Dilligencen, *P. C. Skovgaard*: Sællerød Kirkeskov og Bondedammen i Vognaerup, *Sonne*: Ligfærd og Rytterkampen 1849, *Fr. Thaulou*: Vinterdag, *C. Thomsen*: Holberg i sit Studerckammer, *F. Vermehren*: En sovende Bondekone og En gammel Fisker, *Zahrtmann*: Landskab fra Portofino.

Det skal ikke skjules, at der i de sidste Aaringer har været Planer oppe om en ny Ordning af Byens Musæumsforhold; for et Par Aar siden fremlagde saaledes Translatør *Peter Holm* en ret detailleret Plan om, hvorledes man kunde flytte den historiske Afdeling ud i en Nybygning, som tænkes opført over for den gamle Borgmestergaard; der vilde da herved være vundet, at Kunstsamlingen, der nu daarligt kan udvide sig, og den historiske Samling, der ogsaa har meget trange Pladsforhold, ved denne Udskillelse begge kunde drage For-

del, og samtidig samledes hele det historiske Musæum ude i den botaniske Have; men desuden har det været paa Tale, at heller ikke Kunstsamlingen er tilfreds med den nuværende Musæumsbygning, idet Afstøbnings-samlingen siges at lide af Fugtighed fra Grunden, og Malerisamlingen at lide af uheldige Lysforhold, og det kunde være heldigt, at ogsaa Malerisamlingen blev flyttet.

Hertil er der at sige, at det synes ønskeligt, baade at de historiske Grupper samles paa eet Sted, og at Kunstsamlingen kommer under saa betryggende Vilkaar som muligt; men i saa Tilfælde kommer man i Konflikt med en Klausul, som Musæumsstifteren har indsat: at Bygningen skal bruges til Musæum; dog kunde man maaske tænke sig denne Konflikt løst paa en hel ny Maade. Da Møller Weis indsatte denne Klausul, var det sikkert hans Mening, at Bygningen kun maatte bruges som offentlig Bygning og ikke udstykkes til andet Byggebrug, og det var vel ikke utænkeligt, at denne Klausul med hans Arvingers Tilladelse kunde ophæves, naar Grundtanken stadig blev fastholdt, og hvorfor da her lægge Skjul paa, at hvis Aarhus naar sine Ønskers Maal: at blive Universitetsby, vil denne Bygning være ideelt egnet til at blive Universitetsbygning. Byen ejer i Øjeblikket ingen Plads, der kan siges at være vel-skikket til et Universitets Beliggenhed, da det nemlig ikke kan nytte at lægge Universitetet helt ude ved Marselisborg Hospital, og Bispetoften ikke har Plads til en saadan Bygning, og Universitetet bør dog ligge saa nær ved Statsbiblioteket som muligt, da Erfaringen fra andre Universitetsbyer viser, at Universitet og Bibliotek ikke kan ligge tæt nok sammen.

Med meget faa Ændringer kunde den nuværende Musæumsbygning gøres brugbar til Auditorier; Konsi-

storiumsbygninger og Speciallaboratorier vilde man nemt kunne finde Plads til i nærmeste Omegn, og det var vel ikke usandsynligt som sagt, at hvis Bygningen kommer til at tjene et saa smukt Formaal — ogsaa i Oplysningens Tjeneste —, at saa Møller Weis' Testamente kunde ændres saadan, at man fik Tilladelse til at indrette Musæumsbygningen til Universitetsbygning. Grundfugten og Belysningsforholdene vil ikke kunne genere de studerende, der i forholdsvis faa Timer tilbringer deres Tid i Auditorierne; men Bygningens officielle Præg og det smukke Anlæg vilde fuldt ud kunne bevares, og den Virksomhed, der vilde udgaa herfra, vilde ikke have ringere Betydning, end den Musæet i Øjeblikket har. Det var ikke urimeligt, at saavel Universitet som Musæum vilde staa sig ved en saadan Ordning.

FRA Musæet gaar vi over Broen med Slusen og ser straks lige foran os Statsbibliotekets smukke Bygning, der ligger paa Bakken, omgivet af grønne Træer og en smuk Have ned mod Aaen.

Statsbiblioteket, der blev indviet 17. Juni 1902, er opført af Professor Kampmann paa denne Grund, som er skænket af Aarhus Kommune. Det var Det kgl. Biblioteks Overbibliotekar, Justitsraad Dr. Christian Bruun, der først fremsatte den Tanke, at Kgl. Biblioteks mange Dubletter burde anbringes i en særlig Biblioteksbygning i Aarhus. Planen blev ivrigt støttet af Universitetsbibliotekar Birket Smith og Overlærer Magister J. Hoffmeyer, og i Aaret 1897 blev det vedtaget ved Lov, at kgl. Biblioteks Dubletter skulde danne Statsbibliotekets Grundstamme. Ved Indlemmelse af store private Bogsamlinger og den aarlige Forøgelse ved Lov om Aflevering naaede Statsbiblioteket at blive Landets trediestørste Bogsamling.

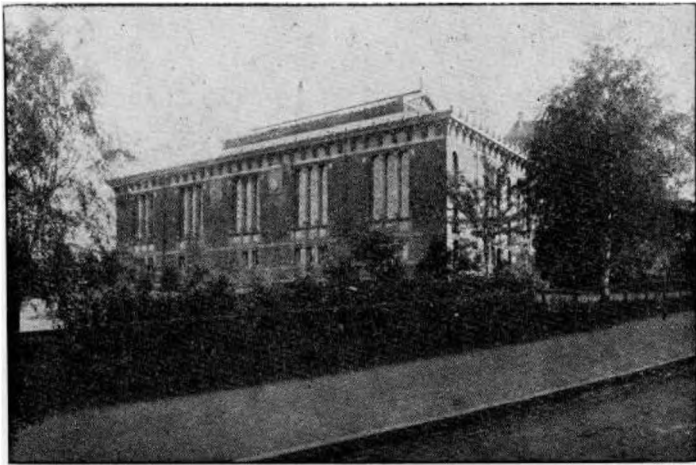
Bygningens Façader er opført af røde, haandstrøgne Mursten med rigelig Anvendelse af Granit og Sandsten til Sokkel, Vinduespillernes Indfatninger, Gesimser osv.

Vi vandrer ind ad den store Smedejærnsport og gaar over den lille Bro ind ad Hovedindgangen, hvis Portal er smykket med Rigsvaabnet og rige Ornamentter; Broens Rækværk ligner assyriske Løver, Uglerne paa Gesimsen ser ret ægyptiske ud, Dyrekredsreliefferne paa Façaden minder om Kaldæerne, medens selve Dørens Haandtag er formet som de oldnordiske Guldhorn.

Gennem Forhal og Garderobe gaar vi ind i Læsesalen, der hævder sit Ry for sammen med Domkirkens Indre at være Byens smukkeste Lokale. Loftet bestaar af tre store Kuppelhvælvinger, hver med sit store, runde Ovenlysvindue; de bærende Piller er ikke fremhævet med Søjler, men maa snarere betragtes som Skillevægge mellem de tre Hovedafdelinger paa hver Side, der er overhvælvet med Tøndehvælvinger. Alle disse Hvælvinger er rigt smykket med Stukarbejde, udført af K. Hansen-Reistrup. Fra Hvælvingernes inderste Spidser, hvor et rigt Løvværk omkranser berømte danske Navne, skyder lange Tidselstængler sig som Ribber i en Stjernehvælving op imod Lysaabningernes Rande; foroven sidder flittige Edderkopper, der spinder de lange Traade, som bærer de store, forgyldte Messinglysekroner. Med deres store Glasperler virker de som dugget Kæmpe-spindelvæv, og store, brogede Sommerfugle danner selve Lysekronernes Ringe, idet disse Døgnfluer og Sværmere kredser om det straalende Lys.

Midt i Salen staar en smuk, ottekantet Montre med et antikt Messinguhr, og i denne samt i fire mindre Montrer har Biblioteket udstillet enkelte Sjældenheder, kostbare Pergamethaandskrifter og lign. Ved Bordene

er der Plads til godt 100 Mennesker, og i de gode Vinteraftener er Salen stadigt opfyldt af Besøgende. Langs Væggene staar opstillet et overmaade stort og righoldigt Haandbibliotek. Bibliotekets øvrige Bøger staar i Magasinerne, der strækker sig rundt om Læsesalen til alle Sider.

Statsbiblioteket.

Der er 23 Bogrum i de tre Etager, og foruden Kontorer, Garderobe o. lign. Bolig for Kustoden, der er anbragt saa urimeligt, at han ikke kan se Porten og aldrig har Solskin i sine Stuer.

Skønt de, der stiftede denne Institution, maatte vide, hvilke Krav der stilles til Personalet, fremgaar det tydeligt af Historien, at Datidens ledende Mænd var ganske uvidende om dette Forhold. Man ansatte een Bibliotekar og to midlertidige Assistenten, og det var en fysisk Umulighed for disse at indrette og ordne først alle de Dubletter og indkøbte store Samlinger og desforuden

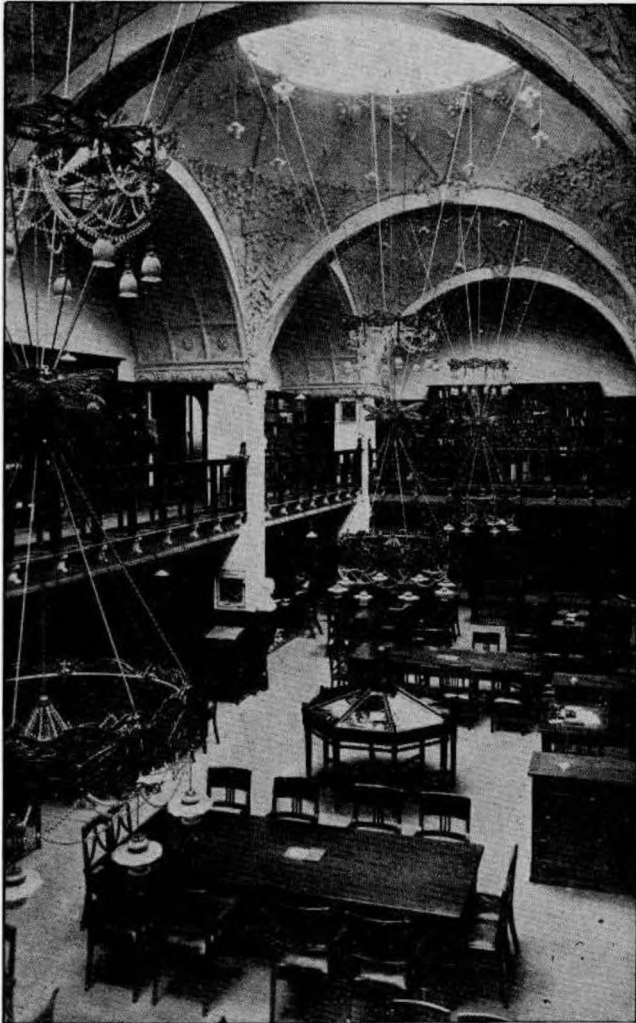
de 5 à 600 Pakker, der hvert halve Aar strømmede ind, fyldt med nye danske Tryksager. Samtidig antog Udlaanet — ikke mindst det udenbys — et ganske uforudset stort Omfang, idet en stadigt og hurtigtvoksende Kreds af Mennesker fik Øjnene op for den Rigdomskilde, som Statsbibliotekets Bogskatte var.

I Stedet for en Bibliotekar med hans to Biblioteksassistenter er Personalet nu en Overbibliotekar, to Bibliotekarer, fire Underbibliotekarer, en Sekretær og tre faste Assistenter og desuden en fast Bogbinder, Kustode osv. og en Række midlertidige Assistenter. Og dog er Personalet langt fra tilstrækkeligt. Lokalet, der var beregnet for Udlaanet, er alt for lille, og forskellige af Magasinrummene har hurtigt maattet inddrages til Kontorer, og allerede omgaas man meget alvorligt med nye Byggeplaner, idet Bygningen om ganske faa Aar absolut ikke længere vil slaa til.

Skønt Statsbibliotekets Bygning almindeligt beundres, lider den dog af store, væsentlige Fejl, og det er navnlig Magasinerne, det er galt med; Etagerne er alt for høje, og Ekspeditionen er yderst vanskelig, idet den for en stor Del maa foregaa paa Stiger. Hvis Bygningen havde haft ikke tre, men fire Etager, havde den været adskilligt mere praktisk.

Statsbiblioteket er Danmarks trediestørste og Statens eneste udenfor Hovedstaden, med over 250,000 Bd. og ca. 400 Haandskrifter.

Desuden indeholder det Samlinger af Kunstblade, Kort og Musikalier samt af Smaatryk. Dets Grundbestand er Dubletter af dansk Litteratur efter ca. 1820 fra Det kongelige Bibliotek. Dertil kom ca. 6000 Bd. fra *Aarhus Stifts offentlige Bibliotek*, og endelig er fire betydelige danske Privatbiblioteker indlemmet i Stats-

Statsbibliotekets Läsrum.

biblioteket, nemlig: 1) Stiftamtmand *A. Regenburgs* ca. 22,000 Bd. store Bibliotek, især indeholdende en meget stor Samling af Litteratur vedrørende Slesvig og Holsten, hvorimellem mange Sjældenheder. (Dette Bibliotek er skænket af Samleren, der har stiftet et særligt Legat til dets Forøgelse. Regenburgs Buste, udført af Billedhugger Johannes Hoffmann, er opstillet i Salen). 2) Gehejmearkivar *C. F. Wegeners* ca. 23,000 Bd. store Bibliotek, særlig rigt paa historisk og filologisk Litteratur. 3) Provst *J. Valis* ca. 12,000 Bd. store Bibliotek vedrørende Hedningemissionen, en yderst værdifuld Specialsamling, der hører til de betydeligste i Verden i sin Art. 4) Biskop *Fr. Niensens* ca. 10,000 Bd. store Bibliotek, af kirkehistorisk og almenhistorisk Karakter, men ogsaa rigt paa nyere Litteratur fra alle humane Fag. Over de tre førstnævnte Samlinger findes trykte Kataloger. — Af andre større samlede Erhvervelser skal nævnes Organist *R. Cl. Rasmussens* Samlinger, *Fransk akademisk Forenings Bogsamling* og den største Del af *Aarhus Haandværkerforenings Bogsamlings* „tekniske“ Afdeling. Som større Gaver maa nævnes *Den Philipsenske Blicher-Samling*, Gaver fra afd. Højskoleforstander *Bågø*, Overretssagfører *Chr. Kier*, samt Bogtrykker *N. P. Thomsens* Exlibrissamling.

Alle danske Tryksager, herunder ogsaa Kunsttryk af enhver Art, modtages ifølge Lov af 2. Maj 1902 som Pligteksemplarer fra Trykkerierne, i Reglen halvaarsvis. Aarlig modtages fra 500—600 Trykkerier ca. 4300 Bøger og Pjecer, ca. 1600 Tidsskrifter og ca. 70,000 Smaa-tryk, Sange, Programmer etc., desuden Kunsttryk.

Biblioteket er bestemt til Fremme af almindelig Oplysning; det er altsaa ikke anlagt paa Specialstudier undtagen indenfor danske Æmner og de særlig dyrkede

Fag, hidtil navnlig Litteratur vedrørende Slesvig og Hedningemissionen.

Biblioteket er, som Navnet siger, et „Statsbibliotek“, og deri ligger baade, at det er Staten, som ejer det og væsentlig bærer Omkostningerne derved, og at det ikke er et Bibliotek for Aarhus By alene. Læsesalen er naturligvis især til Gavn og Glæde for Aarhus, derimod omfatter Udlaanet hele Landet. Biblioteket sender nemlig efter skriftlig Rekvisition Bøger over hele Danmark, direkte til Laanerne og „Vandrebogsamlinger“ i Bogkasser til Studiekredse — alt uden Udgift for Laanerne.

Biblioteket udlaante 1919 ca. 40,000 Bd., og regnes Bogkasserne med, stiger Tallet med 4000 til. Der udsendes i 1919 170 Vandrebogsamlinger (3412 Bd.) og til By-Bibliotekerne henvend 1400, her er det navnlig Esbjerg, Fredericia, Næstved, Silkeborg, Vejle og Viborg, der har været Laanerne. Biblioteket har udsendt 14 trykte Kataloger over den aarlige købte Tilvækst og 5 om Oplysnings-Litteratur. Desuden foreligger de trykte Kataloger over Wegeners Bøger, Blichersamlingen o. fl.

Fra „Foreningen til Indkøb af fremmed Skønlitteratur“ modtages aarligt ca. 100 Bd., overvejende af de nyeste udenlandske Forfattere.

Overbibliotekar *Vilh. Grundtvig* er født den 26. Juli 1866 i Kbhvn. Blev Student (Borgerdydskolen Chrhvn) 1884, Cand. mag. 1891, Bibliotekar ved Landbohøjskolen 1892, Underbibliotekar her ved Statsbiblioteket 1903 og 1905 Overbibliotekar. Han har udgivet forskellige mindre, betydelige Afhandlinger om Biblioteksvæsen, Bibliografi, samt Kataloger. „Danmarks Forst- og Jagtlitteratur“, 1901, „Bibliotekssagen i Danmark“ 1910, „Nøgle til danske Bogfortegnelser“ 1913.

Bibliotekar *Ejler Haugsted* er født den 1. Oktober

Vilh. Grundtvig,
Overbibliotekar.

Ejler Haugsted,
Bibliotekar.

Erling Stensgård,
Underbibliotekar.

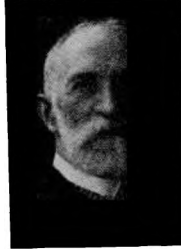
1875 i Vester Skerninge, Student (Herlufsholm) 1893, Cand. mag. 1899, Lærer ved Marselisborg Skole 1901—06, ansat paa Statsbiblioteket 1906, Bibliotekar 1917. Var indtil 1912 væsentlig beskæftiget med Udlaansvirksomhed, siden da med den indre Ordning.

Haugsted er Medlem af Bestyrelserne for Union Française, Aarhus Musæums historiske Afdeling og Historisk Samfund (Formand siden 1916) og har redigeret Samfundets Aarbøger fra 1908. Haugsted har i forskellige Tidsskrifter skrevet historiske Afhandlinger og er Médarbejder ved „Danske Herregaarde“.

Underbibliotekar *Erling Stensgård* er født den 17. Maj 1876 i Kbhvn., blev cand. phil. 1894, var Medarbejder ved forskellige Aviser (bl. a. Nationaltidende) og blev ansat ved Statsbiblioteket 1901. Her leder han Katalogiseringsarbejdet og bestyrer „den Regenburgske Samling“. Hans store og mærkbare Interesse for Sønderjylland har bl. a. givet sig Udslag i hans lærerige Indledning til „De forbudte Sange“ (1908) og „Supplément nécessaire“ (1915), et udmærket bibliografisk-kritisk Arbejde. Endelig har han været Medarbejder ved Sønderjydernes „Blaa Sangbog“. Det var ogsaa ham, der indgav det forstandige, men desværre ikke fulgte

Johannes Lunddahl,
Amtslæge.

A. F. S. Jørgensen,
Kaptajn. R., Dbm.

V. J. von Holstein Rathlou,
Dr. phil.

Forslag, at Danmark burde faa tilkendt hele Slesvig, hvorefter Tyskerne i Sydslesvig eventuelt kunde stemme sig ud ved en „omvendt § 5“. Han var Medarbejder ved „Danske Gaarde“ og har desuden i adskillige Aar medvirket ved Fotoramas Programudgivelse o. lign.

Jeg selv blev født den 29. Septbr. 1885 paa Gersdorffslund ved Hou. Blev Student (Ordrup) 1903, Cand. mag. 1909, Dr. phil. (Kingo) 1917. Var Assistent paa Kgl. Bibliotek fra 1907. Blev Underbibliotekar her 1912. Jeg modtager og kontrollerer sammen med Kaptajn Jørgensen Trykkeriernes Aflevering af danske Tryksager. Jeg har udgivet en Del Bøger og skrevet en Mængde Artikler i Blade og Tidsskrifter. Een Bog duer, men næsten ingen kender den; det er „Svend Fælding. Dansk Heltedigt i 20 Sange“ (700 Vers). 1912. Om Tillidshverv o. lign. vil jeg i al Beskedenhed henvise til Kraks blaa Bog, Universitets Aarskrift Novbr. 1917, S. 230, og Dansk Adels Blad 1917, Nr. 8. De kan alle læses her paa Statsbiblioteket. Jeg har ved aabent at sige dét, jeg anser for Sandhed, gjort mig inderlig forhadet af enkelte Fanatikere og en stor Del smaatskaarne Sjæle.

Som Underbibliotekar er endvidere ansat Cand. mag. *F. M. Bendtsen*, f. 2. Marts 1886 og Cand. phil. *E. Sejr*, f. 29. Septbr. 1891.

Bibliotekets Sekretær er Kaptajn *A. F. S. Jørgensen* R. af D., Dbm.). Han er født den 9. Juli 1852 i København, Prmljt. 1876 i Aarhus og har siden været bosiddende her, Kaptajn 1886, Afsked (Aldersgrænsen) 1904, ansat ved Biblioteket siden Januar 1903 og modtog Bogtrykkeriernes første Aflevering af Tryksager. Kaptajnen er Medstifter af Soldaterhjemmet og er nu dets Formand („Dannevirke“s Aarhus-Afdeling).

NY JYDSKE KJØBSTAD-CREDITFORENING

PAA Bispetofteften lige over for Statsbiblioteket ligger *Ny jydsk Kjøbstad-Creditforening, Aarhus*, der begyndte i Hjørring 1871 og saaledes holder 50 Aars Jubilæum næste Aar. Her i Aarhus havde den fra 1878 Kontorer i Mindegade, flyttede 1885 til Hjørnet af Nørre-alle og Ny Grønnegade og i 1912 flyttede den ind i sin nuværende Pragtbygning. Denne er opført af Arkitekterne Achen og Thorkel Møller (Konduktør var Arkitekt Jørgensen). Den er bygget af røde Mursten med rigelig Udsmykning af fransk Granit med sorte, glasse-rede Tagsten og en Mængde Kobberudsmykning. Soklen og Sokkelbaandene er af jydsk Granit; over Vinduerne er udhugget samtlige jydsk Kjøbstæder Navne. (1912).

Om Bygningens Ydre har Meningerne været delt, om dens Indre er derimod de fleste enige. Det er ikke ualmindeligt at se unge Arkitekter og Elever fra tekniske Skoler komme ind i Bygningen for at beundre dens Indre, og selv Folk fra København bliver imponerede over Forhallen og de store Lokalers stilfulde Udseende. I underste Etage ligger Bogholderiet og Kassererkontoret, hvor Lokalet gaar i hele Bygningens Bredde, idet Loftet i Midten bæres af 2 Rækker svære Søjler af Marmor fra Carrara. Diske og Paneler er af Teaktræ, og iøvrigt er der ved Udstyrelsen anvendt forskellige Arter

af Marmor. I Forhallen, der er mørkerød og prydet med samtlige jyske Købstæders Vaaben i straalende Farvepragt, fører en Trappe, ogsaa af Carraramarmor, op til 1. Sals Kontorer. Her findes bl. a. Udvalgsværelser, Direktørværelser o. s. v. Ogsaa her er der overalt Marmor og meget smukke Friser under Lofterne, ud-

Kreditforeningen.

ført af Møller Jensen. Marmorarbejdet, som er leveret af Firmaet E. Nielsen, kostede 21,000 Kr., Bruun & Sørensens leverede Ventil- og Varmeanlæg, og hele Bygnings Opførelse beløb sig til godt $\frac{1}{2}$ Million.

I Udvalgsværelset hænger Oliemalerier af samtlige tidligere Direktører.

Creditforeningens øverste Styrelse er Repræsentantskabet, der er sammensat af de 32 Repræsentanter fra Nørrejylland's Købstæder samt 4 fra Sønderjylland. Formand er Borgmesterfuldmægtig *Faber* i Aalborg, Næstfor-

mand er Stiftsfuldmægtig *Jensen* i Ribe, Direktionen bestaar af administrerende Direktør *Lau* og 2 Meddirektører, fhv. Branddirektør *Lehrmann* fra Hobro (R. af D.) nu her i Aarhus, og Landstingsmand *Sofus Thomsen* (R. af D.) (Kong *Sofus* fra Hjørring), Kontorcheferne er Bogholder *N. P. Paulsen*, Kasserer *Johs. Kruse* og Ekspeditionschef *Cand. jur. O. Hjelm*.

Den 31. Marts 1920 var Restudlaandshovedstolen ca. 143 Millioner Kr. med ca. 13,000 Antal Laan.

Direktør *Edvard Lau* (R. af D. og Dbmd.) er født 29. August 1859 i Kolding; exam. jur. 1881, Sagfører i Kolding 1885, Medlem af Byraadet 1888—1916, Borgmesterfuldmægtig 1914—16 og siden administrerende Direktør her. Han er Overligningskommisær og har været Medlem af Vejle Amts Skoleraad, Formand for Kolding Skyldkreds, for Kolding—Egtved Jernbaneselskab, for Kolding Grudejerforening, By og Amtssygehuset i Kolding, for Nationalforeningen til Tuberkulosens Bekæmpelse, for Radiumsfondet til 1916, Medlem af Bestyrelsen for Fællesforeningen af jydsk Grund-ejerforeninger til 1917 og De forenede sydjydske Telefonselskaber og for A/S Winters Tagpapfabrikker, Formand for Ny danske Købstadsforening 1911—16, Medlem af Bankraadet for Jyllandsbanken i Aarhus, af den kommunale Skattekommission 1910 og af Bestyrelsen for Den midlertidige kommunale Laanekasse af 1914.

Paa Hjørnet af Louisegade og Mørksgade ligger den tidligere Frk. *Lindhardt*s Skole, der er oprettet 1866. Den overtoges 1916 af Skolebestyrerinde *Nicoline Koch*, som i 1918 lod den ny Skolebygning opføre paa en af Kommunen skænket Grund. Bygningen er af røde Mursten og med Undtagelse af en paa Hjørnet i Sandsten udhugget Figur forestillende en lille Skolepige, der læ-

ser i sin Bog, ganske uden Prydelser, den er iøvrigt udmærket indrettet for de 2—300 Elever, som søger den, og det viser sig, at Børn kan undervises fuldtud forsvarligt i Bygninger, der er mindre prunkende end de Paladser, som Kommunen øser Penge ud til.

Den har 5 Forberedelsesklasser, 4 Mellemskole- og en Realklasse. Frk. Koch er født 1870 i Haunslev

Mollegaarden.

Præstegaard, uddannet paa N. Zahles Lærerindekursus, under 1 $\frac{1}{2}$ Aars Studieophold i Paris fulgte Forelæsninger ved Sorbonnen, er Elev af Sprogforskeren Paul Passy, har studeret i Tyskland og var i 15 Aar Leder af Sorø private Pigeskole.

Vi drejer op ad Kristiansgade, hvor den er forbundet med Grønnegade ved en Bro, der prydes med det gamle Byvaaben: Aarer i et Hus, og møder da paa venstre Haand i Nr. 26 *Kristelig Forening for unge Kvinder*. Foreningen, der var en direkte Fortsættelse af den Kreds,

som samledes til tvangfri Møder hos den varmhjertede og godgørende Fru *Elise Kloster* i 1880'erne, blev stiftet den 12. Juli 1891. Der blev holdt Møder for Fabriksarbejdersker, Tjenestepiger osv. og Børnegudstjenester, Søndagsaftensmøder o. lign. Det begyndte hos Købmand Vilh. Kloster, Søndergade 33, hvor Fru Elise ordnede og styrede det hele, og da hun ved Foreningens Oprettelse blev den selvskrevne Formand, valgte hun sin Tjenestepige til Næstformand; dette nævnes, fordi det viser, hvordan det fra første Færd var *Hjemmet*, der prægede Foreningen. Foreningen fik Lokaler Østergade 50 (Husmoder Hilda Cederstrøm), derefter Ryesgade 10 (Leder Sergent L. Hundevad og Hustru, senere Frøken M. Gudme), derpaa Søndergade 3, Frederiksgade 79 og og sidst skraas overfor i Nr. 76. Men i Oktbr. 1908 blev dette Hus købt, og 5. Oktbr. 1909 indviede Biskop Sørensen K. F. U. K.s nye Hjem. Navnlig Købmand Carl Bertelsen († 1916) hjalp Foreningen ved Købet af Ejendommen, der kostede 32,000 Kr.

Fru Kloster afgik efter eget Ønske som Formand 1908, hvorefter „Kvindehjælpen“s Stifter og Leder, Fru *Ellen Schepelern* blev Formand til 1912, da hun afløstes af Frøken *Karoline Kruse*. Sekretær er Frøken *Dina Olsen*.

Foreningen, der er en Afdeling af Landsforeningen K. F. U. K. med samme Formaal og Virksomhed, har en Yngsteafdeling for Piger i Alderen 12—14 Aar, en Ungdomsafdeling (14—17 Aar) og endelig Hovedafdelingen for Voksne. I Søndagsskolen samles hver Søndag ca. 150 Børn, Spejderne tæller 3 Troppe, og desuden er der en Hedningemissionskreds.

I Pensionatet, der ledes af Frøken Nielsen, bor 60—70 Pensionærer. Siden 1912 har K. F. U. K. haft sin egen

Sommerlejr ude paa Skæring Strand. Foruden ved Uddeling af „De Unges Blad“ og lign. virker Foreningen ved Besøg i Fængslerne og paa Hospitalerne, men navnlig gør den Gavn ved Skiftedagen, hvor de store Skarer af unge Piger fra Landet strømmer til Byen og ofte udsatte for samvittighedsløse Personer. Som Regel er der hver Mandag Møde for Ungdomsafdelingen, om Tirsdagen for de Voksne, om Onsdagen de forskellige Kredse (Missionskredse, Sykredse) om Fredagen samles Bibelkredsene. Hjemmeaftnerne (Maanederne med 5 Tirsdage) og Kammerataftnerne, hvor Deltagerne samles om Kaffebordene til Foredrag, Oplæsning eller Sang, har givet mangen ung Pige gode og rige Minder for Livet, og mange er holdt borte fra de daarlige og simple Fornøjelser, som alle større Byer er saa overfyldte med. (Se iøvrigt Festskriftet „K. F. U. K. i Aarhus 1891—1916“).

Nabobygningen ejes af *Odd Fellow Ordenen*, der har to Loger her i Byen: „Sct. Olaf“, stiftet 6. Maj 1884 og „Esbern Snare“, stiftet 2. November 1902.

Odd Fellow Ordenen er det største af alle eksisterende hemmelige Selskaber, idet Ordenen tæller 1½ Million Medlemmer. Dens Formaal gaar i almindelig human Retning, og navnlig drager Foreningen Omsorg for afdøde Brødres Efterladte.

Kunstbygningen, der ligger lige overfor Frøken Kochs Skole som Nabo til Kreditforeningen, blev opført af Høeg-Hansen og indviet den 28. Septbr. 1917. Den har 2 store Udstillingslokaler, 1 paa hver Side af Portnerbygningen, hvor Indgangen findes, samt i den kraftige, lave Taarnbygning et Rum, der væsentligt bruges til Udstilling af Skulptur. Den ejes af et A/S, hvis Formand er Overretssagfører *Frank Wilde*.

Byen har 2 Kunstforeninger, der her arrangerer Ud-

stillinger. Den ældste er „*Aarhus Kunstforening*“, stiftet 1847; dens nuværende Bestyrelse er Kunstmaler, Arkitekt *M. B. Fritz* (Formand), Rektor, Dr. phil. *J. K. Larsen* og Dr. phil. *V. J. von Holstein Rathlou*. Den nye, „*Moderne Kunst*“, er stiftet 1918 og har Grosserer *Chr. Kampmann* til Formand. Begge afholder Udstil-

Kunstbygningen.

linger og l'oredrag og bortlodder Kunstværker; den ældste præges af den ældre, fornuftige Opfattelse af Kunst, hvorimod den nye interesserer sig mest for *LSNON*, ligesom den foruden Foredrag i „*Klingen*“s Maner har opført nogle Kakofonier og i sin Virksomhed giver en solid Basis for den rette Opfattelse af det udødelige Æventyr om Kejsere ns nye Klæder.

Frimurerlogen, Kristiansgade, er en stor, hvidkalket Bygning med Frontespice, hvori Billedhugger Øsgaard har anbragt en Kristusskikkelse med Korset, omgivet af

sine Disciple. Under denne staar med store Bogstaver: SUB CRUCE CLEMENTIA CRESCIT (Barmhertigheden vokser under Korset.)

Bygningen, som i visse Henseender ikke har noget heldigt Ydre, er opført af Arkitekt E. C. Achen og blev indviet 1908. I Ordenshuset arbejder Sct. Johannes Logen „Sct. Clemens“, der er oprettet 1871, og hvis ordførende Mester er Lærer *G. H. Lassen* —, desuden Sct. Andreaslogen „De fire Roser“, der er oprettet 1908, og hvis ordførende Mester er Belysningsdirektør *S. P. N. Løchte*.

Aarhus Borger-Pigeskole er bygget af Arkitekt *Harild* og blev taget i Brug Oktober 1902. Indskriften paa Vestgavlen er udført i Sandsten; den smukke Uhrskive er udført i Kobber af A. Wilson. Bygningen er iøvrigt af røde, haandstrøgne Mursten fra Aarslev og Tilst Teglværk. I Kælderen mod Nordvest er indrettet Skolekøkken med Økonomirum, mod Sydvest er Gymnastiksalen (8 m høj) med Omklædningsrum og Brusebade.

Stueetagen har 8 Klasseværelser, Overlærerens Kontor og Lærerindeværelse. 1. Sal har 6 Klasseværelser samt Klasser for Sang, Haandgerning, Naturfagene og Bogsamlingen. (Se iøvrigt Arkitekten 1902, 5. Aarg. 3).

Skolen begyndte i 1847 i Forhuset i den gamle Kasse i Vestergade, hvor nu Folkebiblioteket er. I Marts 1890 flyttede Pigeskolen til Baghuset, der var opført 1847, da dette var blevet ledigt efter Opførelsen af Borger-skolen i Ny Munkegade. Elevantallet er omtrent 600, fordelt i 20 Klasser, deraf 6 Mellemskoleklasser og 1 Realklasse.

Overlærer er Frk. *Theodora Müller*, født 1874 i Aarhus.

Imellem Skolen og Statsbiblioteket ligger *Ting- og*

Arresthuset, der i Aarhus Vejviser kaldes „ubetinget Danmarks smukkeste Retsbygning“.

Mon virkelig ingen anden By har saa kønt et Tinghus? Det er en pæn Bygning; men noget saa overvældende synes jeg dog ikke, den er. Fra Nordsiden er den kedelig og virker ubehageligt med sine firkantede,

Tinghuset.

rundbuede og fladbuede Vinduer, moderne Karnap med Barokrækværk og en Zirsten udhugget som en quasi-græsk Skolefortegning o. s. v. Men Forsiden er god, med en udmærket Tagrytter, et smukt Ur (der næsten aldrig gaar rigtigt), et Par gode Sten-Løver, og ved Siderne Lygter, hvis Forbilleder er Lygterne paa Palazzo Strozzi i Firenze.

Den er bygget af Arkitekterne *Knud A. Ludvigsen* og *Julius Hansen* i København, med Hr. *Wied* af Aar-

hus til Konduktør. Funderingsarbejderne blev begyndt 1903, og 3 Aar efter blev den taget i Brug.

I Kælderetagen er Statspolitiet samt Køkken, Varmeværk m. m. I Stueetagen har Civildommeren, Amtslægen og Politivagten Lokaler. Paa 1. Sal findes Politimesteren samt Hasle og Ning Herreders Retssal. Amtsraadet, Civildommerens Retslokale og Forligskommissionen, desuden Venteværelser, Sagførernes Værelser m. m. Paa 2. Sal har Kriminaldommeren Kontor og Retssal, og her findes bl. a. den store Nævningeretssal, der indtil Retsreformen indførtes, stod tom og blev benyttet til Udstillinger. Den er godt 300 m² stor, 6 m høj og meget smuk. Her vil de glimrende iscenesatte juridiske Folke-Film blive opført.

I Forbindelse med Tinghuset og bagved ligger det nødvendige Onde: Arrestbygningen med sine 51 Enkeltceller og 7 Fællesceller. Her kan 70 ufrivillige Pensionærer lære at sørge over deres Synder. Denne Bygning, der er lavere end Tinghuset, er paa 4 Etager, ved hver Side ligger Gaardspladsen omgivet af en 4 m høj Mur.

Oppe paa Loftet i Tinghuset opbevares ret ubetryggende forskellige af Byens gamle kostbare Dokumenter fra Kong Hans's Tider o. lign. Jeg tror, det var bedre, de blev anbragt ovre hos os i Statsbiblioteket, hvor de baade vilde ligge vel forvaret og desuden være tilgængelige for den interesserede Historiker. Men det lader sig maaske ordne.

Kriminaldommer *Hans Hvass* er født den 16. April 1864 i Bidstrup, Granslev Sogn, Student (Randers) 1883, cand. jur. 1890, Fuldmægtig i Randers, Holstebro, Herning og ved Lejre Herred; 1911 Birkedommer i Muckadell m. fl. Birker, kom 1919 til Aarhus som Kriminaldommer.

Chr. Kiørboe,
Politimester.

H. P. Selmer,
Civildommer.

Hans Hvass,
Kriminaldommer.

Han var fra 1899—1908 Revisor i Herning Hede- & Diskontobank, fra 1910—11 Formand i Foreningen af Retsbetjentfuldmægtige, 1915—19 Revisor i Faaborg Spare- & Laanekasse. Formand i Faaborg Sejlklub, Medbesidder af det Hvassiske Familie-Fideikommis og af det von Schiebell-Arenstorffske Fideikommis.

Civildommer *Philip Selmer* er født 1. December 1858 paa Søndergaard pr. Aarup; Student (Odense) 1877, Cand. jur. 1884, By- og Herredsfuldmægtig i Køge 1888, i Sorø 1890; Sagfører i Ringe 1891, Overretssagfører i Svendborg 1895, Underfoged i København 1902, Borgmester og Byfoged i Ebeltoft, Herredsfoged i Mols og en Del af Sønderherred 1904, Herredsfoged i Vindinge Herred 1911, blev 1919 Civildommer i Aarhus.

Politimester *Chr. Kiørboe* er født paa Balskov 30. December 1871; Student (Odense) 1889, Cand. jur. 1895, By- og Herredsfuldmægtig i Store Hedinge 1895, Byfogedfuldmægtig i Aarhus 1900, Byfoged i Varde 1917, kom igen til Aarhus 1919 som Politimester.

Han var fra 1912—17 Formand for „Arbejde adler“ (Aarhusafdeling) og Suppleant for Formanden i Aarhus søndre Værgeraadskreds 1911—17.

Forligskommissær Redaktør *H. V. Rasmussen* er født

1852. Redigerede i Hillerød Bergs Blad „Frederiksborg Amts Avis“ og kom til Aarhus, hvor han sammen med Pastor Laursen overtog „Aarhus Amts Folkeblad“ 1895. Han var Medstifter af „Historisk Samfund for Aarhus Stift“, i hvis Bestyrelse og Forretningsudvalg han sidder, og hvis Formand han var fra dets Oprettelse 1908 indtil 1916. Han har i mange Aar været Udgiver af „Kommunale Efterretninger“.

I samme Bygning har Amtslægen sit Kontor. Amtslæge *Johannes Ludvig Lunddahl* er født den 24. Marts 1859 i Ranum, Student (Metropolitanskolen) 1876, Cand. med. 1883. Praktiserede i Tølløse og kom til Aarhus 1888. Blev Reservelæge i Hæren 1888—91, Læge ved Børnepolikliniken 1890—99, Kommunelæge 1892—99, Stadslæge 1899, kst. Stiftsfysikus for Gl. Aarhus og Randers Amter 1905—15, Amts- og Kredslæge siden 1915. 1916 tog han Embedslægeeksamen. Han var Medlem af Bestyrelsen for Aarhus Lægeforening 1909—13, for Den alm. danske Lægeforenings Hovedbestyrelse 1912—18 og for De danske Lægers Hjælpeforening; i Redaktionen af Maanedsskrift for Sundhedspleje 1917 og af Nordisk hygiejnisk Tidsskrift 1920.

Fattiggaarden, der ligger paa Fattiggaardsbakken lige over for Statsbiblioteket, er opført i Aarene 1869—70. Her faar fattige Mennesker, der ikke selv kan skaffe sig deres Udkomme, Ophold af Kommunen, som dog ogsaa yder Fattigunderstøttelse paa anden Vis, f. Eks. ved at yde Huslejhjælp, ved at anbringe Børn i Pleje, ved gratis at udlaane Haver (Fattighaverne i Møllevangen) og ved at bortgive forskellige Enkefriboliger.

Fattigvæsenet bestyres af 3 Byraadsmedlemmer, der i enhver Henseende repræsenterer Kommunen.

For Fattigvæsenet arbejder 1 Forvalter, 1 Arbejds-

mester, 2 Opsynsmænd, 1 Sygeplejerske og forskellige Damer, ansat i Husholdningen. Bliver nogle af Fattiglemmerne syge, har de selv frit Valg imellem en Snes af Byens Læger, bl. a. Amtslæge Lunddahl, Kredslæge Juul, Overlægerne Frisch, Løchte, Otto Lassen, Norden-toft og Zahlmann. Fattiggaardens Læge er Overlæge *Riis*, der desuden er Læge ved Fattigvæsenets Optagelseshjem for Børn.

Fattiginspektør er *N. Müller Larsen*, der har Kontor og Bolig paa Fattiggaarden. Han har den umiddelbare Ledelse af alle Forretninger, der hører til Fattigvæsenet.

Fattiginspektør *N. Müller Larsen* er født 1878 i Karrebæksminde; var fra 1892—95 Elev paa Kæmnerkontoret og har siden 1895 været ved Værgeraadsvæsenet. Dette har han ledet siden 1913. Det omfatter Fattigvæsenet, Alderdomsunderstøttelse og Enkebørnsunderstøttelse; fra 1911—13 Formand for „Faglig Forening af Kontorassistenter“ under Aarhus Kommune.

Omgivet af Lindetræer, Hyld og Hindbær ligger paa Fattiggaardsbakkens Skraaning øverst paa „Brobjerg“ *Rytterkasernen* med sin renlige, strænge Facade ud imod Tinghuset og Pigeskolen. Den er opført 1876 af Arkitekt *Langballe*, og her har 3. Dragonregiment sit Bo. Kasernekommandant og Regimentschef er Oberstløjtnant *Chr. Bahnson* (R. af D.), født den 28. September 1877. Der er 3 Eskadronschefer, Ritmester *J. C. A. Dornonville de la Cour*, født den 6. Decbr. 1879, som f. T. (Sommer 1920) ligger i Tønder med sine Dragoner, endvidere Ritmester *T. R. Baron Reedtz-Thott* (Km.), født den 28. Aug. 1886, der har Rekrutskolen, og endelig Ritmester *Johs. Ad. B. Wolf*, født den 1. Decbr. 1890, f. T. Lærer ved Rideskolen i København.

Intendant *Damlund*, der i Aar afløste Intendant *Chs. Chr. Hansen*, har sine Kontorer her. I det store, rummelige Ridehus har der ofte været holdt Folke- og Vælgermøder, hvad Rummet ogsaa ypperligt egner sig til.

Vi drager nu ned ad Frederiksgade og kommer dermed ind i det gamle Aarhus paany. Den høje Bakke som danner Gadens sydligste Del, hed tidligere Brobjerg,

Den gamle Bindingsværksgaard paa Hjørnet af Frederiksgade og Sønderalle, illh. Firmaet S. M. Holsts Eftf.

og Landevejen fra Skanderborg førte ned over Vade-
stedet og Broen ved Immervad og har rimeligvis alle-
rede i Oldtiden været en af de store Hovedfærdselsveje.

Allerede i det 12. Aarhundrede nævnes *Vor. Frue Kirke paa Brobjerg*; men vi ved saa godt som intet om denne. Der er Sandsynlighed for, at Kirken har ligget paa Bakkens højeste Punkt, hvad der kan svare til Af-
snittet mellem Mørksgade og Vesterallé, og dens Haver og Jord har strakt sig nedad mod Bispetofte.

Det er heller ikke usandsynligt, at et Marianerkloster — rimeligvis et Karmeliterkloster — har sluttet sig til

denne Kirke. Karmeliterne kom ind i Danmark omkring 1410, og ifald Formodningen er rigtig, har dette Kloster været det eneste Kameliterkloster i Jylland. Man ved, at der i dette Kloster har været udgivet en af de første trykte Bøger i Danmark, den hed „Historien om Hellig Jørgen, Patron for den hellige Marias Kirke paa Brobjerghus i Byen Aarhus, trykt 1499 i Helligaands-huset, medens Niels Clausen var Biskop“. Det paastaas, at den har været forfattet af en Munk af Marianerordenen ved Navn *Laurentius Olai*. (Lars Olsen).

Et Eksempplar, som fandtes i Universitetsbiblioteket, gik til Grunde ved Københavns store Ildebrand 1728.

Klostrets Grund har rimeligvis strakt sig sig mod Syd til Møllevejen, som synes at have været noget nordligere end nuværende Vesterallé. Man har tidligere fundet Murbrokker i Vestergades sydlige Del, som vel stammer fra de nedrevne Klostermure.

Det er tydeligt, at hvor Frederiksgade gaar over i Frederiksallé, er et Skel mellem den nye og den gamle By. Indgangen til Byen her kaldtes Brobjergport, og skønt Porten forlængst er forsvunden, giver den gamle Bindingsværksgaard mod Øst stadigt en ærværdig og smuk Indgang til den stærkt befærdede Gade.

Brobjerg Port var oprindelig ret uanselig, og først i 1824 blev den opført af Murværk, men nedrevet i 1857. Allerede i det 17. Aarhundrede skød Husene sig udover den Grænse, som Porten viste, og Holbergs Samtidige, den rige Købmand *Hans Buchtrup* (født 1683 i Ebeltoft, død her 1753), der boede i Nr. 77 og fremdeles opførte Nr. 79, rykkede Porten ud paa egen Haand. Dete vakte stor Opsigt, men der skete ellers ikke noget større. Men da han fremdeles byggede Hjørnstedet Frederiks Allé og Sønder Allé, forbød i 1724 Magistra-

Carl Berg,
Sadelm.v.3. Dragonregim.

Axel Appel,
Statskonsulent.

Ludvig Ohlsson,
Hotelejer.

ten ham at bygge det færdig, da det laa udenfor Byen, og han maatte ikke yderligere flytte Porten, og det var forbudt 1682 at bygge paa Landjorden lige uden for en Købstad. Magistraten, der dengang som ogsaa nu, var en kedelig Forsamling, blev da ledet af den nærige og snævertsynede Borgmester Chr. Basballe, og han mente, det vilde skade Byens og navnlig hans egne Forretninger, om Købmandsgaarde kunde ligge ude i Byens Udkanter. Immervad var jo det eneste rigtige Købmandscentrum! Det kom til Proces, hvor det viste sig, at Borgerne var klogere end deres Magistrat (oh Bispetorv!), og Buchtrup fik Byggetilladelse, og Porten blev rykket ud 1726. Gaarden ejedes af den Buchtrupske Familie, indtil Rs. Schandorph i Begyndelsen af det 19. Aarhundrede købte den, og den laa over Nr. 74—78. (Om denne Strid se Hoffmeyer I, S. 380—390).

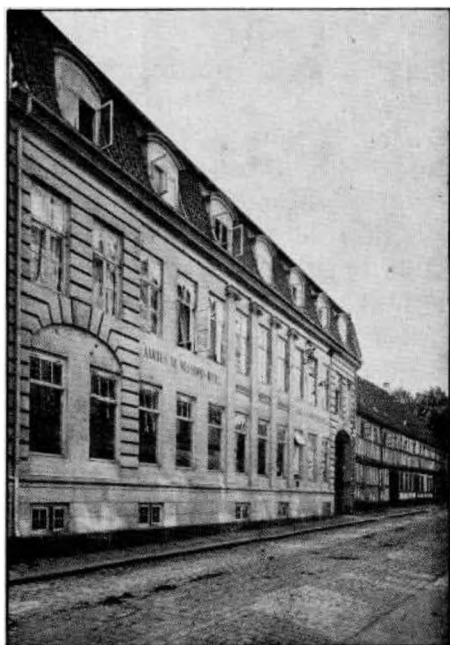
Nu ejes Bindingsværksgaarden af S. M. Holsts Efterfølger.

Foruden Pakhusrum og Kornlofter rummer Gaarden Regimentssadelmager Carl Bergs Forretning, der er oprettet 1896 i Frederiksgade 70, men flyttede herhen 1903.

Sadelmager *Berg* er født 1868 i Aarhus og er uddan-

net her og i Udlandet. Han er Kasserer for 3. Dragonregiments Ænkekasse.

Den næste Ejendom, Nr. 79, er *Det ny Missionshotel*, som er oprettet 1908 af Hotelejer Carl Nielsen. Den

Frederiksgade Nr. 79. Det ny Missionshotel.

stilfulde Bygning har tidligere været beboet af Stiftsamtmand, Kammerherre Dahl og gik senere over til den kommanderende Generalløjtnant Leschly, der solgte den i 1907. Senere er det ombygget og forbedret og ejes nu af Direktør *L. Ohlsson*. Arealet er ca. 1182 m², heri er iberegnet Annekset, der er indrettet i en hyggelig, gammel Bindingsværksbygning, og den smukke, gamle Have.

Det rummer 50 Gæsteværelser og har Plads til ca. 86 Gæster. Det beskæftiger 20 Mennesker og regnes for at være roligt, solidt og hyggeligt.

Direktør Ludvig Ohlsson, som overtog det i 1919, er født 1888 og er oprindelig uddannet ved Landbruget. Han blev Landbrugskandidat 1912 og har opholdt sig paa Studierejser i England og Skotland.

Ejendommen Nr. 78 lige over for tilhører Fabrikant *A. Thomsen*. Her træffer vi en af Byens bedst kendte Borgere, agtet for sin Dygtighed over hele Landet, nemlig Sønderjyden, Statskonsulent Appel.

Statskonsulent *Axel Appel* (R. af D.) er født 13. September 1858 i Tønder. Han kom tidlig til Landbruget og gennemgik Kursus paa Thune Landbrugsskole tog Eksamen 1884; Lærer paa Faurbogaard og Thune Landbrugsskole 1884—86, Veterinæreksamen 1888, Statskonsulent i Husdyravl og Husdyrbrug siden 1890.

Han er Medlem af Statsdyrskuekommissionen og af „De samvirkende danske Landboforeninger“s Bestyrelse, Formand for „Foreningen af jydsk Landboforeningers Udvalg til Fremme af Regnskabsføring i Landbruget“ og Medlem af denne Forenings Udvalg for Tilsyn med Kvægbesætninger. Han var Formand for „Sønderjydske Forening for Aarhus“ fra 1910—19.

Han har skrevet „Kvægbrugets Udvikling i Danmark i de sidste 25—35 Aar og særlig dets Udvikling paa Fyn“, „Faareavl og Faarehold“, „Stambog over Tyre af jydsk Race og Tyre af Korthornsracen“ og „Stambog over Væddere“.

Gaar vi videre fremad Gaden, ser vi Ejendommen Nr. 75—77. Den var tidligere en gammel Købmandsgaard med Bindingsværkspakhus i Gaarden og gammeldags, alsidig Landforretning, og endnu kalder Landboerne

Alfred Stensgaard,
Købmand.

Søren Nielsen
Møbelfabrikant.

Jens Nielsen,
Fabrikant.

den Købmand Spliids Gaard, idet den blev grundlagt den 23. Novbr. 1855 af Chr. Spliid; efter dennes Død 1896 overtoges den af I. Rasmussen. Resterne af den — d. v. s. nu kun Kolonial- & Brændselsforretning — er overtaget af Købmand *Alfred Stensgaard*, som er født 1891 i Thisted og i 1917 overtog Forretningen.

Ejendommen tilhører nu P. Weiling og A. Søndergaard, og i Bagbygningen findes bl. a. A/S P. Weiling & Søndergaards Cykleforretning og Aarhus Glassliberi.

Paa den anden Side finder vi *De forenede Møbelfabrikker*, der er oprettet 1918, da Brødrene S. og J. Nielsen sluttede sig sammen med P. K. Petersens Møbelfabrik, der var oprettet 1890. Fabriksbygningen i Gaarden har flere Gange været brændt; den nuværende er opført 1915.

Ejendommen, hvis Areal er ca. 1103 m², tilhører Fabrikant J. Nielsen, som er født 1873 i Karup, uddannet som Snedker i Odder og etableret selvstændig 1898. Hans Broder, Søren Nielsen, er født 1885 i Karup og etableret 1912.

De forenede Møbelfabrikker fremstiller Møbler af bedre Art, navnlig til Herreværelser og Spisestuer og har en betydelig Detailhandel. Her beskæftiges ca. 70 Mennesker.

P. K. Petersen (R. af D.) er født 30. Marts 1860. Efter at have lært paa Landet kom han til Aarhus, og faa Aar efter begyndte han selvstændig Virksomhed; men først 1887 grundlagde han sin Møbelforretning. Den blev hurtigt udvidet, og 1912 købte han Gaarden

Frederiksgade 75-77. Købm. Alfr. Stensgaard.

her i Frederiksgade 74, og drev Forretning her, til han 1919 trak sig tilbage.

P. K. Petersen har udstyret en Mængde private Kontorer og Lokaler samt en Mængde offentlige, f. Eks. Byraadets Sal, Ting- & Arresthuset, Mejlborg m. fl. Han har været Formand for Aarhus Snedkermesterforenings Møbelafdeling og er Oldemand for Snedkerlauget og i Bestyrelsen for Aarhus Haandværkerforening og har

siden Købmands- og Haandværkerbankens Oprettelse været Formand for Repræsentantskabet.

Ejendommen Nr. 73 tilhører Snedkermester *Mikkel Brandt*, som er født 1864 i Toustrup pr. Harlev og er uddannet i Skanderborg. Han etablerede sig 1889 i

Frederiksgade 74, tilh. De forenede Møbelfabriker.

Aarhus og købte i 1899 Frederiksgade 73, hvor han nedrev den gamle Bygning og opførte den nuværende, ligesom han for egen Regning har opført 15 andre Ejendomme rundt i Byen.

Ejendommen Nr. 72 er en gammel Købmandsgaard, i hvis Bindingsværksbygning der i det sidste Par Hundrede Aar har været drevet Købmandsforretning.

Her laa i det 17. Aarhundrede Niels Lauritzens Gaard og Boder. Han ejede omtrent hele den yderste Del af

P. K. Petersen,
Fabrikant. R.

M. Brandt,
Snedkermester.

M. M. Noersgaard,
Snedkermester.

Brobjerg. 1761 havde Gaarden 2 Stokværk med 16 Fag til Gaden, og den takseredes til 2000 Rigsd.. Imellem

Frederiksgade Nr. 73. Tilh. M. Brandt.

denne Gaard og Nabogrun- den løb en snæver Gang ned til Bispetoften, der kald- tes Hans Jensens Gyde. Gy- den var Byens, men Borg- mester Basballe, den nærige Synder, gav 1722 Tolderen Hans Mogensen Lov til at bygge tværs over Gyden, mod at han fik selv en lille Kaalhave. — I denne Byg- ning finder vi nu Firmaet *J. D. Rasmussen*, som om- fatter Markfrø, Korn og Fo- derstoffer.

J. D. Rasmussen, som grundlagde Bedriften 1866, døde 1915; men den fort- sættes af Enken med Søn- nen, Købmand *Carl Ras- mussen* som Leder.

Ejendommen, der ligger paa den gamle Klostergrund, og i hvis Have der er fundet talrige Ruinrester og Murstensbrokker, tilhører nu Jyllandspostens Redaktør, S. W. Nielsen.

Ejendommen Nr. 71, hvis Areal er ca. 2364 m² og gaar hen til Asylvej, tilhører Fabrikant *P. Thorsen*. Han købte den daværende Bygning Aar 1900,

Frederiksgade Nr. 61 Hjørnet af Østergade, tilh. M. M. Noersgaard.

som han nedrev, hvorpaa den nuværende blev bygget. Sin Møbelindustri omdannede han i 1910 til Fabrikdrift, og hans Søn, A. Thorsen indtraadte som Medindehaver af Firmaet 1913.

Fabrikant P. Thorsen er født 1851 i Serup ved Silkeborg, blev uddannet som Snedker i København og etablerede sig 1878. Hans Søn A. Thorsen er født her i Aarhus og uddannet i København og München.

Vi kommer nu til Hjørneejendommen Nr. 61, som tilige er Østergade 2. Den tilhører Snedkermester *M. M. Noersgaard*, som købte den i 1917. Noersgaard er født

Frederiksgade Nr. 68 — Hjørnet af Mørksgade. The American Tobacco Co.

Ansgar Clemmensen,
Afdelingschef.

Gunnar Lund,
Kontorchef.

I. C. Andersen,
Købmand.

1869 i Lemvig. Han er udannet der og i København og etablerede sig 1898 med en lille Fabrik i Østergade 3, indtil han flyttede den herhen, hvor han beskæftiger en halv Snes Mennesker.

Paa det modsatte Hjørne Nr. 68 (Mørksgade 1) ser vi Firmaet *The American Tobacco Co.*, Aarhus Afdeling, som er oprettet 1919. Den er Fordelingscentral for Jylland og omfatter væsentlig Shagtobakker og Cigaretter, bl. a. den fortrinlige Shagtobak Capstan Navy Cut. Afdelingschefen er *Ansgar Clemmensen*, der er født 1892 i Randers. Han er uddannet samme Steds og indtraadte i Firmaet 1912 og overtog Ledelsen af Jyllandsafdelingen ved dennes Oprettelse i 1919. Afdelingens Kontorchef er *G. Lund*, som er født 1891 i Aarhus, uddannet i København og indtraadte i Firmaet 1914.

Den store Ejendom lige over for — Østergade 1 — er „*Brobjerg*hus“, som tilhører Købmand *M. Harder*, der 1919 købte den af Redaktør A. K. Jensen. Den er opført 1900 af Arkitekt Primodt Clausen. Her har bl. a. Engelsk Beklædnings Magasin sit Udsalg.

Frederiksgade 54 ejes af Købmand *Jens C. Andersen*. Den er opført 1897, og samme Aar grundlagdes her Frederiksgades Materialhandel, som J. Andersen købte

1917. Han er født 1894 i Madsbjerg og uddannet i Hjørring.

Nr. 53 tilhører A/S *H. C. Møllers* Sæbefabrik og Oliemølle, der er grundlagt paa dette Sted i 1829 af Claus Møller. Ejendommen er gennem Aarene blevet en Del ombygget, navnlig i 1888. Dens Fabriksbygninger ligger i Gaarden, og Arealet er 1600 m². 1841 blev Fabrikken overtaget af H. C. Møller, og 1888 gik den over til Fabrikant Chr. Kjærtinge. I 1894 omdannedes Forretningen til Aktieselskab med Fabrikant *H. W. Kjærtinge* som Direktør. Fabrikken beskæftiger ca. 30 Mennesker og fremstiller Sæbe, Linolie, Fernisser, Hørfrøkager og Raaglyserin.

Frederiksgade 74, tilh. J. C. Andersen.

Fabrikant H. W. Kjærtinge er født her i Aarhus 1868. Han er Bestyrelsesmedlem i en Række Aktieselskaber og Foreninger og har ledet Fabrikken siden 1888.

I Frederiksgade 45 ligger *Fælleskontoret for Velgørenhed*, der blev oprettet i December 1905. Kontorets Formaal er, at de forskellige Velgørenhedsforeninger i Aarhus kan arbejde samlet, og det er Oplysningsbureau og giver Vejledning uden at gribe ind i de forskellige Foreningers Styrelse. Desuden skaffer det Oplysninger og Underretning til private Velgørere.

Heinrich Dambmann.
Fabrikant. R.

H. W. Kjærtinge,
Fabrikant.

Fru E. M. Lyngdal,
Guldsmed.

I Overledelsen sidder Borgmester Drechsel, Stiftsprovst Lindhardt og indtil sin Død 1920 Professor Tage Hansen. Formand for Forretningsudvalget er Fabrikant Dambmann.

I de samme Bygninger ligger Velgørenhedshjemmet, der er oprettet i Marts 1910 og aabent hele Dagen og tager sig af ubemidlede Personer, der her ved at arbejde kan faa lidt Penge at tjene, alt imedens man søger at skaffe dem Plads og Arbejde. Bestyrelsens Formand er Fabrikant Dambmann, Næstformand er Grosse-
rer Baune.

Fabrikant *Heinrich Dambmann* (R. af D.) er født d. 26. Juli 1866 i Aarhus, kom i Sadelmagerlære 1880, blev Svend 1885, rejste i Ind- og Udlandet og etablerede sig i 1892. Han var Formand for Centralforeningen for jydsk Sadelmager- og Tapetserermestre 1906—09, Oldemand for Sadelmager- og Tapetsererlauget i Aarhus 1898—1907, Medlem af Kommissionen for Svendeprovers Bedømmelse, Medlem af Bestyrelsen for jydsk Væddeløbsforening, Formand i Forretningsudvalget for Fælleskontoret for Velgørenhed i Aarhus, for Samaritankomiteén, for Velgørenhedshjemmet og for Herberg for hjemløse, Medlem af Bestyrelserne af Mar-

tahjemmet og Vuggestuerne, for de fattiges Fodbeklædning og for Konfirmandsbeklædningen og af Hovedbestyrelsen for Landsforeningen „Arbejde adler“, Medlem af Repræsentantskabet Aarhus Teater, Medlem af den internationale Kongres for offentlig Forsorg og privat Velgørenhed og Formand i A.S Aarhus Discontobank.

Frederiksgade Nr. 38 Guldsmed Lyngdal.

Frederiksgade Nr. 48, 46 og 44 tilhører Bødkermester Jørgen Balle.

Nr. 38 tilhører Enkefru Guldsmed *Larsen*. Her laa oprindelig et lille Hus, hvori der fandtes en Beværtning, som særlig hjemsøgte af Dragonerne, indtil Guldsmed Larsen 1861 forskaffede sig Kvarterets Beboeres Velsigelse ved at købe Ejendommen, ombygge den og henlægge sin Forretning, der er grundlagt 1843, hertil; den laa oprindelig i Frederiksgade 44, derefter i 42.

Guldsmed Larsen døde 1899, og hans Datter Fru E.

H. Christensen,
Direktør.

Anton Christensen,
Fabrikant.

C. Schmidt Christensen,
Direktør.

M. Lyngdal overtog da Forretningen. Fru Lyngdal er født i Thy og uddannet som Guldsmed hos Faderen.

Nr. 33 tilhører *Anthon Christensen*, som i Bagbygningen har indrettet sin store Fabrik for Børnekonfektion. Fabrikant Christensen oprettede sin Forretning 1888 paa Clemensbro; den blev udvidet til Fabriksdrift 2 Aar efter, og 1916 købtes Ejendommen i Frederiksgade, hvor der tidligere laa en gammel Købmandsgaard.

Selve Fabriksbygningen i Gaarden er opført af Arkitekt M. B. Fritz i 1916—17. Den er indrettet overmaade praktisk og har elektrisk Drivkraft overalt. Arealet er 1379 m², og der beskæftiges mellem 4—500 Mennesker.

Anthon Christensen omdannede 1916 sin Forretning, idet han optog Sønnen *Henry Christensen* som Direktør og i 1920 sin anden Søn *Chr. Schmidt Christensen* som Meddirektør.

Fabrikant Anton Christensen er født 1865 i Ravnholt og uddannet her i Aarhus. Han er Medlem af Handelsforeningens Bestyrelse. — Direktør Henry Christensen er født 1890 i Aarhus og uddannet i Tyskland, Schweiz og England. Han indtraadte i Forretningen 1914. — Direktør Chr. Schmidt Christensen er født 1895 i Aar-

hus og er uddannet her og i Amerika. Han indtraadte i Firmaet 1915.

Foruden Børnekonfektion omfatter Virksomheden ogsaa Fabrikation af Damelinned og Udstyr for Spædbørn, og der er et stort Antal Strikkemaskiner i Gang. En betydelig Artikel i hele Forretningen er Garn, og

Frederiksgade Nr. 33, tilh. Aatnon Christensen.
Forr. tilh. Købmand L. Larsen.

det er herfra, det berømte skotske Firma Balduin & Walkers Garnsorter er indført i Danmark.

I Forhuset findes Købmand *L. Larsens* Kolonialforretning, som er startet 1917. Larsen er født 1880 og uddannet i Selde pr. Roslev. Han etablerede sig 1905 i Brørup, kom til Aarhus 1913 og begyndte sin Forretning her 1917.

Ejendommen Nr. 32 tilhører Bødkermester *Jørgen Balle*, som er Indehaver af Danmark største Bødker-

forretning, og den har Filialer i København og i Harburg i Tyskland. Denne i Nr. 48 har Balle oprettet et Røgeri, som udnytter det meget Savsmuld, der er ypperlig egnet til Røgning.

Frederiksgade 29, tilh. R. P. Pedersen.

Den lille Villabygning med de to høje Skorstene blev tidligere beboet af Stiftsfysikus Bünger, derefter af Sct. Josephs Søstre, og den store Skraaning nedad mod Aaen ligger fuld af Tønder, saa at den fra Grønnegadebroen ser ud som et Bjerg, bygget op af lutter Tønder.

Firmaet blev grundlagt af Jørgen Balles Bedstefader, Niels Jensen Balle, for over 100 Aar siden paa samme Sted, hvor Forretningen nu har sine Kontorer ved Siden af Fabrikken. Da Jørgen Balle overtog Virksomheden i 1883, bestod Arbejdsstyrken af 1 Mand, nu er den

Frederiksgade Nr. 30, tilh. Chr. Christensen.

paa over 70. Der omsættes aarligt ca. 100,000 brugte Tønder, og der fremstilles Bunker af Smørfustager hver Dag.

Nr. 20 tilhører Snedkermester *R. P. Pedersen*, som ogsaa har sin Forretning her. Han er født 1887 i Aarhus, uddannet hos Bach-Sørensen, etablerede sig i 1911 i Grønnegade og flyttede hertil 1918.

Den pæne, ældre Bygning Nr. 30—26—24 med Trappe-

A. M. Frislev,
Sadelmagemester.

Otto Weis,
Slagtermester.

Niels Christensen,
Kgl. Hof Skrædermester.

gavlen ejes af Sten- og Billedhugger *Christen Christensen*, som er født 1873 her i Aarhus og uddannet dels i Danmark, dels i Tyskland. Stenhuggeriet blev grundlagt 1867 af Faderen, N. Christensen, gik efter hans Død over til Enken og blev ledet af Sønnen S. K. Christensen fra 1887—98, og derefter overtaget af dennes Broder, den nuværende Ejer, i 1909, som i Mellemtiden havde været etableret i Odder siden 1898.

Firmaet har leveret Stenhuggerarbejde til en Mængde større Bygninger, f. Eks. til „Royal“s Palmehave, til Bagermester Holles Marmorfaçade og lign., desuden staar Granithuggeriet i Carl Blochsgade i Forbindelse med Forretningen her.

I Nr. 25 finder vi en lille, gammel Ejendom, hvis Udseende fører den tilbage til Gadens ældste Tid. Man har endnu i Familien et Skøde fra 1796, hvoraf det fremgaar, at Linnedvæver Jens Nielsen True sælger Huset til Skomagere Jens Nicholai Nielsen True for 250 Rdl. Boghandler Thruer er en Efterkommer af den her omtalte Familie, i hvis Eje Bygningen, der er af Bindingsværk, har været indtil 1919.

Ejendommen ejes nu af Sadelmagemester A. M. Frislev, der i 1919 købte den af Skomagere Trues Arvin-

ger. Hans Forretninger, som han etablerede her 1904, omfatter Sadelmageri og Handel med Seletøj og Lædervarer. Anders Frislev er født 1877 i Vejlbj og bl. a. uddannet i Aarhus.

Ved Nr. 22 frydes vort sultne Blik af lækre Viktualier

Frederiksgade Nr. 25, tilh. Sadelmagerm. A. Frislev.

og svulmende Pølser. Ejendommen ejes af Slagtermester *Otto Weis*, der er født 1883 i Beder. Han er uddannet i Jylland og Rostock og etablerede sig i 1901 i Mejlgade 41, og flyttede hertil i 1906 samtidig med, at han købte Ejendommen. Forretningen omfatter en gros og en detail Handel med Kød og Viktualier samt Pølsefabrikation.

Slagtermester Weis er Sekretær i Aarhus Slagterlaug. Nr. 20 ejes af Snedkermester *Bach-Sørensen*, som er en af Byens gamle, solide Haandværkere. Han er født 1869 og uddannet her i Aarhus og overtog i 1896 Forretningen, der er grundlagt 1860.

Frederiksgade 22, tilh. Slagterm. Otto Weis.

Ejendommen Nr. 19 ejes af Kgl. Hofleverandør, Skræddermester *Niels Christensen*, der er født 1881 i Aarhus og uddannet hos Faderen.

Niels Christensen, jun. overtog Forretningen efter Faderens Død 1912 og blev Aaret efter Kgl. Hofleverandør. Hans Etablissement er et af Byens fineste; dets Speciale er Uniformer.

I Nr. 18 C bør vi bemærke Guldsmed *E. A. Koborgs* Vindue, hvor han har udstillet Ting af eget Ar-

bejde. Jeg vil betegne ham som en af Byens dygtigste Guldsmede.

Paa Frederiksgades østre Side laa i det 17. Aarhundrede en Snes smaa Boder, hvor Handelen før Svenskekrigen florerede. Store Dele af Byen blev hærget af

Frederiksgade Nr. 19, tilh. Kgl. Hofleverandør Niels Christensen.

Wallenstein og andre, og det gik især ud over Brobjerg, og efter Krigen blev dette Strøg Tilhold for alskens Pak. Hvor Frederiksgade nede ad Bakken svinger, omtrent midtvejs paa Østsiden, har der gaaet en smal Færdselsaare ud mod Marselisborg ved Navn Folmergyde. Her blev der smuglet, og hvor nu Nr. 17 ligger, laa 1682 Købmand Chr. Læssøes Gaard, i hvis Have (eller Nabo-haven) „Gert Bartskaers Have“, der var Traktørsted. I Begyndelsen af det 19. Aarhundrede blev det militære

C. J. Jensen,
Købmand.

Ewald Jensen,
Købmand.

Th. Bygballe,
Smedemester.

Sygehus, 3: 2 Stuer med en Seng, paa Hjørnet af Klostergade og Guldsmedgade, flyttet herhen, hvilket var en stor Forbedring, om vi end nu vilde finde et saadant Sygehus ganske uanstændigt.

Frederiksgade Nr. 11 tilhører Firmaet *Ole Jensens Sønner*, som er oprettet 1874 af Købmand Ole Jensen, og dengang laa i Svaneapotekets Gaard, 1908 købte Jensen Ejendommen i Frederiksgade og ombyggede den, og 1919 overgik den sammen med Forretningen til Sønnerne Ewald og C. J. Jensen, som er født henholdsvis 1885 og 83, den første er uddannet i Vejle og 10 Aar i Udlandet, og den sidste i Middelfart.

Forretningen omfatter al Slags Manufakturkonfektion etc., og er en speciel Afbetalingsforretning.

Vi gaar videre ned ad Gaden og bemærker i Nr. 4—6 en morsom gammel Bindingsværksgaard, som ejes af Aarhus Kommune. Her findes A. *Bygballes* Støbe-gods- & Smedeforretning, som er grundlagt 1905 som en Fortsættelse af Christensens Jernstøberier.

1918 overtog Sønnerne A. & Th. Bygballe Firmaet. A. Bygballe afgik ved Døden i Oktober 1919, og Broderen Th. Bygballe, der er født 1884 i Aarhus, og uddannet her, fortsætter alene Forretningen.

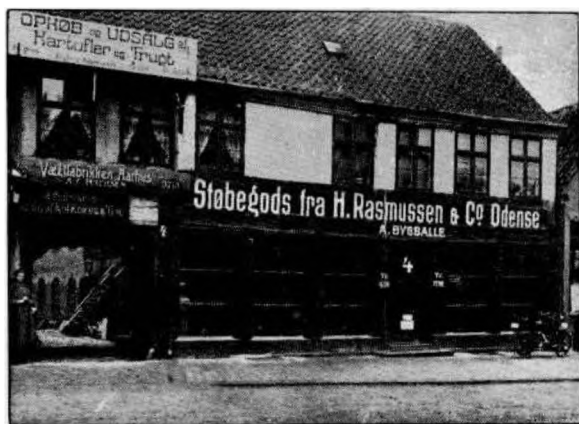
Her laa en stor Gaard, som tidligere tilhørte den bekendte Borgmester Michel Michelsen Malling, som levede 1639—1701. Derefter ejedes Gaarden af den store

Frederiksgade Nr. 11, tilh. Firmaet Ole Jensens Sønnr.

Købmand Michel Pedersen Borre, efter hvem den overgik til Niels Jørgensen Stauning. 1734 blev den gjort til Gæstgivergaard og dreves en Del Aar af Johan Haselmand, „privilegeret Gastgeber“, og senere af Jokum Bernt Hummelfører, hvad der foranledigede, at den blev kaldt Hummelførergaarden. I Begyndelsen af det 19. Aarhundrede solgtes den af Josias Vennemose til

den bekendte Grosserer Phil. Hartv. Rée, som 1815 solgte Gaarden og et Stykke af Haven til Hans Secher, som delte den i en større og en mindre Gaard. Resten af Haven satte Rée ved en Bro i Forbindelse med sin paa den anden Side af Aaen liggende store Gaard paa Vestergade. I Haven lod han opføre en kunstig Borgruin og aabnede sine Haveanlæg for Byens spaserende Borgere.

Frederiksgade Nr. 4.

Paa det nederste Stykke af Gaden, „Brobjergs Hule“, laa en stor Gaard, som i det 17. Aarhundrede blev be-
 tragtet som en af de pragtfuldeste af alle Byens Privat-
 ejendomme. Den ejedes 1682 af den rige Kirsten Hans-
 datter Drastrup, som var gift med cand. jur. Nicolaus
 de Brobergue. Senere tilhørte den Chr. J. Basballe, og
 i 1724 bliver den Farvergaard. Derefter gik den over
 i Familien Fejlbergs Eje. 1787 tilhørte den Kommerce-
 raad Bøggild, og i Begyndelsen af det 19. Aarhundrede
 ejedes den af Farver Johnsen.

Gaar vi forbi Hotel „Frederiksbro“, bemærker vi

L. Larsen,
Købmand.

Marinus Kock,
Isenkrammer.

Chr. Christensen,
Stenhuggermester.

Ejendommen Nr. 1, mellen Aaen og Fiskergade. Den tilhører *A/S De forenede Jernstøberier*, som har Lager og Salgskontor for hele Jylland, Sønderjylland incl. Selskabet købte Ejendommen 1918 og forandrede Ejendommens Indre. Afdelingen ledes af Forretningsfører Th. Nielsen.

Paa Hjørnet ligger Isenkrammer *Marinus Kocks* Forretning, som blev grundlagt af P. Funder Carlsen. Den omfatter Isenkram en gros og en detail og beskæftiger 12 Personer. — M. Kock er født 1883 og uddannet hos Brødrene Kock paa Søndergade. I 1893 overtog han Forretningen her.

Før vi helt forlader Frederiksgade kaster vi endnu et Blik op ad den og tænker os først et Par Hundrede Aar tilbage i Tiden. Omkring Aar 1700, da den hed Brobjerggade, var Størsteparten af Husene kun smaa Boder. Kun ved Brobjerg Port og Broen laa nogle to-etages Bindingsværksgaarde. Fra Broen gik Gaden meget stærkt tilvejs — dog vist ikke saa stejlt, som Fremstilleren af det Billede, Justitsraad og Professor Worms Arvinger forærede Raadstuen 1791, har ment (se Ill. Side 13); men stejl har den været, thi Hoffmeyer fortæller os, at den antagelig i det 18. Aarhundrede er gravet

meget af, og endnu har den fra Østergade og ned til Aaen et ganske behageligt Fald, vel at mærke for dem, der skal ned ad den. I 1726 klages over, at Gadens Tilstand var saaledes, „at ingen mere vilde køre for Beboerne“. Brolægningen var gyselig, og meget bedre er den ikke blevet; thi med Undtagelse af det lille

Frederiksgade Nr. 1, Hj. af Fiskergade, med Marinus Kochs Forretning.

Stykke helt nede ved Broen, hvor Brolægningen fornylig er fornyet, er den næstefter Fredensgade Byens værste „Benbrækkerstræde“.

Frederiksgade er nu en af Byens store Færdselsaarer, dens Snæverthed tiltrods, de smaa Boder er erstattet af mange store, moderne Ejendomme, af hvilke de færreste er kønne, og Gaden trænger, ligesom de fleste af Aarhus' Gader, til Reparation med paafølgende Vedligeholdelse.

Dens Snæverhed burde der raades Bod paa, og at der der ikke sker en Mængde Kørselsulykker her, er ufatteligt. Man kunde afhjælpe Trangheden ved at rykke Fortovene ind under Husene, hvis Facademure kunde hvile paa Piller, hvad der er praktiseret med Hjørnet af Mejlgade og Olufsgade. Forretningerne kunde saa rykkes tilbage, der er Plads nok paa de store Grunde, der

Frederiksgade Nr. 1, tilh. A.S De forenede Jernstøberier.

ligger bagved. En saadan Ordning burde ogsaa træffes paa Søndergade, hvor Sporvognskørselen beslaglægger det halve af Kørebanen.

Vi gaar nu over Frederiksbro ned i Immervad. I ældgamle Tider fandtes ingen Bro, men kun et Vadested, og man ved ikke, hvornaar der først er lagt Bro over det rigtige Vadested.

I det 17. Aarhundrede kaldes Broen „Brobjergs Bro“, den øverste Bro, „Basballe Bro“ eller „Ning Herreds Bro“; ifølge Jydske Lov paahvilede der nemlig Ning

Herred en Afgift af Havre til Broens Vedligeholdelse, idet Vejen over Immervad (Emmervad) var kongelig Hærvej.

Broen var i ældre Tider af Egetømmer og temmelig høj paa Midten, men omkring 1830 afløstes den af en opmuret Bro og omdøbtes til det karakterløse „Frede-

Gammelt Parti fra Aaen med den hammershøjske Gaard (nuv. Immervad 6) i Baggrunden.

riksbro“, ligesom Magistraten skændede Brobjerggaden ved at omdøbe den til Frederiksgade. Mangel paa Pietetshensyn har altsaa ogsaa dengang været fremtrædende i det høje Raad.

Emmervad har i Modsætning til Broen faaet Lov til at beholde sit Navn, blot har man i det 19. Aarhundrede forandret Selvlyden og siden kaldt Gaden *Immervad*. Saasnart man i Aaret 1700 var kommen over Broen, laa der til venstre *Basballernes* store Gaard, hvor i ældre Tider „*Helligaandshuset*“ og dets Kirke laa.

G. Reffs,
Direktør.

Victor Barrit,
Købmand.

Th. W. Thru.,
Boghandler.

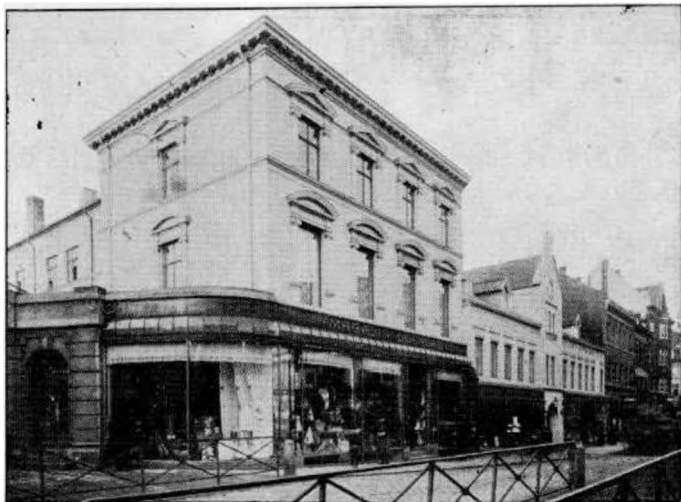
Indtil 1540 fandtes endnu et „Helligaandskapel“ paa dette Sted.

Den store Basballegaard med sine mange Side-, Lade- og Pakhuse samt nogle Nabohuse brændte Nat-ten mellem den 7. og 8. April 1744, det var en betyde-elig Ildebrand, der i lang Tid efter mindedes i Byen.

Efter Branden købtes den samlede Grund af Borg-
mester *M. A. Geertsen*, som opførte en ny stor Ejend-
dom derpaa. Efter Geertsens Død 1769 gik den over
til Justitsraad *Gleerup*, og senere tilhørte den *Hans*
Billeskov, Generalinde *Gersdorff*, Købmand *Hammershøj*.

Her ligger nu to store, sammenbyggede og moderne
Forretningsejendomme, der ejes af *A/S Magasin du*
Nord. Dette Selskab kan føres tilbage til 1868, da det
den 14. April blev grundlagt i Svaneapotekets Ejendom
i Vestergade under Navnet *Emil Vett & Co.*. 1871 flyt-
tedes Forretningen til den *Hammershøjske Gaard*, som
blev ombygget af Tømremester *Steinbrønner*. I 1878
ombyggede Arkitekt *Puck, sen.*, det gamle *Magasin* ved
Aaen og opførte her og paa den ubebyggede Plads
mellem dette og *Hammershøjs Gaard* den nuværende
treetages Bygning, som *Emil Vett & Wessel* tog i Brug.
To Aar før havde *Vett* nedsat sig i *København*, og

Købmand *Carl Reffs* var bleven Leder af Firmaet, der fik Navnet Emil Vett & Wessel. Da Carl Reffs i 1894 overtog Tidemanns Forretning i Holbæk, overgik Firmaets Ledelse til Købmand *Julius Mellentin*, indtil det 1911 blev omdannet til A/S Magasin du Nord. Det er

Immervads vestlige Side.

I Forgrunden Nr. 8 og 6, som tilh. A/S Magasin du Nord.

en selvstændig Virksomhed, hvis Bestyrelse bestaar af Direktør *Vilh. Vett*, Formand, Købmand *Carl Reffs*, Grosserer *Jul. Mellentin* og med *G. Reffs* som administrerende Direktør. Samtidig blev Ejendommen ombygget til dens nuværende Skikkelse, og i de paafølgende Aar er den stadig blevet udvidet og forandret efter de Krav, Nutiden stiller til et moderne Stormagasin.

Selskabets Aktiekapital er 300,000 Kr., og det beskæftiger 135 Mennesker, det omfatter alle de i et Stor-

magasin forekommende Artikler og har store Systuer, Dame- og Herreskrædderi.

Direktør *G. Reffs* er født 1884 i Aarhus, uddannet paa Magasin du Nord's Fabrikker og i Udlandet. Reffs er Bestyrelsesmedlem i Aarhus Amts Rekyllkorps og

Venstre Fløj af Immervad Nr. 6, Ludv. Schmidts Eftf.

Medlem af Købmands- og Haandværkerbankens Repræsentantskab.

Det er et morsomt Tilfælde, at der paa dette Sted, hvor der for 300 Aar siden laa en af Aarhus største Handelsforetagender, ogsaa nu ligger en Virksomhed, der er af Byens betydeligste; kun har Beskaffenheden og Udseendet jo forandret sig en Kende.

Immervad Nr. 6, der nu ligeledes tilhører A/S Magasin du Nord, er den ombyggede Hammershøjske

Gaard. Da Emil Vett & Wessel tog den af Puck opførte Ejendom i Besiddelse, flyttede Spare- og Laanekassen 1880 ind i det ledigtblevne Lokale og boede der, til dens egen Ejendom paa St. Torv var færdig (se Side

Immervad Nr. 4. Th. Thrues Boghandel.

99), hvorefter Magasin du Nord atter rykkede ind i sine gamle Lokaler med sin Herreafdeling.

Bygningens venstre Fløj optages af Firmaet *Ludv. Schmidts Eftf.*, en smuk og tiltalende Virksomhed, der er oprettet her 1870 af Hans Schourup (Se Side 207—208). 1888 overtoges den af Ludv. Schmidt, 1910 solgtes Forretningen til den nuværende Indehaver, *Victor Barrit*, der er født 1884 i Horsens og uddannet hos Riegels i Viborg.

Marinus Johansen,
Farvhandler.

Ludvig Harnsen,
Handskefabrikant.

Chr. M. Hansen,
Købmand.

Forretningen, der ved Ombygningen 1916—17 fik sit nuværende elegante Udseende, omfatter Glas, Porcellæn, m. m., og hvad der særlig fryder Øjet, Kählers smukke keramiske Arbejder. Barrit er Formand for Aarhus Isenkramforening.

Immervad Nr. 4 tilhører Enkefru *C. Thruë*.*) Den smukke Bygning er tegnet af Professor Walther og opført 1876. Her ligger Th. Thruës Bog-, Papir- og Kunsthandel, der kan føres tilbage til 1817, da den saakaldte „Jessenske Boghandling“ oprettedes paa Lilletorv, nuv. Nr. 4. Denne „Boghandling“ overtoges senere af en Kollektør Basse, efter hvem den i 1858 overgik til Skomagermester Thruës yngste Søn af første Ægteskab, Th. M. Thruë. Senere flyttedes Boghandelen til Immervad Nr. 7, og 1876 til Immervad Nr. 4. Efter Th. M. Thruës Død 1890 overtog hans Søn, den nuværende Ejer Th. W. Thruë Forretningen, som er en af Provinsens betydeligste Boglader og navnlig er udmærket forsynet med udenlandsk Literatur (Statsbibliotekets Mellemand).

Det udmærkede Trykkeri, som hører til Thruës Virksomhed, bliver omtalt under Aagade, hvortil Trykkeri-bygningen har Façade.

Th. W. Thruë er født 1864 i Aarhus, uddannet i

*) Enkefru Thruë afgik ved Døden i Slutningen af Februar, og Ejendommen overgik til Brødrene Thruë.

Flensborgs Boghandel i Roskilde, Ecole industrielle cantonal Lausanne 1881, Officersskolen i Aarhus 1887. Han har skrevet „Aarhus borgerlige Skydeselskabs Historie“, 1916; „Aarhus borgerlige Skydeselskab fra 1834 til

Immervad Nr. 2, tilh. Farvehandler Marinus Johansen.

1920“, 1920, er Kasserer for Aarhus borgerlige Skydeselskab siden 1904.

Ved Siden af i Nr. 2 ligger Farvehandler *Marinus Johansens* Ejendom, som er opført 1909, den er ombygget to Gange, sidst i 1916 af Arkitekt *Frühstuck Nielsen*.

Her laa tidligere en gammel Bindingsværksbygning,

som Jens Laasby, født 1717, byggede sammen med Hjørnstedet Den gamle Borgmestergaard.

Marinus Johansen er født 1880 i Aarhus, blev uddannet hos Jensen & Johnsen og etablerede sig 1906 i Borgporten i Marcus Bechs gamle Ejendom. 1909 købte han Immervad Nr. 2 og flyttede Forretningen hertil. Foruden denne Forretning, der omfatter Tapet- & Farvehandel, har Johansen i Bagbygningen til Immervad Nr. 2 a Fabrik for Fremstilling af Oliefarver og Kit. Endvidere er han ejer af Badstuegade Nr. 3, hvori han driver en tredje Virksomhed: Træpiksfarvefabrikken „Jolin“. Johansen er Kasserer i Farvehandlerforeningen for Jylland og Fyn.

Den sidste Ejendom paa Immervads vestlige Side er den store, røde Ejendom, som 1909 fortrængte den gamle Borgmestergaard. Da den nuværende Ejendom er omtalt Side 196, og den gamle Borgmestergaard fylder de første 10 Sider af dette Halvbind, er der ingen Grund til yderligere at fortælle om dette Sted.

Mens alle Gaardene paa Immervads vestlige Side har tilhørt store Købmandsslægter, Basballer, Michelsener, Laasbyer og Gyllinger, har den østlige Del i tidligere Tid været meget lidt bebygget, og ingen fremragende Navne har været knyttet til Husene.

Hvornaar Hjørnstedet, Immervad Nr. 1, er opført, er det endnu ikke lykkedes at finde, tiltrods for Mobilisering af Landsarkivet i Viborg og ældre, trykte Kilder, hvis Forfattere aabenbart har været ligesaa uvidende, og som Katten er gaaet uden om den varme Grød. Fremkommer vi ikke med Løsningen i „Rettelser og Tilføjelser“, maa vi nøjes med at fortælle, at Ejendommen ejedes af en Isenkræmmer Søren Jensen, indtil denne 1862 eller 63 blev myrdet i Marselisborg Skov ved den

Immervad Nr. 1. Brd. Byberg. Aarhus Handskefabrik. Aarhus Klædehandel.

gamle Kæmpehøj. Han havde været udei *Snorom Kro* — den nuværende Frederikshøj Kro — hos Kroejer Enevoldsen for at hente nogle Penge. Nogle Banditter havde siddet i Kroen og hørt paa Samtalen, og da han forlod Kroen, passede de ham op og myrdede ham. — Morderne havde dog intet Udbytte af deres Ugerning, da Jensen ingen Penge havde faaet.

Efter Jensen gik Ejendommen over til en Manufakturhandler Haumann, der 1887 solgte den til Brd. Byberg, og 1918 overtog *A. Byberg*, født 1863, den alene.

I Bygningens midterste Del ligger Handskefabrikant *L. Harmsens* Forretning, som oprindeligt er etableret 1870 af *C. F. Westphall* og dengang laa, hvor Thrues Ejendom nu ligger, den er saaledes Aarhus ældste Handskefabrik.

Ludvig Harmsen overtog Forretningen 1907 og flyttede den 1915 hertil, Hans Handskefabrik, der ligger i Ejendommen Clemensstræde 12, omfatter Fabrikation af alle Slags Skindhandsker.

Fabrikant Harmsen, der er af gammel Handskemager-slægt, er født i Vejle 1879, uddannet i Aarhus og Udlandet, er Formand i Centralforeningen for Handskefabrikanterne udenfor København.

I Bygningens venstre Fløj ligger „Aarhus Klædehandel“ tilhørende Købmand *C. M. Hansen*, som er født 1864 i Farup, uddannedes i Ribe, etablerede sig samme Sted 1888, derefter fra 1893 til 1900 i Esbjerg, hvorpaa han, efter at have været Bestyrer for en Klædefabrik i Aarhus, etablerede sig i Immervad 1905. Forretningen omfatter kun Klædehandel.

Chr. M. Hansen er Medlem af Købmands- og Haandværkerbankens Repræsentantskab.

Immervad Nr. 3, 5 og 7 tilhører Købmand *J. C. Frø-*

lund Thomsen, der i Nr. 3 har sin Forretning, omfattende Herreekvipering.

I Nr. 5 findes Buntmager *I. H. Kjølbys* Forretning, der oprindelig blev etableret i Vestergade Nr. 21, men flyttes til Immervad 1889, paa hvilket Tidspunkt Ejen-

Immervad Nr. 5. Buntmager I. H. Kjølbys.

dommen fra at være et lille toetaget Hus opbyggedes til dens nuværende Skikkelse.

Forretningen omfatter Hatte og Pelsvarer. I. H. Kjølbys er født 1850 i Nibe, uddannet i Aalborg og 5 Aar i Udlandet; han er Formand for Hatte- og Buntmagerforeningen i Aarhus.

I Nr. 7 paa Hjørnet af Clemensstræde ligger Køb-

mand *Chr. Haves* Forretning, „Glasmagasinet“, hvis Navn fortæller os, hvad Forretningen indeholder. Haves er født 1868 i Tødse paa Mors, han etablerede sig 1904 i Løgstør, senere i Thisted, hvorfra han 1914 flyttede til Aarhus. Derpaa drejer vi om i *Sct. Clemensstræde*, en meget

Inniervad Nr. 7 „Glasmagasinet“.

smal Gyde, hvor der kun findes nogle faa Ejendomme og Virksomheder af Betydning, hvorfor vi ikke skal fordybe os særligt i den. Den snævre Smøge kaldes ifølge et gammelt Skøde af 1741 for „en Kørevej“, hvad Kongen havde bestemt den til at være. Nu har Aarhus Politi omstødt denne kongelige Bestemmelse, og det er absolut forbudt at køre gennem Strædet, i hvert Fald paa Cykle.

Chr. Have,
Kobmand.

Alfred Thurm,
Gravor.

William Mikkelsen,
Gravor.

Paa Strædets nordlige Side er Nr. 5 *Fr. Winsløvs* Lagerbygning. De derefter følgende Grunde hører til Ejendomme paa St. Torv Nr. 5 og 3.

Strædets ulige Numre fortsætter og ender derefter med Nr. 15, der er en Fløj af Hotel „Skandinavien“, som omtales under Clemenstorvs sydlige Del, hvori Strædet munder ud. Paa modsat Side finder vi i Nr. 18—20 en

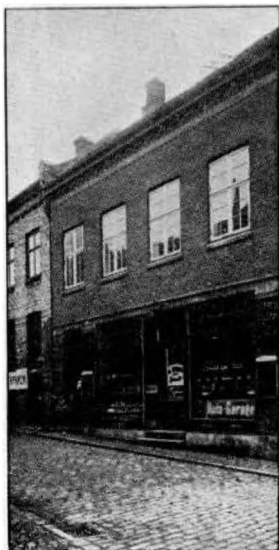
Sct. Clemensstræde Nr. 12. Aarhus Handskefabrik.

ny, moderne Ejendom tilhørende Købmand *V. Jørgensen*, der her har sin Forretning omfattende Hvidevarer og andre Artikler, der nu om Stunder hører til Manufakturfaget. Jørgensen er født 1871 paa Nymøllegaard ved Faaborg, uddannet i København og Helsingør og etableret 1897 i Aarhus i Guldsmedgade. Til Clemensstræde flyttedes Forretningen i 1907. Jørgensen er Bestyrelsesmedlem i Dansk Provins-Manufakturhandlerforening og i Dansk Tekstil-Union.

Nr. 16, 14 og 12 tilhører Farvehandler *S. C. Jensen*. I Nr. 12 findes den under Immervad omtalte „*Aarhus Handskefabrik*“. Nr. 8 tilhører Ekviperingshandler *Mauritzen*. I Stueetagen findes *A. Thurm & Co.* Gravøranstalt, der er oprettet 1903 af *A. Thurm* i Vestergade og flyttet til Clemensstræde 1918. Samme Aar indtraadte *W. Mikkelsen* som Compagnon i Firmaet, der fremstiller alle Slags Stempler, Segl og Skilte.

Alfred Thurm er født 1879 i Werdau i Sachsen og uddannet i Tyskland. *Mikkelsen* er født 1894 i Aarhus og uddannet i Tyskland og hos *Thurm*.

I Clemensstræde Nr. 2 (Immervad Nr. 9) laa i sin Tid *Basballes* gamle Vejerbod. I 1900 købte Købmand *H. S. Poulsen* Ejendommen, som han lod Arkitekt *Kühnel* ombygge i samme Stil som Ejendommen paa Hjørnet af Aagade. *Poulsen* er født 1869 i Ringkøbing.

Sct. Clemensstræde Nr. 8.
A. Thurm & Co.

Vi er nu atter i Immervad, men drejer straks om Hjørnet, der tilhører Købmand *S. H. Borup*, ned i *Aagade*. Sammen med denne Gade vil vi omtale *Fiskergade*, idet de Bygninger, der er værd at lægge Mærke til, har Façade ud mod Aaen. I Fiskergade, som nævnes i Jordskyldbogen fra 1562, laa indtil Midten af det 19. Aarhundrede kun smaa Boder, der oprindelig tilhørte forskellige af Byens Rigmænd.

Aaen ved Clemensbro.

Borgmester Basballe havde navnlig en Mængde. Paa flere Steder gik der smaa Gyder ned til Aaen, og de ansaas dengang for at have stor Betydning i Ildebrands-tilfælde, idet de lettede Vandforsyningen.

I det Stykke Aaparti, som løber langs med Aagade fra Fredensbro til Aaens Udløb i Havnen, har Aarhus et af sine mest maleriske Partier, som siden Clemensbro blev bygget, har faaet et Præg, der egentlig slet

ikke er dansk. De gamle Huse paa Aagade med Træerne langs Aaen, de ny, moderne Ejendomme, hvis Mure ligesom forsvinder i Vandet, og saa selve den gamle, ærværdige, mudrede Aa, gør det Stykke af Aarhus til en Særværdighed. De her afbildede Partier giver ikke meget, de skal ses med Naturens Farver, eller læg Mærke til dem en mørk Aften, naar Lys og Lygter er

Aagade Nr. 15, 17 og 19 tilh. S. C. Jensens Farvehandel.

tændt og spejler sig i det sagte glidende Vand. Trafik er der ikke meget af, Aaens Dybde og Broerne tillader kun Baadsejlads.

Hvor Aagade nu ligger, var i gamle Dage Byens sydlige Befæstning, Søndervold, med Aaen som en naturlig Voldgrav.

Aagade Nr. 15, 17 og 19 tilhører Enkefru *Ane Jensen*, der overtog dem 1916 efter Farvehandler *S. C. Jensens* Død. Nr. 15 købtes af Jensen 1914, mens han selv har opført Nr. 17 og 19, den sidste i 1896.

Her laa tidligere gamle Bindingsværkbygninger, som har rummet gamle Købmandsgaarde.

Farvehandler Jensen etablerede sig 1883 i Aagade 21, senere flyttedes Forretningen hertil og omfatter nu

Aagade set fra Clemensbro.

Tapet- og Farvehandel en gros og detail, samt Fabrikation af Pakfarver. Forretningen overgik sammen med Ejendommen til Enkefruen, som driver Forretningen videre med Sønnen, *Ejnar V. Jensen*, som Leder. Ejnar V. Jensen er født 1898 i Aarhus.

Helt henne ved Broen træffer vi „Bunden“ af den store Ejendom „Rømerhus“, som tilhører A/S Jyllandsbanken.

Vi spadserer under Broen, forbi nogle smaa, toetages Huse, og kommer forbi den lille Bro, der fører over Aaen til Fiskergyde. Skraat over for denne ligger *Harald Skovbyesgade*, et lille Stræde, der gaar meget stejlt op til Kannikegade. Paa Hjørnet ligger en stor, moderne fireetages Ejendom, „*Aarhusborg*“, der tilhører kgl. Hof Fiskehandler *J. C. Bartels*. Denne er født 1851

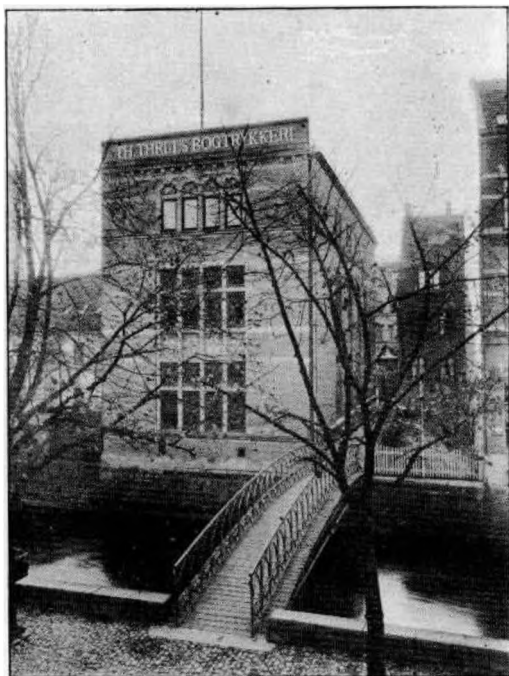

Aagade Nr. 49 tilh. kgl. Hoffiskehandler I. C. Bartels.

paa Sjælland, oplært som Landmand; indtil 1895 Ejer af Sønder Teglgård (180 ha. Land) ved Viborg, derefter etableret i Aarhus i Aagade Nr. 61. Han erhvervede samtidigt Ejendommene Aagade Nr. 49, 51, 53 og 55, som han senere nedrev for paa disses Plads at opføre sin nuværende Ejendom, der stod færdig 1905, og til hvilken han flyttede sin Forretning (*Harald Skovbyesgade* Nr. 3).

Foruden Hoffet forsyner J. C. Bartels alle Hospitalerne, Garnisonen og de fleste Hoteller med Fisk.

Skraat overfor denne Ejendom ser vi paa den anden Side Aaen *Th. Thrues Bogtrykkeri*, hvortil en smal, buet Bro med elegante Linier, fører over Aaen. Den

Fiskergade Nr. 47. Th. Thrues Bogtrykkeri. Facaden mod Aaen.

høje, smukke Trykkeribygning er tegnet af Arkitekt *Friemodt Clausen* og opført 1898. Ejendommens Grund gaar ud til Fiskergade Nr. 47, hvorfra der er Indkørsel gennem en pompøs Smedejernsport, hvis murede Stolper hver bærer en Ugle. Bogtrykkeriet begynde

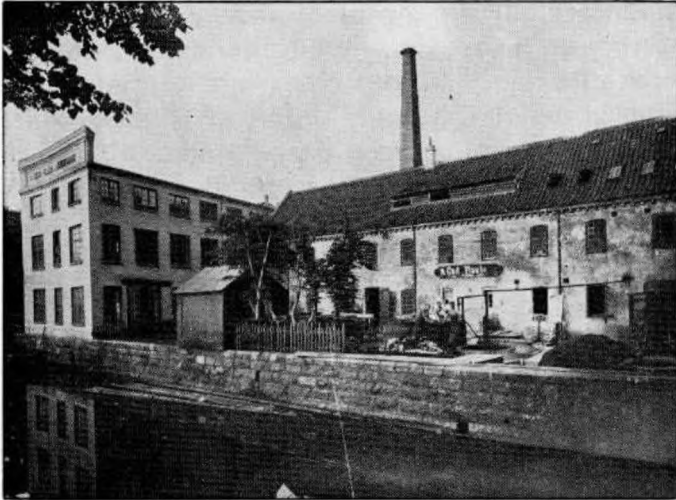
1875 i Dynkarken, flyttede senere til Barbergyste, og da Forholdene ogsaa her blev for smaa, til den ny Trykkeribygning.

Det var Th. M. Thruë, der skaffede sig Bevilling til Bogtrykkeri, idet nemlig den udstrakte Papirhandel med Blanketter, Linieringer og lign. krævede en Trykkeribevilling; men fra at være et væsentligt Akcidenstrykkeri har Firmaet udviklet sig til at være et virkeligt Bogtrykkeri, der baade udsender Bøger, Tidsskrifter og Brochurer. Det har i Aarenes Løb præsteret mange solidt og smukt udførte Tryksager baade af større og mindre Art; saaledes skal nævnes som et ypperligt Eksempel, hvad der maa interessere denne Bogs Læsere: den tidt omtalte Bog om *Aarhus*, redigeret af J. Ølsgaard. Thruë har i sit Trykkeri benyttet sig af Bogudsmykning, udført af Rasmus Christiansen, Louis Moe, K. Hansen-Reistrup, Ølsgaard m. fl., og disse Kunstnere har bidraget til at hæve disse Tryksager et godt Stykke op over det almindelige. (Se iøv. Side 353).

De næste Grunde i Fiskergade, Nr. 49 til 61, som dækker et Areal paa 1970 m², tilhører *A/S Carl Flach's Læderfabrik*. En Del af de herpaa liggende Bygninger har ligeledes Façade mod Aaen. Her laa for ca. Hundrede Aar siden en Del smaa, etetages Huse, opført af gamle Munkesten fra Kalø Slots Ruin, og de beboedes af Fiskere. Den lave, Bygningen mod Fiskergade, er sikkert den ældste, den blev ombygget midt i det 19. Aarhundrede og rummer nu Fabrikkens Kontor. Den ny Fabriksbygning, der ses til venstre paa omstaaende Billede, er opført 1916 af afd. Muremester Magnus Nielsen.

Fabrikken, der nu beskæftiger 48 Mennesker, er oprindelig grundlagt 1825, idet *Vilhelm Flach* († 1881) be-

gyndte et Garveri i Holbæk. I 1845 flyttede han til Aarhus og drev Garveri, først paa Vestergade, derefter i den gamle Toldbod, som han købte. I 1858 overtoges Garveriet af hans Søn *Carl Flach* († 1897), der i 1863 tillige købte det Stenbergske Garveri i Fiskergade 51, hvortil Virksomheden flyttedes og siden har ligget. I

Fiskergade Nr. 49-61, tilh. A S Carl Flach's Læderfabrik. Facade mod Aacn.

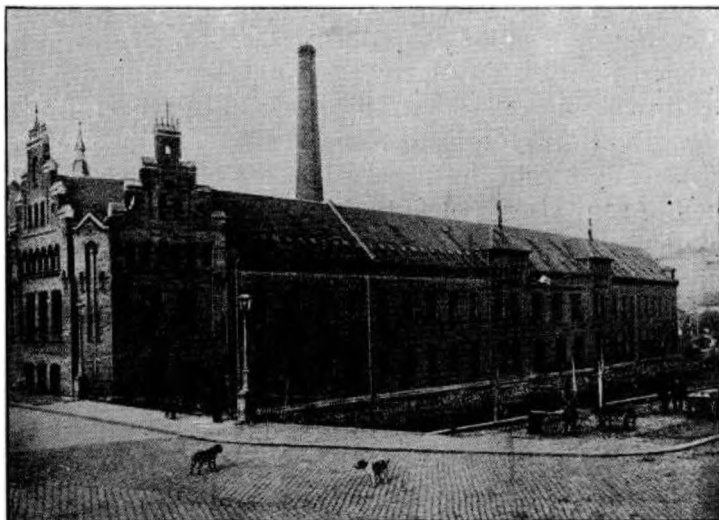
1894 overtoges Forretningen af Sønnen *Vilhelm Flach*, og i 1910 overgik den til et Aktieselskab med V. Flach som Direktør og Grosserer *H. A. Langballe* som Formand i Bestyrelsen. Direktøren Flach er født 1861 i Aarhus, er uddannet her og i København, Tyskland og Østrig, han er Bestyrelsesmedlem i Garverforeningen, Foreningen af danske Læderfabrikanter, Jydsk Produkt-handlerforening, Aarhus borgerlige Skydeselskab og Aarhus Velgørenhedsselskab.

Vi gaar videre gennem Aagade, der paa det sidste Stykke er bebygget paa begge Sider. I Nr. 77 finder vi Indkørslen til Posthuset. De øvrige Huse er smaa, lave Bygninger, der hører til det gamle Aarhus, den sidste Bygning paa Aasiden er saaledes Aarhus ældste Toldbod. (Se Ill. Side 22). Naar vi har passeret denne forhenværende Statsbygning, bliver Udsigten til Aaen atter fri, og overfor den gamle Baadebro, hvor Fiskefartøjerne lægger til, og hvor der, naar Fiskerne har gidet bestille noget, er en livlig Handel, ser vi *Niels Stampes Klædefabrik*, der mellem Aaen, Mindbro og Fiskergade optager et Areal paa 2232 m². Facaden ud mod Aaen viser tydeligt Fabriksbygningen, medens Hjørnet ved Mindebro med sine høje, takkede Gavle virker meget dekorativt, hvorimod man næppe kunde tænke sig, naar man gaar hen ad Fiskergade, at der inden for disse beskedent udseende Provinshuse blev drevet en storstilet Fabrik.

Hele Fabrikken gør Indtrykket af at være ualmindelig gammeldags solid, i Glasdøren staar der „Butik“, og det lave Butiksrum har foragtet enhver moderne Udsmykning. Heldigvis har de Stoffer, der bliver lagt frem for os, ogsaa foragtet al moderne Usoliditet. — Inde i Lagerrummene, hvor der lugter af Faar, ligger baade dansk, engelsk og tysk Uld. Den raa Uld sorteres, vadskes og farves, den tørrede Uld bliver gentagne Gange behandlet, inden den naar frem til de store Spinde-maskiner, hvor Traadene bliver snoet,

og Spolerne snurrer rundt. Fra de en Snes Alen lange Maskiner, der spinder Traadene, gaar Uldgarnet videre til Vævene, hvor Overtag og Undertag gaar op og ned, og hvor Skytten lynhurtigt føjer Islætten ind mellem Kædetraadene; og naar Vævningen er forbi, bliver Klædet valket, d. v. s. i vaad Tilstand presset mellem store

Niels Stampes Klædefabrik.

Cylindre, hvorefter det bliver „ruet“ ved Kartebollerne paa Runingscylinderen, hvorefter de roterende Knivcylindre skærer Luven glat; derpaa bliver det dekateret, d. v. s. gjort blødt i Damp, og efter at det er blevet behandlet paa denne Maade og endnu flere, naar det endelig i de store Ruller ned i den Butik, vi først kom ind i.

Forretningen blev oprindelig grundlagt af *Peter Vincent Stampe*, der 18. Maj 1846 fik Privilegium som Farver og Trykker. Den første Forretning laa i et lille Hus

i Fiskergade paa samme Sted, hvor nu den store Fabrik ligger.

P. V. Stampe og Hustru arbejdede i Begyndelsen uden Hjælp og fik i Tidens Løb med smaa Midler drevet Forretningen stærkt frem, og efterhaanden blev Na-boejendommene købt, til sidst ikke mindre end syv, som nu rummer Fabrikens forskellige Kontorer, Lagre, Maskinhaller og Skræddefværksteder. Hvornaar de ældste

Havneparti fra 1860. — Efter Tegning af Prof. Chr. Blache.

er opført, har vi ikke kunnet opspore, men Bygningen ud mod Aaen er opført 1880—81, og den Del, der støder ud mod Broen er bygget af den nuværende Ejer.

Da Grundlæggeren døde 1890, vakte det Deltagelse over hele Jylland. Efter ham overtog Sønnen *Niels Stampe* Forretningen, som yderligere er blevet udvidet, og nu tæller sine Kunder i hele Landet.

Fabrikant Niels Stampe, der er født 1851 i Aarhus og uddannet hos sin Fader og i Tyskland, driver nu Fabrikken sammen med sin Søn, P. V. Stampe, der er født 1880 og uddannet her, i Tyskland og England.

Hjørnebygningen mellem Aagade og Skolegade er en treetages Ejendom, som populært kaldes „Pressejernet“, fordi dens Facon minder om et saadant Værktøj. *A/S Fotorama* har sine Kontorer paa 1ste Sal, mens Stueetagen optages af *A/S „De danske Cigar- & To-*

Hjørnet af Skolegade og Aagade. De danske Cigar- og Tobaksfabrikkers Aarhus-Afd.

baksfabrikker"s Aarhus-Afdeling. Denne er oprettet 1919 og virker som en Fordelingscentral for Aarhus, Skanderborg, Silkeborg, Ebeltoft, etc. og Opland.

Virksomhedens Leder og Forretningsfører er *Henning Holst*, der er født 1890 i København, uddannet merkantilt og indtraadt i Firmaet Augustinus 1917, Leder af Aarhus-Afdelingen ved dens Oprettelse.

Inden vi gaar videre over Mindebro, vil vi, mens vi

er ved den sydlige Del af Skolegade, omtale den i Nr. 29—31 liggende Ejendom, der tilhører Købmand Andreas Skaarup, der er født 1871 og uddannet i Aarhus. Han etablerede sig her i 1899 og driver en omfattende

Skolegade Nr. 29—31, tilh. Købmand Andreas Skaarup.

Handel med Kolonialvarer og Skibsproviantering. Den Side 29 afbillede Bygning (Havnegade Nr. 29) tilhører Skaarup, som her har Forretning med de grovere Ting indenfor Skibshandelen.

Den Stump Gade, der ligger mellem denne Del af Skolegade og Havnegade hedder Mindebrogade. I Nr. 1 — den

har forresten ikke flere Numre — ligger Bergmann, Smith & Co.s Skibsmæglervirksomhed, som er startet 1903 ved Sammenslutningen af to ældre Firmaer, nemlig det i 1867 af Skibsmægler Chr. Smith begyndte Mæglerfirma og afdøde Skibsmægler Bursches Forretning, der ligeledes stammer fra 60erne. Af Indehaverne, der begge er edsvorne Skibsmæglere, er Konsul E. Bergmann om-

Ved Aaens Udlob i Havnen.

talt Side 26. Konsul Robert Smith er født 1859 i Skanderborg, uddannet i Aarhus, Medindehaver af Faderens Forretning 1889, Mexikansk Konsul 1917, konstitueret græsk Konsul fra 1914, Æresmedlem af den alm. danske Skibsførerforening af 1874. Bergman, Smith & Co. er i Aarhus Repræsentanter for „Det østasiatiske Kompagni“ og driver en meget betydelig Skibs-, Klarerings-, Befragtnings- og Havari-Forretning.

Aarhus By har fra først af været et Fiskerleje med et Torv, hvor der til visse Tider af Aaret holdtes Marked, ligesom ved andre Fiskelejer. Markedspladsen laa

Vilhelm Flach,
Direktor.

I. C. Bartels,
kgl. Hof-Fiskehandler.

Henning Holst,
Forretningsfører.

her ved Aaens Munding, „ved Stranden“, paa den Plads, der senere kaldtes „Mindet Nord for Aaen“, og som strakte sig ud over den her omtalte Del af Skolegade.

Mindet Syd for Aaen er derimod opfyldt Plads, der først senere er kommen til, hvilket kan ses deraf, at Mindeporten i ældre Tid laa der, hvor Mindegade nu ender. I det 18. Aarhundrede byggedes en ny Mindeport helt ude i Dynkarken, mens den gamle blev staaende og egentlig først forsvandt i det 19. Aarh.

Om *Mindeport* findes i Lützows Miscellanea paa kgl. Bibliotek (Ny kgl. Sml. 355,2^o) et Digt fra Begyndelsen af det 18. Aarhundrede. En Del af det er gengivet i Odin Wolffs Journal 1820 (Marts, S. 243) og besynger, hvorledes Geheimeraad Chr. Sehested til Nistelgaard og Ravnholt fandt Porten lukket den 3. Juli 1712.

Torvet ved Stranden og Fiskerlejet er uden Tvivl den ældste Del af Aarhus, her samledes al Skibstrafiken, og først i det 15. Aarhundrede gik denne op i Aaen.

Lad os gaa over *Mindebroen*, hvorfra vi ser Aaen forsvinde ud i vor Tids Havn for ligesom for 1000 og flere Aar siden at blande sig med Kattegats salte Vover.

Mindebroen skriver sig fra Begyndelsen af det 17. Aarhundrede og kaldtes ogsaa „den ny“ eller „den ne-

derste Bro“, i Modsætning til „Brobjerg Bro“, som var den øverste. Den omtales i Aaret 1700 og nogle Gange senere som „Vindebro“, det vil sige en Klapbro, og 1737 mener Fr. Danneskjold, Samsø, at Broen bør gøres til Vindebro igen for Gennemsejlingens Skyld. Nu er den en med Jernrækværk forsynet muret Bro, og over Brobuen er Aarhus Byvaaben og Tallet 1896 udført i Cement.

Mindegade Nr. 1. Chr. Theils Bageri.

Saasart vi kommer over Broen, er vi i Mindegade, d. v. s. den lille Stump af den, som gaar vinkelret paa Mindegades længste Del, der fortsætter fra Fiskergade. Paa højre Haand har vi Stampes nylig omtalt Klædefabrik, hvor Gaarden paa Hjørnet af Fisker- og Mindegade 1730 ejedes af Byfoged Löche. Den havde den Gang Indkørsel baade fra Mindebro og Fiskergade og havde desuden Urtehave paa den anden Side Mindebro.

Löche solgte den 1735 til Knud Nielsen Bech, som i lang Tid var en af Byens betydeligste Købmænd. Paa

den anden Side ejes Mindegade Nr. 1—3 af Tømrermester Chr. N. Withen, der i 1917 købte den af Bagermester Chr. Theil, som paa Hjørnet ved Aaen har sin Forretning. Den nuværende Ejendom er opført 1859 af Bagermester Th. Theil, der købte Stedet af en Bager Leubrock. Den har i umindelige Tider været Bagergaard og tilhørte

Mindegade Nr. 4, tilh. Brødrene Kier, A S.

fra 1768 til langt ind i det 19. Aarhundrede Familien Sperling. I 1883 overtog Chr. Theil Forretningen og Ejendommen. Han er født 1859 i Aarhus og uddannet i København og Aalborg.

Ligefer os ser vi i Mindegade Nr. 4 en af Byens smukkeste gamle Ejendomme, tidligere kaldet „det store Hus“ eller „Magasinhuset“. Denne store grundmurede Bygning blev i Følge Traditionen bygget 1606 af en adelig Enke, Christence Bryske († 1611), forhen gift med Tho-

mas Fasti († 1600). I Jordskyldbogen for 1552 staar der imidlertid, at Byen oppebærer af Jost Skrædder 4 Sk. for 2 Aars Restance af „Stenhus-Haven“ syd for Aaen, saa det er ikke helt umuligt, at der før Christence Bryske byggede, har ligget en grundmuret Gaard paa dette Sted. Bygningens forrige Ejer har desuden i sin Tid meddelt Overbibliotekar Hoffmeyer, at der ved Gravning i Gaarden blev fundet svære Mure af en anden Bygning.

Naar Gaarden tidligere er kaldt „Trods-Katholm“, skyldes det et Sagn, der fortæller, at Christence Bryske vilde kappes med sin Søster paa Katholm. (se J. Hoffmeyer, I, 398).

Efter 1660 er det store Hus blevet opgivet som Beboelsessted for at bruges som kgl. Kornmagasin. Paa Det kongelige Bibliotek i København findes et Kort over Aarhus fra det 17. Aarhundrede, hvorpaa Gaarden angives at være Toldbod.

Magasinhuset, som det saa kaldtes, havde 4 Etager, og havde dem endnu 1761. Ved en Reparation, der foretoges for nogle Aar siden, opdagede man, at Gaarden har været malet udenpaa med en Slags Freskomaling, store à la Grecque Forsiringer. I Begyndelsen af det 18. Aarhundrede ejedes Gaarden og Toften af Stiftsskriver *Chr. Wegerslev*, som købte Huset for 1040 Dlr. Dennes Enke solgte det 1724 til Kong Frederik IV., der vilde benytte det til Tiendekornet. Paa Aar efter anføres Kommerceraad *Jørgen Pedersen Westergaard* som Ejer. Denne byggede 1734 paa den Del af Toften, som laa Vest for Gaarden, 22 Boder, der strakte sig langt ned i Fiskergade. Mellem Gaarden og Boderne var der dog et Rum, som førte ud til Marken og var lukket med et Plankeværk (Fredens Torv og -Gade eksisterede

ikke dengang). Over en Port i Plankeværket stod med store Bogstaver: „Trods-Katholm“. Her laa en nu forsvunden Gyde: „Karlsgyden“. Westergaards Enke, *Maren Olufsdatter*, solgte 1764 Gaard, Boder og Toft til Amtsforvalter Thygesen, som vistnok 1766 lod de øverste Etager nedrive. Den til Gaarden hørende Kornhave strakte sig helt ned til nuværende Sønderallé. Efter Thygesen ejedes Gaarden af Justitsraad *Brask* og i 1825 af Amtsforvalter Sørensen.

Nu ejes Ejendommen af Brd. Kier A/S. Dette Selskab kan føres tilbage til 1841, da *Edv. F. Rahr* (1815 til 1905) grundlagde sin Købmandshandel, i hvilken han nogen Tid havde en Kompagnon. 1893 overdrog han den til sin Søn, *Viggo L. Rahr*, (f. 1858), der 1887 havde etableret sig selvstændig og nu forenede de to Forretninger under sit eget Navn. 1909 deltes Forretningen saaledes, at Rør- og Sanitetsafdelingen overgik til Aktieselskabet Rahr's tekniske Forretning, medens Jernforretningen fortsattes uforandret af Viggo L. Rahr. 1910 traadte Firmaet i Likvidation, og 1911 købte Overretssagfører *Chr. Kier* Ejendommen og Forretningen til sine Sønner *Vilhelm* og *Aage Kier*. I Juni 1917 omdannedes Forretningen til Aktieselskab med en Kapital paa 720,000 Kr. og med en Bestyrelse bestaaende af Grosserer L. Hammerich, Formand, Bankdirektør C. Andersen, Sagfører, cand. jur. Knud Kier og de administrerende Direktører V. og Aa. Kier. Virksomheden omfatter Jern og Staal og derunder hørende Artikler, den har Filialer i Silkeborg og Herning og beskæftiger ca. 40 Mennesker.

Selskabet ejer den store Magasinbygning paa Prendenstov Nr. 1—3 og Østergade Nr. 39; alt i alt omfatter Selskabets Ejendomme ca. 3940 m².

Direktør Vilhelm Kier er født 1884 i Aarhus, uddannet hos Viggo L. Rahr, derefter i London og senere i Tyskland, er Bestyrelsesmedlem i Firmaet Hammerich & Co., De forenede jydskke Produktforretninger A/S, Medlem af Aarhus Privatbanks Repræsentantskab m. m.

Mindegade Nr. 6, tilh. Tømrermester Chr. N. Withen.

Direktør Aage Kier er født 1887 i Aarhus, uddannet her og i Sverrig og Amerika, er Bestyrelsesmedlem i Aarhus Jern- og Staalforretning og i Esbjerg Jern- og Staalforretning.

De næste tre Ejendomme, Nr. 6, 8 og 10 har alle tilhørt gode, gamle Købmandshuse, som slog sig ned her, eftersom Tyngdepunktet i Havnen rykkede længere

Rob. Schmidt,
Konsul.

Chr. N. Withen,
Tømrermester.

H. C. Broge,
Købmand.

og længere ud. Nr. 6 ejedes i sin Tid af Raadmand *Tønnes Michelsen*, som 1707 sælger den til *Anders Jacobsen*. Dennes Enke overlod den 1734 til *Jens Christensen Basballe*, fra ham gik den over til *Jens Thomasen Sabroe*. Senere ejes den af en Købmand *Schandorph* og atter senere af *Hans Broge*, der tog en Del af Grunden ind til sin ved Siden af liggende Ejendom. Derefter ejes den af Particulier *Dahl*, som mulig har forandret Facaden. En Tid var Bygningerne i Gaarden indrettet til Nattelogi for de fra eller til Dampskibene ankomne Kreaturer, og til Kaserne for Dragoner har den ogsaa været benyttet.

Sidst tilhørte den Aarhus Privatbank, der i 1914 solgte den til den nuværende Ejer, Tømrermester *Chr. N. Withen*, som lod de ganske forfaldne Sidehuse i Gaarden rive ned og opførte en ny Bygning, der er indrettet til Maskinsnedkeri og Tømrerværksteder. Mellembygningen er indrettet til Snedkerværksted og i Bagbygningen har Aarhus Teater lejet Magasinet til Kulisse-lager. Tømrermester Chr. N. Withen er født 1875 i Hammel og uddannet der og i Aarhus. Han har bl. a. leveret Tømrer- og Bygningssnedkerarbejdet til Ting- og Arresthuset — Salen til Nævningeretten — Pavillonen i Friheden og i København til Mønstedts Fabrik.

Withen er i Bestyrelsen for Tømrermesterforeningen, Stifter af Garderforeningen for Aarhus & Omegn [og] i dens Bestyrelse siden 1902.

Den næste Ejendom, Mindegade Nr. 8, tilhører *Hans Broge & Co.* Den har tidligere tilhørt *Pede. Lassen*

Mindegade Nr. 8, tilh. Hans Broge & Co.

(† 1702) *Chr. Jørgensen Schoorup* (1702—1734), *Jacob Laursen Gieding* og *Peder Kaarsberg*. Af disse bliver Hans Broge den, hvis Navn længst vil blive husket i Aarhus.

Hans Broge fødtes i Grenaa 1822 og kom 15 Aar gammel til Aarhus, hvor han kom i Lære hos Købmand Meulengracht. Efter at være uddannet i Hamborg vendte han tilbage til Aarhus og grundlagde en lille beskeden Forretning.

Lauritz Jensen,
Vinhandler.

N. C. Laursen,
Grosserer.

Carl Laursen, R.,
Købmand.

I Aarhus Stifts-Tidende Nr. 208 fra 1847 finder man følgende Avertissement:

Nyt Etablissement.

At den af Hr. C. F. W. Lewerkhuusen, i Gaarden Nr. 340 paa Mindegade hidtil førte

Colonial-, Tømmer- og Product-Handel

fra i Dag, Løverdagen den 4de dennes, fortsættes af Undertegnede, tillader jeg mig herved at avertere for Byens og Omegnens ærede Beboere, ligesom og, at jeg i denne vil bestræbe mig for, ved stedse at holde friske og udsøgte gode Varer og ved Opkøb af Landmændens Producter til højeste Priser, at sikre mig Æredes Tilfredshed, som vilde bære mig med deres Handel.

Aarhus, den 4. December 1847.

Hans Broge.

Dette var altsaa Hans Broges første Skridt til Offentligheden.

Oprindeligt drev han almindelig Købmandshandel, men efter 1864 arbejdede han mest med Produkthandel, og her gjorde han Aarhus til Jyllands Forretningsmidtpunkt. Sammen med Segelcke, Buus, senere Fjord og andre virkede han for at fremme Mejeribruget, og 1868 blev den første Smørudstilling holdt paa hans, Rosenstands og andre Aarhus-Købmænds Initiativ. Han fik indarbejdet det danske Smør paa det engelske Marked, og Broge var Medstifter af Det jydsk-engelske Dampskibsselskab, der 1868 begyndte Farten paa Aarhus—Newcastle. Ogsaa for Kvægavlen havde han den største Betydning, og indtil England 1892 lukkede for den danske Kvæg-Import, tjente Landet store Penge paa Kvæg-

Udførsel. For Kornavlen var han ogsaa en stor Mand. Selv holdt han i 1880 en Række Foredrag om Dyrkningen af Maltbyg og Sukkerroer, og han var sammen med Baune, S. M. Holst, Ankerstjerne, Mønsted og Meulengracht med i Oprettelsen af det store Korn- og Foderstofkompagni.

Ved disse Bedrifter gjorde han sig fortjent af hele Landet; men endnu mere har Aarhus By ham at takke for. Det er væsentlig hans Skyld, at Banerne til Ryomgaard og Odder blev anlagt, ligesom det skyldes Konsul Mørk, at Hovedbanen kom til at gaa direkte over Aarhus. Sammen med Edw. T. Rahr skaffede han Dampskibsforbindelsen Aarhus—København. Ham skyldes for Størstedelen Oprettelsen af Landbrugsskolen i Malling og Handelshøjskolen her, ligesom Byen kan takke ham for det fordelagtige Køb af Gasværket, Bygningen af Clemensbro, Havneanlæg og uendelig mange andre Ting. „Kong Hans“, der i 1897 ved sit 50 Aars Jubilæum som Købmand, blev Æresmedlem af Aarhus Handelsforening, døde den 25. Marts 1908. Hans Billedstøtte, udført af *Axel Hansen*, knejser uden for Handelshøjskolen paa Tietgens Plads ved Hans Broges Gade.

Der er aldrig skrevet nogen egentlig Bog om ham, men jeg kan henvise til følgende mindre Omtaler: Biogr. Leksikon; C. C. Clausen Aarhus 1899, S. 87; Ill. Tid. 1902, Aarg. 44, Nr. 12; Tidsskr. f. Landøkonomi (af H. Hertel) 1908, S. 351; P. Holm: Aarhus Handelsforening, Mindeskriit 1912, S. 50.

Da Hans Broge døde 1908 førtes Forretningen videre af hans Kompagnon S. C. Wærum, og ved dennes Død 1910 overgik det gamle Firma til Hans Broges Sønnesøn, *H. C. Broge*. Købmandsgaarden, der nu optager ca. 6000 m², er tildels ombygget, den omfatter særlig

Kul, Raajern, Koks & Cinders og Mel en gros, og der beskæftiges indtil 60 Personer.

H. C. Broge er født 1882 paa Gammelgaard pr. Galten, uddannet hos P. Schmidt i Flensborg, samt i Korn- og Foderstofkompagniet i Aarhus og dets Filialer i New Orleans og Galveston, er Medlem af Besty-

Mindegade Nr. 10, tilh. Vinhandler Lauritz Jensen.

relsen for A/S Otto Mønsted og A/S De forenede Teglværker fra 1917, for A/S Vesterbro Trælasthandel og A/S Boreas Jernstøberi og Maskinfabrik fra 1918.

Mindegade Nr. 10 har tilhørt *Peder Christensen Basballe* og Købmand *Hans Nielsen Fog* og i en lang Aarrække *Kjellerupperne*. I 1828 tilhørte den *August Meulengracht & Søn*, og senere ejedes den af *Hans*

Broge. Façadebygningen er ombygget forrige Aarhundrede. I 1916 købtes den af den nuværende Ejer, Vinhandler *Lauritz Jensen*, der 1917 flyttede sin Forretning hertil. Denne kan føres tilbage til 1846, da M. P. Skovby begyndte sin Kolonial-, Delikatesse- og Vinforretning paa Hjørnet af Store Torv og Clemenstorv, der hvor nu den lille Træpavillon ligger. I 1857 overtoges den af Brødrene Harald og Axel Skovby, og den 5. Juni 1900 overgik den til Lauritz Jensen.

Lauritz Jensen er født 1871 i Aalborg og uddannet der.

I samme Ejendoms Stueetage findes Firmaet *Karl Kroneborg*, der omfatter Colonial, Mel og Kaffe en gros. Dets Lagerbygninger findes i Spanien Nr. 1 ud mod Toldbodgade.

Grosserer Kroneborg er født 1882 i Tranum, uddannet i Esbjerg og etableret 1917 i Mindegade.

Paa den anden Side af Gaden ligger i Nr. 5 en lille pæn Ejendom, der tilhører Sejlmager *H. B. Hansen*. Ejendommen er efter Murerværket at dømme meget gammel, Grundmurene er saaledes 1,5 Meter tykke, hvilket tillader en Formodning om, at der tidligere har hvilet en større Bygning paa dem, det nuværende lille Hus, der oven i Købet først 1845 fik sin 2. Etage paa, behøver ikke en saa solid Grundvold. Her har været Sejlmagergaard i mange Aar, og dens Beliggenhed er jo ideel for den Slags Virksomhed. I Baghuset, der ligger ud mod Aaen, forfærdiges Sejlene, der for *Æolus'*, kraftige Pust fører de Partøjer, hvorover der endnu er nogen Poesi, bort til fremmede Lande og *Æventyr*. Ejendommen ejedes fra 1878 til 1909 af Sejlmager *R. C. Holm*, hvis Søn, Translatør *Peter Holm*, her har levet sine Drengenaar og levet sig sammen med Havnen.

Man mærker det, naar Peter Holm skriver om Skibe,

Havn og Hav, thi den intime Forstaaelse, hvormed det er skildret, finder man kun hos Mennesker, der er født og opvokset ved Søen.

Ejendommens nuværende Ejer er født 1866 i Nordby paa Fanø, uddannet i Hamborg og Altona og etableret i Kolding 1892 og i Aarhus 1909, da han købte Ejendommen her i Mindegade.

Mindegade Nr. 5, tilh. Seilmager H. B. Hansen.

Mindegade Nr. 9 tilhører Tømrermester N. Chr. Withen og Nr. 11 ejes af *A/S N. C. Laurson & Co.*, der købte den 1919. Den stammer antagelig fra Begyndelsen af forrige Aarhundrede. Aktieselskabet er oprettet 1919 og omfatter Import af finere Kolonialvarer samt Fabrikation af Konfekturner, Marcipanmasse og Chocolate, der fremstilles i Fabrikslokaler paa Trøjborgvej; der beskæftiges ialt 20 Mennesker.

Grosserer *N. C. Laursen* er født 1879 i Aarhus uddannet i Kolding.

Nr. 12 lige over for ejes af Købmand *Carl Laursen* (R. af D.), den er ligesom de to foregaaende en graamalet, cementpudset, toetages Ejendom med Sidebygning af Bindingsværk, og menes at stamme fra Slutningen af det 18. Aarhundrede. Købmand Laursen har her

Mindegade Nr. 11 — tilh. A S N. C. Laursen & Co.

sin Forretning, der ligeledes er meget gammel. Den tilhørte 1869 *Carl Poulsen*, der solgte den til Købmand Held.

Carl Laursen etablerede sig 1897 i Aarhus, købte 1900 Ejendommen og Forretningen, der omfatter Kolonial, Korn, Foderstoffer etc. Han er født 1866 i Ulstrup ved Horsens og uddannet der. Han er Formand for Aarhus Handelsforening af 1887 — og for Centralorganisationen af Købmandsforeninger i Jylland, samt Medlem af Købmands- og Haandværkerbankens Bankraad.

For Enden af Mindegade ligger en „Trekant“, en

ubebygget Plads, som benyttes til Ophaling af smaa Skibe og Baade, der skal repareres. Der har tidligere været Skibsbyggeri, og den nævnes allerede 1690 som „en øde Plads ved Mindet, som Byen havde ladet indpæle og opfylde“. Vi gaar forbi denne Plads og følger

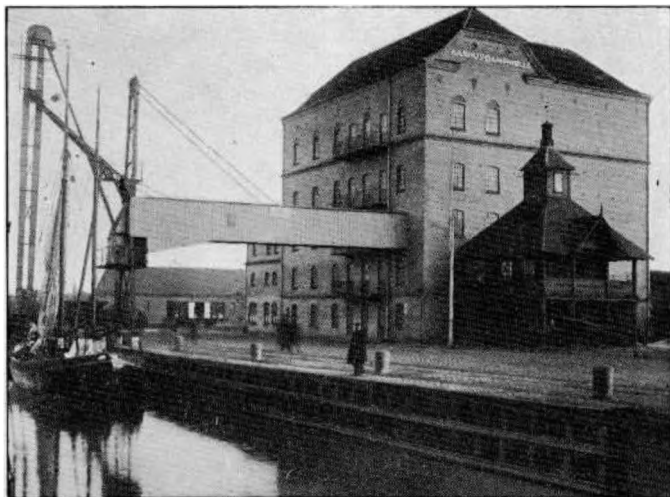
Mindegade Nr. 12 - tilhører Købmand Carl Laursen.

Gaden langs Aaen; paa højre Haand ser vi smaa Huse, der som altid, naar man er ved Havnen, er optaget af Knejper og Skibsprovianteringsforretninger. Ret for os ser vi Gasværkets Beholdere og foran disse ved Aaens Ud-løb i Havnen ligger en ret høj, gul Bygning, hvor Konstruktionen af et Losseapparat, anbragt paa Facaden, straks viser os, at her drejer det sig om Korn.

Institutionen er *A/S Aarhus Dampmølle*, der er startet 1912.

Møllen er en af Danmarks bedste og mest moderne

indrettede; den drives af en 240 HK. Dieselmotor og producerer udelukkende Flormel, som afsættes i Indlandet. Den beskæftiger ca. 20 Mennesker og optager et Areal paa ca. 788 m². Aktiekapitalen er 600,000 Kr.

A S Aarhus Dampmølle, i Forgrunden det gamle Lodshus.

Direktør *R. Knudsen*, der tog Initiativet til Dampmøllens Oprettelse, har siden da været dets Leder. Knudsen er født paa Taasinge 1872 og er uddannet merkantilt her i Landet.

Foran Dampmøllen ligger et lille aparte Hus, som paa Baggrund af den store Dampmølle virker saa uanseligt, at de færreste lægger Mærke til det. Det er det gamle Lodshus, der paa den Side, der vender ind mod Møllen bærer en Marmortavle med følgende Indskription:

Aar 1857
testamenterede afgangne Pastor
Andreas Løvenhertz Kabell
Sognepræst for Linnerup og Hammer. To Tusinde Rigsdaler til Aarhus Havn,
hvorfor til Erindring opsættes denne Mindetavle.

Foran Lodshuset staar en Flagstang, der sikkert er Landets ældste. Gridske Personer har bortfjernet den Messingplade, der sad paa den, og som fortalte, at Stangen er forfærdiget af en af de Egestammer, hvormed Dronning Margrethe lod Aamundingen, c: Byens Havn, spærre for fjendtlige Skibe.

Gaar vi op i Dampmøllen, har vi fra de øverste Vinduer et prægtigt Vue over Havnen, hvor Dampskibsspillene rasler og tømmer Skibene for de mange forskellige Varer, der hoer sig op paa Kajerne. (Se III. Side 24.)

Lad os gaa tilbage samme Vej, forbi Svingbroen med Jernbanesporene, hvorover Togene rangeres fra Person- og Godsbanegaard til Københavnerdamperen og Skibet til Kallundborg og videre til Midtermole, Nordhavn og Østbanegaard. Paa venstre Haand i den nederste Ende af Gaden træffer vi Toldbodgade, der fører ned til „Grønland“, hvor Kommunens Belysningsvæsen har sine Gas- og Elektricitetsværker, de bliver senere omtalt, naar vi kommer til „Spanien“, hvori Gaden „Grønland“ munder ud.

Hvor Toldbodgade skærer vor Vej, begynder Dynkarken, som ved Enden af Husrækken drejer skapt af mod Syd. Navnet *Dynkarken* eller „*Dynkarkeriet*“, som den i ældre Tid kaldtes, kommer muligvis af Dynd og Kværk (en Krog). Maaske har en Kanal eller Dam, der laa bag Dynkarken og stod i Forbindelse med Havnen, givet Anledning til Navnet. I 1682 siges det, at „Dynkarkeriet eller Mindeboderne“ er en lang Række Boder udenfor Mindeporten. Der var ialt 17 Boder, som tilhørte Raadmand *Jens Wegerslev*. I 1707 var der kun 100 Skridt fra disse Huses Baggærder til Havet. I Fortsættelse af Boderne opførtes senere en større Købmands-

Dynkarken i ældre Tid. Den store Bygning til venstre er den tidligere Realskole.
Her ligger nu en Del af Thomas Ths. Sabroes Fabrik.

gaard, som i 1760 tilhørte *Jens Andersen Smith* og derpaa *Rasmus Malling*. Længere ude kom *Peter Herskinds* Gaard, hvor der 1825 var Tobaksfabrik. Byens gamle, inderste Mindeport stod ved Enden af Mindegade, men efterhaaden som Bebyggelsen tog til, blev man nødt til at flytte Porten, d. v. s. man lod den gamle

Dynkarken Nr. 39, 41 — tilh Købmand Fr. Dreyer.

blive staaende, og opsatte en ny omtrent ud for Sabroes Fabrik.

Lad os se paa Dynkarken, som den ser ud Anno 1920.

Nr. 2, Hjørnet af Mindegade, er den eneste større, moderne Bygning, de øvrige er toetages Ejendomme, der næsten alle hører til det ældre Aarhus. Ved Nr. 6 støder vi paa en meget smal Gyde, kaldet Ridderstræde, som har eksisteret fra Midten af det 18. Aar-

hundrede. Nr. 10 tilhører Købmand *M. Vilhelmsen* og stammer fra Midten af forrige Aarhundrede. Den har tilhørt en Skibssmed *N. Meisner* og købtes 1896 af *Vilhelmsen*, der er født 1846, uddannet her i Aarhus og etableret 1874. 1899 flyttede han sin Forretning, der omfatter tekniske Artikler, til *Dynkarken*.

Nr. 12 og 14 tilhører *A S Th. Ths. Sabroe & Co.*, som vi vil vente med at omtale til vi kommer til *Sønderallé*, hvor Selskabets Kontorbygning ligger. Paa den modsatte Side af *Gaden* lægger vi Mærke til Nr. 39 og 41.

Nr. 39 er et smukt, gammelt Bindingsværkshus, hvis smukt udskaarne *Porthammer* fortæller os, at Bygningen er opført 1795.

Den nuværende Ejer oplyser, at den har tilhørt en *Malling*, og Aarstallet lader formode, at det er ovenfor nævnte Købmand *Malling*, der har opført den. Det lille, kalkpudsede Hus ved *Siden* af (Nr. 41) stammer rimeligvis fra samme Tid. Begge Ejendommene tilhører Købmand *Frederik Dreyer*, der er født i *Sønderjylland*, uddannet ved Handel i *Flensborg* og etableret 1882 i Aarhus. Forretningen, der navnlig omfatter *Frøhandel*, lå dengang i *Rahr's Gaard* i *Mindegade* og flyttedes 1900 til *Dynkarken*, hvor *Dreyer* lod Ejendommen restaurere.

Købmand *Dreyer* er Formand i *Vejlby Grundejerforening*, Ejer af „*Nørre Karnum*“, en Gaard paa 120 ha i Nærheden af *Brønderslev*, samt af *Vejlby Østergaard* paa 30 ha, som anvendes som *Forsøgsgaarde* og til *Frøavl*, og *Bestyrelsesmedlem* i *Dansk Frøhandlerforening*, i Aarhus Amts *Rekylkorps* og *Sønderjydsk Forening*.

Den næste Ejendom, *Dynkarken* Nr. 43, er opført 1815 og ejes nu af Firmaet „*Lundingshus Magasiner*“, *Larsen & Purup*, som er grundlagt 1915 med Domicil i „*Lundingshus*“.

I 1917 flyttedes Virksomheden til Frederiksallé Nr. 50, og i 1918 erhvervede Firmaet den gamle Ejendom i Dynkarken og lod den grundigt restaurere.

Virksomheden er navnlig baseret paa Import og omfatter Handel med Fabrikations- & Forbrugsartikler for Industrien, bl. a. for Møbelfabrikker, Madratsfabrikker, Lædervarefabrikker etc. samt Artikler for Bygningshaandværk, derunder Tapeter, Linoleum m. m.

Dynkarken Nr. 43 tilh. Larsen & Purup.

Købmand *Niels Purup* er født 1878 i Purup og Købmand *Ludv. M. Larsen* 1885 i Hollandsbjerg, Ørsted Sogn.

De nuværende Gader *Dynkarken* og *Spanien* betragtedes i det 18. Aarhundrede som en almindelig Landevej fra Aarhus, Horsens, Skanderborg og Hads Herred.

Efterhaanden som Bygningerne rejste sig paa begge

Spsien Nr. 1 — tilh. Kampmann, Møller & Herskind.

Fr. Dreyer,
Købmand.

Chr. Kampmann,
Grosserer.

Henrik Kampmann,
Grosserer.

Sider, blev Fortovene brolagte, men Kørebanen var endnu 1784 i Efteraars- og Vintertiden et rædsomt Morads.

Hvor Dynkarken gaar over i Spanien, mødes de med Sønderallé, der begynder helt oppe ved Frederiksgade.

Her gik ogsaa i gamle Tider en Vej, som førte hen over det store Engstykke, Øst for nuværende Ryesgade, som kaldtes Silkær (Solkjær eller Selkjær).

Den Del af Silkjær, der laa nærmest Landevejen, altsaa en Del af nuværende gamle Godsbane og det Nord for liggende Terræn, hed Polakhaven, og skal efter Sigende have faaet sit Navn deraf, at de polske Hjælpetropper i Aaret 1659 i Stedet for at forsvare Byen, gemte sig herinde, da Svenskerne angreb Byen.

Gaden Spanien har faaet sit Navn fra de spanske Hjælpetropper, der blev indkvarteret i Byen 1808. Det nuværende gamle Godsbaneterræn var engang udset til Kirkegaard, da det 1806 var bleven forbudt at begrave Lig paa Kirkegaarden midt i Byen, men Terrænets Indretning hertil maatte opsættes paa Grund af Spaniolernes Indkvartering.

Ejendommen udfor Sønderallé er Spanien Nr. 1, der tilhører Firmaet Kampmann, Møller & Herskind, der her har sine Kontorer.

Firmaet er oprindelig grundlagt 1878 af Købmand N. Ø. Kampmann, G. M. Møller og Anthon C. Herskind. Det havde først Domicil i Skolegade og derefter nogle Aar paa Sønderallé. I 1891 flyttedes det til Spanien.

1918 lejedes et Areal paa 6000 Kvadratmeter ved Havnen, hvor Firmaet paa Østre Slipkaj byggede et moderne Kulkrananlæg.

Lagrene kan rumme ca. 20,000 Tons Kul og Koks, som udelukkende importeres fra England.

Anthon C. Herskind udtraadte af Firmaet, 1895 døde Møller, og efter N. Ø. Kampmanns Død 1910 overtoges Firmaet af Grosserer C. Kampmann, der er født 1881 i Aarhus.

Grosserer Henrik Kampmann er født 1866, merkantilt uddannet i Danmark og England og blev Medejer af Firmaet 1916.

Spaniens østlige Side er indtil Jernbanebroen, der fører over Gaden, bebygget med store tre- og fire-etages Ejendomme, nogle Uhyrligheder, der tilhører Kommunen.

I Nr. 11 har „3. Zones Kontor“ Opholdssted. Herfra er siden i Fjor udgaaet et stort nationalt Oplysningsarbejde, hvis bærende Kræfter foruden Stifterne, Fabrikant Ballentin og Redaktør Ole Bjørn Kraft, er den nuværende Formand Arkitekt M. B. Fritz, Sekretær Niels Borch, Købmand Aage Birch og Dr. von Holstein Rathlou (Forretningsudvalget) samt Rektor Larsen, Kunsthandler Jørgen Jensen og Lektor Brøndsted.

Fra denne Kreds er udgaaet en rig Foretagsvirksomhed, Pengeindsamling til Danskerne i det forraadte Slesvig og Udbreden af Oplysningslitteratur (Danske Røster Nord og Syd for Aaen I—IV, Rigets Sydgrænse m. m.)

Det er ogsaa gennem denne Kreds, det konservative Folkepartis Folketingsmand i Midterkredsen, Grev *Bent Holstein*, er vundet for Aarhus.

Bent Holstein, som siden Valget den 26. April 1920 har faaet Rod i Aarhus, er født den 17. September 1881, Student (Østersøgades Skole, Kbhvn.) 1900, Cand. jur. (10 laud, 1 haud) 1906, Overretssagfører 1917, kredsvalgt Folketingsmand 26. April og 6. Juli 1920. Volontær i Udenrigsministeriet 1907, Attaché ved det danske Gesandtskab i Paris 1908—09; fung. Legationssekretær i Stockholm 1909—11, Assistent i Udenrigsministeriet 1912—13 og Legationssekretær i Berlin 1913—14.

Han har med Mandat fra Mellemslesvigsk Udvalg i Paris og London ivrigt arbejdet for en Genforening med Slesvig til Dannevirke. Foruden talrige Artikler om Grænsespørgsmaalet i Dagblade og Tidsskrifter har han udgivet „Det officielle Danmark i Krigens Skær“ 1919 (2 Opl.), et ypperligt Bidrag til Forstaaelse af dansk Politik i de sidste Aar.

Derefter kommer en Snes smaa, lave, grimme Huse, der skiller Spanien fra Grønland og dækker for Udsigten til Belysningsvæsenets Bygninger. Lad os se lidt paa disse Institutioner:

Gasværket blev anlagt i Aarene 1853—54 og fik store Udvidelser i 1902—03. Det blev anlagt og drevet af et Gaskompagni indtil 1880, da det blev overtaget af Byen. Det producerer mellem 8 og 9 Millioner Kubikmeter Gas til en Snes Tusinde Forbrugere. Byens Belysning sker ved 1300 Gaslygter og 68 Buelamper; hertil regnes godt 400,000 Kubikmeter Gas og mellem 8—900,000 Hektowatt.

Elektricitetsværket blev oprettet i 1900, udvidet gentagne Gange i 1912—13 og 1916—18. Ved den sidste

H. W. Lind,
Bogholder.

Stephan Löchte,
Belysningsdirektør.

Heinrich Neergaard,
Kontorchef,

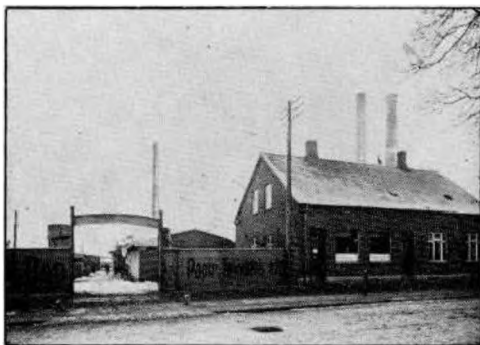
Udvidelse blev det forsynet med Højspændingsanlæg og forsyner A/S Aarhus-Randers-Kaløvig Egnens Elektricitetsforening med Strøm.

Ved Belysningsvæsenet fungerer Belysningsdirektør *Stephan Löchte*, der er født 1870 paa Fanø, uddannet paa den polytekniske Lærestanstalt, hvorfra han afgik som Bygningsingeniør. Kontorchef *Heinrich Neergaard* er født 1871 paa Kringelhovgaard, Hammershøj pr. Viborg. 1888 kom han som Lærling til Aarhus Gasværk og avancerede derefter, indtil han 1911 udnævntes til Bestyrer af Belysningsvæsenets merkantile Afdeling.

Bogholder *H. M. Lind* er født 1875 i Egtved ved Kolding, tog Præliminæreksamen 1891 fra Aarhus private Realskole og ansattes samme Aar i Belysningsvæsenet, hvor han 1903 blev Bogholder.

Bogholder Lind, der er stærkt sportsinteresseret, er Æresmedlem af Aarhus Gymnastikforening, i hvis Bestyrelse han har siddet siden 1900. Han er Medstifter og Bestyrelsesmedlem af Jydsk Gymnastik-Forbund, der 1908 indgik som Led i Dansk Gymnastikforbund. Medlem af Gymnastikforbundets Hovedbestyrelse siden 1920. Desuden er Lind Stifter og Formand for Aarhus kommunale Funktionærers Byggeforening (1919) og Æresmedlem af Aarhus Sangforening.

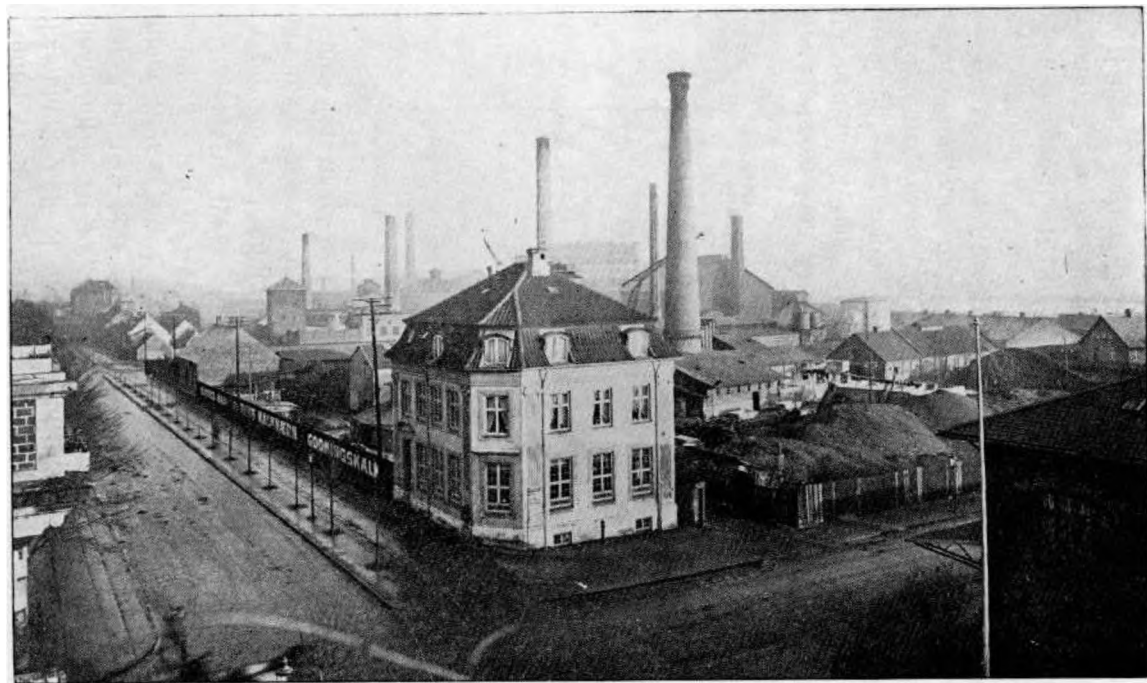
Inden vi helt forlader de her liggende kommunale Virksomheder, vil vi aflægge Kommunens Varmtvands-Badeanstalt et Besøg, dog ikke for at bade, thi det indbyder Anstalten ikke til. Det er et Bølgeblikstur, der rummer Styrte- og Karbade. Ingen af dem er særlig appetitlige. Det er nærmest en Skandale, at Landets næststørste By ikke ejer et ordentligt offentligt Bad. Den private „Sct. Olufs Badeanstalt“ aflaster ikke den kommunale, den er om muligt endnu værre, og Aarhus er langt fra naaet saa vidt, at der til hver Lejlighed

Spanien Nr. 61 -- tilhører A.S. Joseph Levin & Co.

hører Badeværelse. Den eneste Fordel, denne kommunale Institution har, er dens Billighed. Vi forlader „Grønland“ og kommer atter ud i „Spanien“, hvor vi i Nr. 61 finder *Joseph Levin & Co.*, der her har sin Produktforretning, der optager et Areal paa ca. 4800 m².

Firmaet er en Afdeling af det københavnske Selskab med samme Navn, der er oprettet 1886. Aarhus-Afdelingen er oprettet 1918, idet man købte Firmaet Fr. Langermann & Co. og Ejendommen Spanien Nr. 61, hvorpaa tidligere Aarhus Salt- & Cindersfabrik laa. Firmaet

Spanien Nr. 63, Hj. af Jægergaardsvej — tilh. Aarhus Kalkværk.

omfatter Køb og Eksport af Jern, Metal, Gummi, Klude og hvad der ellers hører ind under Produktforretning.

Afdelingen ledes af Forretningsfører *Johannes E. Andersen*, der er født 1892 i Finsemærk ved Næstved og uddannet hos Schiøller & Rothe og Levin & Co.

Har man passeret denne Ejendom, fanges Blikket af en Mængde Fabriksskorstene, af hvilke nogle har en ejendommelig Façon. De hører til det her liggende Kalkværk, Spanien Nr. 63, Hjørnet af Jægergaardsvej, hvor det optager et Areal paa ca. 3150 m², der har 240 m. Facade.

Aarhus Kalkværk ved H. A. Langballe blev oprindeligt startet 1872 af en Del Aarhusborgere. Dets Beliggenhed og Produktionsmaade var den samme som nu.

I 1880 blev Interessentskabets Andele overtaget af Firmaet C. Langballe & Søn, og i 1909 overgik Kalkværket til den nuværende Ejer, Direktør *H. A. Langballe*. Værket producerer Cement, Glatved Kalk, Mørtel og handler desuden med Sand, Grus og forskellige Stenmaterialer; det har sin egen Sandsugerdamper (100 Tons), som opsuger Sandet paa Grundene i Aarhusbugten.

Direktør Langballe er født 1878 i Aarhus og uddannet i Danmark, England, Frankrig og Tyskland. Han er Medlem af Direktionen for Spare- og Laanekassen, Bestyrelsesmedlem i A S Turisten, Aarhus Teglværk og Formand for A/S Carl Flachs Læderfabrik, desuden er han Medlem af Aarhus Idrætspark's Bestyrelse.

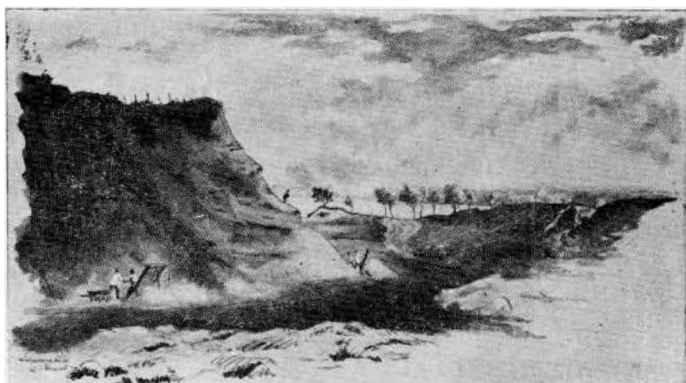
Kalkværkets kønne, lille Kontorbygning danner Hjørnet af Spanien og Jægergaardsvej.

Spanien fortsætter her med Strandvejen, der tidligere hed Hadsherredvej.

Men før vi vover os ud i disse Færdselsaarer, maa

vi se, hvad den vestlige Side af Spanien har at byde paa.

Her ligger ingen Huse ud til Gadelinien. Hele Strækningen fra Sønderallé til Jægergaardsvej med det bagved liggende Terræn tilhører Statsbanerne. Her laa lidt udenfor den yderste Mindeport en høj Bakke, som kaldtes Sakshøj. Paa et Kort af C. Heinen fra 1796 (findes paa Musæet) er Bakken afsat i Hjørnet mellem nuv.

„Wallensteins Skanse.“

Sønderallé og Spanien. Benævnelsen „Saks“ forekommer ofte i Navne paa Bakker og som Bynavne, f. Eks. Saksild og Sakstorp; den er formodentlig afledt af det latinske Ord „Saxum“, som betyder „Klippe“. Oppe paa denne Bakke byggedes der i Aaret 1628, da Jylland okkuperedes af Wallensteins Tropper, en ret udstrakt Befæstning med Volde og naturligvis tørre Grave, den saakaldte „Wallensteins Skanse“. Efter at de svenske Okkupationstropper 1644 havde trukket sig tilbage, holdt nogle mindre Korps sig hist og her i Nørrejylland. Et af dem holdt Skansen besat og havde en Del Fartøjer

liggende i Havnen. Men den 17. August 1644 stormede en Skare Bønder og maaske ogsaa Aarhusborgere under Anførsel af den daværende Ejer af Moesgaard og Østergaard, Johan Brockenhuus (f. 1588, † 1648), Skansen og tog Besætningen tilfange og erobrede 30 Skuder og 2 nybyggede Fartøjer, som laa i Havnen.

1658—59 har rimeligvis baade Svenskerne og de polske Hjælpetropper holdt Skansen besat, de blev i alt Fald beskyldt for at have nedbrudt en Del af de yderste Bygninger paa Brobjerg for at benytte Materialerne til Udbedring af den.

Paa Kort fra Begyndelsen af 19. Aarhundrede ses endnu Skansen afsat, men efterhaanden forsvandt den, man benyttede den simpelthen som Grusgrav, og kørte i smaa Portioner andre Steder hen. Nu er den helt sløjftet, og Resten af den gamle Sakshøj har fundet Plads i Havnen, og gjort fredelig Nytte som Landvinding. Den Røg og Damp, som nu svæver over Stedet, stammer ikke fra Kampgny med prustende Stridsheste, men fra hvæsende og osende Lokomotiver. Statsbanerne har erobret Terrænet.

Vi fortsætter Vandringen ad Jægergaardsvejs nederste Del ind i den ny Havn. Paa Nordsiden ligger efter Kalkværket *Kloakpumpestationen*, den eneste automatiske i Landet, bygget for Kommunen af Arkitekt *M. B. Fritz* 1914—15. Paa Sydsiden ligger *Det offentlige Slagtehus* bygget for Kommunen af Arkitekt *H. Meyer* 1895—95.

Slagtehuset bestaar af en Administrationsbygning, 2 Slagtehaller, der er forbundne ved en Mellembygning, en Staldbygning, en Bygning for Hestslagteri, samt en Destruktionsbygning, et Kølehus og en Pølsefabrik.

I 1900 opførtes en Vognremise for Landslagterne og en Svinehal. I 1907 anlagdes i Tilknytning til Slagtehuset en tidssvarende Markedsplads med 3 Eksport-

stalde, der hver kan rumme 120 Kreaturer, overbyggede Slagtehallen for Kreaturer og Svin, Lammefolde, Vægt-
hus og Restauration.

1915 byggedes et Tarmrenseri og Bilgarage. Mar-
kedspladsen og Slagtehuset er sat i Forbindelse med
Statsbanespor, hvorved opnaas, at Kreaturerne kan trans-
porteres bort i Jernbanevogne. 1911 opførtes efter Teg-

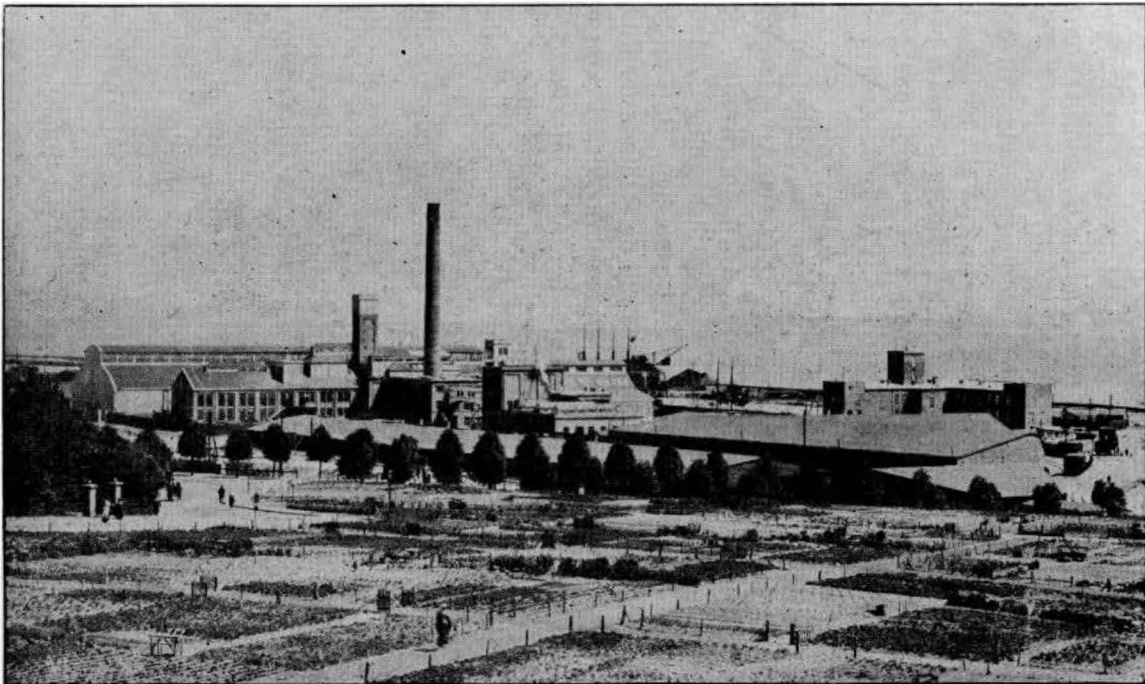

A S Aarhus Skibsværft.

ning af Arkitekt P. M. Wier et Eksportslagteri og paa
Kvægtorvet to mindre Stalde.

Slagtehusets Inspektør er Dyrlæge J. C. Knudsen, der
er født 1858 i Hørning Mølle og uddannet paa den kgl.
Veterinærskole. Han er Formand for Dyrebeskyttelsens
Aarhusafdeling.

Gaar vi videre, forbi Havnevej, har vi til venstre
Vestre Mole og ved den sydlige Del af denne ligger
A/S Aarhus Skibsværft.

Parti fra Sydhavnen med Aarhus Oliefabriks Havnefabrik.

Det er startet i Oktober 1916 paa Initiativ af Direktør Vendelbo, med det Formaal at bygge Fiskekuttere. Senere udvidedes Værftet til at omfatte Bygning af større Træskibe.

I 1919 blev Virksomheden yderligere udvidet til ogsaa at omfatte Jernskibs- og Maskinreparationer og siden da er der udført 1886 større og mindre Arbejder paa dette Omraade, foruden Bygningen af 2 Skibe paa 500 Tons og en Del mindre Fartøjer. Paa Beddingen kan ophales Skibe paa indtil 300 Tons Egenvægt.

Værftet disponerer over et af Kommunen lejet Areal paa 1800 m², og der beskæftiges over 100 Arbejdere og Funktionærer. Aktiekapitalen er 1 Million Kroner, og Bestyrelsen bestaar af Professor i Skibsbygning C. Hansen, Formand, Grosserer A. J. Rasmussen, Forstander Grathwohl, Grosserer Rud. Kaastrup og Politimester Rud. Larsen, Frederiksværk. Den administrerende Direktør er *P. Vendelbo* og den tekniske Leder *A. P. Marquart*.

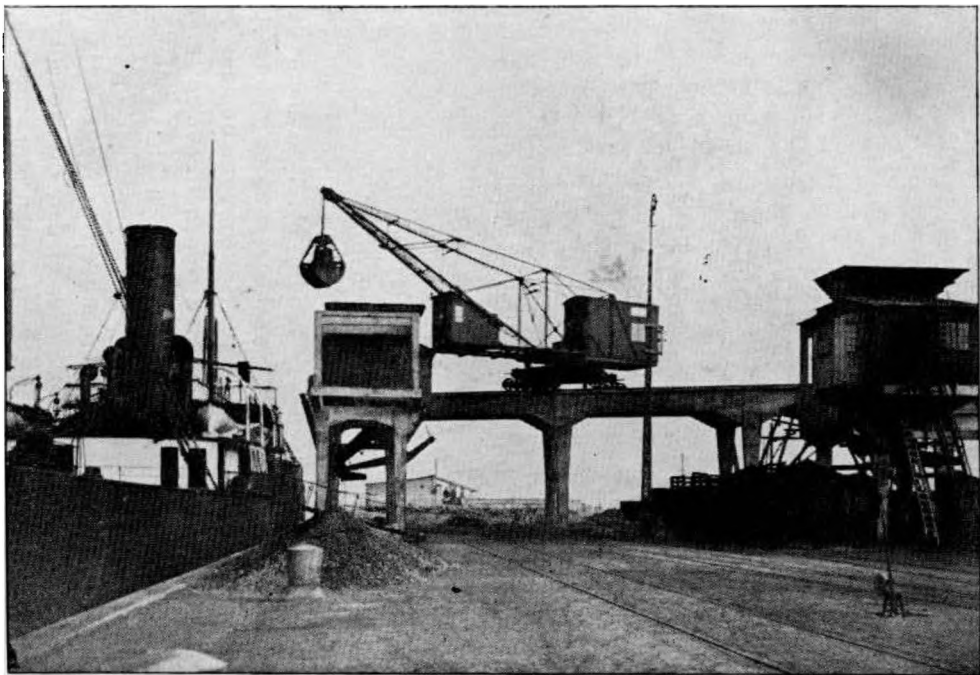
I den lille morsomme Kontorbygning har tillige det i 1912 oprettede A/S Vendelbo Domicil. Det omfatter Handel med Fiskeriartikler, Tovværk o. desl.

Direktør Vendelbo er født 1877 i Norsminde og uddannet her i Landet.

Syd for Skibsværftet finder vi den ny Havns største Bygningskompleks, nemlig *Aarhus Oliefabriks Havnefabrik*, som bliver omtalt sammen med Fabrikken paa Jægergaardsvej.

Længere ude paa Østre Slipkaj findes Kuloplæg og Kullosningsapparater, der tilhører Kampmann, Møller & Herskind, som er omtalt Side 397.

Den øvrige Del af Sydhavnen optages af Træskure og Magasiner, hvoraf nogle af imponerende Størrelse tilhører Firmaet Mammen & Drescher (se Side 44).

27

Østre Slipkaj. Kampmann, Møller & Herskinds Kullosningsanlæg.

409

I. P. Knudsen,
Slagtehusinspektør.

H. A. Langballe,
Direktør.

Frederik Lausen,
Direktør.

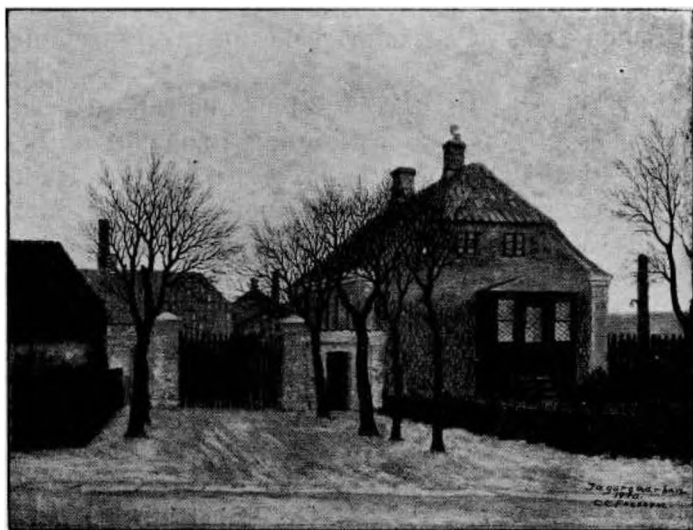
Den yderste Mole, Østre Mole, tjener foruden sine andre Formaal som en udmærket Promenade, der løber ud i Strandvejen ud for Dalgas Avenue. Vi vender tilbage til Spanien og gaar op ad det Stykke Jægergaardsvej, der ligger mellem denne og Bruunsgade. Paa den sydlige Side skæres Jægergaardsvej af Marselisborg-Alle, St. Blichersgade og Clausensgade.

I Nr. 146 findes Vandkuranstalten, der er anlagt 1918.

Jægergaardsvej har faaet sit Navn fra den nu forsvundne Jægergaard eller Skyttehuset, som den ogsaa kaldtes. Naar Aarhusborgerne i forrige Aarhundrede havde været i Skoven og vendte hjem gennem den smukke Marselisborg-Alle, var Jægergaarden det første, man mødte af Byen. Vest for Hovedbygningen laa tre straatækte Længer, og ned mod Hadsherredvejen skraaned den herlige Have, der var omgivet af et Stendige. I Firserne købte Statsbanerne Jægergaarden og dens Jorder, og Arealet blev efterhaanden bebygget. Haven maatte give Plads for Maskinværksteder, og Hovedbygningen, der var opført 1828 af Prokurator Ingerslev, blev indrettet til Kontorer. Da Statsbanernes ny Kontorbygning stod færdig i 1910, var den gamle Gaards Saga ude. Den har blandt mange fremragende Perso-

ner huset Mænd som Stiftsamtmand Rosenørn og Etatsraad *Mads Pagh Bruun*.

De øvrige Ejendomme indtil Bruunsgade er store. Beboelsesejendomme af den Slags, man har bygget i de sidste 30 Aar, kedelige og uden Særpræg. Jægergaardsvej skæres ved Nr. 100 af Bruunsgade og fort-

Den nu forsvundne „Jægergaard“ efter Maleri af Postbud Fagerdal.

sætter derefter som en af Byens længste Gader ud til Frederiksallé, men vi venter med at omtale denne Del af Gaden, til vi paa vor Vandring træffer den ved Alleen. Derpaa gaar vi tilbage ad Jægergaardsvej.

Paa nordre Side af Gaden tilhører Nr. 93,

AARHUS OLIEFABRIK.

Dette Kæmpeforetagende indenfor dansk Industri dominerer med sit imponerende Bygningskompleks, der grænser ud til Bruunsgade og Jernbaneterrænet, fuldstændig dette Kvarter af Byen. Da det er den største Institution i Aarhus, skal vi nedenfor give en udførlig Beskrivelse af den.

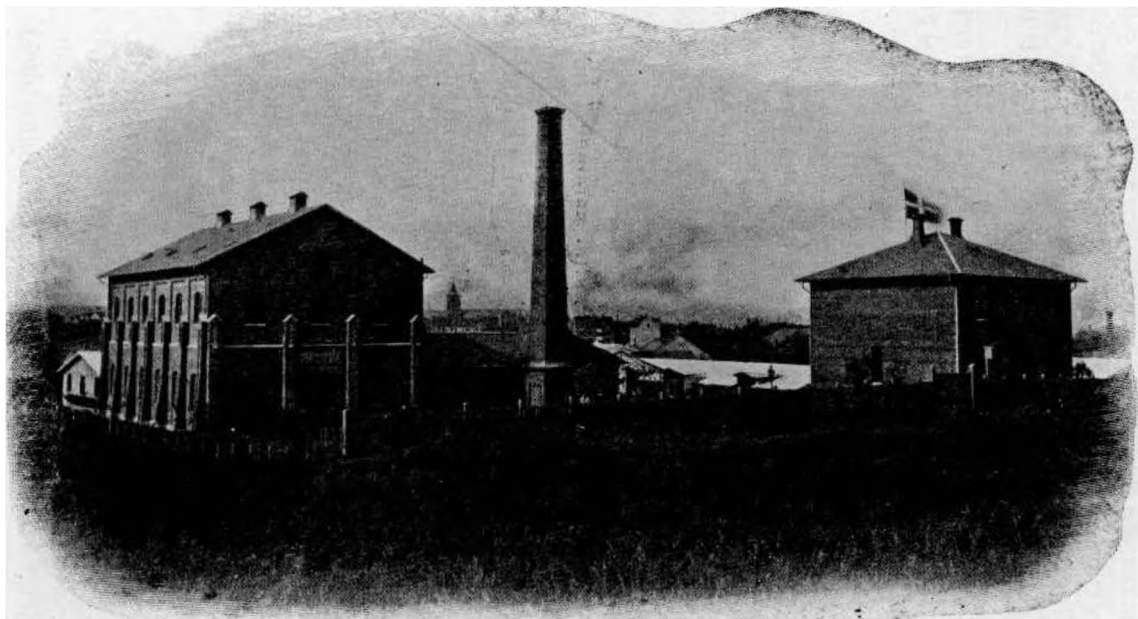
Virksomheden startede i 1871 paa Initiativ af kendte aarhusianske Købmandshuse, Broge, Langballe og fl. a.

Den første Fabrik, *Aarhus Palmekærnefabrik*, laa her paa Jægergaardsvej, som dengang var aaben Mark. Denne Fabrik var baseret paa Fremstilling af Olier til Sæbebrug og Foderkager, den blev fra 1875 styret af Direktør *Alfred Kieler*, der senere anlagde en Fabrik i Libau, hvor han bosatte sig.

Palmekærnefabrikkens Areal udgjorde dengang 5400 m².

I 1892 blev Virksomheden under Navn af *Aarhus Oliefabrik Limiteret* lagt om og Hovedvægten lagt paa Fremstilling af Spiseolier. Forinden havde man erhvervet et Areal paa 5800 m² aaben Mark med det derpaa liggende „Sukkerhus“, en stor graa Bygning, der blev benyttet som Kaserne. Oprindeligt var Bygningen en Klædefabrik, som Etatsraad og kongevalgt Landstingsmand Mads Pagh Bruun havde anlagt. Hverken Klæde- eller Sukkerfabrikationen vilde imidlertid gaa.

1915—16 erhvervedes i den ny Havn Arealer paa henholdsvis 20,600 m² og 8500 m², hvor Havnefabrikken blev opført, 1918 købtes ved Bruunsgade 1400 m², 1919 købtes Kalkværk med Areal 4800 m², og i Aar 1920, erhvervede man 10,000 m² ved den ny Godsbanegaard, og desuden 4900 m², nemlig det gamle Saltværk.

Aarhus Palmekærnefabrik 1875.

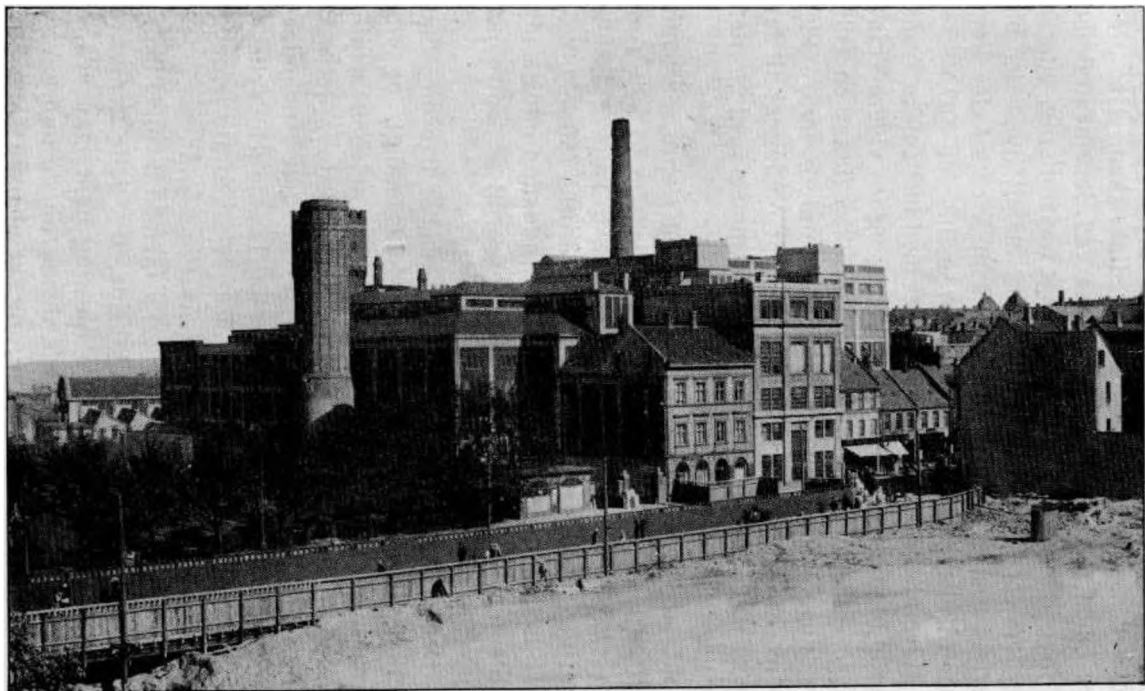
Det har været umuligt for Fabrikken at erhverve større omliggende Arealer, og tiltrods for at det samlede Areal nu udgør 61,400 m², viser nedenstaaende Opstilling, at Arealet ikke har fulgt Virksomhedens øvrige Udvikling.

Fabrikkens Drivkraft: 1871 50 HK., 1892 100 HK. 1901 250 HK., 1909 500 HK., 1913 1000 HK., 1919 2000 HK. *Funktionærer og Arbejdere udgjorde:* 1871 ca. 50, 1892 ca. 100, 1919 ca. 1000.

Foruden Virksomheden i Aarhus ejer eller partciperer Aarhus Oliefabrik 7 udenlandske Fabrikker og har egne Filialkontorer med dansk Ledelse og Personale, bl. a. i Colombo, Singapore, Penang, Souraboya, Macassar, Pontianak, Manilla, Sydney og i Congo samt egne Kontorer i London og New York. Foruden at være Leverandør til Aarhus Oliefabrik er samtlige Stationer og Kontorer knyttet sammen i indbyrdes almindelig Handelsforbindelse, saaledes at Aarhus Oliefabriks hele Organisation ligger som et Net udover Kloden. Hovedadministrationen ligger i Aarhus.

Bébyggelsen udenom har medført, at Fabrikken paa Jægergaardsvej kun har kunnet udvide sig i Højden ligesom Husene i New York og med stor Omtanke og Beregning er Bygningerne ført op til 6 Etager, rummende de forskellige Maskinhaller, Kontorer, Laboratorier o. s. v. Fabrikken arbejder efter Systemer, der gaar ud paa at simplificere Arbejdet det mest mulige og tilrettelægge det paa en saadan Maade, at Arbejderne selv har den største Lettelse.

Selve Fabriksbygningen har kun Plads til det, man kalder „Spisekamre“, d. v. s. til et Par Dages Forsyning. Resten af Raavarerne lagres i Pakhusene ved Havnen. Havnefabrikken med dens Pakhuse dækker et

Aarhus Oliefabrik, set fra det udgravede Jernbaneterræn ved Bruunsbroen.

dobbelt saa stort Areal som Hovedfabrikken. Her presses Olien ikke ud, men indvindes ved Benzinextraktion. I Hovedfabrikken presses som sagt Raastofferne, efter at de først er rensed og dernæst fint malet; hvad der bliver tilbage, er „Kagerne“, der som Kreaturfoder fremmer Mælkeydelsen i høj Grad. (Se III. Side 407.)

Overalt er Pakhusene forsynet med mekaniske Transportindretninger, baade for Fyldning og for videre Transport. — Forbundet med Havnefabrikken findes en Oliehædningsfabrik (den første her i Landet), hvor Olien under Indvirkning af luftformig Brint omdannes til fast Fedt. Den Ilt, der fremkommer sammen med Brinten, sælges til Metalbearbejdning.

Fabrikken beskæftiger sig især med Copra, Sesamfrø og Jørdnødder og forarbejder normalt op til 400 Tons om Dagen. Heraf udvindes 150—200 Tons Spiseolie, som kan dække Landets Margarineforbrug (60 Mill. kg.).

I det hele taget er Fabrikkens Produktion fuldstændig i Stand til at dække Landets Forbrug af Spiseolier, mens Produktionsoverskudet exporteres.

Det er karakteristisk for Fabrikken, at ligesom Rummet og de enkelte Led udnyttes fuldstændigt, og intet overflødiggøres, saaledes bruges ogsaa selve Raastoffet til det yderste. For at kunne dette sidste er det nødvendigt, at Laboratorierne forstaar at finde Anvendelse for alt det, der bliver tilovers, og faa nogen Nytte ud af det, og man kan sikkert tilskrive Laboratorierne en stor Del af Æren for Fabrikkens Fremskridt.

Oliefabrikken arbejder Dag og Nat med 3-Holds Skifte, saa hver faar 8 Timers Arbejde, og dette har været indført allerede i adskillige Aar, og naar man ved, at her fra Fabrikken ledes baade denne og de andre Virksomheder ude over Verden, og at danske Ingeniører

herfra vandrer ud og skaber Danmark nye Muligheder og nye Rigdomme, er det med en vis Beundring og Stolthed, man gaar forbi dette Stykke Arbejdets Eventyrland, hvor der altid larmer, hvad enten man om Dagen hører Hjulene gaa eller om Natten ser de store Bygninger ligge og lyse og ustandselig male Rigdomme ind i Landet som en anden Grottekværn.

I 1892 blev Direktør Kieler afløst af Direktør *Frederik Lausen*, og Fabrikkernes store Udvikling skyldes denne Mands glimrende Administration.

Direktør *Frederik Lausen* er født 25. August 1866 i Odense. Han er uddannet hos Stokkebye & Hvalsøe, paa Grüners Handelsakademi samt i Hamborg og London, blev 1892 Direktør for Aarhus Oliefabrik og fra 1918 Formand i dens Bestyrelse, samme Aar Vicekonsul for Brasilien; han er Formand i Repræsentantskabet for Aarhus Idrætspark og Stadion, til hvis Indretning og Start han har givet betydelige Midler, og som uden hans utrættelige Arbejde næppe var blevet til Virkelighed. Endvidere er Direktør Lausen Medlem af Repræsentantskabet for Aarhus Privatbank, af Bestyrelsen for A S Frichs, af Tilsynsraadet for Oliefabrikkerne i Libau, Warschau og Odessa samt af Bestyrelsen for A/S Det oversøiske Kompagni og A/S Fælles-Oliemøllen.

Efter Oliefabrikkens Kompleks ejes Resten af Grundene ned til Spanien af De danske Statsbaner. Nr. 95 er „Lokomotivmesterboligen“ og i Nr. 97, en stor monumental Bygning, der er tegnet af Professor Wenck, findes Aarhus Centralværkstedes Kontorer, som tidligere laa i den før omtalte gamle Jægergaard.

Vi er nu atter ved den gamle Hadsherredvej, der nu er den smukt anlagte Strandvej, der i bløde Kurver følger Aarhusbugten helt ud til „Varna“. Den østlige Side

er ubebygget, hvorved man har en glimrende Udsig over hele Aarhus Havn og Bugten med Mols' Bjerge i Baggrunden. Den vestlige Side er bebygget med store moderne Ejendomme. „Skansepalæet“, der blev opført 1908—09 som Hotel i Forbindelse med Landsudstillingen, er den smukkeste. Ved Siden af ligger Anlægget „Skansen“.

Hadsherredvejen, den nuværende Strandvej, omkring 1890.

— Den almindelige Mening er, at „Wallensteins Skanse“ har ligget paa dette Sted. Under Udgravninger, bl. a. da Den gamle Borgmestergaard blev rejst ved Landsudstillingen, fandt man Kanonkugler her. Men efter de gamle Kort maa Skansen have ligget paa det foran omtalte Sted.

Paa Hads Herred Vejen lige Syd for Aarhus, og hvor i gamle Dage Faar og Geder tumlede sig, laa (og ligger endnu for den Sags Skyld endnu) *Sct. Nikolaus Kilde*. Midt paa Skrænten var der af Granitkvadre byg-

get en Mur, hvor det krystalklare Kildvand fra et Rør midt i løb ned i den gamle romanske Døbefont. Den var omgivet af en lille køn Beplantning, og der var her et berømt Valfartsted, hvor i Aarhundredernes Løb Tusinder af Syge har søgt Helse; men da den smalle og bugtede Hads Herreds Vej blev til den lige og brede Strandvej, var det forbi med Sct. Nikolaus Kildes gode Dage. Peter Holm fortæller saaledes:

„Kvaderstenene fra den lille Mur væltedes ned i Strandkanten, og den romanske Døbefont blev Tjærebeholder paa en af Kommunens Materialpladser (hvorfra en energisk Arkitekt dog har bortført den og hensat den i Aarhus Museum). Kildevældet brød imidlertid igennem den nye Vej og blev nu Genstand for kommunal Omsorg. Fjenderne, d. v. s. Vejbyggerne havde Sct. Nikolaus Kilde kunnet overvinde, men Vorherre hjælpe Kilden mod dens Venner! Nu har den Cement- & Stenmur og Jernrørgelænder, og Vandet — det eneste ikke-kommunale ved den — kommer ud gennem et grufuld, ordinært, støbt Løvehovede (made in Germany, Katalog Nr. 3184, ges. gesch., Dusinpris 45 Rmk.)“. (Aarhus Stifts Aarbøger 1911, Side 4).

Siden Peter Holm skrev dette, er Løvehovedet revnet, Cementen yderligere forvitret, Kilden er fuldstændig tilstoppet af Smuds, og den ny Kumme benyttes med et mildt Udtryk som W. C., og den Kilde, som i Aarhundredreder har været helliget, den fromme Sct. Nikolaus, er nu et uhumsk Sted, flydende af Fæcalier, og er en Skamplet paa Byens Styre.

Aarhus Byraad har her paany vist, hvor ringe Begreb det har om Kulturværdier, og medens man paa Vejens østlige Side føres ned til Sct. Nikolaus Kilde ad en Trappe, der minder en om Nedgangen til den un-

derjordiske (hvad det jo i en vis Forstand ogsaa er), har man paa den anden Side af Vejen, midt imellem Kommunens Skærvekunker det opbyggelige Skue af en kunstigt lavet Kæmpehøj, ægte imiteret. Ved Landsudstillingen havde Arkitekt Rosen den besynderlige Idé at konstruere denne Kæmpehøj, i bedste Støbning som en Buddingform; Stenene ovenpaa er nu naturligvis blevet væltede.

Fra „Skansepalæet“ til Sporvognsremisen er Strandvejen ubebyggede Marker, hvoraf en Del i Aar er bleven overladt Mindrebemidlede til Kolonihaver. Resten benyttes nærmest som kommunal Skærvefabrik.

Lad os vende Ryggen til Skærverne og drage ud ad den smukke Strandvej, der langs Skoven er bebygget med Rigmandsvillaer og paa den anden Side har en brillant Cyklesti og Adgang til Badning.

Badeanstalterne langs Kysten drager paa de allervarreste Sommerdage en Del Mennesker til sig. Men med de Mennesker, der benytter Kommunens Anstalter, er der Grund til at have Medlidenhed. De er ganske vist gratis ligesom Nødtørfthusene, men ligner desværre ogsaa disse i deres Udstyr. De Gange, jeg har frekventeret den kommunale Anstalt ved Strandvejen, har jeg maattet mindes Pierre Louys Skildring af Væggene i Hetæren Melittas Værelse („Aphrodite“ Dansk Overs. 1905, S. 114):

„Melittas Navn stod gentaget mange Gange sammen med Navne paa Mænd og barbariske Tegninger. Ømme, sjofle eller komiske Indskrifter slyngede sig ind i hinanden. Elskere roste sig af deres Kraft eller beskrev den lille Hetæres Yndigheder eller gjorde Nar af hendes Kammerater. Men det var ikke synderlig interessant undtagen som et Vidnesbyrd om en almindelig Sjofelhed i Tankegang.“

Opsynet er ganske utilstrækkeligt, navnlig paa Kvindebade, hvor der næsten ingen Plads er til de smaa Børn. Snavset og med skrækindjagende „Udenoms-Ubekvæmmeligheder“ virker disse Anstalter saare lidet indbydende, og naar hertil kommer, at med visse Strømforskelde føres Vandet fra Kloaken, der munder ud tæt udenfor Badene, ind imod dem, forstaar man, at der skal Humør til at bade her. — Om de øvrige Bade-

Etablisementer (Olufs Saltvandsbad med Damp etc., Marselisborgs Skoles — ogsaa kommunal — Varnas o. s. v.) skal jeg fatte mig i Korthed: de er langt fra saa gode, som de burde være; Byraadet fortjener Tak, fordi de kommunale Badeanstalter er gratis for alle, men det burde alligevel holde dem i en langt bedre Stand.

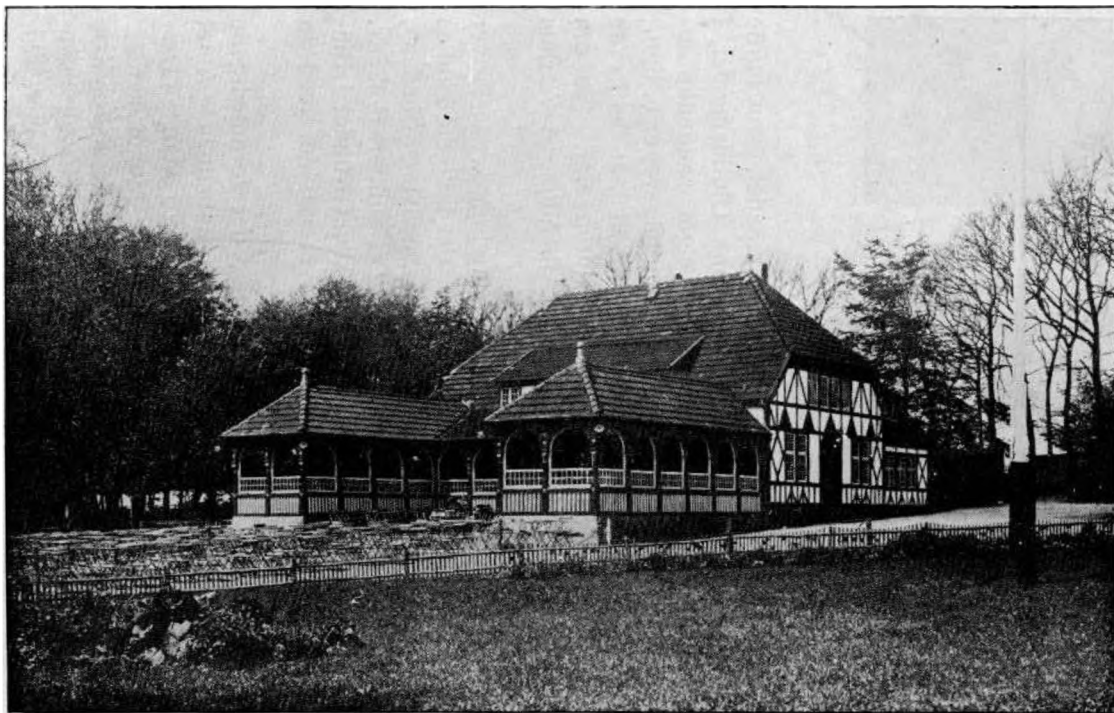
Men paa et Punkt maa Aarhus Byraad uskrømtet prises: Hele Stranden fra Sporvognsremisen og videre ud Syd paa er holdt ubebygget og er en uvurderlig Sundhedskilde for alle dem, der om Sommeren her fylder

Stranden hele Dagen. Her graver Smaa-børn i Sandet eller sætter smaa Skibe ud at sejle, og de gode Sommerdage afgiver Stranden et yderst tiltalende Billede paa folkeligt Familie-Priluftsliv. Vivat, crescat, floreat!

I Stedet for at følge Strandvejen ud til „Varna“, gaar vi tilbage og følger Holmevejen, drejer ned ved „Louisenhøj“ bag om Strandvejens Villahaver og standser et Øjeblik for at betragte de ødelagte Rester af Rø-verhøjen.

Aarhus har meget faa Mindesmærker fra Oldtiden tilbage; medens Viborg Amt tæller 650 fredlyste Mindesmærker, har Aarhus 31, og medens der f. Eks. i gamle Skanderborg - Amt findes 4000, i Randers Amt 4500 historiske Punkter, har Aarhus kun 1200 i Amtets 6 Herreder. Saa meget mere skulde man synes, var der Grund til at vogte de faa, der er. — En af de faa Grave fra Oldtiden var Røverhøjen, hvorom der altid er gaaet Sagn, og som man vidste, var en Oldtidsbegravelse. Ikke des mindre solgte det fabelagtige Byraad Højen til Privatmænd, og Højen blev gravet ud for at give Plads til en — Automobilgarage! Saa blev Nationalmusæet gjort opmærksom paa Tilfældet, men der var da intet andet at gøre end redde, hvad der muligvis fandtes i Graven. Det viste sig, at den indeholdt en knust Lerne og lidt Bronze fra den førrommerske Jernalder; i den ældste Grav fra den ældste Broncealder har der været en Bulkiste, som dog var næsten ødelagt, og der var intet Gravgoods til Stede. Den ældre Høj med den ældste Begravelse synes at stamme fra Tiden mellem 1400—1200 f. Kr.; den anden Grav i samme Høj med den aflange Stenkiste er betydelig yngre, rimeligvis fra Tiden omkring 900 Aar f. Kr.

Selvfølgelig burde Højen have været fredet, og navn-

Pavillon „Frieden“.

Dr. phil. J. K. Larsen,
Rektor.

S. O. Gundel,
Lektor.

Hans Rising,
Restauratør.

ligt er det ganske usømmeligt, at Byraadet, som burde være de første til at værne saadanne Oldtidsminder, i sin Uvidenhed og Ligegyldighed sælger saadanne ærværdige, historiske Punkter til Automobilgarager o. lign.; men Byraadet har jo Gang paa Gang vist, at det havde meget mærkelige Begreber om Kulturværdier. (Se om Røverhøjen iøvrigt Hans Kjærs Afhandling i Aarhus Stifts Aarbøger 1920 Side 108).

Vi gaar forbi den skændede Helligdom, krydser over Kørevejen og gaar gennem Skoven, der tidligere kaldtes Ladegaardsskoven, henimod Traktørstedet „Friheden“, hvor der om Sommeren udfolder sig et muntert Folkeliv.

Pavillonen er opført 1904 af Arkitekt Kühnel i Bindingsværksstil, men er senere blevet udvidet med to lange Verandafløje.

Den ledes af Restauratør Rising, der foranledigede Pavillonen opført. Etablissementet er aabent hele Aaret og har et udmærket Orkester paa 18—20 Mand. Desuden beskæftiges her et halvt Hundrede Mennesker.

Restauratør Rising er født 1872 i Frederikshøj Kro.

Efter at have styrket os ved en Kop af Etablissmentets fortræffelige Kaffe, gaar vi videre forbi det lille, idylliske Skovfogedhus, „Humlehavehuset“, ud af Skoven,

hvor Villaerne langs Skovbrynet skyder op som Paddehatte.

Her ligger omgivet af grønne Træer *Marselisborg Skole*, der er bygget af *Frimodt Clausen* og beregnet til at have endnu en Fløj. Den blev oprindelig oprettet som Kostskole 1898 af cand. theol, Rektor *Olaf Gudme*, som bestyrede den, indtil Aarhus Kommune overtog den efter Sommerferien 1916.

Den drives som en fuldstændig højere Almenskole

Marselisborg Skole.

med Forberedelses- og Mellemskole, Realklasser, nysproglig og matematisk Gymnasium. — Medens dette skrives, fører Lærerpersonalet en Kamp mod Aarhus Byraad for at blive ligestillet med deres Kolleger ved samtlige andre kommunale Gymnasier i Landet og alle Statsskoler, idet Aarhus er den eneste Kommune i Landet, som sætter sine Gymnasielærere lavere end disses samtlige andre Kolleger. Det tjener ikke Byraadet til Ære og vidner ikke om dets Forstaaelse af Kulturværdier. Hvorvidt Byraadet vil opgive sin kortsynede Stæ-

dighed, eller Lærerne vil udvandre og blive erstattet med 2. eller 3. Kl.s Personale, vides endnu ikke i dette Øjeblik.

Rektor siden 1916 er Dr. phil. *J. K. Larsen*, som er født i Marke ved Holbæk den 24. Marts 1874. Han blev Student (Herlufsholm) 1892, cand. mag. 1898, var derefter Lærer ved forskellige københavnske Skoler og rejste i Udlandet, navnlig i Frankrig og Spanien og studerede Provençalsk. Han disputerede for Doktorgraden 1910 (Studier over oldspanske Konjunktiver); desuden har han udgivet en latinsk Læsebog (1907) og oversat Sophokles „Elektra“ (1912), „Fra den romerske Republiks Opløsningstid“ (1915), endvidere skrevet talrige Afhandlinger i „Vor Ungdom“, Blade og Tidsskrifter, og holdt Forelæsning over moderne Provençalsk paa Universitetet 1913—15.

Han er Medl. af Bestyrelserne for Sønderjydsk Forening og Kunstforeningen af 1847, Medl. af „3. Zones Kontor“ og Formand for Danmarks-Samfundet.

Hans velskrevne Artikler og varmfølte, fædrelands-sindede og formfuldendte Foredrag har skaffet ham stor Yndest blandt Tilhængere og Agtelse blandt Modstandere.

Lektor *Svend Gundel* er født 26. Februar 1873 i København, blev cand. theol. 1901, ansat ved Marselisborg Skole 1903. Han har foretaget adskillige Rejser (Tyskland, England, Spanien, Italien, Island og Amerika). — Foruden at passe sin Lærergerning har han udfoldet stor Virksomhed som Medarbejder ved Jyllandsposten, hvor han siden 1905 har leveret en lang Række dygtige og forstaaende Anmeldelser af Litteratur og Skuespil under Mærket Sven. Lektor Gundel har udgivet kommenterede Udgaver af Oehlenschlägers „Sankt Hansaftenspil“ og Holbergs „Erasmus Montanus“. Han er Medlem af Bestyrelserne for De kommunale Gymnasie-

skolers Lærerforening (1916), Den personlige Friheds Værn (1917), Aarhus Teaterforening (1918) og Polyhymnia (1918).

Adjunkt, Magister *Th. Juul Brask*, født den 22. April 1883, har 1919 udgivet Digtsamlingen „Tungsind“. Digtene er — som Navnet tyder paa — ikke muntre, men mange af dem er gode.

Hvor nu Marselisborg ligger, laa for nogle Hundrede Aar siden Ladegaarden til Kongens Gaard inde i Aarhus og førte Navnet Havremark eller Havreballegaard. I 1661 fik Hollænderen *Gabriel Marselis* den som Erstatning for de mange Hundredetusinde Rigsdaler, som den danske Stat skyldte ham, og Aaret efter købte han Skumstrup, Moesgaard og Østergaard af Mogens Frijs, og 1665 blev han adlet. I 1667 blev Gabriels Søn, Konstantin Marselis, Ejer af Havreballegaard, og den blev 1680 gjort til Baroni under Navnet Marselisborg. Han døde barnløs 1699, og medens hans Enke, Sophie Elisabeth Carisius, beholdt Stadsgaard, som blev omdannet til Stamhuset Konstantinsborg, gik Baroniet Marselis tilbage til Kongen. Det er Elisabeth Carisius, der senere blev gift med Peder Rodsten, som ses med sine to Mænd i Domkirkens Kapel paa Taarnets Nordside. Konstantins ældre Broder, Vilhelm, der havde overtaget Skumstrup, Østergaard og Moesgaard, oprettede Baroniet Vilhelmsborg 1673 og antog Navnet Gyldenkrone, et Navn, der er meget passende for en Bankierfamilie.

Imidlertid blev Marselisborg givet i Len til Kongens uægte Søn, Generaladmiral, Overkammerherre, Gehejmeraad Ulrik Christian, Greve af Gyldenløve. Heller ikke han havde Livsarvinger, og hans Brodersøn, Generaladmiralløjtnant, Gehejmerraad Frederik Greve Danne-skjold-Samsø, gik ogsaa barnløs i sin Grav. Baroniet

faldt paany tilbage til Kronen, og i 1772 fik Christian Philip Rudolph Baron Gersdorff det til Len af Christian VII. Endnu i 1820 havde den sidste Baron Gersdorff det. Han havde været i russisk Tjeneste, og det er ham, der har givet Gaardens Kradsuldsmøller Navnene Varna og Silistria. I 1832 solgte Gersdorff Marselisborg Gaard og Gods til General Rothe og Prokurator, Justitsraad Caspar Oeder Ingerslev, der efter sin Fader ejede Rugaard i Djursland, solgte denne for 50,000 Rigsdaler til Kammerraad Schjødt og købte sin Kompagnon, Rothe, ud af Marselisborg, som han overtog for 55,000 Rigsdaler Sølvværdi og 65,000 Rigsdaler rede Sølv. Det er over ham, Mindestenen ude i Skaade-Skoven er rejst. Han var Gaardens Ejer til sin Død 1864, hvorefter den overgik til Sønnen, Hans Peter Ingerslev, den senere Trafikminister, som faa Dage før sin Død, den 20. April 1896 solgte Gaarden til Aarhus Kommune, 63 Tdr. Hartkorn og 1200 Tdr. Land Ager, Eng og Skov. (Om Familien Marselis kan yderligere Oplysninger ses i Haugsteds Artikel i Aarhus Stifts Aarbøger 1915, Side 147).

Overfor Marselisborg Skole — paa Marselis Tværvej Nr. 4 — ligger *Øjenlæge Lindgrens Klinik*. Bygningen er i Palæstil, hvidkalket, med brede Pilastre og sort-glasserede Sten. Den er opført 1915 efter Tegning af Arkitekt Thorkel Møller.

De jyske Sygehuse er velindrettede kirurgiske Kliniker; men en medicinsk Afdeling findes kun i Aarhus, og her er ogsaa Statens eneste Specialklinik for kirurgiske Sygdomme, nemlig Fødselsanstalten for hele Jylland; andre offentlige Specialklinikker findes ikke i Jylland. Saa meget mere maa man da paaskønne det private Initiativ, der har oprettet saadanne Specialklinikker, hvorimellem

John Wied,
Ingeniør.

Einar Lindgren,
Øjnelæge.

Johannes Schmidt,
Ingeniør, Sporvejsdirekt.

Lindgrens Øjenklinik indtager en fremragende Plads; men der er ingen Tvivl om, at Staten burde oprette Klinikér for Børne- og Kvindesygdomme, for Nervesygdomme, Hudsygdomme, Øjensygdomme, Næse-, Øren- og Halssygdomme og Ortopædi, Klinikér, som burde ligge centralt, og navnlig, hvis der bliver et jydsk Universitet, i nærmeste Forbindelse med dette. Den Tanke har fundet Tilslutning bl. andre hos Aarhus Borgmester Jakob Jensen, der paa de jydsk Sygekassers Møde i Viborg den 22. August 1919 udtalte, at hvis der blev oprettet et Universitet i Jylland, burde Specialklinikkerne knyttes til dette, for at de studerende kunde faa en saa fylldig Uddannelse som muligt.

Øjnelæge *Einar Lindgren* er født 1875, er Student fra Borgerdydskolen, Østerbro, 1892, tog Embedseksamen 1900 og var derefter Assistent paa Hospitaler og Klinikér i 7 Aar, hvorefter han nedsatte sig i Aarhus. Foruden Klinikén har Øjnelæge Lindgren Konsultation paa Søndergade Nr. 2.

Lad os gaa ad Marselisvej ned til Sporvognsremisen og Sporvejselskabets Administrationsbygning og fortælle lidt om *Aarhus elektriske Sporvej*.

I Begyndelsen af det 20. Aarhundrede blev Spørgs-

maalet om en elektrisk Sporvej brændende i Byraadet, og i Maj 1902 blev Eneretsbevillingen givet af Ministeriet for offentlige Arbejder; i samme Maaned blev Kontrakten oprettet mellem A/S Aarhus elektriske Sporvej og Byraadet, og i Sommeren 1904 aabnedes Driften. Det bør ikke skjules, at Eneretsbevillingen har følgende mærkværdige Paragraf 8: „Sporvognene maa ikke forlade Skinnerne og køre ud paa Brolægningen eller Vejen“. (!)

Efter mange Forhandlinger, hvor store Interesser skal have staaet paa Spil, blev det vedtaget, at Sporvejslinien skulde gaa over Store Torv, ud ad Guldsmedgade og forbi Vennelyst; herved sank Mejlgade tilbage som en anden Rangs Færdselsaare, medens det medførte, at Guldsmedgade for en stor Del blev udvidet og ombygget.

I Slutningen af forrige Aarhundrede havde man nogle Aar kørt med Hestesporvogn fra Store Torv til Jernbanen; den blev af Folkeviddet døbt „Onkel Toms Hytte“. Sporvognen har i Aarhus haft mærkværdig faa Ulykker paa Samvittigheden, navnlig naar man tager i Betragtning, hvor livsfarlig Færdselen for nogle Aar siden var i Borgporten.

Nu er Ruten ca. 5,⁶ km og gaar fra Remisen ved Dalgas Avenue, over Sct. Pauls Kirkeplads, forbi Hovedbanegaarden, ad Ryesgade og Søndergade, over Clemensbro og Torvene, ad Guldsmedgade, Nørregade og Knudrigsgade til Østbanetorvet, hvorfra den gaar videre til Indgangen af Riis Skov og derfra op ad Trøjborgvej, hvor Sporene holder op. Der køres med 33 Vogne, og den første afgaar fra Remisen Kl. 7 Morgen og den sidste Kl. 11,³⁰ Aften. Den første Vogn fra Trøjborg gaar Kl. 7,²² om Morgenen og den sidste Kl. 11,⁵⁴ Aften. Selskabet beskæftiger ca. 100 Mennesker og ad-

ministreres af Sporvejsdirektør, Ingeniør *Johannes Schmith*, der er født 1876 i København, tog Ingeniør-eksamen fra teknisk Højskole i Tyskland 1898, Anlægsingeniør i Norge, Ingeniør hos Siemens & Halske i Berlin og anlagde Aarhus elektriske Sporveje 1903. Schmidt er Medlem af Ingeniørforeningen og Justitsministeriets Sagkyndige i Automobilsager.

Fra Sporvognsremisen følger vi den smukt anlagte Boulevard *Dalgas Avenue*, op forbi den gamle Udstillingsplads, hvoraf en Del optages af Sportspladser og Resten fra Tid til anden af omrejsende Cirkus, Karusseller og Kastegynger, af hvilke de to sidste i Reglen medbringer øresønderrivende „Musik“-Apparater, der gør Kvarteret til et Helvede for de ulykkelige Beboere, der er tvungne til at bebo de nærliggende Ejendomme. Lad os negligere Gøglet og gaa ind paa Sportspladsen, der benyttes af *Aarhus Gymnastikforening*, populært kaldet *A. G. F.*. I Kraft af sin Alder og sine Præstationer indtager denne Forening en fremtrædende Plads indenfor Jydsk Idræt. Den er stiftet den 26. September 1880 med det Formaal at fremme og udvikle Færdighed i Legemsøvelser blandt sine Medlemmer.

Oprindelig optoges kun Herrer, men 1. Oktober 1902 oprettedes en Dameafdeling og i 1903 tillige et Dreng- og Pigehold samt i 1905 et Motionshold for Herrer.

I Foraaret 1910 overlod Byraadet Foreningen 2,4 ha Land — som senere er blevet forøget — ved *Dalgas Avenue*, der Aaret i Forvejen var blevet brugt til den berømte Landsudstilling. Her spilles nu bl. a. Fodbold, Hockey og Tennis. Atletiksporten drives nu væsentlig paa det i Aar aabnede Stadion, som senere vil blive omtalt. I Fodbold er Foreningen naaet et godt Stykke op over de øvrige Klubber i Jylland, dens 1. Hold har

tilegnet sig en Teknik, der for en Del af Spillerne nærmer sig det fuldendte, men den Forgudelse, som Pressen lader dem blive til Del, er afgjort uheldig. Heri finder man sikkert Aarsagen til nogle uventede Nederlag, Klubben har hentet sig mod Hold, der i Fodboldkultur var Aarhus langt underlegne.

A. G. F.s Bestyrelse bestaar af: Fabrikant J. Wied, Formand, Læge C. A. Køster, Bogholder H. M. Lind, Repræsentant H. Poulsen, Vinhandler J. A. Thorup, Frk. A. Mortensen, Forstanderinde for Dameafdelingen, Stiftskasserer P. Højsgaard, Trafkassistent M. Larsen, Lærer J. Højriis, Pianofabrikant Alfr. Thorsen, Forretningsfører Aa. Ramsbøl, Jernbaneassistent A. H. Petersen og Frk. A. Hansen.

Formanden, Fabrikant, Ingeniør *John Wied*, R. af D., er født 1855 paa Holmegaard pr. Nakskov; han blev cand. polyt. 1884, Ingeniørassistent ved Anlægget af Nakskov Sukkerfabrik 1881, ved De danske Statsbaner 1883, under Frederiksberg og Kbhvn.s Kommuner 1884—85, samtidig kst. Assistent ved Kbhvn.s Brandvæsen, Maskinfabrikant og Jernstøber i Aarhus (Firma: S Frichs Eftf.) fra 1885, Direktør i A/S Frichs 1912—16, Bestyrelsesmedlem i samme fra 1916 og Formand for dette Selskab fra 1917, Formand i Bestyrelsen for Aarhus elektriske Sporvej, for Aarhus tekniske Skole, Medlem af A/S Thomas Ths. Sabro og A/S Dafametas Bestyrelser.

Bag A. G. F.s Bane ligger en Mark — en Brakmark — som det allernaadigst er tilladt *Aarhus Cricketklub* at spille paa. Med Hensyn til Bane og Omklædningsrum er denne Sportsklub sikkert den daarligst stillede i Byen. Mens A. G. F. i en af Landsudstillingens Pavilloner har faaet indrettet nogenlunde ordentlige Omklædningsrum med Styrtebad etc., har Aarhus Cricketklub et — *Lysthus* — som „Klublokale“.

Tilrods for de elendige Forhold, hvorunder Klubben eksisterer, spilles her udmærket Cricket, og Kampholdene formaar at hævde sig i den jyske Cricketturnering.

Oprindelig havde A. G. F. ogsaa Cricket paa sit Program, men det stadige Vrøvl angaaende Nyanskaffelser af de temmelig kostbare Cricketrekvisitter, Afbenyttelsen af Banen o. s. v. foranledigede Cricketspillerne til at starte deres egen Forening, som i 1916 var en Kendsgerning. Dens fortræffelige Formand er Bogtrykker *P. Busch*, der er født 1876 i Aarhus.

Tilhængerne af „the noble Game“, venter nu med Længsel paa, at de projekterede Cricketbaner ved Stadion skal blive til Virkelighed, og det bør ske snarest, det er Synd for dette smukke Spil, at det skal trives under de nuværende elendige Baneforhold.

Fra Sportspladserne gaar vi videre op ad Dalgas Avenue til *Ingerlevs Plads*, hvor vi træffer *Teknisk Skole*. Den blev opført 1903 og er en Dagskole, medens den gamle Teknisk Skole paa Hjørnet af Nørre Allé og Munkegade er Aftenskole. Da Hovedkontoret er paa Ingerslevs Plads, vil vi her omtale det tekniske Skolevæsen.

I 1828 begyndte Justitsraad, Borgmester *Fleischer* paa Raadhuset en Undervisning for Haandværkere, især Snedkere; den foregik hver Søndag Eftermiddag Kl. 1,₃₀—3,₃₀; Svendene betalte 6 Skilling, Læredrengene det halve for hver Gang. 2 Aar efter udvidede man ved frivillige Bidrag fra Borgerne Undervisningen til at omfatte alle Slags Fag. Her virkede i 49 Aar den uegenyttige Tegnelærer *E. Høegh-Guldberg*.

Fra 1840 havde Prins Ferdinand overtaget Protektoratet over Skolen, og dette beholdt han til sin Død 1863. Derefter blev det Kong Christian IX. Arveprinsen tillod, at Skolen kaldtes „*Arveprins Frederik Ferdinands tekniske Skole*“ og fik sin Stiftelsesdag fastsat til 1. August, den Dag, han blev formælet med sin Caroline.

Indtil 1848 benyttedes Raadhuset, derefter flyttede den forskellige Gange; i 1852 fik den Plads i Oberst Høegh-Guldbergs Ejendom i Klostergade, og her var den, indtil den i 1884 drog ind i sin nye Bygning opført af en københavnsk Arkitekt.

Alle Fag er repræsenterede, og enhver Haandværker kan blive uddannet her: Tømrere, Snedkere, Gartnere, Elektrikere, Murere, Malere, Typografer, Barberere, Karethmagere o. s. v. Der arbejdes fra Kl. 8 om Morgenen til 10 om Aftenen.

I Skolen i Nørre Allé 31 holdes Aftenskole, medens Dagskolen er paa Ingerslevs Plads. I Aftenskolen (fra Oktober til Maj) foregaar Undervisningen fra Kl. 5,45—9,35 om Eftermiddagen. Der gives her Undervisning i Tegning, Dansk, Regning, Skrivning eller Matematik. Der gives desuden Kursus til Maskinisteksamen, hvortil der læses i 12 Maaneder, de 4 i Dagskolen. Til den udvidede Eksamen varer det yderligere 4 Maaneder, og paa 4 à 5 Maaneder forberedes de unge Mennesker til Motorpasserprøven.

Handelsministeriet giver Understøttelse til de ubemidlede Elever.

Dagskolen for Bygningshaandværkere giver Undervisning i teoretiske Kundskaber og Færdighed i Tegning. Et fuldstændigt Kursus varer i 4 halve Aar, hvert à 5 Maaneder. I Elektroteknikum gives der højere Undervisning i Elektroteknik. Skolens Afgangseksamen er statsgodkendt og giver de unge Haandværkere Ret til at udføre Stærkstrømsinstallationer. Undervisningen varer 6 Semestre à 5 Maaneder.

Malerskolen giver Undervisning i praktiske og teoretiske Fag for Malere. Et Kursus varer 4 Maaneder. — I Dagskolen for Møbelsnedkere undervises i Møbelteg-

ning, Møbelkomposition og Konstruktion. Undervisningen varer i 2 halve Aar à 5 Maaneder. — Elevantallet var i 1918—19 1241; 217 havde i Aftenskolen Friplads og 154 i Dagskolen.

Formand for Bestyrelsen er Direktør, Ingeniør *J. Wied* (R. af D.). Skolens Forstander og Kasserer er Artillerikaptajn *I. Høegh-Guldborg*, som i 1919 afløste den tidligere Forstander *Jonas*.

Ingerslev Plads Nr. 2.
Købmand S. P. Sørensen.

Ingerslevs Plads er bebygget med store, moderne Ejendomme, opført af røde Mursten og nogle af dem er ganske pæne.

I Nr. 1 ligger bl. a. Købmand *S. P. Sørensen*s Kolonialforretning, er oprettet 1910 af Købmand *E. Gyring*, og blev overtaget af *Sørensen* 1916. *S. P. Sørensen* er født 1889 i Aarhus og uddannet her.

Nr. 2 paa Hjørnet af Montanagade, tilhører *I. P. N. Siig* og *A. Buhl*, den er opført 1912.

Her har bl. a. Bagermester *N. J. Johansen* sin Forretning. Han er født 1878 i Aalborg, uddannet i Aarhus hos *A. F. Jensen*, der havde Bageri der, hvor nu Trikotagehandler *Svend Andersen* har Forretning i Guldsmedgade Nr. 18. I 1903—07 var han etableret i Kolding, og 1913 nedsatte han sig i Aarhus i den nyopførte Ejendom.

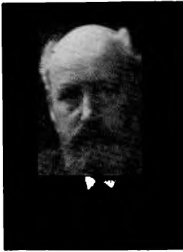
Lad os kaste Blikket ud ad den brede, lige *Ingerslevs Boulevard*, hvis to Kørebaner er delt af en bred Promenade med Træer og Græsplæner.

Til venstre ved Siden af Teknisk Skole ligger „*Borgerskolen i N. J. Fjordsgade*“. Denne Gade, som Skolen har faaet Navn af, har foreløbig kun Num-

Ingerslevs Plads Nr. 2. Bagermester N. J. Johansen.

rene 1 og 2 og dannes af Teknisk Skole og Borgerskolen, den øvrige Del er projekteret, saaledes at Gaden vil komme til at gaa fra Ingerslevs Plads ned forbi Marselisborg Skole til Skovén. Borgerskolen er bygget 1908—10 af Arkitekt *Ludvig Petersen*. Den rummer 26

Professor Tage Hansen,
Overlæge R. D. M.

Severin Nordentoft,
Dr. med. Overlæge.

Otto Lassen,
Overlæge.

Klasseværelser, Lokaler til Sang, Sløjd, kvindelig Husgerning samt Baderum. Den store Forhal i Bygningens Midte er prydet med *Saabys* Statue af *H. C. Andersen*. Skolen har 1224 Elever fordelt i 38 Klasser, heraf er 8 Mellemskole- og 2 Realklasser. Overlærer *Kofoed Jensen*.

Længere henne paa Boulevarden ved den projekterede *Vestergaardsgade* ligger *Borgerskolen paa Ingerslevs Boulevard**, opført 1902—03, og taget i Brug 19. August 1903. Skolen har 24 Klasseværelser, Lokaler til Skolens Samlinger, bl. a. et Bibliothek, Lokaler til Børnebespisning og Skolekøkken, Rum til Sløjd, Fysik, Gymnastik og Badning. Skolen har over 1500 Elever fordelt i 43 Klasser, med et Lærerpersonele paa 38 Personer. Skolens Overlærer hedder H. O. Petersen.

Resten af Boulevardens Sydside er ubebygget og optages af Kolonihaver.

Paa Boulevardens Nordside finder man kommunale Byggevirkksomhed, store Kaserner, der, naar det ny er gaaet af dem, bliver frygtelige at se paa. De er imidlertid godt indrettet og skaffer en Del af den bolignødlidende Befolkning Tag over Hovedet. Arealet mellem Krogsgade og Annagade helt ned til Ole Rømersgade optages af *Amtssygehuset*, der har Facade mod Boulevarden.

Det gamle Sygehus er opført 1881—82 og er bestemt til at optage Syge fra Aarhus Amtsraadskreds. I Sommeren 1898 blev det væsentligt forbedret og omdannet i Overensstemmelse med Nutidens Fordringer.

I 1907 blev en Tilbygning — Facaden mod Ingerslevs Boulevard — taget i Brug, og hele Hospitalet har

Odensegade Nr. 18, Hj. af Bülowsgade.
Købmand Ingerslev Jensen.

nu 150 Senge. Indtil den 27. Maj 1920 var Professor *Tage Hansen* Sygehusets Overlæge. Nu er Tage Hansen død, i en Menneskealder var han knyttet til Aarhus, hvor han tog Del i Byens Liv og Interesser.

Professor *Tage Hansen* var født 25. August 1849 i Frederikshavn, Student 1866 (Metropolitanskolen), cand. med. 1873, Kandidat paa Kommunehospitalet 1874—76, studerede 4 Aar i England og Frankrig og blev Re-

servekirurg paa Kommunehospitalet ved Professor Studsgaards Afdeling 1877—79, Læge i Aarhus Juli 1879, Korpslæge i Hæren 1880—92, Overlæge ved Aarhus Amtssygehus siden April 1882. Han har været Medlem af Aarhus Byraad 1888—95 og af Sundhedskommissionen 1900—02, samme Aar Formand for det røde Kors. Han blev Ridder 1888, Professor 1901, Dbmd. 1902, Æres-

Odensegade Nr. 25, tilh. Bagermester E. M. Becker.

medlem af Aarhus Lægeforening 1919, Formand for Jydsk medicinsk Selskab fra 1914—20, for Aarhus Museums Kunstafdeling og for Guldbryllupslegatet.

Da Amtet ikke i Øjeblikket kan opfylde Lægernes Krav om at oprette 2 Embeder i Stedet for Tage Hansens, har de nu boycottet Overlægestillingen.

Vi gaar nu igennem Odensegade — Boulevardens Fortsættelse —, indtil Gaden skæres af Bülowsgade.

N. J. Johansen,
Bagermester.

Ingerslev Jensen,
Købmand.

E. M. Becker.
Bagermester.

Her ligger paa det nordøstlige Hjørne Odensegade Nr. 18, der ejes af Sadelmagermester A. D. Nielsen. Forretningen paa Hjørnet ejes af Købmand *Ingerslev Jensen*, der er født 1893 i Vester Hassing, uddannet i Skals og etableret 1918, idet han overtog den her liggende Forretning, der er grundlagt 1908 og omfatter Kolonial og Material.

Paa det sydøstlige Hjørne, Odensegade Nr. 25, ejes Ejendommen „Sønderborg“ af Bagermester *E. M. Becker*, der er født 1883 i Farre pr. Sporup, uddannet i Aarhus og etableret her 1911.

Ejendommen er opført 1907 og købt af Becker 1919.

Vi drejer ned i Bülowsgades sydlige Del og kommer forbi Tandlæge Frederikke Ærenlund, der bor i Nr. 69, ud paa *Tietgens Plads*. Her ligger med Façade mod Bogensegade *Sct. Josephs Hospital*.

Dette blev grundlagt Søndag den 30. September 1906 og er en Afløser af det Hospital, som Sct. Josephs Søstrene havde oprettet 6 Aar tidligere, 1. Jan. 1901 i den Bygning paa Frederiksgade, som tilhører Bødkermester Balle, tidligere Stiftsfysikus Bünger. Dette første Hospital havde 4 Afdelinger: 1) Hals-, Næse- og Øresygdomme (Dr. Albeck); 2) Øjensygdomme (Dr. Eriksen);

3) Kirurgiske og Kvindesygdomme (Dr. Müller); og 4) Børnesygdomme (Dr. Rahlff). — Men allerede 6 Aar efter rejste det store nye Hospital sig, opført af Arkitekt *Torkel Møller*, Muremester *J. Chr. Jensen* og Tømrermester *S. Petersen* og blev taget i Brug 1907.

Det var Søster *Maria-Généviève*, der havde været den drivende Kraft i Værket. Katholikerne havde tid-

St. Josephs Hospital.

ligere end i Aarhus Sygehuse i København, Roskilde, Odense, Fredericia, Esbjerg, Horsens, Randers og Aalborg. Grunden (ca. 42,00 m²) blev ved Byens Velvilje købt for 63,486 Kr., og Hospitalet har Plads til 110 Patienter (Se Nord. Ugeblad f. Kath. Kristne 1900, S. 652 og 1906, S. 668).

Paa Afdeling A, den medicinske, virker Overlæge *Otto Lassen*, paa Afdeling B, den kirurgiske, er Dr. med. *Nordentoft* Overlæge.

Otto Lassen er født 17. Marts 1881 i Nordby, Fanø, Student (Horsens) 1900, cand. med. 1907; gjorde bl. a. Tjeneste ved Almindeligt Hospital, kom til Aarhus 1908, hvor han var Kandidat paa Amtssygehuset, blev Reserverelæge ved Sct. Josephs Hospital 1909 og konstitueret Overlæge 1913 og Overlæge for Afdelig A i Maj 1914. Han har studeret Tuberkulose i Düsseldorf og er Specialist i medicinske Sygdomme — Brystsygdomme —. Hans store, private Praxis har Konsultation i Bruuns-gade Nr. 46.

Otto Lassen er Medlem af Værgeraadet for Aarhus søndre Kreds, Bestyrelsesmedlem i Lægeforeningen for Aarhus samt Formand for Det røde Kors' Aarhus Amts Afdeling. For Røde Kors har han meget stor Interesse, og er „primus motor“ i Bevægelsen for at udvide *Røde Kors* Sygeplejebureaus Virksomhed til hele Jylland og for at knytte Forbindelse mellem samtlige Røde Kors' Afdelinger i Jylland, saaledes at Mindrebemidlede helt gratis, eller i hvert Fald for nedsat Betaling, faar Adgang til Sygepleje af kvalificeret Art.

Overlæge, Dr. med. *Severin Nordentoft* er født 24. November 1866 i Brabrand, Student (Aarhus) 1883, cand. med. 1890, Distriktslæge paa Norderøerne 1891—92, Reserverelæge ved Aarhus Kommunehospital 1893—94, praktiserende Læge i Thisted 1894—1901, Overlæge ved Sct. Josephshospitalet i Aarhus 1902, Korpslæge i Hæren 1902 og Overlæge 1908—13. Han oprettede en Røntgenafdeling 1910 og forestaar den kirurgiske Afdeling paa Sct. Josephshospitalet.

Nordentoft har udfoldet en rig Skribentvirksomhed, som Æstetiker („Budskabet“ 1903, „Lige for lige“) 1904, som Politiker („Et Ord til danske Demokrater“, „Fredssagen“ 1913) og endelig en Mængde medicinske Artik-

ler i forskellige Tidsskrifter. Hans Doktordisputats hed: „Om Uretero-genitalfistler hos Kvinden“ 1899.

I Bogensegade Nr. 1 paa Hjørnet af J. Michaelsensgade, der gaar i Flugt med Bülowsgade, ligger „*Hammershus*“, en Privatejendom, der er opført 1910—11 og ejes af Direktør A. Pagh, som 1918 købte den af Bagermester *Alfred Pihl*.

„Hammershus“. Bogensegade Nr. 1.
Hi. af Michaelsensgade, Bagermester Alfred Pihl.

Denne er født 1878 i Rønne, uddannet i Allinge og etableret 1903 paa Hjørnet af Jægergaardsvej og Fredericiagade. 1910 købte han „Hammershus“.

Vi gaar herefter ned ad Michaelsensgade, til den skæres af *Faaborggade*, der forbinder Dalgas Avenue med Hans Brogesgade. Som Nr. 12 — Michaelsensgade Nr. 8 — ligger Hjørneejendommen Elisborg, der er op-

ført 1911 og tilhører Konstruktør N. C. Rasmussen. Bagerforretningen i Stuen tilhører Bagermester *Chr. Nielsen*, der er født 1882 paa Mols, uddannet i Aarhus og etableret 1913, idet han overtog Forretningen her, som er grundlagt 1911 af Bagermester Graabeck.

„Elisborg“, Hj. af Faaborggade og Michaelsensgade.
Bagermester Chr. Nielsen.

Lige overfor ligger et stor Byggekompleks, populært kaldet „Slottet“.

Vi gaar derpaa atter ud til Dalgas Avenue og drejer til venstre ad Assensgade, der kun har Bebyggelse paa Nordsiden.

I Nr. 30 bør vi hilse paa Cand. phil. *Aage Hof-*

Chr. Nielsen,
Bagermester.

Chr. Rasmussen,
Købmand.

Alfred Pihl,
Bagermester.

meyer. Han er født 1867 og er Tegner ved Statstelegrafens 2. Ingeniørdistrikt. Som Digter har han gjort sit Navn afholdt og skattet, ved forskellige Lejligheder har han formaaet at give Øjeblikkets Stemning et varigt og skønt Udtryk, som f. Eks i Kantaterne ved Kunstbygningens Indvielse den 28. September 1917 og Stadions Indvielse den 5. Juni 1920. Hans to Digtsamlinger „Langs Vejen“ 1915 og „Under Regnbuen“ 1918 rummer en fin, undertiden spinkel, men altid nobel og yndefuld Lyrik.

Assensgade skærer Hans Brogesgade og fortsættes af Hendrik Pontoppidansgade, et af Byens nyeste Kvarterer, hvor Beboerne har en vid Udsigt over Bugten og Havnen.

I det hele taget er Ejendommene i dette Kvarter mellen Strandvejen og Hans Brogesgade udmærket indrettede Beboelseshuse.

En Prøve paa Bygningerne i Pontoppidansgade har vi i hosstaaende Illustration. Det er Pontoppidansgade Nr. 2, Hj. af Odensegade, der ender her.

I Ejendommen findes Købmand *O. M. Knudsens* Engrosforretning, der omfatter Galanteri, Legetøj, Isenkram og Kurvevarer.

O. M. Knudsen er født 1880 i Aarhus, uddannet her og nogle Aar i Berlin og Leipzig. Han etablerede sig 1902 i Ryesgade i Aarhus med en Kolonialforretning, der 1915 blev omdannet til at omfatte ovennævnte Varer.

Pontoppidansgade Nr. 2, Hl. af Odensgade.
O. M. Knudsen.

Til Foraaret nedlægger han Detailforretningen for udelukkende at hellige sig til Virksomheden i Pontoppidansgade.

Vi vender nu tilbage til Hans Brogesgades nederste Ende. De to Hjørneejendomme Nr. 20 og 39 tilhører

C. Nørgaard,
Bagermester.

O. M. Knudsen,
Købmand.

H. E. Frederiksen,
Købmand.

henholdsvis Bogtrykker L. Nielsen og Murermester H. Hansen, og er begge opført 1907—08.

I Nr. 20 findes Købmand *Axel Høyers* Forretning, der omfatter Vin, Spirituosa, Cigarer og Tobak, som Høyer hovedsagelig selv importerer. *Axel Høyer* er født

Hans Brogesgade Nr. 20, Hj. af Assensgade.
Købmand Axel Høyer.

1890 i København, uddannet i Sorø, København og Amerika og etableret 1919.

Under sit Ophold i Brasilien detog han i Revolutionen 1908—09 og 1911—12, hvorved han erhvervede Tapperhedsmedaljen.

„Havreballehus“, Hans Broegsgade Nr. 39, Hj. af Assens-
gade. Konditor C. Nørgaard.

• Nr. 39 har faaet Navnet „Havreballehus“. Forretningen paa Hjørnet tilhører Konditor *C. Nørgaard*, der er født 1896 i Thorning, uddannet i Esbjerg og etableret 1919. Forretningen omfatter Konditori og Konfekturfabrikation.

Det vil ikke være unaturligt, hvis vi under vor lange Vandring er bleven træet. Da der er „Stoppested“ lige

udenfor disse Ejendomme, hopper vi paa Sporvognen og kører med den paa hele dens Rute ud til Østbane-gaarden. Undersvejs kan vi lægge Mærke til de Huse og Institutioner, den passerer, og er der noget, der sær- ligt interesserer, springer vi af og tager med den næste, naar vi er klar til at køre videre.

Hans Brogesgade Nr. 14, Hj. af Faaborggade.
Købmand Chr. Rasmussen.

Paa Hjørnet af Faaborggade, Hans Brogesgade Nr. 14, ser vi *Chr. Rasmussens* Kolonialforretning, der 'er oprettet 1909.

Rasmussen er født 1889 i Ebeltoft, uddannet der og etableret 1916. Denne og den overfor liggende Ejendom hører til de mange, der skæmmer Hans Brogesgade. Det er beklageligt, at man ikke har sørget for at

skabe en ensartet Bebyggelse i denne Gade, der er opstaaet i den sidste Snes Aar. Her, hvor der ingen gamle Bygninger var at tage Hensyn til, har det været ligetil at forde Bygningerne opført i samme Stil. Der havde været Anledning for Forskønnelsesforeningen el-

Hans Broesgade Nr. 17, Hj. af Nyborggade.
Købmand H. E. Frederiksen.

ler „Foreningen til bedre Byggeskik“ til at tage Affære. De fleste Hjørneejendomme er „prydet“ med et Taarn eller Spir, som i Reglen ligner Forhjørnet i et Keglespil eller en Melon med en Spids paa. Den, der har tegnet disse Huse, burde til Straf anbringes som Vejrhane paa dem.

En af den Slags Ejendomme har vi paa Hjørnet af Nyborggade, Hans Brogesgade Nr. 17. Det eneste, der pynter paa den, er den nydelige Forretning, som tilhører Købmand *H. E. Frederiksen*, der er født 1884 i Svendborg og uddannet der. Han etablerede sig her i Ejendommen 1910 og Forretningen omfatter Kolonial- og Materialhandel.

Vi passerer nu den kønne Tietgensplads med Axel Hansens *Hans Broge*. Det maa betragtes som en fin Hyldest til Hans Broge, at man har valgt at opstille hans Billedstøtte paa en Plads, der bærer Tietgens Navn.

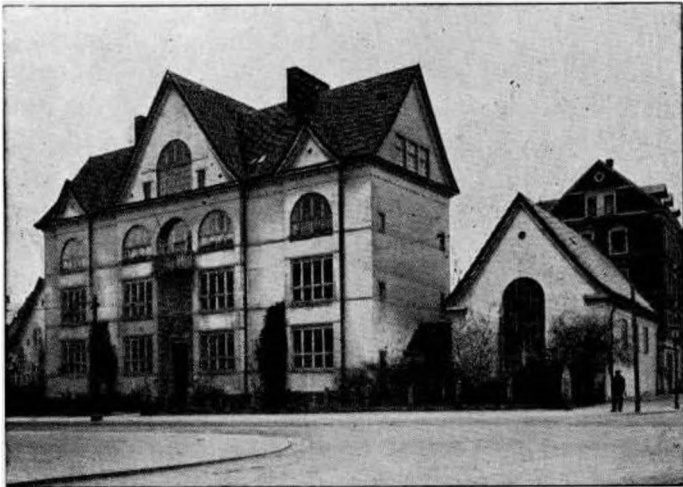
Mellem denne Plads og Sct. Pauls Kirkeplads, med Façade ud til Hans Brogesgade, ligger *Den jydsk Handelshøjskole*, en stor hvid Bygning med høje Gavle, bygget af Kampmann. Dog synes Forstanderboligen mig langt bedre end selve Skolebygningen. Skolen rummer en halv Snes Klasseværelser, Badeværelse og Gymnastiksal.

Da Broge i 1897 fejrede sit 50 Aars Jubilæum som Købmand, besluttede Byens Handelsstand at oprette en Handelshøjskole, og der blev hurtigt tegnet 60,000 Kr. (heraf de 57,000 fra Aarhus). Broge selv skænkede 10,000 Kr., og Grosserer Otto Langballe oprettede Hans Broges Jubilæumslegat paa 10,000 Kr. til Fripladser for ubemidlede. Fra forskellige jydsk Byer indkom yderligere 5000 Kr., og da Aarhus Kommune vederlagsfrit skænkede Grunden, og der fra Staten bevilgedes Tilskud paa 50,000 Kr., blev Bygningen rejst. Den blev aabnet i Maj 1905, hvor Prins Christian (nuværende Christian X) og Sigurd Berg, den da- og nuværende Indenrigsminister, var til Stede, og hvor Bestyrelsens Formand, Købmand Baune, bød Velkommen.

Til Forstander havde man valgt Translatør *Henning-*

sen, der i 10 Aar havde ledet Jyllands Handelsakademi, som nu blev optaget i den jydsk Handelshøjskole. Denne har til Program at give Eleverne en grundig teoretisk Uddannelse i de forskellige merkantile Fag og i de fremmede Hovedsprog.

Skolen har i Tidens Løb modtaget adskillige Legater (Hans Broge, Læderhandler Meyer og Otto Møn-

Den jydsk Handelshøjskole.

sted), og den faar Tilskud fra Staten, Amtet, Aarhus Kommune, Aarhus to Handelsforeninger, de jydsk Handelsforeninger, Julius Skrikes Stiftelse og flere Institutioner.

Der er Adgang baade for unge Mænd og Kvinder til det 1-aarige faglige Kursus, der har statskontrolleret Afgangsprøve. Foruden det 1-aarige Kursus, hvor der undervises i Sprog samt i Handelsfagene, er der ogsaa det $\frac{1}{2}$ -aarige Kursus uden Sprog.

Skolens Bestyrelse bestaar af: Købmand Johan Baune (R. af D., Dbmd.), Formand, Købmand L. Hammerich (R. af D.), Købmand J. L. Alstrup (R. af D.), alle i Aarhus, desuden af Konsul Chr. Jensen (R. af D., Dbm.), Borgmester O. Bech (R. af D.), Kolding, og Direktør Michael Nielsen i Skive.

Købmand *Johan Baune* (R. af D., Dbm.) er født 6. Februar 1848 i Galten. Han er uddannet ved Handelen, grundlagde i 1876 en Smør-, Korn og Foderstofforretning, hvoraf Korn- og Foderstofforretningen i 1896 overgik til A/S. Korn- og Foderstofkompagniet, hvis Formand han er. Han var Medlem af Aarhus Byraad 1891—97, Formand for Overligningskommissionen 1902—06, Medlem af Bestyrelsen for Aarhus Handelsforening 1880—88, dens Formand 1890—99, Formand i Bestyrelsen for Foreningen af jydsk Handelsforeninger 1899—1906, for Jydsk-engelsk Dampskibsselskab 1892—98 og for Aarhusbugtens Dampskibsselskab 1886—1906, Medlem af Aarhus Havneudvalg fra 1894—1917. Han er desuden Formand for A/S Thomas Ths. Sabroe & Co., Jydsk Telefonaktieselskab, Den jydsk Handelshøjskole i Aarhus og Hads Ning Herreds Jerbaneselskab og Medlem af Bestyrelserne for Aarhus Amts landøkonomiske Selskab og Sejlskibsrederiet „Volante“, Medlem af Smørnoteringsudvalget, Tilforordnet for Jydsk Handels- & Landbrugsbank og Æresmedlem af Høver og Omegns Landboforening.

Forstander *Immanuel Henningsen* er født 14. Marts 1868 i Skævinge. Student 1887, cand. phil. 1888, Translator (Tysk) 1898, Lærer i København 1889—91, ved Aarhus private Realskole 1891—1902, Bestyrer af Jyllands Handelsakademi 1895—1905 og siden da Forstander for Handelshøjskolen. Han var Formand for Søn-

derjydsk Forening for Aarhus og Omegn 1900—10 og var Medstifter af Historisk Samfund for Aarhus Stift 1908 og har siden da siddet i Bestyrelsen. Han var Sekretær i Menighedsraadet for Sct. Pauls Sogn 1912—16, er Medlem af Bestyrelserne for Foreningen til Dyrenes Beskyttelse (Aarhus Afd.), for de statsunderstøttede Handelsskolels Pensionskasse 1914 og for det

Hans Brogesgade.

frivillige Bevogtningskorps i Aarhus 1915 og Medlem af Handelsskolekommissionen 1918.

Det vil være rimeligt her ganske kort at nævne *Aarhus Handelsforening*, idet jeg straks henviser til Peter Holms Mindeskrift fra 1912.

Efter at Næringsloven af 1857 var traadt i Kraft, oprettedes overalt i Landet store Handelsforeninger, og Aarhus fik sin i 1862. Den stiftedes paa Raadhuset af 86 af Byens Købmænd, hvorimellem vi finder Købmands-

Imm. Henningsen,
Forstander.

Carl Mohr,
Præst.

C. Wiese,
Sognepræst.

standens bedste Navne (Hans Broge, Lottrup, Marcus Bech, Gerdes, Secher, Rahr o. s. v.). Foreningen fik oprettet en Aftenskole 1865, og samme Aar planlagde man Børsbygningen ved Havnen, som aabnedes Aaret efter.

Mellem Børsens første Mænd maa nævnes Hans Broge og Otto Mønsted, og der var daglig Børstid en Time undtagen Lørdag og Søndag. Fra 1871 gik Børskomiteens Kommissioner over til Handelsforeningens Bestyrelse, men i 80erne stod Børsen nærmest i Stampe. I 1896 blev der paany etableret Kursnotering over lokale Aktier én Gang maanedlig, og saaledes virker Børsen endnu. Man overvejer nu at gøre Børsen effektiv, til en daglig Børs med legitim Handel med og lovlig Omsætning af Varer, og Bankkommissær *Green* har udtalt, at Aarhus maatte være stor nok til at kunne magte en Varebørs, selv om en Fondsbørs næppe vil passe for Byen, og det vilde være rimeligt, om en virkelig Aarhus-Børs erobrede sit naturlige Marked, bl. a. en Del af de lokale Papirer, som nu noteres i København.

Iøvrigt har Handelsforeningen arbejdet i høj Grad for de forskellige af Omegnens Baner: den til Silkeborg, Herning, Hammel og Grenaa, for Telefonsagen, for den

nye Toldbodbygning, for Landsudstillingen 1909 og for Aarhus Havn; men en af dens fornemste Bedrifter var naturligvis Oprettelsen af Handelshøjskolen.

Byens anden store Handelsforening er Handelsforeningen af 1887, hvis Formand er Købmand Carl Laursen.

Sct. Pauls Kirke knejser paa Bakken for Enden af Bruunsgade. Den er opført dels ved frivillige Gaver, dels ved Tilskud fra Stat og Kommune. Grunden blev skænket af Etatsraad M. P. Bruun, og Kirken kostede godt 100,000 Kr.; den er opført i ren romansk Stil af røde Mursten og ligger i Retningen Syd-Nord; den er ca. 42 Meter lang og har mod Nord to Taarne med smaa Pyramidespir. Den er overmaade ren i Stilen og er noget af det kedeligste, man kan se. Det er sørgeligt, at Kirken med den Beliggenhed, den har, ikke er bleven interessantere at se paa, end den er; den ser ud, som var den blevet anbragt her færdigsyet efter hæderlige Forbilleder uden Gnist af personlig Indsats fra Bygmesterens Side.

Det meste af Kirkens Inventar er tilvejebragt ved frivillige Gaver, baade Lysekronerne og Døbefonten o. lign. Altertavlen er malet af H. Siegumfeldt og forestiller Saul (Paulus) uden for Damaskus. Den smukke Ramme er tegnet af Professor Kampmann og udskaaret af Frk. Edith Ørum. Orglet blev udvidet og forbedret i 1902 og sidst i 1913. Det drives ved en elektrisk Motor, og Kirken oplyses ogsaa ved Elektricitet.

Kirken bestyres af Menighedsraadet, hvori Sognepræst *C. Wiese* er Formand, og i Forretningsudvalget sidder desuden Fabrikant *J. C. Møller* og Arkitekt *Johs. Frederiksen*. Præsterne ved Kirken er — foruden *C. Wiese* — *C. Mohr* og *C. A. Sølling*. Kirkens Værge er Bankbestyrer *S. Wied*.

Sct. Pauls Sogn er oprettet 1886 og omfatter Terænet Syd for Hovedbanen indtil Viby og Holme Sogne.

Pastor *C. Wiese* er født 1871 i København, teologisk Embedseksamen 1895, Sognepræst i Daugbjerg, Mønsted og Smøllerup Sogne 1900 – 1909, ord. Medhjælper ved Sct. Pauls Kirke 1909, derefter Kapellan og i 1914 Sognepræst ved Kirken.

Sct. Pauls Kirkeplads.

Kirkens første residerende Kapellan er Pastor *Car. Mohr*, der er født 1871 i København og tog teologisk Embedseksamen 1896. 2. residerende Kapellan er Pastor *Aug. Sølling*, der er født 1875 i Randers, blev Student 1895 fra Randers lærde Skole, teologisk Kandidat 1901, Sognepræst i Bryllerup paa Fyn 1910 14, hvorefter han overtog sit nuværende Embede.

Rundt om Kirken ligger store fire- og femetages Huse, de fleste af samme Skulde som de i Hans Brogesgade.

Carl Aug. Sølling,
Præst.

Max Brammer,
Læge, Byrådsmedlem.

S. Wied,
Bankbestyrer.

Af en eller anden mystisk Grund begynder Husnum-
rerne paa Pladsens Østside med Nr. 7, medens Vest-
siden mere ordentlig begynder med Nr. 2.

Nr. 17, den anden Ejendom fra Hans Brogesgade,
tilhører Slagtermester *C. M. Frank* og er opført 1900.

Set. Pauls Kirkeplads Nr. 17, tilh. Slagterm. C. M. Frank.

Slagtermester Frank er født 1877 i Hasle, uddannet i Aarhus og etableret her 1901. I 1917 købte han sin nuværende Ejendom.

Nr. 7 og 9 er et stort Kompleks, der bærer Navnet „*Tagenhus*“, og er opført for ca. 16 Aar siden. Her ligger i Nr. 9 Boghandler *J. Jacobsens* Forretning, som er oprettet 1906. Jacobsen er født 1874 i Silkeborg.

Bruunsgade Nr. 57, tilh. Brødrene Ransby.

I Nr. 7, paa Hjørnet af Sct. Paulsgade, ligger Købmand *Kay Schmidts* Forretning, der er grundlagt af Carl Harboe i 1913 og omfatter Kolonial, Vin og Material. Schmidt er født 1883 i Hammershøj, uddannet i Randers og etableret 1910, idet han overtog Forretningen efter Harboe; han er Medejjer af „*Tagenhus*“. I Ejendommen finder vi Læge Max Brammer, hvis Personalie findes under Byraadet, Side 130.

Martin Rasmussen,
Manufakturh.

A. G. Ransby,
Isenkræmmer.

J. Ransby,
Isenkræmmer.

Paa Pladsens anden Side finder vi i Nr. 2, „Det hvide Hus“, en Filial af „Aarhus Bikube“. Ejendommen tilhører Muremester C. P. Clemmensen.

Derefter fortsætter vi Kørslen gennem Bruunsgade, der naturligvis er opkaldt efter Etatsraad Mads Pagh Bruun.

I Hjørneejendommen paa højre Haand — Nr. 57 — har vi sikkert Gadens kønneste Bygning, den ejes af Brødrene J. F. og A. G. Ransby. Den store Forretning i Stuen, Isenkramfirmaet J. Th. Westphalls Eftf., er grundlagt 1904 og laa da paa den modsatte Side af Gaden. I 1907 flyttedes den til nuværende Sted og overtoges 1919 af Brødrene Ransby. Den omfatter Isenkram, Værktøj, Glas og Porcellæn.

Købmand *J. F. Ransby* er født 1892 i Randers, uddannet i Faaborg. Købmand *A. G. Ransby* er født 1893 samme Sted og uddannet i sin Fødeby.

Hjørneejendommen paa venstre Haand — Nr. 64 — tilhører Malermester A. E. N. Poulsen. I Ejendommen bor Lægeparret *C. A. Køster* og Fru *J. M. T. Køster*.

Ejendommen ved Siden af — Nr. 62 — tilhører Snekkermester *Anton Jensen*, der lod den opføre 1898. Anton Jensen er født 1854 paa Helgenæs, uddannet i Aarhus

og Udlandet og etablerede sig som Bygningsnedker 1894.

Senere gik han over til Møbelbranchen, i hvilken han nu ejer en af Byens største Forretninger. Ejendommen ombyggede han 1906 og atter 1916, saaledes at hele Kælderrummet, der er udvidet ud under Gaardspladsen, er indrettet til Møbeludstillinger. Ejendommen Nr. 53

Brunsgade Nr. 62, tilh. Snekermester Anton Jensen.

ejes af Slagtermester *R. Sørensen*, der købte den 1902.

Han er født 1867 i Hvilsted pr. Odder, uddannet i Skanderborg og etableret 1892.

Sørensen er i Bestyrelsen for Slagtermestrenes Produktionsforeninger.

Nr. 50 ejes af Byrådsmedlem, Skomagermester *Erik Olesen*, hvis Personalialia findes under Afsnittet om Byraadet, Side 130.

Ejendommen Nr. 49 paa Hjørnet af Brammersgade tilhører Manufakturhandler *Søren Buchtrup*, der købte den 1907, lod den ombygge og indrette til sin Forretning, der er oprettet samme Aar. Den omfatter Manufaktur og Konfektion og beskæftiger en halv Snes Mennesker.

Brunsgade Nr. 49, Hjørnet af Brammersgade, tilh. Manufakturh. Søren Buchtrup.

S. Buchtrup er født 1879 i Draaby Sogn og er uddannet i Ebeltoft. Han er tillige Ejer af „Øllegaard“, en Gaard ved Viby paa 27 ha.

Nr. 46 ejes af Overlæge *S. Nordentoft*, det er en firetages Ejendom af moderne Tilsnit og er opført 1913.

I Stueetagen findes bl. a. *Lauritz Hansens Møbelmagasin*, der er grundlagt 1905.

Paa Basis af denne Virksomhed startedes i April 1919 *A/S Lauritz Hansens Polstermøbelabrik*, som

har Fabriklokaler i Bagbygningen, men i nær Fremtid vil blive flyttet til dets ny Ejendom i Marstrandsgade Nr. 23.

Selskabets Bestyrelse bestaar af Fabrikant Lauritz Hansen, Formand, Alfred Lauritzen og Byraadsmedlem Erik Olesen.

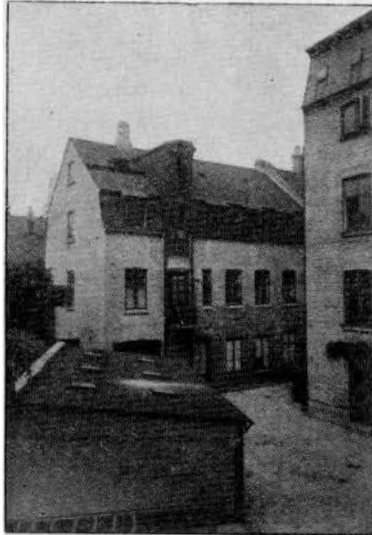
Brunsgade Nr. 46-48, tilhørende Overlæge S. Nordentoft.
I Stueetagen findes Lauritz Hansens Møbelmagasin.

Møbelmagasinet omfatter Handel med alle Slags Møbler, og Fabrikken producerer polstrede dito og beskæftiger ca. 30 Mennesker.

Fabrikant *Lauritz Hansen* er født 1878 i Korsør, foruden ovennævnte Virksomhed er han sammen med Tapetserer Sølvsteen Medstifter af Interessentskabet Jydsk Linoleumslager, der er oprettet 1919.

Tapetserer *Alfred Lauritzen* er født 1887 i Daugbjerg ved Skive og er Leder af Polstermøbelfabrikken. Sølvssteen er født 1875 i Voldby og etableret 1902, indtil han 1909 blev Interessent i Jydsk Linoleumslager.

Bruunsgade Nr. 45 tilhører Lotterikolektor S. Westermann.

Bag Façaden til Bruunsgade Nr. 41-48. A S Lauritz Hansens Polstermøbelfabrik.

I Stueetagen findes bl. a. Købmand *Martin Rasmussens* Forretning, som kaldes „*Konkurranten*“. Rasmussen er født 1868 i Aarhus og uddannet her; han etablerede sig 1897 paa Jægergaardsvej Nr. 58, og flyttede til Bruunsgade i 1901.

Virksomheden omfatter Manufaktur og specielt Sengeudstyr.

Ejendommen Nr. 42 ejes af Fabrikant *N. Chr. Jensen*, der etablerede sig 1909 med en Tricotageforretning

i Bruunsgade Nr. 39, og i 1912 udvidedes denne til ogsaa at omfatte Fabrikation, som efterhaanden voksede saa stærkt, at det blev nødvendigt at henlægge denne til en Ejendom, hvor hele Pladsen kunde udnyttes. I

Bruunsgade Nr. 45. „Konkurrenten“.

1918 købte Jensen derfor sin nuværende Ejendom, som er opført 1900 og tidligere var Skolebygning for Aarhus private Realskoles søndre Afdeling. Den tilhørte dengang Skolebestyrer Brandt.

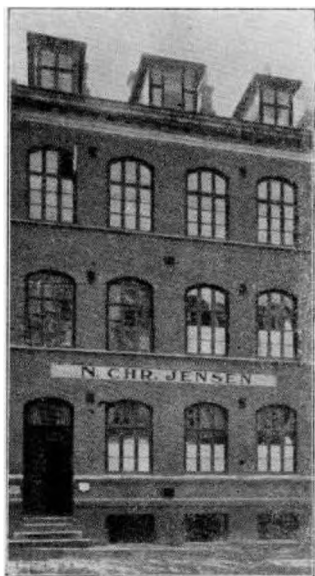
Virksomheden omfatter nu Fabrikation af Tricotage og Bomuldsartikler og beskæftiger ca. 30 Personer for-

uden et halvt Hundrede Hjemmearbejdere. N. Chr. Jensen er født 1884 i Aarhus og uddannet her.

Lige overfor i Nr. 33 findes denne Bydels fineste Boglade. Den hedder *Frederiksberg Bog- og Papirhandel* og er grundlagt 1901 af Boghandler *Aage Hass*, der indtil sin Død 1912 var Indehaver af en Mængde Til-lidsposter indenfor Boghand-lerorganisationer.

Forretningen, der omfatter Sortimentsboghandel, Papir-, Musik-, Kunsthandel og For-handling af Stempelpapir, drive nu af Enkefru Hass, der holder den godt forsynet med al Slags Litteratur.

Nr. 37, der ejes af Far-vehandler *Sophus Petersen*, som tillige er Indehaver af den deri liggende Forretning: Firmaet *Edv. Johnsens Eftf.* Dette er grundlagt 1887 og laa dengang paa Jægergaards-vej, indtil det 1906 flyttedes hertil.

Bruunsgade Nr. 42, tilh. Fabrikant
N. Chr. Jensen.

I 1918 overtog Sophus Petersen Ejendommen efter Johnsen, og Forretningen drives som en selvstændig Virksomhed, men i Tilslutning til det store københavnske Tapetfirma *A/S L. Fränckel*, for hvis Artikler det virker som Hovedoplæg for Jylland.

S. Petersen er født 1889 i Grenaa og er uddannet i Stockholm, Grenaa, Randers og København.

Vi passerer nu Jægergaardsvej, hvis østlige Del alt er omtalt, og hvis vestlige Del vi, som lovet, skal omtale ved Frederiksalldé. Ejendommen paa det sydvestlige Hjørne — Brunsgade Nr. 36, tilhører Aarhus Privatbank, der her har sin søndre Afdeling. Denne er

Brunsgade Nr. 37, tilh. Furvehandler S. Pedersen.

oprettet 1912 og blev udvidet ved Ejendommens Ombygning 1918. Den ledes Bankbestyrer *S. Wied*, der er født 1867 paa Holmegaard ved Nakskov, tog Afgangseksamen fra Efterslæggtens Skole og senere fra Grüners Handelsakademi. I 1888 ansattes han i Aarhus Privatbank og blev Bestyrer for søndre Afdeling 1913. Wied er i Bestyrelsen for Guldbryllupsasylet og Værge for

N. C. Jensen,
Fabrikant.

Fru Kathrine Andersen,
Konditor.

Frk. Marie Jensen,
Mødchandlerinde.

Sct. Pauls Kirke, under hvis Omtale hans Portræt er anbragt.

I Ejendommens Fløj mod Jærgaardsvej ligger Postindleveringssted I. Med Undtagelse af Postekspeditionen paa Hovedbanegaarden, som kun kan modtage Breve, anbefalede dito, Vareprøver og Tryksager og altsaa ikke er meget mere end en almindelig Postkasse, er Kontoret paa Jærgaardsvej det eneste Posthus for den Del af Byen, der ligger Syd for Aaen, hvilket afgjort er alt for lidt.

Men forhaabentlig oprettes der samtidig med den nye Banegaard et Posthus med uindskrænket Ekspedition, og Postkontoret paa Jærgaardsvej kan da flyttes ud til det yderste af Frederiksbjergkvarteret eller der oprettes et helt nyt herude. Efterhaanden maa det vel gaa op for de forskellige offentlige Institutioner, hvad enten de er kommunale eller statslige, at Byen vokser. Den er i hvert Fald forlængst vokset Magistraten over Hovedet.

Ejendommen paa det nordvestlige Hjørne, lige overfor Privatbankens Afdeling, er Bruunsgade Nr. 34, der er opført 1885. Den ejes af Isenkræmmer *Peter Ehrenreich*, der lod den ombygge 1906. Han er født 1866 i

Grenaa, uddannet i Viborg og etableret 1898 her i denne Ejendom. Han er Formand for Vaabenbrødrene.

Forretningen, der er særdeles velassorteret, omfatter Isenkram, Værktøj, Glas og Porcellæn.

Ejendommen paa det sydøstlige Hjørne, Bruunsgade Nr. 29, er opført 1892. Den ejes af Købmand *Ludvig*

Bruunsgade Nr. 34, Hjørnet af Jægergaardsvej, tilh. Isenkrammer Ehrenreich.

Poulsen, der lod den ombygge 1914. Poulsen er født 1886 i Vissing, uddannet i Skanderborg og etableret 1903 i Aarhus, idet han overtog Forretningen efter Købmand C. Friis-Juul. Virksomheden, der omfatter Kolonial, er grundlagt omkring 1893. Derpaa kører vi ned ad Bruunsgades sidste Ende, hvor alle Ejendommene paa den østlige Side tilhører Aarhus Oliefabrik.

Paa den vestlige Side ejes Nr. 30 af Slagtermester *Oscar Møbius*, der købte Stedet 1919, samtidig med at

han etablerede sig her. Han er født 1875 i Schwartzburg i Türingen og uddannet i Blanchenburg. Virksomheden omfatter Viktualier og Pølsefabrikation foruden Handelen med Kød.

Den næste Ejendom, Nr. 28, tilhører Vinhandler *Lauritz Hansen*, der er født 1885 i Aarhus. Den heri

Bruunsgade Nr. 30, tidligere Slagtermester Oscar Møbius.

liggende Vinhandel er grundlagt 1850 af C. F. Skaarup og laa dengang i Vestergade. Den overtoges 1902 af Lauritz Hansen sen. og af Sønnen, den nuværende Ejer, 1907. Denne flyttede i 1912 Forretningen til Bruunsgade, hvor den foruden Vinhandel omfatter Bodega.

Nr. 26 ejes af Værkmester N. A. Jensen. Stueetagen optages helt af et fortræffeligt Konditori, der tilhører Fru *Kathrine Andersen*. Fruen etablerede sig oprindeligt 1909 paa Jægergaardsvej, men flyttede et halvt

Aar efter til Bruunsgade, hvor Forretningen efter Ejendommens Ombygning blev udvidet og nu hører til de største i Aarhus. Den omfatter udelukkende Konditori og Konfekterer. Frøkenen er født i Silkeborg og uddannet her i Aarhus.

Nr. 28, Lauritz Hansens Bodega.

Nr. 24 tilhører N. A. Jensen; det er en lille treetages Ejendom uden Spor af Symmetri. I dens højre Side er anbragt Karnap, og det er undskyldeligt, hvis Beskueren faar den Idé, at Murerne har glemt at bygge den sammen med Huset og har skyndt sig at klistre den paa bagefter. I Stueetagen findes en Modehandel, som omfatter Hatte. Den ejes af Frk. *Marie Jensen*, der er født i Skive og etableret 1910 i Aarhus.

Den næste Ejendom, den sidste i Rækken, er et ligesaa ubetydeligt lille Hus.

Fra den nye og foreløbige *Bruuns Bro* ser vi de vældige Udgravninger mod Vest, som ret ubelejligt har krævet en stor Mængde Smaagaders Endeligt og øget Bolignøden føleligt. Og mod Øst ser vi ned over Ho-

Bruunsgade Nr. 26. Kathrine Andersens Konditori.

vedbanegaardens smalle Terrain, hvor Oliemøllens Kæmpeskorstene knejser over Lokomotiv-Remiserne mod Syd, og selve Banegaardsbygningen, flankeret af grønne Træer, ligger mod Nord, medens vi lige mod Øst ser ud over Husene i Spanien, over den blaa Bugt til „Bjærgene“ paa Mols.

Vi drejer med Sporvognen uden om Dalgas-Anlægget ned i Banegaardsgade, hvis vestlige Del vi venter med at omtale til vi kommer til Frederiksallé, som den løber ud til. I den øvrige Del af Gaden bemærker vi i

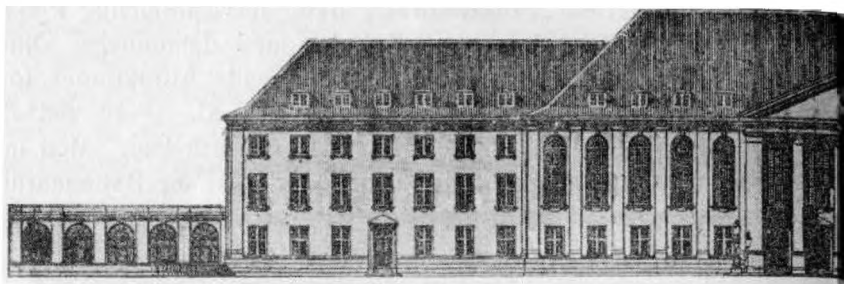
Forbifarten „*Folketeatret*“, hvor farvestraalende Plakater med underskønne Kvinder med dæmoniske Øjne, kæbebrede Revolverhelte og lignende Attraktioner forkynder, at her forædles Folket fra Kl. 5—10 ved de levende Billeders sjælsgribende Overraskelser. Men lad os standhaftigt modstaa baade denne og Banegaards-

Brunsgade Nr. 24. Frk. Marie Jensens Modeforretning.

gades andre Fristelser og se lidt nøjere paa den store røde Stationsbygning.

Kort før Krigen, I 1862, begyndte Jernbanen til Randers over Langaa sin Drift, 1868 blev Banen til Fredericia aabnet, og 1884 kom Privatbanen over Odder til Hou. Alle disse har Hovedbanegaarden (Aarhus H.) til Station. I Mellemtiden, 1877, blev Østbanen aabnet fra sin egen Station over Ryomgaard til Grenaa, og 1902 kom Hammelbanen, som er omtalt Side 268.

Aarhus fremtidige Hovedbanegaard, som

Allerede, da i 1884 den nuværende Bygning, opført af Oberst *Thulstrup* og Arkitekt *Arboe*, afløste den ældre Station, blev det udtalt i Byens Presse, at den var for lille, og nu i 1920 er den selvfølgelig ganske utilstrækkelig. En Beskrivelse af den nu bliver da ogsaa dens Nekrolog, idet den i Løbet af faa Aar vil forsvinde og give Plads for en ny og bedre Bygning. Men forinden skal den have den Ros, at ret beset er den en statelig Bygning, saadan som den ligger for Enden af Ryesgade med sine to ens Fløje og det svære Midterparti, der foroven afsluttes med det kronede Hjul med Vinger oven over Uhret. Denne velbyggede Façades rolige Rækker af rundbuede Vinduer, gode Forhold og myndige Udseende skal konstateres, inden den forsvinder.

Paa Hovedbanegaardens østlige Sal har det jydsk-fynske Statsbanepersonales Bibliothek Lokaler. Det har været i Virksomhed siden 1901 og tæller ca. 14,000 Bind, hovedsagelig Skønlitteratur. Der er Udlaan hver Tirsdag, Torsdag og Lørdag fra 4—5. Bibliothekets Formand er Stationsforstander *A. Nielsen*. Kassererforretningerne besørger af Statbanernes Kassekontor i Aarhus, og Kassekontrollør *N. C. Petersen* er Bibliothekar.

den er projekteret af Professor Wenck.

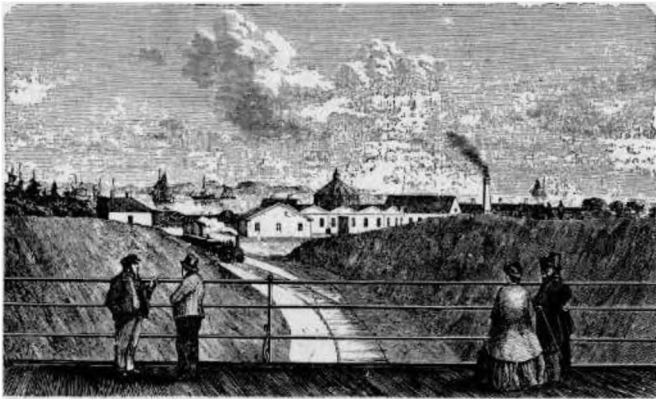
Nu er Stationen slem: daarlige Ventesals-, Kontor- og Garderobe-Forhold, trang Plads alle Vegne, smalle Perroner — 3. Perron vel en god Meter! Der er frygtelig daarlig Plads. At der ikke sker Ulykker, er mærkværdigt. Men naturligvis kunde Folk i 1884 vel ikke saa sikkert vide, at de 150 Tusinde aarlige Passagerer nu skulde øges til omkring $1\frac{1}{2}$ Million, og Gods- og Kreaturbefordringen fra 120 Tusinde til $1\frac{1}{2}$ Million.

For Godset sørges der nu i det meget kostbare og næppe helt praktiske Godsbaneanlæg i den sure Mølleeng, og for Passagerer vil de kommende Aar bringe Forløsning.

Ingen ved endnu med Sikkerhed, hvordan den nye Ordning vil blive. Det menes i Almindelighed, at Stationen bliver underjordisk, idet Terrainet fra Bruuns Bro holdes i Højde med denne, saa Sænkningen foran Hovedstationen vil blive fyldt op ligesom Ryesgade indtil den katholske Kirke. De store Hoteller vil blive enten bygget helt om eller revet ned og genopført i nye Skikkelser. Sandsynligvis vil Professor *Wencks* Bygning blive til Virkelighed, og et eller flere af de præmierede Projekter, som i Februar var udstillede i Kunstbygningen, vil blive lagt til Grund for Ombygningerne. 1. Præ-

mie fik *Møller og Ponsaing* for en Plan holdt i en rolig, noget kedelig C. F. Hansen-Stil med Søjler og firkanterede Vinduer, Kolonnade og Gadetrapper. 2. Præmie (*Christiansen og Rasmussen*) viste en original Bebyggelse af den gamle Kirkegaard med en cirkelrund aaben Plads til Midtpunkt.

Bruuns Bro, som i denne Sommer blev erstattet med en foreløbig Bro, der ligger nogle faa Meter sydligere,

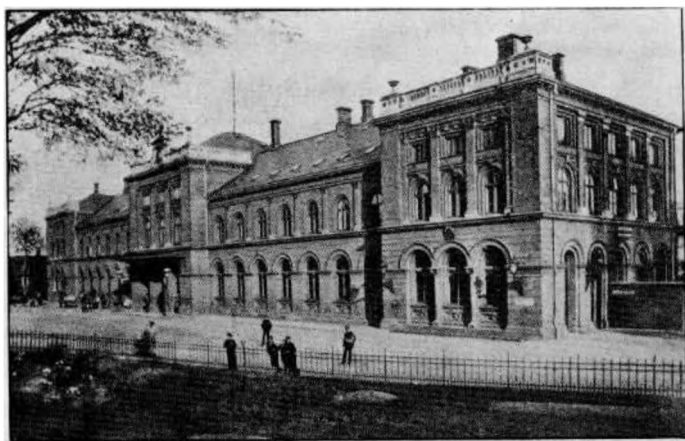

Aarhus Banegaard. Efter et Billede fra 1862 i „Illustr. Tidende“, tegnet af Holstøe.

bliver genopført paa sin gamle Plads over det stærkt udvidede Sporsystem, og Hovedfærdselen vil da rimeligvis gaa lige ud over den gamle Kirkegaard, som bliver haabløst skamferet. Samtlige Planer bolttrer sig i Træ-Ødelæggelser, og gamle Justitsraad *Meyer* vil vende sig i sin Grav, om disse Planer bliver udført med sandsynlig Pietetsløshed. Foruden Sporvognsforbindelse til Søndergade, bagom Kirken, har Ingeniør *Bech* projekteret en ny Sporvognslinje ud til Hjørnet af Frederiks, Søndre og Vester Allé. Men her vil den faa et stejlt

og farligt Fald ned mod Aaen, hvad der vilde undgaaes, hvis Vest-Linjen drejede op ad Banegaardsgade, skar et Hjørne af og ad Thyrasgade, bagom Dragonkasernen søgteligt gled ned mod Møllebroen.

Men hvor meget eller lidt af alle disse Planer, der skal udføres, er umuligt at vide i disse Tider, hvor Guldet ligger i Bankerne, Sølvet i Strømpekafterne og ret

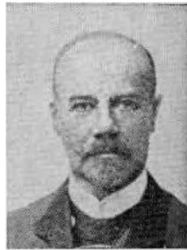
Aarhus Hovedbanegaard

værdiløst, beskidt Papir forestiller Betalingsmidler, mens „korslagte Arme“ er en typisk „Arbejds“stilling.

Som jeg skrev i Indledningen (Side 12), var det Jærnbannerne, der gav Aarhus den kolossale Udvikling, og da Konsul *Mørk* og Dr. phil. *Gert Winther* fik Hovedbanen til at gaa over Aarhus i Stedet for ad en lige Linje fra Horsens til Randers med en Stikbane ind til Aarhus eller ad den Tscherningske Midterbane til Viborg, blev Aarhus Centrum i Jyllands Jærnbannerne og Landsdelens Hovedstad. Milevidt strækker nu Byens Opland sig, og saavel Grenaa som Silkeborg kan siges at være

Alexander Nielsen,
Stationsforstander, R.

J. S. J. Federspiel,
Trafikinspekt., R. Dbm.

Thorvald Engquist,
Bancingeniør.

en Slags Forstæder til Byen (Smlgn. C. C. Clausen: Aarhus 1899, Side 27, og Ølsgaard, Side 84). Og derfor omfattes netop Banegaarden og dens Skæbne med den allerstørste Interesse af alle Aarhusborgere.

Endnu ligger den røde Renaissance-Banegaard, trang og tilrøget, her med sit myldrende Liv: Rangermaskinerne hyler, de store P-Maskiner dunder ind til den trange Perron, trækkende de tungtrullende Vogne efter sig, Signalmasterne slaar med Vingerne, og fra de store halvcirkelformede Lokomotivremiser glider Giganterne over Drejeskiverne. Korte og lange Stammer af Godsvogne bevæger sig fra Mølleengen forbi Persontogene, ud ad Broen over Spanien og kører klemtende over Havneterrainet — kort sagt: det er et ustandseligt skiftende Skuespil, der opføres paa den Scene, der begrænses af Ilgods-Ekspeditionen med de grønne Træer, Søndre Allé, Spanien, Centralværkstedernes Administrationsbygning og Bruuns Bro.

Medens den store jyske Længdebanes Udstyr er saare rimeligt og ligefremt, giver Odder—Hou-Toget Aarsag til en Bemærkning. Dette Selskab synes at have gjort Regning paa at befordre specielt mange Russere, Englændere og Fransk mænd, idet det udtrykkeligt frem-

hæver, at Køreplanens Klokkeslæt er beregnede efter *mellemeuropæisk* Tid. Men man forsones med dette Selskab, naar man derefter læser, at „De anførte Afgangstider vil saa vidt muligt blive overholdt“. Det er dog den Slags, man bliver glad ved at høre. Og endelig maa det bemærkes, at denne Jærnbane er elastisk, idet Hou Station angiver Afstanden fra Aarhus til 36 km, medens Odder St. ligger 27 km fra Aarhus og 10 km fra Hou. Den overskydende Kilometer udlignes rimeligvis ved mindre Ophold undervejs.

Blandt den store Skarc Embedsmænd vil vi her nævne Stationsforstander *Nielsen*, Trafikinspektør *Federspiel* og Baneingeniør *Engquist*.

Stationsforstander *Alexander Nielsen* (R. af D.) er født 1856 i Nyborg, han er uddannet paa Kgl. Postdampskibsekspeditionen i Nyborg fra 1870 og ansattes 1873 som Elev ved Statsbanerne, hvor han blev Assistent 1874, Godsekspeditor i Horsens 1890, Stationsforstander i Lunderskov 1894 og siden 1897 har han med stor Dygtighed bestridt den ansvarsfulde Post som Stationsforstander i Aarhus.

Trafikinspektør *I. S. I. Federspiel* (R. af D., Dbmd.) er født 1852 i Hamborg, hvor Faderen var dansk Postembedsmand, men under Krigen 1864 blev Familien fordrevet af Tyskerne.

Federspiel tog exam. polyt. 1871 og blev polyteknisk Kandidat 1879, hvorefter han ansattes ved Statsbanerne, blev Fuldmægtig 1884, Trafikinspektør i Struer 1894, i Aarhus 1896, Trafikbestyrer (2. Kreds, Fredericia) 1906, (3. Kreds, Aarhus) 1912, og endelig 1916 blev han Trafikinspektør af 1. Grad og Chef for 5. Trafikinspektion her.

Baneingeniør *Thorvald Engquist* er født 1886 i Kø-

benhavn, blev Student fra Østersøgades Gymnasium 1904 og Cand. polyt. med Udmærkelse 1910. Derefter ansattes han ved Statsbanerne, hvor han blev Baneingeniør 1916.

Han forestaar det ny Baneanlæg i Aarhus foruden andre større Baneanlæg i Landet. Han har tillige projekteret de udmærkede Sportsbaner paa Stadion og ledet Arbejdet paa dem.

De nye aarhusianske Jernbaneanlæg vil vi i sidste Del af denne Bog komme tilbage til, naar vi fra Broen ved Frederiksalldé atter passerer Baneterrainet.

Det vil være rimeligt, at vi afslutter Banegaardsbesøget med at se *Rasmus Andersens* store Statue af *Dalgas*, som staar omgivet af Naale- og Løvtræer imellem Stationen og Sporvognen, paa Bakkeskraaningen op mod Bruuns Bro.

Dalgas boede i mange Aar her i Aarhus, i Villa „Montana“, som gav Navn til Montanagade, der blev anlagt paa dens Plads, men hans Betydning strakte sig jo, som alle ved, langt ud over Jylland, og hans Arbejde blev til allerstørste Gavn for hele Landet. *Enrico Mylius Dalgas* var født 1828 og døde 1894. Som Ingeniørofficer var han med til at anlægge jyske Landeveje, og herved lærte han Vestjyllands Natur og Befolkning nøje at kende. Omkring 1860 var 7380 m² udyrket Hede, nu knap Halvdelen, og dette skyldes næsten udelukkende Hedeselskabet, hvis Stifter og Leder han var fra 1866 sammen med Morville og Mourier-Petersen.

Det er overflødigt at omtale ham nærmere, da hans Navn kendes af hvert Barn i Landet, og tallose Biografier giver detailleret Besked om hans Liv og Arbejde. Statuen blev rejst 1901 og har sin rette Plads her i

Færdselscentret i Jyllands Hovedstad, hvor ingen, der rejser med Hovedbanen, kan undgaa at se ham.

Her, hvor Aarhus om faa Aar fuldstændigt vil have skiftet Fysiognomi, vil vi slutte 2. Halvbind af dette Værks første Del. I den følgende og afsluttende Del af Værket, der ligesom selve Byen har faaet et uanet Omfang, mødes vi atter foran Banegaarden og fortsætter med Beskrivelse af Ryesgade, Søndergade, Guldsmedgade, Riisskov, den nordlige Bydel og Frederiksbjerg, for sluttelig at ende med Beskrivelsen af den smukkeste af Aarhus' smukke Skove — *Marselisborg Skov*.

